

60804

ÓKAI MŰ

Elhagyott mű

6

Radalom ala

N. M.

OSZK

OSAKA

OSZK

JÓKAI MÓR

HÁTRAHAGYOTT MŰVEI

A JÓKAI MÓR ÖTVENÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL
KÖZREBOCSÁTOTT NEMZETI DÍSZKIADÁS KIEGÉSZÍTŐ SZOROZATA

VI. KÖTET

FORRADALOM ALATT IRT MŰVEK

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1912

FORRADALOM ALATT IRT MŰVEK

IRTA

JÓKAI MÓR

BUDAPEST

RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1912

~~P. o. könyv~~
~~904 fj/2~~

(R
2)

60874

M. N. MUSEUM KÖNYVTÁRA
Könyvt. Névodóknapió.
19 13 .6v. 515[~].sz.

FORRADALOM ALATT.

ELŐSZÓ.*

Két esztendő ki volt szakítva eddigelé írói életemből. A két legsúlyosabb, legnevezetesebb év: 1848 és 1849.

A mit ez idő alatt írtam, három olyan lapban jelent meg, melyeknek példányai ma már csak mint unicumok léteznek s megjelenésük idején is nagyon kevésbé voltak elterjedve.

E műveimet, melyek részint szépirodalmi és történelmi munkálatok, részint a napi kérdésekkel foglalkozó humoristicumok, részint politikai irányozmék, most összegyűjtve, rendezve és megrostálva adom által a nyilvánosságnak.

Erre több indok buzdított.

Legfőbb az, hogy e műveimet nem tartom elveszendőnek. E művekben látom írói kedélyem ifjúságát, átmelegítve a legmerészebb reményektől; a követelő fantáziát, mely a sorstul ábrándjai megvalósítását várja, mely kéjeleg a csodálatos napok sugárözönében s dühöng a réméjszakák vérvilágításában s túlzó csapongásaival egy nemzet hangulatát követi csupán. — Soha úgy írni, miként akkor, nem tudnék többé; — soha úgy érezni a leirottat, úgy visszaadni a szív igaz keservét és örömét, és soha oly bátran kimondani azt, a mit kigondoltam.

Másik ok, a mi e műveim sajtó alá rendezésére indított, az, hogy e két év alatt írott munkálataim között

* A «Forradalom alatt írt művek» 1875-iki kiadásához.

sok van olyan is, melynek műveim gyűjteményébe fölvetését nem óhajtom. Vannak hangok, a miknek kísérteties skáláját ha a rendkívüli napok szenvedélye értetetővé teszi is; ha a történelem azokat a rémkorszak vészkiáltásai viszhangjainak vallja is; de a költészet, a szépműtan, a jó ízlés nem igazolja soha. A viszhangnak nincs joga szólítatlanul újra feltámadni. Mind azt, a mi jelen könyvemben e két év alatt írt műveimből benn nem foglaltatik, megsemmisítettnek nyilvánítok: a mihez joga egyedül a szerzőnek van, ki a midőn ezen jogát használja, az által felmenti műveinek halála utáni öszszegyűjtőjét attól a kényszerű választástól, hogy vagy censored legyen az írónak, vagy mindent kiadjon töleválogatatlanul, a mit elől-utól talál.

De a mit a költészet és szépműtan ítélete alá merek bocsátani, bárha merész hangja a mai korra nézve szokatlan is. azt mind fölvettem e könyvbe. Egy korszakot festenek azok. E korszak elmúlt, el van temetve. Ég őrizze hazánkat attól, hogy az eltemetett halott még valaha feltámadjon! De a síroknak emlék is kell. S az elhantolt kor irodalma a legelevenebb emlék.

Az olvasó nyomrul nyomra fogja kísérhetni magát a korszak jellemét műveimnél, s annak behatását emezekre. A sajtó felszabadulása, a vér nélkül kivivottnak vélt nagy társadalmi forradalom legelső hatása a szép-irodalmi és történelmi munkálatokon látszik meg; majd később az irányeszméken is, a mikben a mindenkitől osztott rajongás hangja uralkodik. A szabadság kéjérzete párosul a bocsánattal a multak keserveiért s a bizalommal a jelen iránt. A hit és testvérszeretet illuminál s tűzijátékot rendez. Később a tűz nem játék már, hanem vész. A sorokat a boszú, az elkeseredés, a honélete fölötti kétségbeesés mondatolja. Átvonaglik rajtok egy-egy keserű kacaj. A kinra csiklándottnak ádáz nevetése. Az országos jajszót sokszorozni, a segélykiáltást siettetni, az alvókat fölrázni törekeshnek e han-

gok. — S mikor a paroxismust felváltja a megtérő egészség, hideg vérrel, tisztán látva, ugyanazon haza életének féltése, ugyanazon szabadságnak megőrzése: nem a szenvedély szilajságával többé; de a meggyőződés elszántságával s a veszély nagyságának s az önfeláldozás bizonyosságának komoly tudatával. — Ez — nem műveimnek, de azon korszak hangulatának jellemzése.

Mily ellentétek a márcziusi irányeszmék s a «szegény király!» között! De a napok, melyeken megirattak, ép oly ellentétei voltak egymásnak. Ott a napfényes bizalom, itt a pokoli kétségbeesés. Ott a trón a nép minden óhajtását teljesíti; ad szabadságot, emberjogokat, feloldja a szellemet és a földet hosszú szolgasága alul; emitt visszavesz mindent. Amott azt hiszszük, hogy diadalunk csak játékba kerül: emitt átlátjuk, hogy az eredmény volt a játék. Elvesztve mindent, kigunyolva, megalázva, leggyűlöltebb ellenfeleinknek kiszolgáltatva, vertük vissza e hangokat az égre s azokra, kik az eget e földön képviselik.

Erre az időszakra esnek (csaknem egy rövid hó időközére) életem legválságosabb időpontjai. Események egy huszonhárom éves életben.

Pétőfivel, kivel lélekben egygyé voltunk forrva eddig, kétszeresen meghasonlottam. Először, mint társszerkesztő. a Vörösmartyhoz írt s általam nem helyeselt költeménye miatt; másodsor, mint férfi, oly családi ügyeimbe avatkozás miatt, a mik a legbensőbb barátira nézve is szentélyt képeznek.

Azon napokban nősültem meg.

Azon napokban égett le szülőtte házam Komáromban: otthonom rommá lett.

Azon napokban vettem vállamra a fegyvert s követtem vezéremet a honszabadítás halálos munkájába.

A hon veszedelme fölötti elkeseredésen kívül önlelkem büszkesége is sarkantyúzott. Be akartam bizonyítani, hogy nem egy az enyimmél forróbb lélek lángja gyújtott

fel eddig: tőle elszakadva is tudok égni! Petőfivel nem érintkezve többé, iparkodtam őt túlszárnyalni a szabadság bálványozásában.

A nagy események nagy kiábrándulásokat hoztak magukkal.

A schwechati napoktól a debreczeni idény kezdetéig csupa üres lapok vannak előttem.

Meggyőződtem róla, hogy mint harczos, kevesebbet; mint író, többet teljesítek a szükségesnél.

A magyar kormány új székhelyén válságszerűen léptem összeköttetésbe a haza sorsát intéző legkiválóbb kormányférfiakkal. Látköröm egyszerre kiszélesedett. Nagy embereket tanultam igen közelről megismerni, nagy események előkészítő gépezetébe beletekinteni.

Azt hittem, nekem is kötelességem a gép valami alkatrészének beállani. Kiadtam és szerkesztettem egy napilapot Esti Lapok czíme alatt.

A közvélemény mind e mai napig azt hiszi, hogy e lap egy «békepárt» közlönye volt. (Hiszen csak egyetlen egy példány maradt fenn belőle; de az sem könnyen hozzájárulható helyen.) Olvassa el a közönség a benne foglaltakat, mik e jelen könyv III-ik részét képezik és ítéljen felőle.

Ma nincs Magyarországon ellenzéki párt, mely nézeteivel oly messze menne s én nem írnam most azokat alá.

Akkor a helyzet kényszerűségének szüleményei voltak azok.

Több cikkét e korszakbeli működésemmek jegyzeteim kísérik, felvilágosítva a helyzetet, mely azokat előidézte. A mi bennük magánügy s egyes emberekre, vagy egymagára vonatkozik; azt mind eltemettem. — A napnak is vannak foltjai; de a napfoltok elmúlnak: — s hazánk szabadságharcza volt a «nap.»

Budapesten, 1874. október 15-én.

Jókai Mór.

ÉLETKÉPEK.

1848.

Budapest.

*Forradalom vér nélkül.**

(Március 15-ike. 1848.)

A mennydörgés azt mondja: «le térdeidre, ember: az Isten beszél!» A nép szava is megdördült és mondá: «föl térdeidről, rabszolga: a nép beszél!» Tartsátok tiszteletben e napot, melyen a nép szava először megszólalt. Március 15-ike az, írjátok föl sziveitekbe és el ne felejtsetek.

A magyar nemzet szabadsága e naptól kezdődik.

A nemzet történetében ez volt az epochális nap.

Ezentúl minden nap új dicsőséget fog számotokra hozni; a nép fölébredt, a nép követelte századok óta megtagadott jogait, a nép kivítta jogait, miknek lánczait legközelebb találta. Martius 15-dikén reggel a fő-

* Mindenekelőtt egész általánosságban megjegyzem, miszerint távol van tőlem az az igyekezet, hogy magamat valami nagy embernek mutassam be, vagy hogy a martyrok sorában magamnak helyet akarjak szorítani. Semmi nagy tettet nem követtem el: mentem, a merre az események vittek, mondtam és irtam azt, a mit a *velem érintkező* közvélemény sugallt, jelen voltam igen nagy eseményeknél, hevültem, a hol mindenki hevült, s aggódtam, a hol mindenki aggódott, védtem magamat, ha megtámadtak, fiatal voltam, nem tanultam még félni önmagamért; nagy embereket mertem megtámadni, de azok engem viszont nem üldöztek úgy, a hogy tehették volna; sőt gyakran igen nagy válságokban épen ellenfeleimnek irántam való kimélete

városi fiatalság, mely a józanabb pártnak nevezett töredék által ajánlott türelmet és várakozást sérelmei gyógyszeréül nem tartotta elegendőnek, adandó reformlakomája fölött tanácskozni egybe gyülekezvén, ez alkalommal Jókai Mór következő proclamatiót kiáltott ki barátaihoz: «Testvéreim! A pillanat, melyet élünk, komolyabb teendőkre szólít fel bennünket. Európa minden népe halad és boldogul: haladnunk, boldogulnunk kell nekünk is. Legyen béke, szabadság és egyetértés! Követeljük jogainkat, melyeket eddig tőlünk elvontak s kívánjuk, hogy legyenek azok közösök mindenkivel. Kívánjuk a sajtószabadságot, censura rögtöni eltörlését; a felelős miniszteriumot Budapesten; évenkénti országgyűlést Pesten, és azt rögtön! Törvény előtti egyenlőséget, polgári és vallási tekintetben; kívánjuk, hogy a nemzeti őrsereg rögtön fölállíttassék, védje hazáját minden férfi; egyenruha ne legyen; közös teherviselést; az urbéri viszonyok megszüntetését; esküdtszéket képviselőlet alapján, magunk választjuk biráinkat magunk közül; nemzeti bankot; idegen bankjegyeket nem akarunk elfogadni. A katonaság esküdjék meg az alkotmányra, magyar katonáinkat ne vigyék külföldre, a külföldieket vigyék el tőlünk.

A politikai statusfoglyok bocsáttassanak szabadon.

szabadított meg. Túrtem a mozgalmas idők nyomorát, a mennyi minden egyes emberre esett belőle, s voltam közkatona, a hogy légio számra mások, tehát e darab önéletirással se bámulatot, se sajnálatot magam iránt támasztani nem akarok.

A márcziusi napok eseményei elég fényesek voltak és maradnak, de mind e fénynek annyi osztályosa van, hogy rám igen kevés jut belőle. A pesti tizenkét pont szerkesztése eredetileg a nemzeti kör érdeme, az első gyújtó szikra Petőfié, a fiatalság fellelkesítésében Vidats volt a főtényező, Vasváry a népszórok, a szabadsajtó tetteleg életbeléptetését Irinyi kezdeményezte; én épen csak felolvastam a nép előtt a tizenkét pontot; s a mi a következő napok rendén levő népszónoki diadalokat illeti, azokban annyian részesültünk, hogy már harmadnap nehéz volt valami ujat mondani, s negyednap már túl voltunk szárnyalva

Unio Erdély és Magyarország között! Ezen jogokat követelni tartozik a nemzet, bízni önjerejében, s az igaz ügy Istenében! Egyenlőség, szabadság, testvériség!»

E proclamatio minden egyes pontjait mennydörgő helyesléssel fogadta a nép, s kinyilatkoztatá, hogy azt saját manifestumául fogadja el.

Ekkor Petőfi Sándor lépe fel, s ezen honfidalt szavalá el a nép között:

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő: most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok?
Ez a kérdés: válaszokat!
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhóztak ősapáink,
Kik szabadon éltek, haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok Istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk.

s azon vettük észre, hogy a conservativ Bánffy Pál báró kilép a casino erkélyére s a «papi jószágok elvételét» indítványozza 13-ik pontnak, a hú katholikus Török János a «forradalmi klub»-ban a respublica mellett agitál; s a jámbor helytartósági titkár Vanczák a múzeum lépcsőkörlátjáról a communismusra haranguroz. Az egyiket belöktük, a másikat kilöktük, a harmadikat lelöktük; ez volt a legnagyobb érdemünk.

Hanem büszke emberek voltunk! Mikor márczius 15-én a pestvárosi tanácsterem zöld asztalán álltunk; azt izente Nyáry, hogy menjünk oda hozzá; mi azt izentük neki vissza: «Mahomed jön a hegyhez: mi vagyunk a hegy!» És csakugyan Nyáry jött oda hozzánk a zöld asztalra. Hanem később sokszor elvitte Mahomed a hegyet magával.

Még egy igen fényes tervünk volt, a mi csak embryoban ma-

Sehonnai bitang ember,
 Ki most, ha kell, halni nem mer,
 Kinek drágább rongy élete,
 Mint a haza becsülete.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

Fényesebb a láncznál a kard:
 Jobban ékesíti a kart
 És mi mégis lánczot hordtunk!
 Ide veled régi kardunk!
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

A magyar nép megint szép lesz:
 Méltó régi nagy hiréhez;
 Mit rákentek a századok,
 Lemossuk a gyalázatot.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

radt. A pesti forradalommal még nem volt eldöntve a nagy társadalmi reformügy: hátra volt a pozsonyi országgyűlés, melynek azt törvény-alakban kellett elfogadnia s erősen nagy kérdés volt, hogy vajjon elfogadja-e? A forradalmi klub elhatározá egy küldöttség Brennus kardját vetni az ingadozó mérlegbe: nem kisebb feladattal, mint hogy a küldöttség szóljon a karok és rendekhez a nép nevében. Úgy volt kicsinálva, hogy ha az alsóház nagy ellenállást fejt ki, egyszerre feltárul az ajtó, s belép a terembe a küldöttség, s annak a szónoka Vasváry Pál, nem várva a jegyző felhívását, nem törődve az elnök csengettyűjével, eldörgi hatalmas hangjával a nép követelő óhajtásait. Azonban a Kk és Rk egy szó ellenmondás nélkül elfogadták a törvényjavaslatot s Vasváry megjelenésére az országteremben nem került a sor: a mit mi akkor nagyon sajnáltunk.

Hol sirjaink domborulnak,
 Unokáink leborulnak,
 És áldó imádság mellett
 Mondják el szent neveinket.
 A magyarok Istenére
 Esküszünk,
 Esküszünk, hogy rabok tovább
 Nem leszünk.

A vers utósorait dörögve esküdte utána a nép, s innét ment egyenesen az egyetemi fiatalsággal egyesülni, először az orvosi kar csatlakozott hozzá, azután a mérnöki, legvégül a jogászi, egyedül ezen kar tanára szegült ellen a nemzet akaratának; senki sem hallgatott rá. Vasvári Pál hitta fel közgyűlésre a tanuló ifjúságot, s az egyakarattal követte a vezéreket; künn az egyetemi piacz közepén, már ekkor túláradt néptömeg közepette adá elő Vidats Pál, mikép gátoltatott az egyetemi fiatalság e mozgalmakbani részvételtől? tanáraik mily kicsinyes fenyegetődzésekkel akarták a meggyúladt lángot eloltogatni? Mondá, hogy megötödöltetéssel fenyegettének (kaczaj és zúgás). Ekkor a nép szónokai közül Jókai harmadszor is nyílt piaczon felolvasá a proclamatiót s Petőfi elszavalá fentebbi dalát, melynek végeztével rögtön elhatároztatott, hogy a nép a proclamatio első pontját, a sajtószabadságot, saját önhatalmánál fogva teljesülésbe veendi, mit meg is tett, innét tömegegestül Landerer és Heckenast nyomdájára menvén, hová a rend és béke föntartása tekintetéből, választmányi tagokul Petőfi, Vasvári, Vidats és Jókai küldetének be, a nyomdatulajdonost felszólítandók, hogy kívánja-e az el nem kerülhető kényszerítés be nem vártával, a kiáltott tizenkét pontu programmot, s Petőfi felolvasott költeményét censura nélkül kinyomatni? A nyomdatulajdonos engedett, s a kívánt iratok rögtön németre is lefordítva, néhány pillanat mulva a gyorsajtó alól eze rével kerültek elő, melynek példányai egész délig osz-

tattak ki, a szakadó eső daczára szüntelen gyülekező közönségnek. E közben többen kezdtek szónokolni a néphez. Szólt Irányi József, Vasvári, Bulyovszki, Egressi Gábor, Irányi, Vidats, Jókai s néhány németül is, mi annak manifestuma, hogy ez ügyet idegen ajkú polgártársaink is fölkarolták. A déli harangszó egy óráig félbe szakasztotta a mozgalmakat, s ekkor gyülekezet-helyül a nemzeti múzeum tere tüzetett ki.

Az eső szüntelen esett! Jó jel, mondá a nép, Párisban, Palermóban és Bécsben, mikor a nép jogait követelte, szintén esett. Délután a múzeum terén összegyűlt nép elhatározá a városházra menni, ott a polgári kart és a városi tanácsot ez egyesülésre s kívánatai aláírására felszólítani. A tanács-terem megnyittatott s tartott a nyilvános ülés, a piacra összegyülekezett nép szabadság mennydörgései között. A tanácsnak benyújtattak a programm pontjai, s a tanácsjegyző mondá: hogy azok el vannak fogadva; utána Holovics tanácsnok kívánt gondolkozási időt, melyben a pontok tanácskozás alá vetessenek. Megczáfolta őtet Rottenbiller alpolgármester, kimondva: hogy már egész délelőtt tanácskoztak e fölött; azután szónokolt Nyáry Pál, pestmegyei alispán, s a pontokat pártolta, utána Klauzál Gábor, ki az első és 11-ik pontok rögtöni életbe léptetését is kívánta, a pontok a tanács által aláíratlak, s az ablakon át a népnek felmutattatának. E pontokat azóta minden utczaszegleten olvashatták. A nép ideiglenes választmányát a tanács és polgárság választmányával egyesítendő kimondani kívánta: hogy Stancsics Mihály, ki sajtói állítólagos vétség miatt fogva van, Budán, miután kimondotta, hogy censurai törvény nálunk nincs, nem is volt soha, szabadon bocsáttassék, s a censurale collegium rögtön mentessék fel hivatalától, e kívánata teljesítésére átment Budára, s a hatósági épület udvarán, zászlója körül gyűlve állhatatosan állt jogai kívánata mellett, s míg választmánya által kijelenteték, hogy a helytartó tanács

e három pontba egyezett bele, Stancsics kiadatása, cenzura eltörlése, sajtó-bíróságnak a nép közüli választtatása, egyúttal kimondá, hogy a katonaságot csak azon esetben fogja kirendelni, ha azzal maga a nép, saját céljai rendes kivitelére, kívánna rendelkezni.

Ez nap délutánján, a nép kívánta a színházi aligazgató Bajza Józseftől, hogy a színházban e nap ünnepélyére teljes kivilágítás mellett «Bánk bán» adassék elő. Bajza mondá, hogy szívesen teszi; a színház oltár volt ma, a közönség színe volt most jelen ünnepi arcokkal, ünnepi ruháiban, a nemzeti cocarda volt minden férfi, minden nő keblére föltűzve. Középen a nemzeti zászló. Ezalatt a nép a megszabadított Stancsics kocsiját önzezeivel vonva át Budáról a színháztérig, bevonult a színházba, mely mindenki számára ingyen megnyitott. A páholy-birtokosok is megnyiták páholyaikat a nép számára, ki még e közforradalom perczében is oly tiszteletben tartá a gyöngédebb érzelmeket, hogy egy páholyt sem foglalt el, melyben hölgyek ültek. A zenekar fölváltva a Rákóczi-indulót, Marseillaiset és Hunyadi László szebb helyeit hangoztatá. Később Egressi Gábor szavalá el Petőfinek fenn kitett költeményét, a nép ezreinek harsogó esküvése mellett. Ugyanazt rögtön Szerdahelyi által zenére téve, a színházi polgártársak kara éneklé el, a közönség ismételteté a szavalmányt és dalt.

A közönség nagy része óhajtá Stancsicsot a szinpadon megjelenve látni, azonban értesülve a tisztelt polgártárs gyengélkedő állapotáról, kívánatával felhagyott, s a legnagyobb csend és béke között eltávozék. Az állandó választmány azonban reggelig együtt ült. Másnap legelső teendője volt a népnek, a nemzetörség tetteles életbeléptetését követelni, s e végre aláírások nyitattak meg azok számára, kik a nemzetörséget alkotni kívánják; néhány óra alatt több ezerre ment az aláírás, a nép követelte a fegyvereket. A katonai hatóság jelenté, hogy csak 500 fegyvert adhat, mert a többi Komáromba

vitetett. Ezt Lederer tábornagy katonai becsületszavára állítá. S az arsenált fölnyitni nem akará. Lenn pedig a nép, mely már ekkor 20—25 ezerre ment, követelte a fegyvereket s fenyegetődzék, hogy az arsenált feltöri, ha fegyvert nem kap. Ekkor alválasztmány neveztetett, ki a fegyverek kiosztása tárgyában, s egy órai tanácskozmány után, Rottenbiller alpolgármester a teremben, Jókai pedig a városháztéren összegyűlt népet nyugtatá meg, azon tervezet közzétételével, hogy az illető tömeg, városnegyedenként, külön oszolván, száz-száz férfit választana ki maga közül, kik óránként felváltva, mint nemzetőrök, az éjjel diadalfényben kivilágított város nyugalma fölött örködjének, a többi fegyverek kiadása a következő napon fog sürgettetni. Este a két testvérváros ki volt világítva, az utczákon lelkesült néptömeg forrongott, harsogtatva: éljen a szabadság! az ablakokon nemzeti lobogók függtek alá a szabadság nevével beírva. Egész éjjel rend és nyugalom örködött a város fölött, a portyázó nemzetőrök több helyeken bujkáló csavargókat fogtak el, s hivatásuknak minden tekintetben megfelelték. Martius 17-kén az ideiglenes kormányzó választmány által (mely állt a nép-tanács, megyei polgárság és egyetemi fiatalság küldötteiből, közte három héber) elhatároztatott, hogy a mostani napok örök emlékére az egyetemi tér, hol a forradalom legelőször kiáltatott «martius 15-kei térnek», a hatvani-utcza, hol a sajtó elfoglaltatott, «szabadsajtó-utczának», a városháztér pedig «szabadsajtó-térnek» fog ezentúl elneveztetni, mely határozatot a tanács azonnal foganatba is vette, s Landerer rögtön nagy betűkkel nyomatta az utcák eddigi nevei helyébe a megörökítendő dicsőség szavait. Ugyanekkor kimondatott, hogy minden czímek eltöröltessenek, semmi tekintetes és nagyságos többé. A kíváncsian, a mit a Bécsbe induló küldöttség, a király elé terjeszt, így kezdődik: «Felséges haza!» Egy küldöttség átment Budára fegyvereket követelni, miknek nyombani

kiszolgáltatását a helytartó-tanács egész örömmel igérte, s jelenleg a nemzetőrség óráról-órára szaporodik. A kétfejú sasok minden királyi hivatal homlokáról levétettek, helyökbe a nemzeti czímer tétetett.

A feketesárga színek helyébe a nemzeti háromszinű festetett, mult éjjel még a nádori palota is ki volt világítva, mi ez életben először történik, sok más, soha nem történekekkel együtt. Tegnap a fehér zászlót egy hölgy (Szatmáriné) vitte a nép előtt, a nép választottai ezért nemzeti czímerrel tisztelték meg. Az egyetem is beadta reformkérdése pontjait: szabad tanulás, szabad oktatás, a pénzügynek a nemzet általi kezeltetése, ezeknek főpontjai maguk a tanárok és az összes fiatalság által aláírva. A csend és béke e forradalom mellett oly jó lábon állnak, mint még soha.

A boltok kirakatai nyitvák, a vásár rendben foly, a nemzetőrök minden utczában portyáznak. Éljen a magyar szabadság! E három szót hallani minden ajkról, minden utcán, minden zászlón ez van kifestve.

Dicsőség a népnek, mely jogait egy csepp vér elfolyása nélkül ki tudta vívni, mely önmagát saját becsérzete által hagyja kormányozni! Kik a lelkesülés szent perczében sem feledkeztek meg a kötelességről, mivel magányosak személyi és vagyonbátorságának tartoztak. Kiket hon- és emberszeretet gyúlasztott lángra, s kik közül egyetlen egynek tette sem piszkolá be önérdekü kihágással a nemzet nagy ünnepét.

Mit más népek karddal vívtak ki maguknak, azt e nép pusztá kézzel, csupán szent lelkesülésének tüze által egyetértve, elleneit nem legyözve, de megtérítve, tette magáévá.

NYILT SZAVAK HONUNK FIATALSÁGÁHOZ.

(1848 martius 15. Életképek.)

Itt az idő, testvéreim, hogy elveinket kimondjuk. Első volt szavunk a forradalom piacznán, első voltunk kimondani a jelszót: legyen szabadság! És lőn szabadság. Most midőn önerőnket ismerjük, és benne bizhatunk, tegyük, hogy ez egyesült fiatal erő honunknak mindig jobb keze legyen: áldásthozó az igaz ügynek, romlást az ellenek. Két fegyver van kezünkben, a sajtó és a kard. Az igaz honfitűz, mely e kettőt kezünkbe adá, egyszer meggyujtva, nem fog kialudni többé, hanem napként fog égni a haza egén, hogy világot és meleget árasztson széjjel. A holtak föltámadásának napja eljött. A századoktól eltemetett nemzeti dicsőség, a börtönben tartott szabadságérzet voltak e halottak. Most ne keressük őket e sírokban: ők feltámadának, a magyar nemzet ismét dicső és szabad! Magyar hang, magyar nemzeti szín, magyar érzelem minden ajkon, minden lobogón, minden kebelben.

Választottaink a belrend, dandáraink a külnyugalom fölött örködnek, mi pedig lépünk föl a szabadsajtó terére, vegyük örködésünk alá a szellemet. A szerkesztőség ezennel tért nyit minden a szabadság, emberiség és a haza ügyeit érdeklő nyilatkozatnak, melyek a fiatalság kimondott elveivel megegyeznek, bárkitől jöjjenek is azok. Legelsőbbben felszólítunk minden hazafit,

hogy a nemzetőrség zászlói alá gyülekezni siessen. Mert minden eddigi győzelmeink biztosítása egyedül csak a fegyveres önerő, s nem tudjuk, melyik perczen lesz rá szükség? A nép legyen bizalommal választottai iránt, ezek pedig tartsák e bizodalmat minden egyéb megtiszteltetésnél becsesebbnek, s a nép érdekeit soha és sehol el ne felejtsék; igyekezzünk honunk idegen ajkú fiatalságát magunkhoz testvéri kapcsolatokkal csatolni; rontsuk le a századok óta keblünkben megkövesült válaszfalat, mely bennünket rokonainktól eddig elkülönöztött, s fogjunk kezét mindenkivel, a kinek jelszava a szabadság. Irtó háború minden hiuságnak! az embert nem a ruha teszi többé, hanem a mi keblén belül van; szoktassuk hozzá a népet, hogy az egyszerűséget kezdje el szeretni. A nemzetőrség öltözete legyen egyszerű, és viseljük azt büszkeséggel mindenkor és mindenütt, az arszlán szó ne legyen ismert fogalom többé. Legyen mindenki annyi, a mennyit a haza előtt ér. Magánkötelességeinket a forradalom alatt ne feledjük el: mihelyt a kardot letettük, térjünk napi munkáinkhoz, adjunk példát a népnek, mint tettük a forradalom kikiáltásakor. A sajtószabadságot ne használjuk személyeskedési célokra, legyen előttünk szent és isteni minden, minek neve szabadság. Ezért komolyan megrójuk mindazokat, kik jelen időben, midőn az izgatott kedélyeket rend és béke eszméire kellene téríteni, a vak lázadás üszkét szórják a nép közé, kik a népet a fegyveres katonaság ellen bujtogatják, kik a kasztokat egymás elleni irigységre költik, s kinyilatkoztatjuk, hogy mi egyéb ellenséget nem ismerünk, mint kik kitűzött jelszavainkat tiszteletben nem tartják.

Ezen jelszavak «béke, egyenlőség és szabadság!»

Ellenségeink tehát, kik a véres lázadásra izgatnak, kik a helyett, hogy a nép választmánya által adja tudára akaratát az igazgató választmánynak, tömegestül — *via facta* — akarják azt a síkra vezetni. Kik a hon

lakosai bármely osztályának a nemzetörségből leendő kirekesztésére munkálódnak. Kik a zsidók ellen, mely osztály a forradalom leghevesebb percében erősen részt vett a tett mezején, a polgárok között izgatnak és viszont; kimondtuk az egyenlőség elvét, különbséget ember és ember között csak a becsület és jellem tisztasága tesz: ezek fölött határozni ott van az osztályozó bizottmány, mely mind azoknak, kik a nemzetörségnek becsületére nem lennének, fegyvert adni nem fog; a szabadság jótékonyasága alól kizárni senkit sem szabad: ezen idő az, mikor egymásnak minden ellenszenvet, minden sérelmet meg kell bocsátanunk, ezen idő az, melyben a régi fogalmak mind halomba vannak döntve s új évszak kezdődik, mely a mult vétkeinek sírja fölött emeli az emberiség nevében oltárát. Vége a kaszt-gyűlöletnek: kiket a régi fogalom korhadtt omladékainak pártolói maguktól elűznek, azokat mi fogadjuk védelmünk alá, és esküdjünk pártfogást mindennek, a mi elnyomott, üldözött és méltatlanul bántott: az üldözöttek asyluma a mi körünk legyen. S legszebb diadalunk legyen az, hogy mindenki, ki méltatlanul nyomva érzi magát, hozzánk jő, bántalmi orvoslása végett. Az elmúltakért semmi szemrehányás!

Martius 15-én az egész haza újjá született, vele együtt minden egyes hazafi. Legyen gondunk a jövőre, nem a multra.

Egyenlőség, szabadság, testvériség. Éljen a haza!

NŐSZABADSÁG.

(1848 mart. 23.)

A szabadság órája ütött. A világ megváltozott!

Verjétek le a bilincseket, nyissátok meg a börtönöket
mondjátok meg a rabszolgának, hogy a szabadság órája
ütött!

A világ uralkodó bálványainak oltárán kialudt a tűz.

Áldozzon mindenki saját keble Istenének.

A lélek szabad, a gondolat kimenekült föld alatti
börtönéből, melyben a hazugság tisztelői fogva tarták,
s most röpdülni fog szabad ég alatt, szabad szárnyaival,
s hirdetni fogja az igazságot.

Legyen világosság.

Jaj azoknak, kik most uralkodni akarnak, kik fejüket
fölemelik, hogy mást lenézzenek, kik az Isten arcát
viselő lények között különbséget akarnak tenni, kik az
ártatlant üldözik!

A szellem fegyvere égő pallos, mely védelmére kell
az üldözötteknek, pártfogása alá veszi a gyöngét s sujtani
fogja az üldözöt, a bitort. A mindenható szellem!

Jaj azoknak, kik ellene fegyvereket fölemelik.

De áldás azoknak, kik szent zászlója alá esküsznek,
s föllelkesülnek arca tündökléseitől.

Hazám hölgyei, polgártársnőim!

Új időket érünk. Martius tizenötödikén mindnyájam másodszer születünk a világra. ÉbredjeteK fel a szabadság hajnalára ti is. Mikor martius 15-kén, a szabadság első reggelén, a küzdők melleire lelkesült nők tüzdelték fel az első cocárdát, mikor a szabadság első jelszavát nők szegeztek ki ablakaikban, s lobogóikon mutatták fel a szent nevet, melyért a nép küzdött, mikor a nép közé egy nő hozta a legelső fehér zászlót, melyért az élni és halni esküdött; mikor Petőfi, a forradalom költőjének ifjú neje ezt mondá, a megfordító-percz előtt férjének: «ha halni kell, ez a legszebb halál, légy erős!»! akkor mutatták meg hölgyeink, hogy mi a nő hivatása? Ha nő kezében a zászló, férfi kezében a kard, ott a győzelem bizonyos.

A nőkre ezentúl nagy, fönséges hivatás vár.

Minden férfinak van egy védangyala, kinek nevétől föllelkesül, kinek emléke az élet útján vezeti, ki élete és halála fölött határoz, ki őt jóvá vagy rosszszá teheti.

E védangyal a nő, a gyermeknek anyja, az ifjúnak kedvese, a férfinak neje.

Ha az anya azt mondaná fiának: légy becsületes ember, csak a becsületes független: lelked erejét senkinek el ne add! érezz nemesen, s ha lesz, a ki megérti érzelmeidet, azt szeresd, légy hozzá hű, érzelmed szentségét semmiért el ne add! nem lenne a becsületes ember ritka, mint a fehér holló.

Ha az anya azt mondaná fiának: tanulj nélkülözni; ki senkire sem szorul, annak mindene van; hajolj le ahhoz, a ki alattad van, de ne az előtt, a ki fölötted áll! nem támadnának légiói a gyáva ördögöknek.

A spártai anya, midőn fölköté fia baljára a paizst, e szókkal bocsátá a csatába: ezzel vagy ezen. Ki elesett, azt paizon kísérek a sirba társai, ki elfutott, az elveté magától a vértet; a spártai nő inkább akarta fiát halva, mint meggyalázva látni!

Itt az idő, melyben a nők kötelessége a szellem lángjait szítani.

Együtt meghalni dicsően inkább, mint együtt élni gyalázatosan. Föl a tett mezejére, polgártársnőim!

A hazának minden erejére szüksége van, hogy az Isten áldása foganatos legyen rajta.

Vétkezik a haza oltára ellen, ki most visszavonulni akar.

Ha vannak fiaitok, kik lelkeitek büszkesége, tüzzétek föl kebleikre a szabadság háromszinő rózsáit.

Ha van, kinek nevére ifjú szivetek föndobog, kinek nemes tetteire arcotok szinte lángtól pirul el, ha van kedvestek, tüzzétek föl keblére a nemzeti cocárdát. Istennemre, míg ott leszen az, nem fog kezeikből a kard kihullani.

A ti szavaitok fogják őket csodadolgok kivitelére lelkesíteni, mint a kereszténység első hirdetőit a szentlélek szavai. Szégyen a gyávéra, ki hazája védelmére föl nem ébred!

Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

Átok az árulóra, kinek önérdeke előbb jut eszébe, mint a haza boldogsága! Ne legyen nő, ki őt szeretni tudja.

De legyen áldás azon, ki a hon boldogításában elfáradt, női kezek törüljék le homloka izzadságát.

Legyen áldás a férfin, ki sebet a hon védelmében nyerte.

Női kezek kössék be sebeit.

Legyen áldva a sír, hová a szabadság bajnokait temetik, női kezek ültessenek rá virágokat, nők könnyei legyenek az édes harmat e virágokon. Adjátok kezeiteket . . . Mondjátok áldást fegyvereinkre, kössétek föl a szalagot kalpagjainkra. Könyet, de örömkönyet lássunk szemeitekben. Halljuk a jelszót édes ajkaitokról! Szabadság! Dicsőség! Honszerelem! S aztán Isten velünk! Éljen a haza!

A NAPOK HANGULATA.

(1848 april 2.)

Az ingerültség folyvást növekszik. Bennünket csalnak! A miniszterium még mindig nincs megerősítve. A király 12 nap alatt nem írta alá, a mit megígért. Mit tesz ez? Lehet-e a királyról föltenni, hogy arról gondolkodjék, hogy adott királyi szavát megtartsa-e vagy nem? Ki merné ezt koronás fejedelmünkre ráfogni? Az egész ország talpon van, az egész nemzet fegyverben áll. Debreczen, Kecskemét, Vác, Esztergom, Szarvas, az egész Jász-Kunság, Szeged, Czegléd, Szentés, Győr, Pancsova, s majd minden nevezetesebb város és helység, a megyék nagyobb része a forradalom elveihez csatlakozott. A határszélek kiverték a katonai hatóságot, a főparancsnok asszonyruhában akart megszökni, a nők észrevették és kikorbácsolták, Radeckyt kiverték Olaszországból, a magyar katonaság a fölkelőket segítette. Marinovics admirált lefejezték, fejét karóra húzták; az egész világ vérben úszik, a forradalom egének futó csillagai, futó királyok, futó miniszterek szerteszét hullva, mondanak iszonyú példát a szomszédoknak, s ki gondolná, hogy ilyenkor a király ráérjen 12 napig azon gondolkozni, hogy beváltsa-e nyílt adott szavát vagy se? Ha a király személye szent, akkor adott szava is szent legyen. A nép felnyitotta szeméit, s nem fél többé azon kísértetektől, miknek ismeretébe bele nevelték.

A király számára népének szeretete maradt hátra; s a király ezt nem az által fogja megtartani, ha a népgyűlésének kijelöltjei tanácsára hallgat. Kiben lehet saját népén kívül biznia? Minisztereiben? Azok fantomok, a napvilág elveri őket. Katonáiban? Azok is megszűntek automatok, zsoldosok lenni, s tudnak érezni a hazáért, s hogy tudnak érezni a szabadságért is, megmutatták magyar seregeink Olaszországban. Szövetségeseiben? Föl akarja-e forgatni az egész Európát, hogy egy pár bukott miniszter életét pár perczel meghosszabbítsa s koczkára tegyen mindent — semmiért? S ilyenkor a király 12 napig gondolkozik! Tizenkét napig kormány nélkül van az ország. Isten irgalma őrzi, hogy fenekestül fel nem fordul.

Az országgyűlés, a municipiumok nem kormány többé, mert nem képviselik a népet, a ministerium nem kormány, mert nincs megerősítve, a nép maga kormányozza magát; ki áll itt jót a holnapi napért?

Szavaink jól tudjuk: hogy nem jutnak el a király elé, s ez baj, melyen segítenünk kell. Szívünk fáj, hogy a magyar korona a ködös távolban fényét veszti s a király környezőihez bizalmunk nem lehet. A magyar királyrak Budán kellene lakni, ez régen meg volt érezve, meg vdt mondva; ily fejevett nemzet tovább nem lehetünk, melynek királya az országon kívül él, s míg őt mézes-mázos környezői azzal áztatják, hogy a nép boldog, a nép dicső himnuszokat énekel, addig másfelől a népet nboldják, törpitik, vagy boszantják s azt mondják: *ezt a király akarja így*, s midőn eljön az adóságek fizetésének napja, megszöknek a király oldala mellől, min hálátlan ebek, kiknek korpája kifogyott. Ez nem tarthat így soká. A királynak fel kell ébrednie. A távolból erjedező moraj kezd fel-felzúdulni. Még nem tudni, égből jön-e vagy föld alól? vihar-e vagy földindulás? Ha égből jön, villámok fognak hullani, sok nagy fa krlől, mi szirt ormába verte gyökerét, de

a levegő megtisztul utána s annál ragyogóbban fog
kisütni a nap! De ha föld alól jön, akkor hol az Isten
ki bennünket megment? Ki tudja, hogy a megrázkódó
föld nem úgy fogja-e ledönteni a templomokat és a
hegyek koronáit, a várpalotákat, mint a polgár hajlékát,
melynek gazdája vérével festette a küszöböt?

Csak egy szavatokba kerülne és e vihar elkerülné
hazánkat. Mondjátok ki e szót, és a nép boldog lesz.
Ne higgyétek, hogy a nép egyes emberek tömege. A nép
elementum, olyan, mint a tűz, mint a vihar, mint a
tenger, mely ha föltámad, emberi erő nem uralkodik
rajta.

Melyitek érzi magát erősnek a földindulástól megráz-
kódó hegy alatt megállani, melyitek akarja tenyérrel
elföldni a kitörő vulcánt, melyitek akarja a fölháborodó
tengert vesszővel megfenyíteni?

Hijába bíztok villámhárítóitokban, azok csak vonják
magokhoz a villámot, de el nem ijeszti.

Legyetek a népnek igazságos birái. Az Isten él s az
ítélet, mit ma kimondtatok, lehet hogy holnap ti látok
fog kimondatni.

Legyetek a népnek igazságos ítélő birái.

Isten szent lelke legyen a királylyal!!!

SZOMORÚ IDŐK.

ELŐSZÓ ILY CZÍMŰ REGÉNYHEZ.

(Életképek, 1848. április 30.)

Az ember jót, rosszat elfelejt.

A természet, az Isten ujjá minden emberéletet mint egy tanúságokkal teljes könyvet mutat fel, melynek lapjai — a leélt eseményes évek — örök igazság tudományával vannak beírva. De e tudományt még senki- nek sem jutott eszébe tanulni. Az ember meghal, sírján összenő a mezők füve, a könyv be van zárva, a sírkő a puszta czímlapot mutatja fölötte. Mennyit szenvedett életében s mennyit vétkezett, hogy e szenvedést megérdemelje, hányszor eltévedt élte útjain, míg sírjára talált, hány átkot, hány áldást vitt magával oda? . . . A sír néma, nem mondja senkinek. Az emberek elfeledték, nem okultak utána. Pedig minden halott egy-egy elveszett kézirat, melynek ismeretlen tartalma tán senki- nek sem fog újra eszébe jutni s melyet ha végig ta- nulna, bölcs lenne az ember.

Néha a természet, az Isten irtó keze egész népeknek ad fenyítő tanítást, meglátogatja őket súlyos balkezevel, hogy ébredjenek föl alvó nyugalmaikból s tanuljanak látni múltat és jövőt s élni a szerint a jelenben s hogy el ne felejtsek, vérökkel írja föl a tanítást oly könyvbe, melynek neve temető s melynek soraiban minden betű egy-egy sírhalom. Az ember sír a csapások alatt mint

megfenyített gyermek s holnap elfelejti, hogy miért sírt. Emlékében marad ugyan a fájdalom, melynek tövise szívében benntörött, megtanul rettegni a polgárhadak vériszonyaitól, a ragálytól, elemek dühétől, a sápadt éhhalál kétségbeesésétől, de azt nem tanulja meg, hogy ezekben Isten keze nyilvánít nagyszerű titkokat, miket ha képes volna megérteni, a halál nem lenne halál és a fájdalom nem lenne fájdalom többé.

Kísértsünk meg egyet e történeti sírhalmok közül fölbontani. Még friss e sír, a koporsó, mely benne rejtve van, még el sem porhadt; — ne féljete az fölnyitva látni! Sötét események, a balsors útmutatásai vannak abba bezárva, miket ismerni és el nem feledni üdvös. Tán nem egy szív leend, mely fájni fog, ha a hangját vesztett hűrt, melynek szava egykor kétségbeejté, újra megpendítjük, tán nem egy leend, ki megdöbbenve fog ráeszmélni egyes epizódok végig olvastánál: «Ez velem, ez az enyéimmal történt!» — «Én ott voltam, én borzadva emlékezem reá. Én láttam ezt.» — Annál jobb, az élő emlékezet fog tenni tanúbizonyságot szavaink igazsága felől s az előidézett megdöbbenés, a megújult fájdalom üdvös leend.

«1831» van azon év sírkövére írva, melynek eseményeit rajzolni készülünk.

Sötét emlékű, fekete ünnepekkel teljes év; ha egy sírkertet végig tekintünk, a fejfákon az év száma van legsűrűbben. — Azóta messze haladt az a távol ködeibe, honnét mint bús felleg, mely a napot lenyugtában a láthatárra kísérte, alaktalan homályként gyászlik felénk, minden új év új ködöt hagy előtte, míg ez is a többivel a feledség éjszakájában összefoly.

A világesemények minden nagyobbszerű catasrophjait meg szokta előre jóslani a természet rendhagyott folyása. Titokteljes jelenetek, félig mysticus babona, félig természetkihágás symbolumai, mikből az úgy hitt «köz-nép» ösztönszerű hitgerjedelme vészeket sejt s azáltal,

hogy előre gyanítja a fátumot, elkerülhetlenné teszi annak rettegett beteljesültét. Fényes üstökös csillagok járnak át az égen, mintha egyenes égő kardok kerülgetnék egymást odafenn. Csöndes éjszakákon fegyvercsattogás hallatik a felhőtelen tejút körül, csillagok hullanak sűrűen, sziporkázva; néhol véres eső esik s égő vasdarabok hullanak alá a légből: a föld növényei elfajulnak, a tiszta búza rozsza válik, négylábú madarak s fejeiket fonákul elcserélt házi állatok jönnek a világra, természet csodái: kosfejű lovak, a vizekből emberarcú halakat húznak ki, a vándormadarak nyár derekán elhagyják a tájat, fényes délben be lehet a napba nézni, esténként nagy fekete pillangók jönnek elő ismeretlen rejtekeikből, miknek hátára halálfej van festve, nyáron derek járnak és nehéz kék ködök, télen a nap éget. A házi ebek mély gödröket kaparnak az udvaron s naplemente után a föld szokatlanul világít s madarak jelennek meg távol tartományokból, minőket addig senki sem látott.

És a nép ajkain élő hagyomány megjövendöli, hogy mi fog ezekre következni. Éhség, döghalál, vérengző háborúk, vízáradások, lázadó népek, nagy földindulás, múlt időkről hozva következést, melyekben hasonló jelek mutatták magukat hasonló esetek előtt.

Ilyenkor a nép mindentől fél s ezért mindent elhisz. Izgatható s kétségbeejtett föllobbanásokra kész, menekülni vágyik félelmei börtönéből s ha akad coriphäusa, ki vakhitből vagy rosszakaratból téveszmék magvait hinti el közöttte, azokat tettei evangeliomául fogadja el s irtózatossá leend, ha a kétségbeesés vérszemével útat tör magának, messze az ámitók pokolfáklyája vezeti.

*

Ilyszerű nyugtalanító előjelenségek közt kezdődött az 1831-ik év tavasza.

Mindenfelől nyomor és éhínségről beszéltek a ter-

jengő hírek, falvak égtek porrá, apró folyamok áradtak pusztító özönné, egész vidékek lakói jutottak koldúsbotra. Fiatal gyermekek kezdtek öngyilkosok lenni, tél végén szokatlan villámcsapások ütöttek le több helyütt, mik magas templomokról verték le a keresztet. Hegyek szakadtak alá az alattok századok óta fekvő falvakra. Éjenként vízbefülők sírását hallották a tavak és folyamok partjain. A városokban örült féleszüek jártak az utcákon, vad jóslatokat kiabálva a nép közé. A magasabb körökben, a salonok és casinók gyűlhelyein rejtett, titkolt hírekről kezdtek suttogni, mikről úgy látszék, mintha rejtekben akarták volna tartani a köznép előtt: a köznép is suttogott piaczkon, utcák szögletein s titokban terjedő idegeskedés kezde támadni urak és szegények között.

A tél vége derült volt. Januárban az ibolya nyílt, a hó elolvadt, a mezők, a vetések zöldülni kezdtek. Februárban a fák rügyei kezdtek fakadni, a pacsirtát lehetett hallani a falvak végein. A nap meleg mosolyára lefoszlott a természet álma. Vidám, derült lett a környék, mint szokott tavasz elején lenni: az a friss, zsenge zöldsín, azok az egynapos életű virágok, a vidám, szökdelő tarka bogarak számtalanjai, az a hízogó melegű ég fehér fellegeivel s a fehér virágokkal rakott gyümölcsfák, minőknek csak hónapok múlva lett volna itt az ideje.

De a vándormadarak nem jöttek el s mintha titkos ösztön sugallta volna az embereknek is, hogy e kora tavaszlásnak ninesen mit örülni, hogy ez csak egy közogó rendkivüli vész előkészülete, melytől visszaborzadtában fölébred téli álma közepén a természet s megváltoztatja rendes folyását.

Én emlékezem ez időkre, emlékezem a sújtó aggodalomra, mely az arczokról leolvasható volt. Mindenki leverten várta, hogy mi lesz ezeknek a vége.

Soha a templomok látogatottabbak, a köz-mulatóhelyek üresebbek nem voltak, mint akkor.

Márzeius elején virradóra, derült éjszaka után váratlanul sűrű vastag köd ereszkedett a földre, mely csak délutánra szakadozott fel, végtelen felleg alakjában terülve szét az égen. Estefelé minden madár elhallgatott, a virágok becsukták kelyheiket, a fák levelei lelankadtak. A künn járók fulasztó köhögésről kezdtek panaszkodni s ez időtől kezdve vetve volt minden természetelleni betegség magva minden fűbe, minden gyömölcsbe, meg volt vesztegetve a folyamok vize, az emberi forró vér, beteg volt maga a levegő is s az ég elveszté kék zománczát, mintha valami lázas sápadtság terült volna szét rajta s míg olykor legderültebb ég mellett orkáni viharok zaklatták a vidéket, másszor napokig elállt egy és ugyazon felhőtömeg egyes városok fölött, ott függött feketén, mozdulatlanul s egy csepp víz nem hullott belőle és az álló tavak fenéig kiszikkadtak.

DÉLIBÁB.

(1848 május 7.)

Én nem tagadlak meg, költészet istene!

Elpártolt mindenki tőled, főként kiknek fejére magad
tevéd föl a koszorút, ki hagyták aludni oltárodon a
vesztalángot, elszórták lantjaikat és kardot ragadtak s
arczodat — elfeledék.

De én nem tagadlak meg soha!

Legkisebb vagyok azok közt, kik templomod küszöbén
beléptek, de legutolsó, a ki azt elhagyom.

Imádtalak a nyugalom óráiban, s te velem leendsz,
ha küzdeni fogok, velem, ha meghalok.

Te fogsz kísérni engemet, ha vándorúton járok, keresve
számkiűzött feleimmal boldogabb hont, dicsőségesebb
sírt. S én elmondandom nekik, nézzétek ezt a fehér
hattyút, mely a szabad égen, oly szabadon röpül,
melegebb táj felé! nem a szülőföld! a szabadság a haza.
A hol szabadság van, ott van a mi hazánk. A börtön
nem haza, ha aranyrostély van is ablakán.

Jertek el innét, hadd omoljon össze az apai ház,
hadd teremjen küszöbén vad virág, hadd legeljenek
utczáinkon nyájak, ne nézzetek vissza, töröljétek ki a
könyvet szemeitekből.

Nagy a világ.

A sír még nagyobb.

Egyik vagy másik majd csak ad hazát!

Nézzétek, mint repül az a fehér hattyú!... Fel
fogsz keresni engem, hol csaták viharai közt vértől

pirult arczczal, vértől pirult földön, isten és ördögök, ember és rabszolgák, küzdenek életre-halálra, örök életre vagy örök halálra. S ha olykor a szél elkapja a fegyvercsattogást, ha a küzdők lankadtan elpihennek, halhatni fog a Bard vad éneke.

Csatára, csatára!

Dalt, dalt! a szabadság istenének.

Aczélok énekét, halálhörgést, lovak nyerítését. Csatára!

A keleti párducz küzd az északi sassal, vérük festi a földet, karmaikat egymás csontjaiba vágják.

Ne hagyj magad, te keleti oroszlán, leharaptad egyik fejét a sasnak, harapd le a másikat is, hadd folyjon el a vére, a mi még el nem folyt. Csatára!

Reggeltől estig vittatok, piros volt a nap, mikor fölkelt, most a föld piros, a nap sápadtan megy nyugodni, ki tudja feljön-e számunkra többé?

Ha lemegy a nap, majd feljön a hold, holdvilágnál fogunk tovább vívni. Csatára, csatára! . . .

Fel fogsz keresni engem, ha szemem elborul, ha a zászló kiesik a kezemből s a szivemből kiömlő vér halványan hagyja arczomat. Lefekszem földedre, mit a te kezéd virágokkal ültetett be; kérni fogom e virágokat, hogy véremtől ne száradjanak el, ha jön egy új tavasz, szép zöld fű alatt legyen álmom.

Megcsókolom a földet, mely megiszsza véremet és el fog felejteni.

Csatára, csatára!

Ha futni akartok, hagyjátok mellettem kardomat és ezt a zászlót.

Ha győzni akartok, vegyétek föl mellőlem: az én kezeim nem emelik meg többé őket.

S majd eljönnek az erdők madarai s eltemetnek szépen.

Eljönnek a hegyek viharai és megsiratnak.

Eljön éjenkint a holdvilág s elbeszéli, mi történik naponta idefent?

Te pedig örökre velem maradsz, s nem hagyod virágtalan síromat.

Ha valaki sírom fölé egykor házat épít, meg lesz átkozva küszöbe és a virág, mely szivemből szította életét, kisarjadzik háza küszöbén és túléli a ház urát.

Költészet Istene, nem tagadlak meg tégedet soha.

★

Ha az unio Erdélylyel megtörténik, mi lesz nemzeti szineinkből s e két ország czímeréből?

A magyar czímer szinei vörös, fehér, zöld.

Az erdélyi czímeréi kék, arany, vörös.

Ha egyesülünk, mind ez ötféle színt fogjuk-e viselni? Ez maga egy szivárvány lenne, mely hazánk egére ugyan igen illenék, de zászlónak igen tarka.

Vagy pedig egyikünk szineit sem viseljük, hanem csinálunk a kettőből egyet.

Magyar honunk czímeréből úgyis megeshető, hogy a négy ezüst folyó közül elvesztünk kettőt (Dráva, Száva), el a hármashalmot (Tátra, Fáttra, Mátra). A kettős keresztet eddig is kihagyhatjuk, miután vallásegyenlőséget mondtunk ki a hazában.

Nem marad számunkra hátra más, mint a vörös mező.

Ha a régiekre akarnánk visszatérni, elfogadhatnók az egyfejű sast, mely Árpád zászlaján lobogott, hazát kereső ősapáink előtt e czímer alatt volt egy a magyar nemzet ezelőtt kilenczszáz ötven évvel. Bár e czímerrel mindazokat föltámaszthatnók, kik akkor ennek hűséget esküvének.

Ha pedig el akarjuk felejteni a multat, újat akarunk teremteni, akkor:

Legyen czímerünk: vörös mezőben fehér kard: vagy pedig fehér mezőben vörös kard.*

* Megjegyzem, hogy ez utóbbi czikk akkor is szatira volt, a mikor iratott, huszonöt év alatt pedig tökéletes komikummá érett meg.

A FORRADALOM KÖLTÉSZETE.

(1848 május 18.)

Ne ijedjeteK meg e szótól: forradalom.

Nem villám ez: csak napsugár, mely szemeitekbe süt.

Minden, mi szép, minden, mi fönséges, e szóban benne van.

Isten-irgalom, emberszeretet, férfi-erény, nőszerelem, néphatalom és világszabadság, minden, minden e szóban: forradalom.

Éj után hajnal jön. Az álmok elfutnak. A sötétség visszatér kriptáiba, a hegyek arannyal festik ormaikat, a nap sugarait szétlöveli. Minden, mi sötét és sötétség lakója, visszafut odvába, de fölbred minden, a mi szép és az Istené. Millió csillag, az ég millió gyémántos királya tűnik el egy sugarától a napnak. Nem látja senki, hogy hova lettek, nem tudja senki, hogy vannak-e? Életök csak a ragyogásban látszik, s a ragyogás elmulik, mihelyt az ég megszűnik sötét lenni.

Helyettök ott fenn a pacsirta zengi énekét.

Lássátok: ez a forradalom.

A hajnal nem gyilkol meg senkit, hogy az éjt nap-pallá változtassa. Az éj mindenkit elaltat, hogy uralkodhassék.

A hajnal pirulása nem az a pir, a mi a szívből kiömlik, hanem a mely a hős arczán pirul, midőn sisakját fölteszi.

Az éj halált oszt mindenkinek. Még az élő is elalszik, s a virág becsukja kelyhét.

A hajnal életet oszt szét, még a sír is kivirágzik, s a tengerfenék növény-erdőt nevel, hová szeme elhat, s kicsalja a börtönnyiláson át az eltemetett halovány virágot.

Lássátok: ez a forradalom.

Változik minden. Ég és föld más alakot ölt.

De életre változik minden. Világ és szabadság terjed szét mindenütt.

Ki boldogtalan volt, a forradalom szivét meggyógyítja, ki fél, bátorrá teszi, a vak szemérol a hályogot letépi, mindent ad mindenkinek s még sem vesz el semmit. Igazságot tesz mindenkinek s még sem áll boszút senkin.

Mindenkit megvéd, s még sem üldöz senkit.

Mert fegyvere nem halált, hanem életet oszt.

Lássátok: ez a forradalom.

*

Vannak, kik azt hiszik, hogy a forradalom eszméje egy a zsarnok-gyilkolással.

Ez lehetett akkor, mikor a zsarnokok a népet üldözték, mikor a nép szabadság után sóvárgott, s ezért egy Brutusnak kelle születni minden Cæsar mellé, hogy a nép szabadsága biztosítva legyen.

Ujabb időkben a zsarnokok találtak módot, hogy a népet magokba szerelmessé tegyék, s ha ledül egy, a nép másikat emel helyébe.

Ilyenkor nem a zsarnokokat: a rabszolgákat kell kiirtani.

Mihelyt nem lesznek rabszolgák, nem lesznek zsarnokok.

S ide nem kell kard, nem kell guillotin, ezt tenni fogja a szabadság szelleme.

A keresztyén vallást nem fegyver terjeszté el a világon.

Forradalom volt az is, mit a földön, az égben és a

föld alatt előidézett, csatát vívott emberekkel, ördögökkel és hamis istenekkel, csatát magával a halállal és győzött, mert fegyvere a szent igazság volt.

A hamis istenek oltárán kihamvadt a tűz, az ördögöket nem hitte többé senki, s a halál fejről leesett a korona.

A halál megszűnt öldöklő angyal lenni, új élet angyala lett belőle. Mert úgy akarta az örök hatalom szelleme.

E szent lélek újra eljőend!

Nem hoz magával semmi fegyvert, mint igazsága szavát.

Nem öl meg senkit, de mindenkit újra teremt.

A félistenekből egész emberek lesznek, s a késő utókor bámulni fogja azon csecsebecséket, babonás népfetisheket, miket egykor a nép térdre omolva imádott.

Ha a nép ember előtt hajtja porba arczát, nem azt kell porba sújtani, kit bálványul körülvesz, hanem őt kell kiemelni a porból s tudtára adni: hogy ki asszonytól született, az nem isten, de nem is igavonó barom.

S ezt fogja tenni a forradalom.

CONGRÉV-RAKÉTÁK

PILLANATNYI FÉNYÜL, NÉMELY SÖTÉTEBB HELYEKRE. *

(1848 május 21.)

I.

Fiatalság.

A fiatalságnál három osztályt kell megkülönböztetni. A nyugalom, forradalom és a zavargások embereit. Az elsőbbek, kik minden áron békét: az utóbbiak, kik minden áron zavart akarnának.

Amazokat hivataluk, emezeket hivataltalanságuk szólítja fel az ellenkező elvre.

A forradalmi fiatalság azonban ezeknek egyikéhez sem tartozik. Elve: mindent áldozni, a hol mindent nyerni lehet; semmit sem áldozni, hol a látható végeredmény semmi. Nem indítani meg mozgalmakat, mik a közrendet gátolják: a nélkül, hogy a közüdvöt előre vinnék; de nem látni a magánérdeket ott, hol a haza ügye forog kérdésben. Nem függeni senkitől, mint saját becsületszavától. Ez az egyetlen korlátlan hatalom, melynek zsarnokságát tisztelni tudja.

Keresni az egyetértést, de a háborútól sem félni.

Tenni nyíltan, szólni nyíltan, szem-szembe, nem orozva, nem sötétben, nem más háta mögött.

Ez a forradalmi fiatalság. Ez a márcziusi clubb.

* Megjelent az Életképekben a forradalmi fiatalság klubbjának megbizásából.

Sok, mi legujabb időkben a fiatalság nevében történik, bitorolja e nevet.

Mindazon apró, kiskörű lázítások, ingerlő fenyegető zések, politikai szint nélküli demonstrációk, mik e firma alatt történnek, meghamisított pecsét alatt jutnak a közönség elé. Ki a zsidó-bujtogatásnál verekedett, ki imitt-amott éjjelenként macskazenézett, ki a háziurakat késsel vagy kanócczal fenyegette, az nem a forradalmi fiatalság volt.

Mert ha ez okot talál, eléggé méltót, hogy a sikra kilépjen s megmondja sérelmeit annak, a kit nem szeret, azt teszi nyíltan, fényes nappal, s arról fogjátok őt megismerhetni, hogy ha megtámadtatik, nem fut el; hanem azonnal helyt áll és győz vagy elhull az utolsóig.

Azok, kik a budai macskazenén voltak, nem lehettek közülük valók, mert futottak.

Azok, kik Lederert in effigie fel akarták akasztani, nem lehettek közülük valók, mert ők nem mennek százan egy ellen, kivált ha az az egy is tehetetlen szalmakép.

A forradalmi fiatalság nem húzza ki kardját igaz ok nélkül, s nem dugja vissza becsület nélkül.

Erről fogjátok őket megismerni.

II.

Pesti polgárság.

A pesti polgárság, mint a kerek világon minden polgárság, szereti a békét.

Mert az ipar csak a béke alatt virágzik. S a ki a mindennapi keze munkája után él, megunja a nyolcz-héti munka-feltartóztatást; a jövő reménye nem kenyér, mivel családját tarthassa.

Ezért a pesti polgárság unja a zavart.

S azt hiszi, hogy ennek a pesti fiatalság az oka.

Ha ezt kivernék a városból, minden rendben lenne. Nem sejtí, hogy az egész világ forr; s minket csak a habok ragadnak, miket e nagy tenger zajgása vet.

S e tengert kanállal kimerni nem lehet.

Jobb volna, ha a helyett: hogy száz oldalról bontjuk a hajót, mely édes mindnyájunkat visz magával, iparkodnánk azt összetartani, mert ha elmerül az, vagy szirthez ütődik, együtt szenvedjük a hajótörést.

A polgárság vétke az, hogy a nemességet szereti előjogaitól megfosztva látni, de saját előjogait a néppel megosztani nem. Örül az aristocratia megbukásán s azt hiszi, hogy ez örökségben reá marad.

Nem, uraim, az aristocratia nem azért rakta le koronáit, hogy azok mentül többeké, hanem azért, hogy senkié se legyenek.

Azért e megszólító szó helyett «polgártárs»; más nevet kell kitalálnunk, mert attól tartok: hogy ide s tova cím lesz belőle.

III.

Nép.

Mi magunkat igen hosszú ideig csaltuk. Azt hittük, hogy népünk van; pedig nincs.

Mig volt, nemességünk volt az. A földművelő nagy tömeg előtt ismeretlen fogalom volt e szó: «haza».

Még most is az; szabadságaért akárki más iránt háladatos, csak hazája iránt nem.

Ha azt mondjátok neki, hogy keljen fel honát védelmezni a muszka ellen, sírva fakad s azt mondja: hogy inkább robotol és éhezik.

A kabátos embert gyűlöli; nem hisz neki. A nemzeti színeket nem érti; neki addig a törvény sem törvény, míg a császár pecsétje alatta nincs nagy kétfejű sassal.

Értünk fegyvert nem fog, szavainkban nem bizik, terveinkben nem segít; bünteti bennünk Isten apáink vétkeit.

De mi föltettük magunkban, hogy a népet szabad úrrá teszszük, mert kell, hogy legyen magyar nép: szabad és úr, mint volt hajdan.

Semmi sem valószínűbb, mint hogy e közben magunk veszünk el, minket kövez meg, minket feszít meg a nép.

Gúny és átok fog sírunkhoz kísérni.

De az mindegy. Sírunk fölött boldog leend az utánunk következő nemzedék, és mi nyugodni fogunk.

Neveinket nem fogja tudni senki, nem a sírt, hol alszunk; de ott nyugodtan fogunk alunni. S Magyarország boldog lesz és élvezni fogja a szabadság édes gyümölcsét, melynek keserű magvait a mi szivünk vére öntözte.

Czélunk el lesz érve, nem fogjuk látni, de nyugodni fogunk. Azért, még azon perczen is, midőn keresztre feszít bennünket a nép, éljen a nép!

IV.

Nemesség és táblabirák.

Minek bántjuk mi annyira a táblabirákat, a volt nemességet?

Ha a nemesi előjogok meghaltak, illik-e gúnyolni a halottakat?

Ha nevetségések, ha rosszak voltak, miért ne?

De hát azok voltak-e? Ez a kérdés . . .

Nekünk népünk nem volt, az alkotmányon kívül eső osztály nem ismer hazát, neki semmije sem volt a hazában.

Az ábrándos hazaszeretet s honfenntartás előjogai a nemesé voltak. Ezeket a nemesség nem veszté el, csak megosztá a néppel. Neki eddig sem volt az vétke, hogy ezekkel bírt. Mert ezek minden embert illetnek. A korszellem vétke volt, mely nekik megadta csak a mivel tartozott s a népnek nem.

Most minden megváltozott.

A nemesség megosztá mindenét a miye volt, vagyonát és jogait. S ezt egy percz alatt téve minden vonakodás nélkül.

De az ábrándos honszerelem még mindig él szivében, ezt fájdalom! hogy nem oszthatá fel egy percz alatt a nép között; arra évtized kell. S ezért gúnyolni kell-e őt?

Gúnyolni kell-e azon osztályt, mely hazánk törvényeit kiszolgáltató, népe fölött virrasztott, alkotmányát védte, igazságát kezelé, nyelvét föntartá, mely biró, építész, mérnök, diplomata, kereskedő, tudós, egy szóval minden volt a világon, oly csekély jutalomért, minő egy tábla-bírói czím?

S most mi e jutalmat akarjuk a pelengérré tüzni?

Ne legyünk hálátlanok önvérünk iránt.

Ezen czímnek nincs jövője többé, de van multja.

Ha e czímet egy szembehunyással örökre elfeledtté tudnók is tenni, megmaradnának az egyesek, kik a mozdulatlanságot képviselik, nemcsak a nemesség között, megmaradnának a nép minden osztályaiban, fönt és alatt, meg magában a fiatalságban is, melynek tűzvérű a neve. Küzdjünk valahára elvek, ne firmák ellen.

Nemességünk el van keserülve.

Mindenét odaadta. Mivel apái bírtak, ő nem bír azzal többé. Mindent elvesztett, mivel az előtte való generatió bírt. El czímerét, el választási előjogát, földeit, keresetmódját, értéke nagyobb részét, hivatalait, s mindezt nyugodtan, önkényt veszté el, nem erőszak kényszerité rá. Odaadta ingyen.

E veszteségnek áldozat a neve.

S mi ez áldozatért gúnyolni fogjuk-e őt? Akkor fogjuk-e arczul verni, midőn koszorút érdemel?

Én magam is lemondtam nemesi előjogaimról. De ha elhagytam nevemből a nemesi czímet, meg akarom azt lelkem számára tartani s nem szeretném, ha oda jutna

a világ, hogy ki nemesen tenni, nemesen érzeni tud, az legyen a köznevetség tárgya.

Ha Franciaország üldözte a nemességet, jól tette, mert ott ellensége volt az a népnek, s a nép vérrel vette el tőle emberi jogait. De minálunk a nemesség, hogy a népnek, mely jogait követelni nem tudta, azokat megadhassa, vérén kívül minden egyebet föláldozott, s ha kell, ezt is fel fogja áldozni tudni s még nem tudjuk, hogy nem lesz-e e vérre szükség?

A haza üdvére népet kell teremteni.

Hogy e nép teremtve legyen, a nemesség mindent föláldoz, mindent elkövet.

Ha ezt nem teszi, akkor irtsátok ki és sirassátok meg! de ha kötelességét teljesíté, nem mondom, hogy dicsőítétek érte, mert hiszen csak kötelességét teljesíté, de legalább ne nevéssétek ki.

SZEGÉNY KIRÁLY.

(1848 oct. 22.)

Midőn a királyok a népek fejére ültek s Isten nevében nyomorú életet és nyomorú halált osztogattak édes fiaiknak, midőn a királyok kivették a nép szájából a kenyeret, szivéből a vért s adtak nekik helyette rabszolgaságot és koldusbotot, midőn a királyok játszottak a nemzetek fejével, adták, vették, osztották az országokat; — a jó királyok akkor sem feledkeztek el keresztyén voltukról s kiket nyomorékká tevének, megsiratták és mondták: szegény nép!

A nép éhezett, a nép sírt, a nép elvérzett.

Szegény nép! azt mondá a király.

A nép viselte lánczait, viselte koldusbotját, gályát húzott vagy földönfutó lett.

Szegény nép! azt mondá a király . . .

Fordult a koczka.

Jön az idő! Jön megállíthatlanul, midőn a bálványimádásoknak vége szakad, a nép nem fog aranyos fejű halandók előtt térdelni többé, nem csókolandja a tigris körmöket, miken önvérének szagát érzi, hanem ledobja nyakáról álszenteit.

Semmik vagytok!

Dicsőségtek álom. Volt és nincs és nem lehet többé.

Ez az idő nem messze van, talán már benne is vagyunk,

Illő, hogy a népnek is jusson eszébe keresztyén volta.

Legyünk emberek; s midőn e fölkent szerencsétlenekeket bujdosni eresztjük, ne mulasztjuk el őket megsíratni: szegény király, szegény koronás király!

Milyen magasról estél alá és milyen mélyen.

Mikor mindenki szomorú volt, te voltál egyedül a kéjelgő, most, midőn mindenki örül, te magad vagy, a ki sírsz.

Mikor mindenki rabszolga volt, te voltál egyedül, kinek minden szabad volt: — most, midőn mindenki szabad, te magad vagy a számüzött.

Süket voltál, mikor a nép fájdalmai szaván beszélt hozzád, most néma vagy, midőn neked fáj és nem mered kimondani, hogy mi? . . .

Szegény király, szegény koronás király.

Mindenkinek van hazája; neked nincs. Mindenkinek van öröme, reménye; neked nincs.

Szegény király.

Szegény megbukott fél-isten. Sem Isten, sem ördög nem lehet belőled, mert ember vagy: s ember nem lehetsz többé, mert király voltál.

Midőn fejedre hagytad tenni az aranyszarvakat, beírtad nevedet azon boldogtalanok sorába, kik milliók közül kiválva erőszakot tesznek a természetten, hogy számukra külön teremtsen minden örömet.

Kiknek ülő-széke a népek sírja, kiknek itala vér, kiknek a nemzetek nyögése dajka-ének, kiknek nyugalma a rablánczok zörgése, játéka háború.

Hová fogsz menni? Étlen, szomjan, álmatlanul, örömtelenül.

Mert a te életed nem emberi élet, álmod nem emberi álmom, örömod nem emberi öröm.

Ez a világ nem a te világod. Az emberiség nem fogad fiává.

A menyország nem a te hazád. Áldozataid képe visszarettent onnan.

A pokolban sincs helyed. Az kikaczagja halvány arcodat.

Hová fogsz menni? Testvértelenül fogod társaiddal bejárni a világot s ha találkozol magadhoz hasonlóval, vissza fogsz retteni tőle, s ha forrásból inni akarsz, vissza fogsz retteni saját arczulatodtól . . .

Szegény király, szegény koronás király.

És ha meghalsz?

Ha Isten megengedi, hogy olyan halálod legyen, minő embernek szokott lenni, ha a föld beveszi csontjaidat, azon a helyen nem fog megteremni Istennek semmi virága, puszta lesz az; megátkozott porod miatt messze téren kivesz minden, a mi zöld, s századok múlva a késő nemzedék, hol kopár fűtelen tért talál, arról fogja tudni, hogy oda egy király van temetve.

A népek pedig boldogok leendnek, s örömeik zaja nem hagyand aludni mély sírod fenekén.

A templomokban sokáig fogják nevedet az imádságban emlegetni: ott hol az árvízről, dögahalálról s az Isten egyéb csapásairól van szó.

És senki, senki nem fog megsiratni téged.

A gyávák megszűnnek félni, a bátrak gyűlölni tégedet; rokonaid megszűnnek szeretni és megtagadnak.

Elfeled mindenki, elmúlsz, elenyészel . . .

Szegény király, szegény koronás király!

NEM SZERETEM A SÁPADT ARCZOKAT.

(1848. okt. 9.)

Túl 'vagyunk a Rubiconon. Felszedtük magunk után a hidat, hogy vissza ne mehessünk.

Válaszfal van multunk és jelenünk között; az egyik álom, a másik ébrenlét. Történeteik nincsenek egymáshoz kötve; az egyik végződött, a másik kezdődik és nem folyik egymásból.

Túl vagyunk azon, hogy még valaha alázatos, hűséges, királyokban hívő nép legyünk.

Számunkra csak kétféle jövődő lehet hátra.

Ha veszünk, sorsunk két szóban le van írva, e két szó: halál és rabszolgaság.

Akkor sem lesz királyotok többé; a szívtelen önkény fog ülni a vérrel festett széken, s azt a koronát, mit eddig szentelt fej viselt, zsámolyul fogja tenni jogtapadó sarkai alá.

Ki egymásra uszítja a népeket: hogy hosszú tusák után egymás vérért vesztve erőtlenül hulljanak zsámolyához, könyörögve, mint összemart ebek, hogy adjon nekik békét és kölcsönös lánczot.

Ez sorsa azoknak, a kik életben maradnak, ha vesztenk.

De ha nyertünk . . . akkor . . .

Akkor eljönnek a számolás napjai.

A büntetés nem érheti azon népeket, kik ellenünk támadtak; hanem azokat, kik őket ellenünk vezették.

... Jaj nekünk, ha azt hisszük, hogy van még egy harmadik jövődő szép csendes megnyugtató eszméssel tele, mely nekünk is boldogságot adjon, ellenségeinket is kielégítse.

Jaj nekünk, ha azt hisszük, hogy minket zsarnokaink még szeretni fognak.

Szeretni akkor, ha megalázzuk őket; holott akkor sem szerettek, mikor felmagasztalók.

Vagy szeretni akkor, ha ők törnek le minket: holott akkor sem szerettek, midőn félték tőlünk.

Jaj nektek, kik még most is bízni tudtok: elsők lesztok, kik kétségbe fogtok esni.

Jaj nektek sápadt arcú emberek, kik azt mondjátok: még nincs ideje... még tíz év kell rá, még várni fogunk...!

E tíz évet nem fogjátok megérni.

Ellenségetek nem mondja: hogy még tíz év kell rá, hogy titeket kiirtson.

Holnap, vagy ma, vagy egy óra múlva, mihelyt úr lehet, ismét fejete fölött a pálcza. Ti meg nem csaljátok őt, mint ő megcsalt titeket. Ti hiába mondjátok neki: hogy őt teljes életetekben szerettétek, nem fogja elhinni, mint ti elhittétek neki. Olvassátok meg a történetet, akadtok vérrel írt sorokra, mikből megtanulhatjátok: hogy midőn a királyok legyőzték alattvalóikat, kik szabadságukért küzdöttek, azoknak még a tejszopó gyermekeit is legyilkolák. Vagy azt hiszitek, hogy azóta a királyok jobb erkölcsöket tanultak? Kárhozott, a ki emberben hiszen!

Napok, órák és perczek vannak számotokra hátra.

Hét hónapot elpazarolt az új életből emberben-hívés-tek. Megalkudtatok-e a sorssal, hogy még új hét napot adjon a sárbavetett időhöz?

Szabadság Istene! Ha egy Martinovicsnak, ha egy Szentmarjainak hét hónapot adott volna a sors, hogy cselekedjék az alatt, a mit e honra üdvösnek, jónak

talál, kezébe adta volna az ország kormányzatát, a nemzet bizalmát, milliók egyetértését, magyar pénzt, magyar hadseregeket, szabadsajtót, szabad szólásjogot, s a mi legfőbb: ellenségeink széttört, megalázott erejét; mit tett volna az ennyi drága idő alatt!

Midőn bátor lelke volt tenni, szólani, izgatni, ezeket egyesíteni egy közös cél kivitelére akkor is, mikor azt tette egy elnyomott országban, titokban, minden perczen fejét koczkáztatva, nem tudva: hogy kit barátjának hisz, nem lesz-e árulója? nem bírva sem pénzt, sem fegyvert, csak szabadulni vágyása kétségbeesett érzetét, mikor minden kimondott szónak, minden leírt betűnek bírāja volt és bakója: s még sem sápadott el azt leírni, azt kimondani . . .!

S ti, kiket most a szerencse tenyerére vett, még mindig féltetek, még mindig kétkedtek kimondani a szót, melyet megvédeni fegyver van kezeitekben, midőn a szabad szó kimondásával nem a gyalázatos vérpad, nem a vér-vörös bakó, hanem a dicsőséges nyílt harczmező s a sápadt ellenség áll szemben? Midőn szólani lehet az egybegyült néphez, ki *halál* helyett *életet* dörg vissza szavaitokra! Midőn írni lehet s bátran alá tenni neveiteket? Ti hazám fiatal költői, kik míg apró csecsebecsékről kellett szólani, ezerenként álltatok elő s most midőn itt volna az ideje, hogy azok, kiknek lelkében Isten ihletésének szikrája ég, menjenek azzal világot és lángot gyújtani a népek lelkében, most hallgattok, mint viharban az erdei madarak?

Nem szállt-e reátok az Isten szent lelke?

Hajdan tizenkét egyszerű ember képes volt a világ minden hamis isteneit legyőzni a kettős tüzes nyelvnek erejével. Most nem akadna-e tizenkét apostol, ki az újabbkor álisteneit leverje trónusaikból?

Nem jött-e el hazátok Messiása? Nem láttátok-e csodatételeit, nem láttátok-e mint aludt szavaira a bálványok oltárain az áldozat tüze? s mint gyuladt örökké

égő láng a nép szívében a szabadság istenének tiszteletére?

A szabadság megváltója megkezdte újvilágteremtő bucsújárását: föl, ki magában a tüzelket érzi! nem eljövendő többé: jelen van az idő, mely Isten országát meghozza a földre: menjetek szét és tanítsátok meg a népeket: *hogy Isten minden emberek fölött van és ember nincsen emberek fölött!*

KESERŰ HANGOK.

(1848. nov. 12.)

Annyi ember lesz földönfutóvá!

Annyi becsületes férfi, ki honát és a szabadságot imádta, veszté el hazáját, de nem a szabadságot.

Kizavarta őket anyai fészükéből a koronázott bűn, a hű polgárok vándor madarakká lettek. De jön még tavasz, melyben a vándor madarak fészkeikbe ismét visszatérnek s futni fog a zsarnok s nem fogja követni senki, csak gyilkos tetteinek kísértő emléke.

És azok, kiket a szolgák királya hontalanokká tett, találni fognak egy közös hazát, hol tán inséggel fognak küzdeni, de nem rabszolgasággal.

A szabadság vándorai mindenütt feltalálják egymást. Legyen e hon Franciaország vagy Magyarország, az olaszföld vagy a Kaukasus, ott találkozni fognak azoknak arcai, kiknek lelkei együtt jártak a szabad eszmék szellemországában, s azon föld, mely őket befogadja, szent lesz az emberek és az Isten előtt, határait sem zsarnok, sem szolga át nem fogja lépni. Ott lesz a szabadság Jeruzsáleme, melyhez a tiszta lelkűek messze e földről vándorolni fognak, ott fogják őrizni a legyilkolt népszerűtet örök frigyládáját, onnét fognak szétmenni hirdetni a népeknek, hogy a szabadság Jézusa nem halt meg, hanem föltámadott!

Talán a te földed lesz az én hazám! mely hivatva van

arra, hogy vérrel kereszteltessék meg s jövendő neve minden szabad népek hona legyen.

Forr, gyülöng határaidon belül a népség, minden ajku nemzet, melynek szabadsága össze van tiporva, siet szent földekre: kezében fegyvert hoz, szívében lázas keserű érzeményt: a boszú reményét.

Országod szívében, fővárosod utczáin naponta harci zene mellett idegen férfiak fegyveres csoporti vonulnak, fiaid táborába sietve.

Lengyelek, olaszok, tyrolok, francziák, németek esküsznek szent zászlóid háromszíne alá.

Kiket kiűzött minden országból a koronás önkény, itt jönnek össze, ide vonja őket szabadságuk közös veszedelme, a közös elkeseredés.

Tehát itt jönnek össze a vándormadarak...

Tehát itt lesz a véres oltár, melyen vagy a szabadság hősei, vagy annak zsarnokai fognak megáldoztatni...

... Óh kedves szép hazám! Kedves — édes — hazám!...

A FORRADALMAK METEMPSYCHOSISA.

A francia forradalom okai voltak: az aristocratia romlott erkölcsisége, az udvar zsarnoksága, több mint egy milliard status-adósság. Nem így van-e most? Ugyanazon okok: ugyanazok a következmények.

Mi volt akkor XVI. Lajos? Egy trónba festett király — király, mert korona alá született, különben gyöngé fejű ingatag ember, környezetének bábja, gyermek, kinek kezébe kést adtak: — ugyanaz, a mi ötödik Ferdinánd. — Ugyanazon koronás személyek.

Az 1789-iki országgyűlési küldöttek nagyobbára a szegényebb rendből származtak, az 1848-dikiak szintén.

A harmadik néposztály képviselői akkor is egy bálteremben tartották az országgyűlést, mint most.

Ezen gyűlést parancs által akarta a király feloszlatni, melyre Mirabeau azt felelte: hogy őket csak szuronyok fogják elűzhetni. Emlékezzetek Lamberg gróf esetére.

Lajos király, mikor a nemzetörség felett szemlét tartott, e szókat hallá kiáltatni: «vive la nation!» Ferdinánd királynak épen ily alkalommal a nép Fuchsliedet énekelt.

Amott Foulont, itt Latourt akasztotta fel a nép a forradalom előtt, mindkettőt lámpásfára, mindkettőt a városház előtt. XVI. Lajos Versaillesban, V. Ferdinánd Insbruckban zárta el magát népeitől, mindkettőt kényszeríteni kellett: hogy fővárosába visszatérjen.

Október hatodika volt 1789-ben midőn a párisi nép reggeli 5 órától déli 12-ig XVI. Lajos testörségét fel-

konczolta. Október hatodika volt 1848-ban, midőn a bécsi nép reggeli 5 órától déli 12-ig ugyanazt tette Ferdinánd zsoldosaival. Akkor Orleans herczeg, most István herczeg volt, kit a forradalom trónussal kínált, mindkettőt megfosztá e kilátástól a király futása.

XVI. Lajos úgy futott, mint V-ik Ferdinánd.

E percztől fogva respublica volt mind a két ország. Ötszázhetvenhét nap múlva XVI. Lajos a guillotin alatt elvérzett . . .

Királyok! koronás emberek! Miért nem olvassátok a történeteket, miért nem olvassátok azon rémséges sorokat, mik egy koronás király vérével vannak írva?

Hajh e sorok után hány vörös lap van még! A vörös sorokban mennyi polgári vér! a fehér sorokban mennyi keserű köny!

DIPLOMATICUS BAROMETRUMOK.

Az ember akár keresi, akár nem, minden nyomon talál olyan embereket, a kinek a kéről menten leolvashatja: hogy mi történt a világban, jó-e, vagy gonosz.

Ezek: ha valahol ütközetet nyertünk, ha valami jó hírt hallani, mindjárt a fellegekre kapaszkodnak s oly képet csinálnak hozzá, mint mikor az új prókátor az első forumon kedvező ítéletet kap. Nem lehet szóhoz jutni tőlük.

Pedig ám még hátra van a sok apellata, az oppositio és a novum.

Ha pedig valahol a szokottnál erősebben megraknak bennünket, olyan hosszú képeket vágnak hozzá, mintha már itt volna a világ vége, lamentálnak úton-útfélen, búsulnak, hogy az embernek szinte megesik a szíve rajtuk s ijesztgetik azokat is, a kik nem akarnak félni.

Pedig, édes hazámfiai, ehhez hozzá kell szoknunk.

A háború olyan dolog, a hol egyszer minket ütnek, egyszer mi ütünk mást.

Egyszer-másszor ütközetet veszünk, de még azért nincs ott a minden napok vége.

Veszthetünk eldöntő csatákat, de még azért nem vészett el Magyarország.

A szerencse fordul, kik ma alul vagyunk, holnap lehetünk felül és ha sem ma, sem holnap nem lenne szerencsénk, egyszer csakugyan mink fogunk győzni.

Nem férfi, nem becsületes ember, ki e reményt eldobja magától.

Elfoglalhatnak tőlünk nyomról-nyomra minden talp-alattnyi földet a magyar határból, de azért Magyarország nem lesz meghódítva. Bevehetik országunk fővárosát, de még azért ott nem lesz vége Magyarország históriájának. Mentül összebb szorítanak bennünket, annál bizonyosabbak leszünk: hogy *szét* nem vernek bennünket.

A PESTI HIRLAP PROGRAMMJA.*

A Pesti Hirlap leendő szerkesztőségének nyilatkozata.

(Életképek, 1848 decz. 3.)

Itt az ideje: hogy hazánk ügyeinek vezérletét emancipáljuk a véletlen és vakesetek befolyása alól.

Eddigelé a körülmények jó vagy rossz fordulatai tanítottak bennünket elhatározottaknak vagy óvatosaknak lenni. Minden új nap új arcot adott politikai mozgalmainknak s legnevesebb organumaink egyedül a napi politika változékony jellemét iparkodtak visszaadni.

Ez másként mindekkorig nem is lehetett. Saját jövőnk tervezetéről oly kevésbé tudtunk valamit, mint ellenfeleinkéről.

Most, miután ellenfeleink végczélja előttünk ismeretes, nagy ideje, hogy magunkat sorsunk urává tegyük s törekvéseink központját kijelölve, mindent, mi a körülmények szerint mellettünk, vagy ellenünk történik, a végeredménynek alárendelve, terveinkben az által sem siettette, sem gátolva ne legyünk.

A mit ezentúl teendünk, úgy kell tennünk, hogy annak ne csak a pillanatra, de örök-mindenkorra hatása legyen.

* Csengery Antal és Kemény Zsigmond báró a Pesti Hirlap szerkesztéséről lemondván, a lapot kiadó cég (Landerer és Heckenast) Jókait szerződtette a Pesti Hirlap szerkesztőjének 1849 jan. 1-től kezdve; Jókai szerkesztői programját az «Életképek»-ben tette közzé.

Rendoznünk kell ügyeinket előre, nyugodtan, hogy mindenki láthassa: mikép nem egy kalandos episodot, hanem egy új életre hívó epochát akarunk előkészíteni nemzetünk számára.

A *szabadság* és *nemzetiség* neveit vettük zászlóinkra; számukra bizonyossá kell tennünk a győzelmet, nehogy valaha megátkozzák e két szent nevet azok, a kik bennök hittek.

Terveink alapokra vannak építve, miket az események, bárminők legyenek is, csak szilárdítani fognak.

Ellenfeleink megtanítottak bennünket, mint lehet felhasználni a nép lelkiületét, fogékonyságát, a sajtó erejét, a katonaság szellemét, hely- és nemzetiségi érdeket, külesemények szövetségét; — mi eltanuljuk tőlük e fegyverekkel bánást, s azokkal fogjuk őket leküzdeni; mi ismerni fogjuk azon mérgek antidotumait, miket halálunkra főztek.

El vagyunk készülve minden balesetre: vesztett csatákra, — elleneink ravaszságára, — saját jószívü ügyetlenségeinkre, megbizottaink hitszegésére, mindenre, a mi leverő, de soha sem fogjuk a pillanat veszteségét évek kárával pótolni vissza, soha alkudni, soha feladni elkezdett harczunkat, soha az elcsüggedésnek egy hangját le nem írni.

Ellenségünk megverhet, de zavarba nem hozhat soha.

El vagyunk készülve másfelől mindenre, mit az Isten-ség keze számunkra kedvezőt fog hozni; a nélkül, hogy túlbizakodottság mámorában oly lépésre hagynók magunkat csábíttatni, mely a győzelem eredményét ránk nézve paralyzálná.

Ezért előre határozottan kimondjuk: hogy bárminő áldozattal küzdendjük is le a terroristicus absolutista pártot, új terrorismust nem fogunk tanácsolni soha, mely később, vagy korább megboszulja önmagát.

Ellenfeleink a felizgatott nemzetiségek természetelleni harczából szívják kölcsönzött erejüket. Nekünk azon kell lennünk, hogy e kútforrás mentől hamarább kiapadjon.

Békét, rendet szerezni saját földünkön, áldozattal s ha úgy nem lehet, fegyveres erélylyel, de békét és nem terrorismust, mint amazok ott Bécsben s Lembergben és mindenütt: hol lábaiknak véres nyoma látszik.

Oly hatalom, mely anarchián alapul, sokáig nem tarthat. Igen jól látják ezt elleneink magok is, mert már is oly elemeket támasztottak fel védelmükre, melyek nemsokára tulajdon urokat fogják eltemetni: a népek szabadságérzetét. Ez lesz a kétélű fegyver, mely nemsokára annak fejére fog visszacsapni, ki azt kiköszörülte. De ők csak percnyi életre számítottak, — ők a kétségbeesés jelenjét élék.

Látszik, hogy semmit sem akarnak unokáiknak hátrahagyni, mint a népek átkát s a trónok romjait.

Jövője csak a mi ügyünknek van, azért úgy kell intéznünk jelenünk minden mozzanatát, mint ki örök életet készít elő magának s a halált lehetetlennek tartja.

S ez, mit a nemzet előtt ki kell mutatnunk: hogy ügyünk győzelme nem kétséges kimenetelű ábránd, mely alatt mindenki saját önérdekeit hiszi rejleni, hanem egy határozott elengedhetlen eszme: Magyarhon független *egysége*.

Ezt nekünk tudnunk kellett, mielőtt a szabadság-harcot megkezdők s ki kell mondanunk, mielőtt az be lenne végezve.

Lehetnek szomorú catastrophok e harc alatt, de végeredmény nemzetiségünk győzelme leend.

Ügyünk igazságát látja az isten, de arra: hogy azt Európa népei is meglássák, győzelem kell, azt csak győzelmünk bizonyítandja be.

S ez — hiszszük istenünk — nem soká fog késni.

Eszméink nyilvánítására e lapok fognak organumul szolgálni. A sajtó a leghatályosabb szövetség, mely kapcsolatban tartja a rokonelvűek szétszórt seregét s melynek nyilatkozatai, mint villanyütés, egy perczen hatják keresztül az egész nemzetet; s míg irányának becsüle-

tessége s üdvös volta belátható, míg nem ámit és nem szenvedélyeskedik, a sajtó az őskori próféták és apostolok személyét képviseli.

Ha isten úgy akarja: hogy e nagy és szent törekvést egykor teljesülve lássuk, övé legyen és hazánké a dicsőség. Ellenkező esetet soha hinni nem fogunk, megérni nem akarunk.

A mit mi el nem érünk, el fogják érni utódaink, a mit mi nem élvezünk, élvezni fogják ők, nekünk így kell vetnünk örök nyugalmaink ágyát: hogy onnan unokák átka fel ne zavarjon.

Sokat kell tennünk, minek nem a mostani nemzedék fogja hasznát venni, melynek magasztos hivatása bűnhődni a multakért és fáradni a jövőért és nem élvezni a jelent.

Adja ég, hogy e szent hivatását betöltse.

Lapunk részletes szerkezetéről még újév előtt bővebben fogjuk értesíteni elv- és hontársainkat.

Pest, nov. 30-án 1848.

Jókai Mór,

a Pesti Hirlap leendő szerkesztője.

A KÖZLÖNYBŐL.

1849.

Magyarhon népei! *

I.

Úgy legyen rajtunk Isten áldása, a mint tinektek igazat fogunk mondani s legnagyobb áldása legyen az: hogy ti elhigyjetek szavainkat.

A mit tinektek mondunk, a mit számotokra leírunk, a mindenható ítélőszéke előtt legyen mondva és leírva.

Hallja meg az Isten, hallja meg a nemzet igazságunk szavát s legyen ég és föld bírása fölkarolt ügyünknek s hozza meg reánk ítéletét, oly igazságosat, oly részrehajlatlant, minőt csak Isten és nemzet hozhat.

* Deczember 30-ikán meglátogattam Nyáryt azért, hogy megmutassam neki azokat a vezércikkeimet, a mikkel a Pesti Hirlap új szerkesztőségét be akarom vezetni.

A Pesti Hirlap akkori tulajdonosai, miután Csengery Antal kormányhivatalba lépett, engem szólítottak fel a lap szerkesztésére. Január 1-én, tehát holnapután, kellett volna már azt kezdenem.

Nyáry nyugalommal olvasta el azokat a cikkeket, s véleményét mondott róluk.

Csak azután mondta el szokott kedélyesen, hogy mi ujság? *«Perczel Mór barátunkat a druszájánál, Mórnál, tökéletesen megverték.»*

Ismétlem, hogy mikor azt az első cikket irtam, még ezt nem tudtam.

Mi lesz most?

Nyáry annyit mondott nekem, hogy a honvédelmi bizottmány Vettert hívta fel a hadviselés jövő évi tervének megalkotására,

Országunk feje, a király, ki magát ellenségünké tette, idézett bennünket e törvényszék elé, mindön bennünket pártütőknek nevezett.

Mi megjelenénk e törvényszék előtt, s higgadtan, komolyan, mint illik férfiakhoz, kik egy nemzet nevében szólnak s kiknek szavait nemzetek hallgatják, felelünk e vádra.

Mi nem vagyunk, mi nem voltunk pártütők soha.

Nem egy párt, nem egy felekezet, nem egy nemzetiség érdeke az, melyet mi védünk; egy alkotmány az, mely mindenkié, ki ez ország földén lakik: magyar, szláv, vagy oláh; óhitü vagy protestáns; úr vagy szegény.

Ez alkotmányt mi nem kértük, nem kaptuk a királytól.

Miénk volt az, mióta e földet Magyarhonnak híják! azon frigyláda ez, melyre a királyok esküdtek, mely egy a nemzet életével, összetartó kapocs egy ország népei közt, egyesek jogainak biztositéka, mely úr a király és a nemzet fölött.

s hogy Vetter azt mondta: *«von einer unbedingten Unterwerfung ist aber keine Rede»*.

Tehát harezolni fogunk. — Minden lap, kormányi proclamatió, napiparancs azt hirdette, hogy Budapest alatt fogjuk megvívni a döntő ütközetet.

Ez a gondolat, mint a legvégső, megnyugtattott; s volt benne hadászati szempontból is valami előny. Budavár bástyái, lövegei, a budai hegyek erdősége jó védelmi állást nyújtanak s aztán Budapestnek volt tizenöt ezer jól fegyverzett nemzetőrsége, a mely sánczok mögé elhelyezve egy egész hadtest; míg ha a főváros elhagyatik, ez egész erő megsemmisül.

Délután ásót, kapát vettem a vállamra s nőmmel együtt kimentünk sánczot ásni a Gellérthegy alá. A főváros lakossága rangkülönbség nélkül dolgozott az új védműveken. A legelegánsabb úrbölgyek talicskázták a földet hozzá; mi pedig ástunk és követ fejtettünk napestig. Holnap ugyan e gödrökben már tán harezolni fogunk, s holnapután talán el leszünk bennük temetve. Este kitisztítottam a puskámat s elkészítettem a töltevényeimet.

Deczember 31-én reggel az utcán találkozom Pálffy Alberttel. Azt kérdi tőlem: «hát te nem futsz még?» — «Miért? Hiszen

Ki ez alkotmány ellen föltámad, az a pártütő.

Mi ez alkotmányt védni, a király megsemmisíteni fogott fegyvert. S mégis a király minket nevez pártütőknek, s mi mégsem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Midőn Isten kegyéből viruló hazánkat tulajdon jobbagya a polgárháborúval támadta meg, a király e lázadót nyíltan pártütőnek nevezte, s bennünket felhívott fegyveres önvédelemre a belháború támasztója ellen; s most a király ugyanezen pártütőnek megkezdett harczát folytatja ellenünk, ugyanazon seregeket küldi országunkra, melyeket saját királyi szavával pártütökké bélyegzett.

S mégis a király minket nevez pártütőknek, s mi mégsem neveztük a királyt pártütőnek soha.

Országunk vérbe, lángba van borítva: a népfajok egymással irtó háborút viselnek, névtelen szörnyettek kiáltanak az égre. Ki idézte elő ez iszonyú harczot? Kinek szavára támadtak egymásra a századok óta nyugvó elemek? Nem királyi parancs gyújtá-e meg a lángokat,

el van határozva, hogy Budapest alatt verekedünk.» — «Az éjjel a haditanács mást határozott, Budapestet feladják. Menekülj te is.» S tudva azt, hogy pénzem nincsen, ő adott kölcsön száz forintot.

Még nem hittem, hogy így lehet. Hogy minden nagyhangú felhívásunk csak a menekülés álcázása lett volna! Megvártam az estét.

Még erre a napra országgyűlés volt hirdetve. Este hat órakor ült össze. Hallottam beszélni Kossuthot, Batthyányit, Madarászt. A ki nem tudta még, hogy Budapest alatt nem fog eldöntő harcz vivatni, alig érthette meg, miért kel ki Madarász oly szenvedélyesen Batthyányinak azon indítványa ellen, hogy csak a kormány távozzék el Debreczenbe, de az országgyűlés maradjon Pesten. Madarász szerint most bátorság Debreczenbe futni, gyávaság Pesten maradni, végszavai ezek voltak: a ki elmarad közülünk, azt a hozzá legközelebb eső löje agyon! — Én már értettem a vitát. Itt nem lesz ütközet, Windischgrätz csata nélkül jön be, s ha itt találja az országgyűlést, megteheti, hogy új kormányt alakíttat vele s a Debreczenbe távozottat megtagadhatja. Tehát a futás most hazafiui kötelesség. Azalatt, míg az országgyűlés karzatán voltam, zászlóalj-parancsnokom odaküldött

miket most emberi kéz eloltani nem bír, nem a királyi czímer volt-e a vérengzők megismertető jele? Nem segítette-e őket a király pénzzel és fegyverrel és tanácsadással emberiség-szennyező dulongásaikban? S nem nevezték-e a gyilkosokat a király személyének helyettesítői testvéreiknek, barátaiknak? S mégis a király minket nevez pártütőknek, és mi mégsem neveztük a királyt pártütőnek soha!

Nem neveztük őtet annak, mert nem akartuk elzárni a kibékülés útját.

Egy nemzet nem másíthatja meg szavait, mint egyes emberek.

Kit a nemzet egyszer pártütőnek nevez, azt többé királyának nem nevezheti, az iránt többé más viszonya nem lehet egyéb, mint a bírónak a vétkező iránt. És a magyar nemzet még nem nevezte királyát pártütőnek. Még akkor sem, midőn általa annak neveztetett, s midőn azt önmentségére kellett volna kimondania.

hozzám, s elvitette fegyveremet (sajátom volt) és löszereimet: a budapesti nemzetország lefegyverezteték. Ez aztán meggyőzött.

Nemcsak karom, hanem a lelkem is le volt fegyverezve.

Egyedül álltam az utcán; egyedül a világban. Nem voltam semmi. Egy közkatonára, akit lefegyvereztek, egy lapszerkesztőre, a kinek a lapja holnap nem jelenik meg.

Márcziusi bajtársaim mindegyike volt már valami. Petőfi Bem hadsegéde, Pálffy tanácsos, Irinyi képviselő, Egressy kormánybiztos, Oroszhegyi csapatvezér, Vasváry szintén, Csernátony kormányelnöki titkár, Vajda János főhadnagy, Degre százados, Farkas János tanácsos, Vidacs hadbíró, Lisznyay kormányi historiograph, Szegfy titkár, Királyi Pál százados, maga a jó Tánácsics is Siklós képviselője. Mind valami! Egyedül én maradtam meg semminek: írónak.

S már most hová futni, a kinek sehol sincs otthona, a ki senkihez sem tartozik, a kire sehol sincsen szükség? Debreczen hat napi járó föld most! Legszigorúbb tél kezdete van. A szolnoki vasuton befagynak a mozdony csövei a hidegtől s én egy szellős carbonári köpönyegben megyek neki a hófedte Hortobágnak, családommal s a velünk együtt futó Szigligetivel. Én

Mert becses volt előtte a polgárvér; mert meg akarta óvni hazáját a háború pusztításaitól, s mert imádta hazáját jobban, mint a dicsőséget s inkább akart érte áldozni, mint neki sebeket szerezni.

Ime, mielőtt a harczot elfogadtuk volna, megkisértők a kibékülés útját. Nem kértünk semmit, a mi nem a mienk s igértünk áldozatot mindenből, kivéve alkotmányos jogainkat. Ajánlatainkat nem volt ki elfogadja.

Dicsvágyó hadvezér, kinek eleme a háború, kihallgatta békeajánlatainkat, és visszavetette. Elutasított bennünket a harczok ítélőszéke elé. Mi számot vetettünk magunkkal, megmértük erónket s kiálltunk a síkra. Nekünk nem lehetett az elég: hogy *igazságunk* van azt tenni, a mit teszünk, azt is kellett tudnunk, hogy *erőnk* van hozzá. S e tudatunkban nem csalatkoztunk.

Erő, akarat, lelkesedés, maga a sors biztatólag jött elénk. De a mint a nehezebb napok elcsüggedésre, úgy a derültebbek elbizottságra nem ragadtak bennünket.

egy kis vánkost gomboltam a kabátom alá, hogy meg ne fagyjak, családomat paplanokba burkoltam; s a derék Szigligeti egy tarka virágu hálókabátot huzott felső öltönye fölé téli ruhának. Mennyit neveltünk egymáson s együtt a délczeg Pompéryn, ki a szibériai expedícióhoz egy hölgymuffot szerzett valahonnan. — Még most is lehet ezen nevetni.

A nagy dicsőségre következett egyszerre a nagy nyomorúság.

Nem a magánéletről beszélek. Annak csak a gyönyörűségére emlékezem. Mikor magam hordtam haza a debreczeni piacról a köpönyegem alatt a libamáját, meg a disznóhust s a feleségem maga főzött egész télen át a nyitott konyhán: mikor egy szobánk volt: akkor voltunk leggazdagabbak: aranybányánk volt a kedélyünkben: kifogyhatatlan. Magánéletemnek legboldogabb korszaka volt a debreczeni inség idénye.

De a közügyekben volt a nyomor.

Naponkint eljártam Nyáryhoz. Két kormánytag lakott egy kettős szobában: Nyáry és Patay József. Mindennap első kézből kaptam meg a Hiób-hireket. Minden csatatéren vesztettünk. A főhadseregnek Görgey alatt hirét sem hallottuk. Ellenben megkaptuk Görgey váczi kiáltványát. Erdélyből népirtás hirei jöttek.

Mi még most is azt mondjuk: mi nem akarjuk a királyt trónjától megfosztani, hanem azt akarjuk, hogy teljesítse kötelességét, a mi egy király kötelessége.

Ezt mondjuk mi az eldöntő csaták előtt. Még nem dült el a harczi koczka, még nem jött el a minden napok vége, még van idő megállni. De mi a harc kezdetén lehetséges volt, az nem fog az lenni a harc végén.

Mi ha veszünk, mindent elvesztünk; de a király is mindent elveszthet, ha a sors számára vetett vakot. Néki a mi veszteségünkéből semmi haszna, nekünk az övéből semmi sincs. És a harc kimenetele kétséges.

Mi féltett kincsnek tartjuk alkotmányunkat ily kétséges kimenetelre koczkáztatni s óhajtjuk: hogy a király is tartsa ily féltett kincsnek koronáját. Mi a harcot nem kezdtük, mi a harcot nem dicsvágyból fogadtuk el, *mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok biztosítva leendnek, megszününk áldozni a nemzet vérével, s legyen bárki, ki Magyarországot hitünk és meggyőződésünk szerint boldogítani*

Árulás, hűtlenség, gyáva megadás napirenden. A tábornokok nem engedelmeskednek; egy közülök P. épen fenyegető levelet ír a kormánynak, melyben azzal biztatja őket, hogy nem az ellenségre fog menni, hanem Debreczenre s szétveri a kormányt és országgyűlést, a mért Pestet odahagyta! A külvilágról nem tudunk semmit. Az hermetice el volt zárva; rendőrségünk tehetetlen, mindenki lehangolva. A forrói csatavesztés után a jó öreg Mészáros e szavakkal kezdé beszédét az országgyűlésen: *«szereitnék pinczéből felbeszélni, hogy ne látszanék arczom pirulása»* Csak Nyáry tartotta meg szokott humorát; de az is olyan éles volt már, mint a választóvíz.

Február elején azt kérdezte tőlem Nyáry, megvannak-e még azok a cikkeim, a miket a Pesti Hirlap számára írtam? Elhoztam azokat. Egyéb drágaságaim sem voltak. Nyáry azt mondta, hogy adjam át neki, ő kiadja azokat a Közlönyben, s ezentúl, mint rendes munkatárs írjak cikkeket hasonló irányban a kormány hivatalos lapjába.

Most, mielőtt feljegyzéseimet folytatnám, kérem a tisztelt olvasót, hogy mondjon véleményt az itt következő első cikkemről.

*bírja, helyt adunk neki az ország kormányán; más föltétel alatt soha és senkinek.**

II.

Debreczen, 1849. február 8.

E napokban egy oly tüneménynek voltunk szemlélői nemzetünk életében, mely lelkünket annyi sebhédés után a vigasztaló szó csodaerejével érinti újra.

Honunk azon vidékeiről, miket az ellenség megszállott, jöttek több rendbeli követségek a honvédelmi bizottmányhoz, hűségüket, ragaszkodásukat a nemzet ügyét képviselő kormányhoz nyilvánítandók.

Messze útról, számtalan veszélyen keresztül, eljöttek megmondani Magyarhon kormányának: hogy az a nép, mely őket diadalünnepeiken zászlókat lodogtatva fogadta, nem hagyta el őket a veszélyek próbaidején, hogy csak egy intést, csak egy buzdító szót vár tőlük, s mint egyetlen Isten-erejű kar fog seregestül föltámadni s

* Ezen czikk megjelenése egy hétig folyó országgyűlési vitára adott alkalmat. Ez volt az a czikk, a miért engem a «békepárt» — a kiegyenlítésre hajló párt szóvivőjének kiáltottak ki, s megtámadtak hirlapban és országgyűlésben. Azaz, hogy az utóbbi helyen nem engemet, hanem a kormányt, követelve tőle, hogy nyilatkozzék: a kormány nézete-e az, a mit én ott kifejeztem?

Nyárynak nem volt szabad igent mondani, noha valóban az ő nézetével találkozott az mind, s kivüle még több kormánytagéval is. Azt felelte, hogy a Közlöny felügyelete Jósikára tartozik. Erre Jósika nyilatkozott hirlapilag, hogy ő nem szokta a Közlöny czikkeit censurázni, csak általános utasításokat szokott az íróknak adni. Most újra heves támadás következett Nyáry ellen az országgyűlésen; melynek folytán elhagyta őt a phlegmája, tudta, hogy nem engemet, hanem őtet akarják megbuktatni, tűzbejött, lemennydörögte megtámadóit; de a kormány politikájáról megint nem nyilatkozott. Ezzel a válaszszal a ház nem volt megelégedve.

Ekkor én elmentem Jósikához (ez egyetlen egyszer találkoztam vele életemben) s felkértem, hogy ámbár én ő tőle soha semmi

követni a legelső zászlót, melyre szabadságának jelszava van írva, s ha mindenki elhagyná is e hazát, ők nem hagyják el azt soha, s ha mindenki eladná is szabadságát, tőlük csak az étellel együtt lehet azt elvenni.

Nem! Ilyen népet nem lehet meghódítani.

Elöntheti határainkat az ellenség tengerhatalmával, de nem öntheti el sziveinkben a honszeretet lángját, mely fiúról-fiúra marad s megőrzi a nemzetet a meghalástól. E nép élete és halála többé nincs emberi kezekben. Kik együtt tudnak tartani, midőn vezér nélkül maradnak, kik nem hagyják el a zászlót, midőn a szerencse elhagyta, kik bízni tudnak a kétségbeesés óráiban, kik a veszély közepett emelnek kardot, kiáltva: nemzet ne hagyj magad! megvédnek fiaid! azokkal Isten van, azokon ember nem vehet hatalmat.

Mi lelkünk belső nyugalomával merjük kimondani, hogy e nemzet élete többé nem függ emberek éltétől, nem a mi életünktől.

A mi éltünk lehet a nemzet javára, a nélkül, hogy halálunk kárára leendne.

S ha napjaink számlálva vannak, akár milyen legyen

utasítást nem kaptam, mégis vegye elő azt az én vitatárgyává lett cikkemet, s mondja meg nekem: mi van abban, a mi az ő utasításával valamiben ellenkezik?

Jósika őszintén megmondta, hogy ő neki a cikk ellen semmi kifogása; — de maga Kossuth az, a kinek az nem tetszik.

Erre egyenesen mentem Kossuthhoz. Ő is igen egyszerű életmódot vitt, az elfogadáshoz könnyű volt hozzájutni nála.

Hidegen fogadott, de megbecsült vele, hogy hosszas bírálatot tartott cikkem tartalma felett, kifejezve kedvencz maximáját, hogy «*a politika az exigentiák tudománya*». Az volt a kifogása, hogy miért mondtam én ki, hogy a magyar nemzet csupán alkotmánya helyreállításáért küzd s nem a dynastia elüzéseért?

— Mert igaz; csak alkotmányunkért küzdünk s azzal beérjük.

Kossuthnak nem tetszett ez a határozott hang. Visszautasítólag felelt.

— Ha azt akarjuk is, nem helyes azt kimondanunk. Ha ellenfelünk tudja azt előre, hogy győzelmünk esetére sem vesztí el

is azoknak vége, dicső vagy dicstelen, e nemzet napja azért még fönmarad, s ha mi alászállunk, támadnak helyettünk jobbak és erősebbek, mint mi valánk, s ez, úgy hiszszük, magas vigasztalás a halál órájában. Vesztetünk csatákat, de a nemzetet nem. Elfoglalhatják várainkat, városainkat, de nem népünk szivét. Bátran nézhetünk sirunk fenekére, ott nem fogjuk a nemzet koporsóját látni.

III.

Debreczen, 1849. febr. 8.

A Wiener Zeitung nemrég egyik számában prostituálja a magyar kormányférfiakat, arra figyelmeztetve a közönséget, hogy e férfiak szökni készülnek Magyarországból, s e végett közli személyes leírásukat, hogy őket min-

trónját, miért ne folytatná végig a harcztot? Akkor csak mi veszthetünk, ő soha sem. Miért mondjuk mi ezt neki?

— Azért, mert már kimondta más: s arra igent, vagy nemet kell mondanunk.

— Kicsoda?

— Görgey.

— Görgey áruló! — mondá ekkor Kossuth indulatosan s okait is előadta, a mik e meggyőződésben megerősíték. (Azokat nem mondhatom el.)

Szavai lesújtólag hatottak rám. Mindig meg volt az a gyönge ségem, hogy mikor hazám nagy emberei egymást sújtották: az nekem jobban fájt, mint nekik. — Általában az egész vita hasonlított egy athléta és egy gyermek közötti harcshoz.

Mégis volt bátorságom azt tovább folytatni.

— De én ismerek egy még nagyobb embert, a ki kétségtelen jó hazafi s mégis tett már lépéseket a mostani harcznak békés úton megszüntetésére.

— Ki az?

— Ön maga, kormányelnök úr.

Kossuth erre elnevette magát. Kedélye hirtelen át tudott csapni a haragból a derültségbe.

— Igaz, hisz az nem titok; de nem is igen komoly dolog. F...cs Leó gróf, amikor Bécsbe felutazott, oda jött hozzám s felajánlá, hogy a dynastia tagjaival beszélni fog a békés kiegyen-

denki rögtön elfoghassa. Azt nem csodáljuk az érintett osztrák kormánylapban: hogy becsületes emberekről magának nem szerzett fogalmat, bennünket kalandoroknak fest maga előtt, kik szöknek, ha buktak, s nevet, nemzetet és jellemet tudnak változtatni, mint szinpadi ruhákat; miért hinne ő akárkit is jobbnak Metternichnél vagy Lajos Fülöpnél? Hanem azon jámbor gondolat érdemel itt figyelmet, miszerint elleneink Magyarország meghódítását, a szabadságharcz legyőzését oly véghezvitt dolognak tartják, mely után már nem következik egyéb, mint a vezérek megszökése?

Az ilyen hírek csak a börzepapiroosok kedveért iratnak. Vagy tán volna, a ki azt hinné: hogy a vezérek el fogják hagyni a csatatért, midőn seregeik öt helyen állanak még zászlóik körül? Midőn a nép elkeseredése még a legyőzöttekbe is új lelket önt, midőn a nemzeti zászlók még meg sem rongyolva lobognak váraink or-

lítésről. Én azt mondtam neki: nem bánom. Nem fog az azokkal beszélni. Ezt hallhatta ön.

— Ezt én nem hallottam: de tudok egy annál komolyabb kísérletet. *Csányi László*, a magyar kormány biztosa felhatalmaztatott rá, hogy tegye magát a kremsieri országgyűléssel érintkezésbe a végett, hogy háború helyett alkotmányos úton oldassék meg a két ország közötti viszály.

Kossuth hangulata ekkor egészen megváltozott irányomban. Látta, hogy én e kísérlet titkát birom, és azt a legkeserűbb megtámadások ellenében is védelmemre fel nem használom; egyenesen Nyáritól tudom, s az ő meghatalmazásából hivatkozom most erre ő előtte. Akkor aztán igen sokat és igen szépeket beszélt; de a miket nem való már meghallani az újabb nemzedéknek; csak beszéde végszavait jegyzem fel: szórul-szóra, a hogy akkor rögtön leírtam.

— A mi engemet illet, szólt Kossuth; én borzadok attól a gondolattól, hogy mi lesz *velem*, ha e nemzet győzni fog? Ez a nép képes lesz lelkesedésből, hálából engemet koronájával megkínálni; mitől Isten őrizze meg az én fejemet! Ön lát szívembe, hogy erre nem vágytam soha. Ha győz e nemzet, én visszavonulok. Akkor szükség lesz egy higgadt államférfira, minő Deák, egy organizáló főre, minő Szemere, egy administráló te-

mán: midőn a harczi koczkán, mit a tegnap elveszt, azt a holnap visszanyeri, ilyenkor kecsegteti magát valaki azzal: hogy a vezérek el fognak szökni?

Nem vége ez még; csak kezdete a harcznak.

De ha vége volna is.

Ha mindaz teljesülne is, mire istenhivő lélek gondolni sem képes, ha szabad volna annak megtörténni, hogy a gonoszak a becsületeseken, a gyávák az erőseken diadalmaskodjanak, ha veszve volna minden, szabadság, s haza és a remény azokat valaha visszanyerhetni és ha volna akkor még egy másik Magyarország, mely azokat, kik itt élni nem akarnak, keblébe fogadja, ne várjátok: hogy e hon határait elhagyná egy is azok közül, kiknek szava a szabadság eszméit életre költé.

Nézzétek meg a népet, mikor bejött a császári hadsereg fehér szalagokkal fővegén, volt-e egy is, ki elébe

hetségre, minő Nyáry; rám: a nép szószólójára többé semmi! Én, hogy népszerűségem útjában ne legyen az újjáalkotásnak; még csak polgára sem maradhatok ennek az országnak, ha fegyvereink győztek.

Meg voltam hatva a hazafiúi nagyság e fényes nyilatkozványa által. Meghajtám magam s azt mondtam, hogy több cikket nem írok a kormány lapjába a mai napon túl.

— Várjon ön holnapig a lemondással, — mondá Kossuth s elbocsátott.

Ekkor írtam a XVI-ik számú utolsó cikkemet.

És másnap Kossuth válaszolt az országgyűlésen a cikkem miatt történt interpellatióra; ragyogóan és nemesen. Mindenki meg volt vele elégedve. Én leginkább. Ott kimondá Kossuth, hogy nézeteihez szilárdul ragaszkodik, de azokét is becsületes törekvésnek nyilvánítja, kik más úton is lehetők tartják a hazát megmenteni; az utat nem akarja elzárni s e nézeteknek jogot adott a kormány lapjában kifejezésre jutni. E nyilatkozat nagy jellemet, nemes lelket mutat be. Itt közlöm azt egész terjedelmében. (Én azonban csak egy cikket írtam még azontúl a Közlönybe.)

Kossuth Lajos honv. biz. elnöke válaszol:

A tisztelt ház parancsa következtében a múlt napokban tör-

ment kezet nyújtani, volt-e ki biztató szóval fogadta, volt-e ki megtagadta magyar lételét? Sehol, senki.

S ők, kik a népnek szakasztott közepéből nőttek a nemzet kormányára, ők ne hasonlítanak-e az anyához, ki őket felnevelte?

Nézzétek meg a hadsereget, midőn a császári kegyelem közjök szóratott, volt-e egy is ki meghunyászkodva letette volna fegyvereit, ki lábaihoz csúszott volna a hódítónak? Sehol senki. S ők, kik midőn egyedül fegyvertelenül állottak is fegyvertelen néptömeg élén, bátran léptek a trón zsámolyára, hogy az lépésüktől megingadozott, számot kérni a nemzet életéről, ők sápadnának el akkor, midőn mindenki arcát a harcztágy piritja?

Ne vigasztaljátok magatokat azzal.

Irtózatossá van a becsületességben.

A becsületérzés több embert ítél halálra, mint a törvényszékek.

tént interpellatióra kötelességemben áll a honvédelmi bizottmány nevében feleletet adni, azon interpellatióra, mely a Közlönyben megjelent némely cikkekre nézve közbejött, s a melyre a honvédbizottmány egyes tagja által adott felelettel a ház nem elégedvén meg, azt méltóztatott határozni, hogy magától a honvédelmi bizottmánytól kíván e részben nyilatkozatot. Legelőször is annyit kénytelen vagyok kijelenteni, miként sajnálom, hogy az interpelláció hirlapi cikk körül forog. (Helyes!) Én sokkal komolyabbnak tartom ezen időt, mintsem, hogy ilyessel foglalkozunk, s hogy erre nézve a kormánynak kelljen nyilatkoznia. Ezt előre bocsátom. Azonban a képviselőház parancsolt, s nekem nyilatkoznom kell. A honvédelmi bizottmány érezte annak szükségét, tisztelt ház, hogy a sajtónak hatalmas eszköze a közvélemény tájékozásában annál kevésbé hanyagoltassék el, minthogy az ellenség a rágalomokkal, mindenféle gyanúsításokkal, és fonák előterjesztésekkel iparkodik megmérgezni és félrevezetni. Pesten a sajtó szabadon működött, mert hiszen a magyar országgyűlésnek, és ennek kifolyását képző honv. bizottmánynak terrorismust vetni szemére csakugyan nem lehet; igazán mondom, sok vád van a világon, a mi alapos, és sok a mi nem alapos, hanem ezen vád már legyen érdem, vagy legyen hiba, igazán nevetséges,

Mi készek vagyunk ítéletére.

Azt nem tudjuk, hogy halálunk hol és mikor leend, betegágyban-e, vagy csatamezőn, vagy a vérpadon? De hogy becsületes leend, arra esküszünk.

A haza nálunk nélkül meg fog élni, de mi a haza nélkül soha.

Nekünk csak e földön van jövődönk, vagy e föld alatt.

IV.

Debreczen, 1849. február 8.

Ellenségeink azzal vélik a magyar népet magokhoz édesgetni, hogy hadseregeikben szigorú hadi-fenyítéket tartanak.

Az igaz, hogy a mi seregeinkben ez nem történik mindenütt oly szigorúsággal.

S mégis a nép derült, vidám arcot mutat, ha hon-

ha terrorismus vették szemére akár a képviselőháznak, akár a honvédelmi bizottmánynak. De az ellenség részéről azt mondják Pesten, a Figyelmezőben lehet olvasni, hogy nálunk nem lehet szabadon szólani, nem lehet szabadon írni; én pedig a mennyire tudom, elítélés csak egyetlen egyszer, vagy egyszer sem történt; sajtónak szabad tér engedtetett azon reményben, hogy a sajtó olyan, mint Achilles lándzsája, mely ha sebet ver, maga legjobban gyógyítja meg. E részben nem is kellett volna annyit engedni, a mennyit engedett, s ha hiba történt, az abban állott, hogy egy kissé nem voltunk kemények. A pesti catastropha után nagy változás történt a sajtóra nézve, a nyilvánosság organumai megkevesedtek és úgyszólván az Alföldi hirlapot kivéve a magyar journalistika a Közlönyre volt redukálva. Ezen lap rendeletésénél fogva egyáltalán nem volt más, mint hivatalos értesítés, tényekről; és rendeletekről; de teljességgel nem az, a mi az időszaki sajtó többi organumainak rendeltetése: hogy véleményt képviseljen; és mivel más organum nem volt, más részről pedig a népben csaknem általánosan elharapódzott azon gondolat, hogy a mi a Közlönyben van, azt a kormány mondja, habár az a nem-hivatalos részben álljon is, arról gondolkoztunk, hogy meglévén ezen vélemény és nem lévén más organuma a

védeinket látja közelíteni, eltűri a hadfi csintalanságát: de sötétben marad és elzárkózik, ha amazok jönnek, s kárba vész rajta a kényszerű hizelgés.

Imádjátok a népet! Isten fönséges arczát nem egyes emberek, hanem népek hordják.

Látjátok: e népnek nem fáj az, hogy kenyerét elveszik, nem bánja, hogy fut, fárad, adózik, még véréből is tizedet fizet: Isten neki, a hazáért teszi, éhezik, nélkülöz, sebeit kötözi és büszke reá. De fáj neki az: hogy elveszik szabadságát! Nincs kárpótlás, nincs kérelés, melyért azt elfeledje. Nem bánja, ha vagyona elpusztul, nem bánja ha szegény emberré lesz, de a hazáért, láthatlan szentségért tud érezni, de rabszolga lenni nem tud, nem akar.

Az ilyen népet nem azzal kell az ellenség elé vinni, hogy az majd falvait égetendi föl s gyermekeit gyilkolja le; hazáról kell beszélni ennek és a szabadságról.

sajtónak vélemények szabad surlódás általi tisztázására, valjon nem lehetne-e részben intézkednünk? hogy mi a Közlönynek nem-hivatalos részében mint vélemény, okoskodás, raisonnement jelenik meg, a kormány gondolkozásának lehessen mondani. Gondolkoztunk tehát, hogy lehetne ezt elérni? de nehézséget találtunk; s őszintén megvallom: sok journalisticai talentumot ismerek, de senkit kivéve, s alkalmasint a ház tagjai is így vélekednek, senkiről el nem ismerem, miként valakinek véleményét úgy tudja képviselni, hogy csak valaki is általánosságban rá mondhassa: ez épen úgy van írva, mintha magam mondanám. Azt gondoltuk tehát, hogy miután ezen lapnak a tulajdonosa, úgy kellene eljárni mint egy laptulajdonos szokott, ki maga, vagy szerkesztője által minden czikket megnézhet előre s azt mondja, hogy: ezt felveszem, ezt nem veszem fel; s így a Közlönyben is, a mennyiben a kormány véleményt képviselt, megnéztetek a cikkek, hogy nem ment-e az belé, mi az országgyűlésnek, s ennek kifolyásának a honv. bizottmánynak gondolkozásával ellenkezik? De ebből még nem következik, hogy mind magáénak vallja a kormány azt, a mi belemegy, hanem csak azt, hogy ne menjen bele az ő nézeteivel ellenkező. Erre nézve nem tudtunk mást tenni, mint felkérni a képviselőházat, hogy

E szókra fel fog dobogni kebele, mert ott nemes szív lakik s oda nem hatnak földhöz ragadt eszmék.

V.

Windischgrätz több proclamatiói egyikében azzal vádol bennünket, hogy kormánybiztosaink által meg akartuk mérgeztetni a győri élelmiszereket.

Ha volna kormányunk vezetői közt valaki, kiről ily intézkedést feltehetnénk: ha elhihetnők, hogy ilyesmi csakugyan kísérletbe vétetett, bizonyára e szándék védelmét nem vállalnánk magunkra.

Az immoralitást nincs mivel menteni. De mi ezt rágalomnak nyilvánítjuk.

Kormányunk ilyesmit nem parancsolhatott!

Ha tette valaki, a kormány helybenhagyása nélkül tette.

a bizottmány részéről kiküldött egy tag mellé, egy pár tagot rendeljen a felügyeletre. A ház ezt nem találta jónak, mert, mint hallám, a censuráról tétetett említés, pedig nem az volt nézete a kormánynak, csak azon viszonyban vélte magát lelteni, a mily viszonyban áll, egy lapnak szerkesztése irányában a tulajdonos, ki azt veheti fel lapjába, mi neki tetszik. Így lévén a dolog, a honv. bizottmány egyik tagját, Jósikát kérte meg, miként vállalná magára a Közlöny felügyeletét, hogy ne menjen bele olyan, mi a kormány nézetével és irányával ellenkezik, s ennek következtében azt adta utasításul Jósikának, hogy előle- gesen tekintse meg a Közlönybe iktatandó czikkeket. Jósika azonban ezt inpracticus dolognak tartotta s az interpelláció következtében tanácskozáván a bizottmány, Jósika azt jelentette, hogy ezen megbízásnak azáltal vélt eleget tenni, ha azoknak, kik fel voltak ssóltva, hogy írjanak a Közlönybe, néhány átalá- nos utasítást ad, miszerint tájékoztassák magokat, hogy olyasmit írjanak, mi az országgyűlés többségének politikájával nem ellen- kezik, s adta neki következő utasítást: 1-ör *Hogy a kormánynak politikája legyőzni az ellenséget, s megmenteni a hazát; 2-or az 1848-iki törvények által biztosított országos jogoknak hatást, elfogadást és tiszteletet szerezni; 3-or kikerülni mindent, mi*

Mi oka lett volna a kormánynak ilyesmit parancsolni?

Mikor hadseregei állanak az ellenséggel szemközt, mi oka lett volna orgyilkosságra?

Lehetett volna-e ilyen parancsot kivinni? lehetett volna-e eredményt várni tőle? És ha lehetett volna, minő eredmény leendett volna az?!

A népjogok lábbal tapodása, szentségtörés az emberiség törvényeiben, fölhívás minden bűnre, minden alacsonyyságra.

A lelkesedés harczában a szent ügyről ily alacsonyság minden zománczot letörölne.

Jaj volna nekünk, ha elleneink becsületesebbek tudnának lenni, mint mi. És ha nem akarnának azok lenni, nem állana-e ugyan azon fegyver hatalmunkban, melyet mi vettünk kezünkbe s kinek volna akkor kedve egy harczot fölidézni, melyben azé a győzelem, ki legtöbb alacsonyyságot tud elkövetni?

szakadást okozna; 4-er ellenünk szórt rágalmatokat megczáfolni; s 5-ör a Közlöny számára írt cikkek stylusában azon decorumot tartani meg, mely egy hivatalos lap fontosságával s komolyságával megegyező. (Helyes.) Ezen utasítást adta Jósika azon íróknak, kik a Közlöny számára cikkek írásávf foglalatoskodnak, s előlegesen nem nézte meg a beiktatott cikkeket. Egyik feleletem tehát az, hogy a kérdéses cikkekről a honv. bizottmánynak semmi előleges tudomása nincs s nem volt; hanem ha azt kérdi a ház utólagosan, hogy hát magáénak ismeri-e a kormány' azt, a mi a Közlönyben írva van, erre nézve, általánosságban, a nélkül, hogy megmondatnék, mit kíván különösen, a ház, nem lehet felelni: mert nincs a föld kerekiségén egy cikk is, akárki írja, melyet részemről aláírnék, mert lehetnek benne olyan dolgok, miről tán egyik ember azt mondja: ez igaz, másik azt mondja: ez igaz ugyan, de nem kellett volna kimondani, a harmadiknak pedig a stylus és az összeállítás nem tetszik. Én tehát a hirlapi cikkeket egészen magaménak ismerni nem fogom, valamint arra sem lehet senkit is felszólítani, hogy mondja meg, miszerint magáénak egészen nem ismeri, mert vannak olyan dolgok a cikkben, melyeket az ember elismer, s vannak olyanok, melyeket el nem ismer. Alázatos kérésem tehát az volna, hogy

Átkozott volna, ki a magyar nemzetet ily gyalázzal akarná megbélyegezni.

E vád ellen a nemzet és minden becsületes ember nevében tiltakozunk.

Ha akarta ezt valaki tenni, az nem lehetett magyar, nem lehetett mi közülünk való.

És ha közülünk való volt, akkor komolyan igényeljük a kormánytól, hogy ez ügyünket és nemzetiségünket megbecstelenítő vádat szigorú vizsgálat alá vegye.

VI.

Debreczen, február 8.

Pest elfoglalása mindenesetre próbaköve volt sok embernek. Még pedig nem csupán a becsületesség próbaköve, hanem egyúttal az okosságé is.

Azok, kik tőlünk átmentek az ellenséghez, csak két egyenlő nagyságú rossz között választottak.

arra nézve, vajjon a kérdéses hirlapi cikkeket a honvédelmi bizottmány magáénak ismeri-e vagy sem, ne kívánjon a ház feleletet. (Helyes.) Hanem, ha a ház valamely cikkben kijelentett elvre nézve szólítja fel a kormányt, tartózkodhat felelettel, s én ismervén a háznak bölcsességét, az interpellációt nem is értettem másképen, minthogy a ház a kormány politikáját akarná tudni. Ha ezt méltóztattak alatta érteni: van egy rövid, de igen rövid feleletem, s az egyértelmű azzal, mit sok ízben volt szerencsém a ház előtt nyilatkoztatni, egyértelmű azzal, mi eddig a ház határozatait nagy körülményekben és kérdésekben vezetett. Én t. i. a politikát úgy definiálom magamnak, hogy a politika az exigenciák tudománya. Ha tehát azt kérdi valaki a honv. bizottmánytól, minő politikát fog követni mához három hónapra, arra nem tudok felelni, mert a politika az exigenciák tudománya. Ha azt kérdik tőlem, mikép akarom vagy pedig miként akarná a honvédelmi bizottmány Magyarország dolgait bevégezni? Erre nézve mint politikai kérdésre nem tudok felelni, mert a politika az exigenciák tudománya, mert nem ismerem a körülményeket, melyek közt Magyarország állapotát bevégezni kell, tehát nem tudom, miképen lehet bevégezni. Nekünk, kik a haza védelmi terén állunk, csak kettő lehet feladatunk, t. i. *óvakodni*

Megmutatta a következést.

Windischgrätz meghagyta nekik a meztelen életet, és jószágaikat minden hódolatnyilvánítás daczára elfoglalta. És az természetes.

Windischgrätznek emberekre nincs szüksége, hanem jószágaikra igen. Embereket kap ő szilárdabbakat, okosabbakat, becsületesebbeket tulajdon felei közt, mint kik mitőlünk, gyáván, bűnbánó képpel vándorolnak hozzá. Ezeket egyszerűen kifosztja s hagyja futni.

Ennél rosszabb azon esetre sem történhetett volna velök, ha a mi seregeinkből, mint hadifoglyok estek volna, az ellenség kezébe. Ha tökéletesen legyőztünk volna akkor is csak azon nyomorú sors várt reájok, a mit így nyertek. És ha győzni fogunk, mi vár reájok akkor?

Nem halál, mert hiszen *mi nem szennyezzük be polgárvérrel ügyünket.* Ők élni fognak. De hát élet-e

attól, hogy jelen körülmények vontató kötelére akarjuk vonni a jövőt, melyet nem ismerünk, hanem védelmezni a hazát akképen, hogy Magyarország dolgai becsületes kiegyenlítésének semmiféle útja bevágva ne legyen. (Helyes!) Hogy a nemzet bölcsesége és a körülmények szerint akként intézhesse el dolgait, mint legjobb és legtanácsosabb. (Helyes!) Ha tehát a ház tölem, Kossuth Lajostól azt kérdi: republikánus vagyok-e vagy monarchista, erre nem felelek, hanem ha azt kérdi: mit akar a kormány s micsoda politikát követ? Azt mondom: *követi azt a politikát, hogy védeni kívánja a hazát igazságtalan megtámadások ellen, s e védelem közben semmi utat nem akar elzárni, hogy Magyarország ügyei, a nemzet jogai, becsülete és szabadsága alapján úgy egyenlítettessenek ki, mint a körülmények szerint kiegyenlíteni legtanácsosabban lehet.* (Helyes, éljen.) Több politikát nem vallok be e perczben, s többet bevallani nem lehet. Ehhez még azt adom, hogy jövőre nézve, mi a politikát illeti, ismerem a kormány kötelességét, hogy bármi is történjék velünk, soha semmi esetben nem engedi Magyarország ügyeit oly irányban sodortatni, akárki által is, hogy akárminő egyének akár egyénisége, akár politikája decidáljon a nemzet sorsa fölött, hanem hogy mindenkor a nemzet maga decidáljon. (Helyes, éljenzés.)

az, mely legdrágább kincsét, a becsületet elvesztette? Nem nézhetni szemébe a legkisebb embernek, ki becsületességében állhatatos maradt. Gyávának, hazaárulónak neveztetni ismerőseitől. Kit rokonai kerülnek, barátai nem ismernek, kire semmi nemesebb öröm nem vár a világon többé. Az ilyen életnél jobb a halál. És ezt magok szerezték maguknak. Fölfedték jellemök gyöngegét a világ alatt.

Elvesztették a fejüket, és épen akkor, mikor legjobban féltették.*

VII.

Debreczen, február 8.

Mentül beljebb megyünk a harczy mozgalmakba, annál több adatunk van arról meggyőződni: *hogy sem a császár, sem a praetendens, sem tán maga az egész császári család nem factor a mostani eseményekben.*

* Hogy miért nem jött el több nevezetes képviselő Debreczenbe? Annak az indokául a képviselőház volt elnökétől, Pázmándy Dénestől, a következő eseményt hallottam elmondani.

A schwechati ütközetet megelőző napokban, mielőtt a magyar hadsereg a Lajthán átkelt volna, a Bécsben székelő angol nagykövet meghatalmazottja lejött Pozsonyba Kossuthal értekezni, célja volt az angol kormány jó szolgálatait felajánlani, a két ország közötti viszály békés kiegyenlítésére.

Az értekezleten csak ők ketten voltak jelen; de a mellékszobában több képviselő várta az eredményt, azok között Pázmándy is.

Mikor vége volt a tárgyalásnak, Kossuth kikísérte az angol követ megbizottját s a mellékszobában levőknek azt mondá: «nem lett belőle semmi».

Mikor Kossuth kiment a szobából, a jelen volt képviselők közül Pázmándy összeszedte azokat az apróra széttépett papírrongyokat, a mik a padlón szétszórva heverték s a kalapjába téve, hazavitte szállására. Ott több képviselővel együtt a papírdarabokat nagy fáradsággal összeillesztették, míg azokat egy egészszé képezték, s azon a rajta levő irás elolvasható lett.

Az értekezlet tárgyát képező pontozatokat tartalmazá ez irás,

Hogy a császári család személyileg nem vesz részt nagyobb szerű politikai combinációkban, az régi dolog, és mindég úgy volt. Vagy kapacitás hiánya, vagy testi gyöngesége, vagy hajlamok gátolták ebben. Egyszóval ők mindég inkább hagyták magukat jó embereknek, mint eszes embereknek nevezni s ez dicséretökre válik. Jelenleg is a császár Prágában, a praetendens és István herczeg a Hradsinban, mind a hárman hihetőleg orvosi felügyelés alatt vannak, Zsófia herczegasszony az alatt Münchenben, János herczeg pedig Frankfurtban mulat.

Mindannyian távol e mozgalmak színhelyétől, még tán hirétől is. Azonban itt nem a dynastiát képviselő személyekről, hanem azoknak érdekeiről van szó. Épen ezen érdekek nincsenek e háború factoraiban képviselve.

Windischgrätz által ugyan sehogy sem. A dynastia érdekei :

1. Osztatlan ausztriai monarchia.
2. Statusadósságok letisztázása.

Lássuk ; minő haladást tettek a császári vezérek ezen érdekek elérése vegett ?

Ausztria egysége meg van ingatva, annál jobban, mennél tovább tart a háború.

Kik magukról azt mondják, hogy a dynastia érdekeit képviselik, csak bontottak, a helyett : hogy egyesítettek volna.

Oly népségeket izgattak föl territorialis önállóság követelésére, miknek historiai léte nem volt soha, oly

az angol követségtől fogalmazott alakban, melynek folytán azon ajánlat tétetik Magyarországnak, hogy Anglia a kibékülés esetére garantirozza számára azt a közjogi viszonyt, a miben áll Norvégia Svédországhoz. Hogy Kossuth azt az ajánlatot visszaütésítá : ez riasztá vissza Pázmándyt és többeket a vele egy úton tovább haladástól.

Hogy a svéd-norvég államegyesség Magyarországra nézve igen kedvező volna : az kétségtelen ; csak azt nem tudom, hogy mi módon akarta az angol kormány ennek Ausztriával elfogadtatását garantirozni — abban az időben ?

kapcsokat szakgattak széllyel, miket összeforrasztani többé nem birnak.

Eltépték Magyarországtól Horvátországot s ígértek neki független nemzeti lételt. Fölláztatották egy önálló Illyria követelésére. Amott a szerbeknek veték oda a Banatust s adtak nekik zászlókat egy támadandó új Szerbia kivivására. Erdélyt elszakították természetes testvérétől, s lángba boríták, hogy egy soha nem létezett Dacorománia égjen ki belőle. Erőszakos kényszerrel lázíták föl az egymást soha nem gyűlölt nemzetiségeket, gyalázatos, természetelleni, történetiszennyező harczra. Ezek mind a bomlás eszméi, nem az egyesülésé.

Jaj azon birodalomnak, mely maga magának belháborút készít, azt táplálja, terjeszti, mint a bukást érző adós, akkor pazarol legjobban, mikor már semmije sincs. Ha azok, kik a dynastia nevét viselik szájukban, Ausztria egységére gondoltak volna, lehetetlen hogy Magyarországot ily körülményekbe hozzák.

Ausztriának csak ott lehet középpontja, hol legtöbb ereje van. Mutatják a tények, hogy a középpont Magyarország.

Elfoglalva minden oldalról nemtelen belháborúval, mégis annyi erő kifejtéssel tudott fellépni az összes monarchia reá nehezülő hatalma ellen: hogyha azt első találkozáásra le nem győzte is, de mindenesetre félelmes vetélytársul mutatta be magát.

Ha az ausztriai monarchia egy akart maradni, azon perczben, midőn Magyarország alkuval kínálta; ennek pártfogását, nem meghódítását kellett volna keresnie.

Hogy ez nem történt, azt igen jól tudjuk. Ausztria háborút csinált békés tartományainak: hogy azokat szövetségeseiből meghódítottaivá tegye. Itt világosan látható, hogy nem a dynastia: hanem egyesek érdeke dolgozik.

Hódítással egyesített birodalom soha sem élt soká. Azon fejedelem, ki midőn a szeretetet választhatná, a

félelmet választja kormánybotul, rosszul gondoskodik az utódjairól.

Pedig a habsburgi fejedelmi család mindég jól tudott gondoskodni unokái jövődjéről. E harc fordulhat jóra, fordulhat rosszra, a dynastiának csak kára van belőle.

Birodalma foltokra van tépve, tekintélye megingatva, székhelye elpusztítva. Hogy ebből nem következik a birodalom egysége, azt látja mindenki, beszél róla és cselekszik ellene.

De senki sem tesz ellene annyit, mint maguk a császári hadvezérek.

Ausztriának statusadósságai vannak.

Ha ezeknek letisztázása a hadvezérekre van bízva, akkor ezek ismét rosszul képviselik a dynastia érdekeit, ha egy beláthatlan végű háborút kezdenek a tartományokkal. A háború költségbe kerül, szaporítja az adósságot. A háborúi költségeket a legyőzött fél viseli. De itt a legyőzött fél magának a monarchiának egy része; a mit attól elvesz, magától veszi el, a mit azon pusztít, önmagán pusztítja.

A tartományok inségre jutnak.

A harc elfogja a munkáskezeket a földtől. A hadjáratok fölemésztik az élelemfölösleget. Ipar és kereskedés pang és a capitálisták kiköltöznek.

Az ércpénz lassankint eltűnik.

A hadvezérek sarczolják a gazdagabb városokat.

Összelövelték Milánót, össze Bécset, Prágát, Lemberget. Maga Milanó százezer lakossal kevesebbet számlál, mint egy év előtt. Olaszország pompás vízvezetői semmivé téve, kereskedése pusztulásban. Galicziában éhínség, a Banátus depopulálva, falvai leégetve, hidak, utak, folyók elrontva, — elzárva.

A népek minden oldalról zaklatások által megfosztva a munkavágytól. Mindenütt előkészületek egy általános elszegényüléshez, mely, ha az osztrák generálisok terveikhez hívek maradnak s azokat keresztül vihetik,

okvetlenül be fog következni. Ily tönkretelési procedura nem állhat érdekében egy oly dynastiának, mely népei segítségével küladósságaitól akar menekülni. *Mert egy belháború költségeit győztes, legyőzött egyformán viseli.* Belháborút egy uralkodó család nem folytathat, mihelyt azt haszonnal bevégezheti. Belháború nem ad dicsőséget, sem hasznot az uralkodónak, még teljes győzelem esetére sem. Az pedig, hogy valaki csupa vérengzési vágyból, tulajdon haszna ellen tartományokat depopuláljon, ha emberi szenvedély volna is, de bizonyára nem a habsburgi család szenvedélye. Itt egyesek érdekei dolgoznak. Főszerepet visznek mindenesetre a cseh aristocratia követelései. Még a mult nyáron tervben voltak ezen felélések a birodalom minden részeiben felmerülő democrat tendenciák ellen, mint erről akkori kormányférfiaink egyike körülményesen értesítve is lőn, s adja Isten, hogy csalódjunk, de mi azt hiszszük, hogy e tervezetben az egész birodalmi aristocratia kisebb-nagyobb részben be van avatva.

Ezek esküdtek össze a népérdekek ellen, kimondatták a királylyal, hogy nem volt joga aláírni azon törvényeket, melyek a nép jogait szentesítik, kényszeríték koronájáról lemondani, impossibilissé tették az uralkodó család többi tagjait. Egyiket elküldték alkotmányos szemfényvesztést játszani, másikkal eljátszatták egy egész ország bizalmát, a királyt tehetetlennek hagyták kikiáltani, a királynét visszaküldték rokonaihoz, Zsófia hercegasszonyt, miután minden gyalázást el hagytak rajta követni, szinte elküldték rokonaihoz, s akkor kezükbe vették az elejtett királyi pálczát.

Ezek a háború geniusai.

Mit bánják ezek: ha az országok depopulálva lesznek, ha a monarchia szétbomlik, ha a status megbukik s utána esik a dynastia; — az ő érdekeik sértetlen maradnak, — az aristocratia hatalma annál nagyobb lesz. A pénzaristokratia mennél kisebb, a születési aristo-

cratia annál nagyobb. S mikor az ipar és kereskedelem forrásai kiszáradtak, a családfák és czimerek akkor vannak legszebb virágukban. Az oligarchák hatalma akkor legnagyobb, mikor a nép és fejedelem egymással háborút viselnek.

Itt van a kigyónak a feje.

Nem az a mi vétünk, hogy önálló kormányt követelünk, nem az, hogy a király szemébe kemény szavakat mondtunk, nem az, hogy magyarok vagyunk, nem az, hogy a statusadósságokat el nem vállaltuk; hanem az: hogy a mit tettünk, mindazt a nép nevében, a nép érdekében tettük.

Ez szerzett mi nekünk ellenségeket, kik midőn engesztelő jobbunkat nyujtottuk, azt felelték: «föltétlen megadást!»

E szórul ismertünk rájuk. Jaj a dynastiának, ha ők fognak győzni!

Jaj neki, mert barátai helyett ellenségeire bízta jövődjét . . .

E reactió vezére herczeg Windischgrätz. Ő az, ki legerősebben kovácsol Magyarország leigázásán s a népérdekek felforgatásán; nem azért, mintha mindannyi között ő volna a legjobb hadvezér, vagy legerősebb gyűlölője a magyar nemzetnek, hanem azért, mert iránta a dynastia némi pénzbeli tartozással van lekötelve, melyet azon esetre vél megnyerhetőnek, ha egyszer valahára az uralkodócsaládot adósságból hitelezőjévé teheti. Mint tudjuk, a habsburgi család nem a leghíresebb adósságfizető s egy legázolt nép a legjobb fundus egyes olygarchák meggazdagodására.

Jaj nekünk, jaj az igazságnak, ha bennünket ily érdekek emberei le tudnak igazni. De jaj a dynastiának is, mely birodalma jövőjét olygarchák kezeire bízta.

VIII.

Fel munkára!

Nem összetett kezekkel, hanem dolgozókkal kell imádni az Istent. Ne méregesse senki erejét, ne számítsa azokat, kik még háta megett vannak, hanem tegyen úgy és annyit, mintha senkitől sem várhatna segílyt. Nincs oly kicsiny embere a hazának, kire szüksége ne volna. Nincs férfi, nincs nő, kinek tennivalója ne lenne, kinek segílyét a hon nélkülözni tudja. Mindenkinek annyi a kötelessége, mennyit elbír. S mindenki elbír annyit, a mennyit komolyan es elszántan föltesz magában. Nem a tömeg nagysága, hanem az erő nagysága teszi óriássá a nemzetet.

Fel munkára! a halál a küszöbön van. Kik az életnek hasznát nem veszik, megszűnnek élni. Tegyen mindenki annyit, a mennyit elbír. A férfiak legyenek ébren, vigyázzanak minden bejövőre és kimenőre, keressék fel az árulókat és kémeket, és tegyék őket ártalmatlanokká. Ássák el vermekbe az eleséget, hogy hadseregünk ne legyen azt kénytelen az ellenség előtt felégetni.

Árkoljanak körül minden falut, hogy egyes portyázók be ne jár hassanak zsákmányolni. Készítsen mindenki magának fegyvert, olyat, a milyet tud.

Gyakorolja magát annak forgatásában, az ügyes férfi kezében a bot is különb fegyver, mint ügyetlenében a kard.

Tulajdon hadseregünk számára gyűjtsenek élelmiszereket, tüzelőfát, és vigyék helyébe, az állam kárpótlást nyújtand érték. Hol a folyóvizek be vannak fagyva, vagdalják be a jeget, hol erdőkön megy keresztül az út, vágják le a fákat, s rakják keresztül az utakon. A dombokra építsenek őrgunyhókat, a hol egymást felváltva, éjjel és nappal vigyázzanak arra, a mi körülöttük történik. Gyanús embereket fogjanak el. Az ellenség közeledtét vagy távoztát adják hirül, verjék félre a harangokat.

Hol ellentállani nem tanácsos, vonuljanak félre, ne hagyjanak a helységben semmit, s mihelyt az ellen távozott, térjenek újra vissza s rakjanak gátakat a visszavonulásra. A holtakat és sebesülteket, kiket vagy magunk, vagy elleneink kénytelenítettek hátrahagyni, szedjék össze: a holtakat temessék el rögtön, a sebesülteket ápolják. Tulajdon sebesülteinket testvéri kötelességből, az ellenét pedig azért, hogy értök majd azon honfitársainkat, kik hasonlónl estek az ellen kezébe, visszaválthassuk.

Kiket a nép vezetőül választ, érdemeljék meg a bizalmat. Buzdítsák, világosítsák fel társaikat, beszéljenek velök a közügyekről, tudósítsák őket a nemzet helyzetről, a főcsaták kimeneteléről, öntsék beléjük a hon szeretetét, menjenek elő példával, hol áldozatra vagy bátorságra van szükség.

Legyenek mindig a nép között, ne kimélgék a fáradságot.

Ha minden egyes embert külön kell is megnyerniök az igaz ügynek, dicső fáradság az.

Előbb férfiakat nyerünk, aztán csatákat. Jó vezér csinálja a jó hadsereget, jó tanácsadó a jó népet. Tekintse magát mindenki a szabadság apostolának s érezni fogja magában a szent lelket, mely a némát szólani tanítja, mely az érzéketlent föllelkesíti, és a gyávát hőssé szenteli, mely tömegeket térít meg és tart meg. Hangoztatni kell az igazságot, hogy azt mindenki hallja és mindig hallja. Tartani kell népgyűléseket: ki magában legtöbb lelket érez, lépjen fel, szóljon egyszerűen, mondjon igazat, hija segítségül az Istent, hija segítségül a népet, és ők meg fognak jelenni, és segélyük naponként közelebb, és naponként erősebb leend. Ki magában legtöbb bátorságot érez, álljon elő, esküdjék meg, hogy házat és hazáját minden módon és mindenki ellen védelmezni fogja, és a nép együtt fog vele esküdni s megtartja esküjét.

A nők legyenek mindenttevők családi körükben. Csaták idejében ápoló kezekre van szükség.

Ha valaha, most kell takarékosnak lenni. Semmit se venni, a mire multhatatlanul szükség nincsen s mindent megszerezni, a mi szükséges, lelkesíteni a kételkedőket, ápolni a szenvedőket, és a bátrakat buzdítani, ez a nők szent kötelessége. Ne legyen egy nő, ki miatt egy férfi kötelességét elfelejtse.

A gyermekek, kiket még nem illet meg a fegyverviselés, készüljenek oly életmódhoz, mely kenyeret ad, mely mellett az ember már ifjú korában önmagáé lehet.

Ezentúl nem a henyelőké leend a szép haza, s azok, kiknek munkás kezeitől fel fog virágozni, nem leendnek többé mostoha fiai. Kik a munkát, a szorgalmat nem szégyenlik azoké leend a boldogság és a nemzet tisztelete.

Föl a munkára! Mindenki! Mindenütt! Munkás kezek imáját hallgatja meg az Isten. Munkás kezek szabadítják meg a hazát.

IX.

Nem csalódunk, ha azt hisszük, hogy nálunk van olyan párt, mely a koronát imádja, és van olyan, melyik gyűlöli.

Imádói azt éneklik: hogy Magyarország egységét csak a korona tartja fenn, hogy Magyarországnak azért kell fenmaradnia, mert van egy szentséges koronája, melyet angyalok hoztak a mennyországból, ez szerzi neki a nemzetiségi autonomiát.

Ezek monarchisták, nem elvből, hanem félelemből.

Ha Magyarországnak egyéb oka nem volna arra, hogy legyen, mint az, hogy koronája van; már maga ez elég ok volna arra, hogy ne legyen.

Jövőjével, nem multjával kell bebizonyítani existenciája szükségességét. A második párt pedig nagyon haragszik a koronára, s azt hiszi, hogy ha ez megszűnne lenni, mindjárt republica lenne Magyarország. Ezek a republicanusok, nem elvből, hanem mulatságból.

Gyönyörű gazdálkodás lenne itt minálunk, ha a koro-

nán kívül semmi egyéb nyomai a királyságnak el nem tűnnének láb alól. Ha a trónt felrúgnók s monarchicus és aristocraticus institutióink tömkelegét meghagynók in statu quo.

Lenne akkor — minden faj — külön respublica. Minden kerület — külön respublica. Minden vármegye és nagy város — külön respublica. Minden hadvezér — külön kormányzó. Minden hadsereg — külön turma prætoriána.

Minden olygarcha — külön kis konzul.

Ez lenne aztán a — Musterrepublik. Már mi azt hisszük, hogy minden tornyot alulról kell kezdeni építeni s aztán tanakodni róla: hogy keresztet tegyünk-e tetejére vagy kakast? A kormányformákróli tanakodásra s alkotmány-ujrakészítésre békességes idők kelleneek.

X.

Bár csak örökké béke volna a világon, sóhajt fennhangon ilyenkor a félvilág, mikor háború van. Azoknak a kedvéért, kik az örök békét valami igen szép állapotnak tartják, mi is leírjuk a magunk eszméjét, a milyennek mi képzeltük azt magunkban.

Chinában vagyunk. Nem, ott sem vagyunk. Eldorádóban vagyunk.

Az emberek egytől-egyig, mind becsületes emberek. Nincs senkinek semmi vágya, semmi bűne, semmi szenvedélye.

Áll a communismus.

Minden közös; a status tart minden embert, a status ad mindenkinek ebédet, minden városban egyszerre tizenkét órakor, egyenlő adagokban.

Mindenki minden hivatalt visel és nem kap érte fizetést. A miniszter maga varr magának csizmát és a varga manifestumokat s törvényjavaslatokat szab. Pénz nincsen, minden a statusé. Ingyen kapni mindent. Ur

nincsen; mindenki egyenlő, nyáron szánt, vet minden ember, télen országgyűlést tart és philosophál.

Iskola nincsen. Minden ember professor és tanítja maga-magát. Templom nincsen. Minden ember prédikál maga-magának. Feleség nincsen. Az emberek mind testvérek. A gyermekeket nevelteti a status. Utak nincsenek, mert kereskedés nincsen, senkinek semmi dolga a szomszédban. Ujságok nincsenek. Mert a világon ugysem történik semmi. Nincs sem háború, sem kereskedés, sem diplomacia, sem tisztujtások, sem bálók, sem színházak, sem posták, kik az előfizetést elfogadják. Nincs sehol semmi, mert mindenütt van minden. Az egész világ pedig egy akol, melynek pásztora nincsen. Örök békesség van a földön, az egész emberinem egy közös család, ki mind egyforma kaputban jár. Van egy közös nyelv, mely 3459 nyelvből van szerkesztve: azt beszéli minden ember. Nincsenek sem törökök, sem angolok többé. Van egy közös viselet, melyet egyenruhaképen hord minden ember, még azok a nemzetek is, melyek különben úgy szoktak járni, a mint őket az isten gondviselés a világra hozta.

Van egy közös szín, melyet minden ember fölvesz az arczára: fehérek, feketék, olajszínűek és rézpénzszínű ábrázatuak.

Van egy közös statuscassa, melyben semmi sincsen.

Végtére van egy közös mennyország, a hova minden ember egyenlő fáradsággal bejut, minden orvosi és papi segedelem nélkül.

Ilyen lesz az örök béke.

Így élnek az emberek, mint a halak a vízben.

S ez valóban szép czéltérés, mikor az ember annyira qualificálta magát a tökéletesedésben, hogy a halakhoz is hasonlít.

Milyen szép lesz így az ember.

Minden tudomány nélkül; mert minek lenne akkor a tudomány? Házakat nem kell építeni, földeket nem

kell fölmérni, várakat nem kell emelni, bányákat nem kell ásni, képeket nem kell festeni, törvényt nem kell alkotni, históriát nem kell írni, hadat nem kell viselni.

Minden szeretet nélkül.

Kit? Mit szeressen?

Apját, anyját nem fogja ismerni, nevelteti a status.

Ez lesz száraz dajkája.

Hazáját? Az egész világ lesz hazája. Családját? Senki-
nek sem lesz családja. Az emberiséget? Minek? Senki sem
fog a másokra szorulni. A status gondoskodik mindenkiről.

Bátorság nélkül. Minek lenne ez? Háborút nem kell
viselni, tengerre nem kell szállani, vad állatokat nem
kell öldösni. A status mindenkinek ad hust, kenyeret
és ruhát.

Szorgalom nélkül. Ki lenne szorgalmatos? Holtig fog
élni mindenki, s ha összedugja a kezét és pipázik, vagy
reggeltől estig fut, fárad: mindegy, nem veszthet sem-
mit, nem nyerhet semmit.

Szeretet és gyűlölet, erény és bűn, nagy és kicsiny,
mind elmulik, a communismus, a világbéke mindent
egyformává tesz.

Az emberek születnek hivatás nélkül, élnek baj és
öröm nélkül, meghalnak remény és félelem nélkül.
Ilyen szép eszme az örök béke eszméje.

Örök szélcsend nincsen a természetben, nem lehet a
történetben.

A háború oly szükséges a világnak, mint a vihar a
levegőnek.

Ujjá teremti azt.

Kell reá, hogy az emberi nemben minden nemesb
ézés újra feléledjen, miket a hosszas tespedés tözsér
szellemével lassankint kiöldös. Bátorság, jellemerő, hon-
szeretet, becsületérzés; minden, a mi az emberi lélekben
szép és dicső, a harcban fejlődik ki.

A háborút csak emberi lélek találhatta fel; meg-
mutatva, hogy nem fél játszani a halállal.

Si vis pacem, para bellum.

Ez régi közmondás.

Harcz után esik jól a béke.

Midőn egy nemzet új életet kezd, illő, hogy először törjön keresztül a halálon.

XI.

Debreczen, febr. 10.

Batthyányi Lajos a budai jogbitorló katonai törvényszék elé állíttatott.

«Én, úgy monda, azon tetteimért, miket mint miniszter tettem, egyedül a nemzetnek vagyok felelős. E törvényszéket jogtalanak nyilvánítom és bíráimnak el nem ismerem. Bármit fognak önök tőlem kérdezni, egy szót sem felelek reá.»

Rövid; de minden.

E szókról ismerünk reá.

Azon hajthatatlan őseréjű character, mely czímer nélkül is megmutatta, hogy ez is egyike azon igaz nemeseknek, kik megszokták egy egész ország lelkét viselni magokban.

Büszke; mert van oka reá.

Nem imád senkit, de senkitől sem is fél. Nem ismer hatalmat, mely előtt meghajolna, csak a nemzetet.

Büszkén emeli fel arczát a király előtt, büszkén a halál előtt. Életében és halálában örökké következetes.

Őt jelleme tette fogolylyá.

Büszke volt eljönni ellenségei elől, de meg büszkébb megadni magát s bevárta sorsát, úgy a mint jött.

És ellenségeink úgy bántak vele, miként mi foglyaink legkisebbikével sem.

Mint mondják: egy hétig nem is fütötték börtönét.

Mit fog vele ezentúl cselekedni? Azt nem tudjuk. Ő bizonyára nem fog okot arra adni, hogy szépen bánjanak vele. Mi csak azt tudjuk, hogy a mi kezeinkben

is vannak fogoly-tábornokok, kik bárha hárman sem érnek fel egy Batthyányi Lajossal, de kik ellenségeinknek szintoly becsesek lehetnek, minő becses minékünk Batthyányi, s kikről nagyon rosszul volna azon esetben gondoskodva elleneink által, ha ők Batthyányival oly tényt találnának elkövetni, melyet helyrehozni nem lehet.

XII.

Debreczen, febr. 9.

Ellenfeleink kezdenek humorisálni. Olvastuk a nagyméltóságú bécsi miniszterium egy rendeletét, mely szóról-szóra ekképen hangzik: «A hochlöbl. etc. etc. miniszterium, szem előtt tartva a nemzetiségi egyenjogokat (gleiche Berechtigung der Nationalitäten), ennek elveinél fogva rendeli, miszerint mindazon ruthen községekben, melyeknek közép- és elemi iskoláik vannak, a tanítási nyelv ezentúl a német leend, a ruthen nyelv, mint «obligater Gegenstand» taníttatván.» Még ilyen szépen értelmezve nem láttuk a «gleiche Berechtigung der Nationalitäten» annyiszor vesszőparipázott eszméjét. Mi sohasem tudtuk megfejteni, hogy lehessen annyi különböző nemzetiségnek egyenlő mekkoraságú és minőségű joga egy birodalomban?

Ausztria megfejtette.

Ekkor mindnyájan egyenlők lesznek. S nehogy egyik vagy másik nemzetiség protegáltatni láttassék s ezáltal a többit irigységre gerjeszsze, legyen egyenlően elnyomva mind, még anyanyelvétől is megfosztva, annak használatától még elemi tanodáiban is eltiltva. Ekkor mindnyájan tökéletesen egyenjogúak lesznek.

Mit mondanak a gordiusi csomónak ilyszerű megfejtéséhez szláv testvéreink? Ez igazán karddal van kettévágva. Át fogják-e látni valahára, hogy nemzeteknek soha sincs okuk egymással harezot vívni. Jobb lenne minékünk jó szomszédoknak maradnunk magunk jóléteért, mint czivakodást folytatnunk mások örömére.

XIII.

Debreczen, február 9, 1849.

E háború sokáig nem fog tarthatni.

Még pedig azon egyszerű okból nem, mert Ausztria részéről idestova elfogy a nervus belli, a pénz. Soha Ausztria financialis tekintetben rosszabb lábon nem állott, mint most.

Tetemes mennyiségű status-adóssággal terhelve, melynek nem akar gazdája akadni. E mellett két leggazdagabb országában minden jövedelemforrás egy év óta végképen elzárva.

A kremziri országgyűlés ugyan elhatározta a nyolczvan millió kölcsönt, de nem mondta meg, hogy honnan.

Külső pénzhatalmasságoktól?

A Rothschild-család elkezdte liquidatióit és nem kölcsönöz senkinek.

Angliának ott vannak éhen haldokló népei.

Az orosz kincstőmegei csak a mesevilágban léteznek. Gazdaggá vagy kereskedelem, vagy ipar, vagy természet tehet egy birodalmat. Oroszország ezeknek egyikéről sem híres s azért ha dobra nem üti is családi dolgait, van neki mit dolgozni tulajdon határain belül. Különben is dynastiáknál a perfidia nem lélekben járó dolog s Ausztria jól érzi azt, hogy Oroszország egy nyugös vetélytársától szabadul meg a monarchia felbomlása esetén.

Nem marad hátra egyéb, mint tulajdon népeire vetni ki a kölcsönt.

Itt ismét az a kérdés áll elő: hova és mire?

Csehországra? Ennek minden gazdagsága az aristokratáknál van, azokra adót vetni nem lehet, a szegény cseh földműves keskeny telkén pedig eddig is annyi adóteher fekszik, hogy azon egy fillérrel több el nem fér. Galicziában sem teremnek a fenyőfák aranyat, Olaszország, Magyarország csatamezőre van téve, keres-

kedés nincs, utak, vámok, pósták jövedelem nélkül maradtak, az ipar hanyatló félben. Egyszóval sehol ki látás alapot nyerhetni csak egy milliónyi új adóra.

Vagy tán ércjegyeket fog kibocsátani, mint eddig? Status-papírosokat, újabb felelevenítésére a börze-játéknak?

Ez ugyan immorális dolog, de egy statusnak minden szabad, a mi lehet.

Mi nem hisszük, hogy lehető legyen.

Kinek lenne kedve egy játékasztalhoz ülni, hol bizonyosan tudja még az összeget is, a mennyit a bankárnak nyernie kell? Nem, annyira nem haragusznak az emberek egymásra, hogy egy harmadik kedvéért akarják egymást kirabolni.

Vagy tán tontinákat, életbiztosító intézeteket fog alakítani? Ily időben, mikor az emberek nem számítanak a megöregedésre, a tontinák élete sincsen biztosítva.

Vagy sorsjátékot hirdetend egy-egy galicziai uradalomra, melynek földesurát a paraszttal agyonverették, hogy legyen a dynastiának mit ellutrizni, sőt tán éppen egy-egy magyar rebellis jószágá jut ily koczkajátékra, ki alázatosan visszament hódolni Windischgrätzhez s ki nagyon fog örülni, hogy tulajdon jószágára sorsjegyeket vehet? Még ez legnépszerűbb eszme. Az emberek szeretnek a hirtelen meggazdagodásról gondolkozni s így rendesen az olyan realitás, mely becsúár szerint mégér kétszázezer forintot, be szokott hozni a lutrizónak rendesen másfél milliót. Ha simplex ember tenné, azt mondanók rá, hogy csal. Azonban a dynastiának minden szabad, — a mi lehet.

Hátra van végre a bibliai kifogyhatatlan olajos korsó, a papíros pénz. Ez legrövidebb útja a kölcsönfelvételnek. Annyi száz millió bevallott és kétannyi be nem vallott forgásban levő papírpénz mellett még lehet akármennyit utána erőltetni, csakhogy háború idején ezzel hamar

megesalja magát a kibocsátó, mert mentől többet ad ki, annál inkább emeli a reálértéket, annál többbe kerül magamagának az élelmi szerek s háborúi készletek beszerzése, magamagára árverez a papirosok által. Ha pedig árszabályt hoz be, akkor éppen semmit sem kap. Példa rá II. József császár a török háborúban.

Egyszóval Ausztriának nagyon nagy kilátásai vannak a küszöbön álló egiptomi hét-sovány esztendőkre.

Ezért mondjuk mi, hogy e háború nem fog sokáig tartani.

XIV.

Debreczen, február 9.

Lassankint kitanulgatjuk ellenfeleink politikáját, melyet irányunkban követnek.

Ennek egyik sarkalatos elve: véghetetlen ellenszenv az igazmondás ellen, melyből azután következnek a többi árnyéklatok.

Mikor ők az országot haddal támadják meg, mikor ők két kézzel intézik a belháborút, akkor ők mondják azt, hogy mi forgatjuk fel a népek nyugodalmát, kik azt védeni fogtunk fegyvert.

Mikor ők törvényeinket, alkotmányunkat semmivé teszik s mi vérünket áldozzuk azoknak megtartásáért, akkor azt mondják, hogy mi vagyunk pártütők és ők a törvényes hatalom.

Mikor ők elnyomják a szólásszabadságot, sőt még a tollak viselésében is betiltanak mindennemű véleménynyilatkozatot, mikor ők még a neutrálisnak maradókat is bebörtönözik, akasztják, lövetik, akkor ők neveznek minket terroristáknak, kik, Isten látja, még az evidens ámulást sem büntetjük érdeme szerint. Mikor ők a mi hadi foglyaikat embertelenül kínozzák, megölik, akkor ők neveznek bennünket rablóknak, kik az ő foglyaikkal úgy bánunk, mint vendégeinkkel.

Ilyenforma sophismákat is vesznek praxisba.

Megszállanak egy várost vagy vármegyét. Onnan a jóra való tisztviselőket szétkergetik. Beraknak helyettük egy csoport lelketlen creaturát, a milyenek minden földben megteremnek, ezekkel aláíratnak egy alázatos hódolat-nyilatkozatot, azt közzé teszik valamennyi organumokban s akkor azt mondják, hogy ez és ez a város és megye *meghódolt*. Az a város vagy megye ugyan azért felküldi Debreczenbe a maga ujonzilletőségét, tényleg és népe szellemében mindenestől a mienk, hanem ők azért számítják azt a meghódítottak közé és örülnek rajta. Hadd legyen örömük *nagy*, úgyis *rövid* lesz.

Vagy: beállanak egy pár *divisio* vasas némettel Kecskemétre, ott *dictiókat* tartanak, mikben megmagyaráztatik, hogy ők a népnek barátai, hogy ők a népet *bántani* nem akarják. Nem bizony, feleli a kecskeméti ember, mert félték, hogy mi fogunk titeket *bántani*.

Az a szerencse, hogy a magyar nép gondolkozni szeret. Ha megcsalják is, tudja ő azt jól, csak restel utálkodni érte.

Ha valahol ütközet volt, természetesen övék a győzelem, a mieink soha nem vesztenek kevesebbet, mint kétezer embert, számtalan ágyút és egész szekereket, tele arannyal. Kossuth mindenik ütközetben elesik egy párszor s a huszárok mindannyiszor tömegestől hozzájuk állanak.

Sőt már annyira vitték, hogy ugyanazon szégyenletes, árulási tényeket, mik Schlick csatáiban ellenünk intézve voltak, mint a fehér kendőkkel való csalogatás, a csókolózások, az álkapitulatiók, szépen, úgy mint történtek, lefordítják németre s trávesztálják szóról szóra mi ránk, mintha azokat a mi seregeink tették volna s e közben tulajdon népeink előtt széltére «*der Feind*»-nak czimezik seregeinket.

Az olyan apró eltéréseket az igazságtól, mint minőkben Pest négy órai bombáztatása hirdettetik, minők a

császári seregek diadalmos bevonulása Debreczenbe s a képviselőház Váradra menekülése, Vasvári Pál elfogatása, Komárom bevétele s több eféle csekély tévedések, minők a Figyelmezőben, a catholico-politicus Magyarórben, a Pesther és Wiener Zeitungban naponkint előfordulnak, számba sem vesszük.

Ez tehát egyik maximája ellenfeleinknek: semmit sem mondani úgy, a mint van és semmit sem tenni úgy, a mint mondva van. S ez tagadhatatlanul igen jó maxima annak, a ki hasznát tudja venni, csak az a két hibája van, hogy hamar kiismerik s akkor ha igazat mondanak sem hisznek nekik és aztán az ilyen országlási tanok mellett gyakran a tanítványok csalják meg a mestert.

XV.

Debreczen, február 11.

A reactionnak két erős positiója van, melyből azt ki kell zavarnunk. Egy az: hogy Windischgrätz és társai azt állítják magukról, hogy ők a király nevében teszik operatióikat.

Másik az: hogy minket és mindazokat, kik a nemzet érdekeiért, kik alkotmányos jogainkért küzdünk, Kossuth pártjának neveznek. Az első állítást, úgy hiszszük, nagyon rövid szavakkal meg lehet czáfolnunk. Egy előre bocsátott cikkünkben törekedtünk azt kimutatni, kiknek áll érdekében a király nevét szentségtelen czélokra bitorlani; azt azonban kénytelenek vagyunk nyíltan kimondani: hogy mi Windischgrätz és hódító társai személyében nem akarjuk föltalálni egy király személyét, ki magát népeinél instelláltatja. Windischgrätz a király nimbusát használja paizsul, már ha ezt a király oda engedte is neki, mi nem tartjuk eszélyes dolognak a paizst ütni, hanem magát annak viselőjét.

Ellenségeink mindenütt felhasználják a népben és a katonaságban még töredékül megmaradt pietást a király

neve iránt: saját átkozott czéljaik elérésére, s ezt nekünk nem szabad ignorálnunk. A katona a király parancsára esküdött meg az alkotmányt védeni, a katona az eskühöz hű maradt, s most, ha az a kérdés: hivek maradtak-e azok is, kik most ellenünk küzdenek, bizonyára a párttűtő név nem mi reánk fog szállani.

Mi azt, mit Windischgrätz a király nevében tesz, ígér, vagy fenyeget, diplomatai hazugságnak nyilvánítjuk, s ezt teszszük az ámitó szavakkal kísértett nép érdekében. Ki minket, ki alkotmányunkat, törvényeinket fegyveres kézzel támadja meg, az ellenség, az párttűtő.

Ki az ellenséggel czimborázik, annak nem királypárt a neve, hanem hazaáruló.

Másik vára ellenségeinknek azon szempont, melyből bennünket párttűtőknek nevezve, azt iparkodnak a néppel elhíttetni, hogy mi csupán néhányak kalandos érdekeiért harczolunk, hogy e mozgalmak csak azon egy férfi hatalmának érdekében történnek, kit a nemzet legjobbjai tisztelve emlegetnek; nem azért, mert hatalmát félik, hanem azért, mert eddigi érdemei által leginkább központosítva látják benne a nemzet bizalmát. Minden szavuk, minden törekvésük elleneinknek oda czéloz: hogy ez összes nemzetet, mely mint egyetlen ajk szólalt fel jogai követelésére, s midőn e hangot a király nem akarta meghallani, mint egyetlen kar támadott fel a végpusztulásra ítélt ország védelmezésére, egy ember-érdekű párttá, egyetlen hatalomra vágyó töredék ligájává törpítsék. Isten, ki a sziveket vizsgálja, legyen tanunk: hogy Kossuth nem az a férfi, ki valaha ön-érdekért egy hangot emelt, kinek, midőn a hatalom non plus ultrája kezében volt, egy gondolatja lett volna magát nagyvá tenni. Ha ő most legnagyobb az országban, azzá őt honfiai tevék. Az ő kormányának hatalma a nép szerelme s ezt neki semmi más, mint becsületesége s honszerelme adta. Kossuth a nemzet első hivatalnoka és nem egyéb. Neki azon polcz, a melyen áll,

nem adott hazája érdekein, hazája örömein kívül semmi érdeket, semmi örömet.

Azért, ha Kossuth elől áll azok között, kik a korona árnya alatt szőtt cselszövényeket leküzdeni feltámadtak, azért Kossuth nem vágyik e koronára, sem semmire, a mi ezalatt van. És ha van jutalmazó igazság az égben s ez ítélő sors enged választást a jutalmak közt, e nemzet veszélyeinek elmúltával Kossuthnak nem leend nagyobb öröme, mintha ez ország felvirágzását, mint egyes polgár, kinek nincs egyéb czíme a honmentőnél, s egyéb rangja a néptiszteletnél, mint egy Washington fogja szemlélhetni. Ezt Kossuth maga nyilatkoztatá ki lelkének egy ihletett percében, s azok, kik őt ismerik, tudni fogják: hogy ez nem üres szó.

Nem is azért azonosítják ellenségeink e nevet a nemzet ügyeivel, mintha ez ennek szégyenére válnék; tulajdon bűneiket akarják ezzel elrejteni, ez a fügefalevél, mely rosszul rejti meztelenségüket, mely a nemzeten és az Istenen elkövetett. Ők tudják jól, hogy nem Kossuth, hanem a szabadság ellen fogtak fegyvert; hogy nem Kossuthot, hanem a magyar nemzet életét megölni hoztak hadat az országra; hogy nem Kossuth javait, hanem az alkotmányt jöttek elvenni vasas kezeikkel; ők tudják jól, hogy midőn a nemzet mindenütt királyi emissariusok által föllovalt rablóseregektől megtámadtatva, vég elszántsággal fegyvert ragadott, azt se Kossuth, se senki másnak érdekében nem tevő, hanem tette, mert nem akart gyáván leorgyilkoltatni, s most azt hiszik, hogy van még ember Magyarországon, a ki ne tudná: hogy a magyar nemzetnek magát megadni annyi, mint meghalni. Minden addig kibocsátott úgynevezett királyi manifestumokban úgy van nemzetünk prostituálva, mint Kossuth és pártütő társai.

Nem úgy uram!

Nem egy ember, nem pártütők, egy egész nemzet az, kit te a csatatérre hittál számadásra; nem egy ember

érdekei vannak itt czélúl kitüzve, egy ország mindene az, melyért az élet-halál harcz fölidéztetett. Nem egy Zápolya János, nem egy Bocskai, nem egy trónkövetelő vezeti most ellened seregét, kivel ha feléje fordult a harcz szerencséje, az ország felében meg lehetett alkudnod. Egy egész nemzet az, mely egész mindenéért gerjedett fel reád, mely tőled nem kéri sem az országnak felét, sem a korona darabjait, sem pénzt, sem hivatalokat; hanem kéri tőled törvényeit, miket királyok esküje szentesít s miket semmivé akarsz tenni. Nem Kossuth Lajos pártja, egy egész nemzet áll a zászlók alatt, vérrel fizetni a vérért. Mi törvényeinket kérjük, ha te minket pártütőknek nevezesz, azzal kimondád, hogy törvényeinket nem akarod megtartani, s ezzel kimondtad, hogy nem Kossuth Lajos ellen: hanem e nemzet minden szentségei ellen indítottál háborút.

Azonban ez hasztalan fáradság, egy személyhez beszélni, ki azt, a mit neki mondanak, ha akarná sem hallhatná. A mit mondtunk, azt inkább saját nemzetünknek mondtuk.

Figyelmeztetni akartuk a nemzetet arra, hogy azok, kik magukat a király nevében mondják cselekedni, hazudnak, önérdekeikért vívnak; a midőn a király nevében tesznek ígéreteket, hazudnak, ígéretnek nekik vannak téve s ezek a nép rovására mennek.

Ők tiszteletet követelnek a király iránt és ők maguk bábként játszanak vele. És kik viszont azt mondják, hogy az egész had Kossuth érdekében történik, hazudnak. Kossuth a vezér, de a nemzet a souverain.

Kossuthnak egy érdeke, egy vágya nincs a nemzet érdekén, a nemzet vágyain túl. Amazok egy király nimbusát akarják felvenni a nép előtt, míg ellenben a nemzetet egyetlen ember halvány alakjában akarják neki bemutatni.

E szándékukat észrevettük, szóltunk ellene; ha tévedtünk, szándékunk jó volt és igaz.

XVI.

Debreczen, febr. 14. 1849.

A trójai fa-ló német kiadásban.

Komárom most a mi Trójánk.

Strategicus szempontból a legerősebb helyen, bevehetlen bástyával, vízzel egészen körülkerítve, ellátva évekre eleséggel és löszerekkel, tizezer ember és nyolczszáz ágyú számára, úgy látszik: hogy ha az ellenségnek kedve tartaná Komáromot ostromolni, ez ostrom története alig lenne rövidebb, mint maga az Ilias.

Most Komárom a felső magyarországi népek Sionja.

Ide járnak Pozsony-, Esztergom-, Nyitramegyékből a jószellemű nép küldöttei, erős szent szövetséget kötve egymással: el nem hagyni a hazát, még azon esetben sem, ha az önmagát elhagyná, — innen csapnak ki a kemény-öklű csallóköziek a szomszéd határokba, vészt, halált vive az ellenségre magukkal, s ide térnek vissza, ha az nagyobb erővel támad falvaikra.

Ma két hete: hogy az ellenség, nem akarván erejét Komárom bástyáin csúffá tenni, azt is átlátva: hogy e bástyák őrei nem azon emberek, kiket meg lehet vesztegetni, egy históriailag ismeretes cselhez folyamodott, a fügét mutató márványszűz meghódítására, melyet hajdan a görögök használtak Trója bevételénél.

Ezek egy falovat béleltek ki katonákkal, Windischgrätz pedig egy gőzhajót.

Két zászlóalj legvitézebbnek tartott granátost felöltöztetett népies ruhákba, azokat betömte a Maria Anna gőzös remorqueurjeibe, néhány földi embert megvesztegetett azon tisztes czélből, hogy azokat majd a nép közé kibocsájtva általuk azon hírt terjeszse el: hogy e gőzöst a népfelkelés foglalta el a németektől, s így nagy diadallal kikötve Komárom váránál, abba maszkírozott katonáit becsempészhesse.

Azonban a mieink észrevették a cselt s a mint a kedves gőzös szép felnemzetilobogózva, egy ponyváján nagy betűkkel, *Éljen Kossuth!* háromszínűen felírva épen egy ágyúlövésnyire érkezett, oly hatalmas salvéval üdvözlék, hogy az első lövésre rögtön három sebet kapva, jónak látta be nem várni a másodikat s nagy szégyennel visszatakarodott.

Az egyik lövés az üstöt sértette meg, a másik a hajó oldalán berontva egy tükröt tört szét, melynek egy üvegdarabja egy katonatiszt koponyáját sértette meg, ki negyednapra meghalt, a harmadik egy közkatonát ölt meg.

Másnap a «Pester Zeitung» hivatalos hír szerint közlé, hogy Komárom ostromoltatik, s hogy három napnál tovább semmi esetre sem tarthatja magát.

Katonauralgás. Soldatenregierung.

Még az októberi események előtt, mikor nagy divatban volt szlavismusról, germanismusról, magyarismusról s egyéb nemzetiségi nisusokról beszélni, egy ilyen discussio alkalmával Windischgrätz herczeg így nyilatkozott:

«Már nekem mindegy, akár szláv lesz a monarchia, akár német; de katonauralgás alatt kell lennie.»

Erre nagyon röviden lehetett volna felelnünk, mondván: Jó, uralkodjék tehát Magyarországon a magyar katona, ti is uralkodjatok oda haza, ki-ki a maga országában.

Háborús időkben különben is veszti minden polgári törvényszék a hatáskörét, rendkívüli körülmények rendkívüli módszereket igényelnek, a státus követeléseai komolyabbak az egyesek iránt, minden polgár kötelességei szigorúbb teljesítést kívánnak, az exceptiváknak, pörorvoslatoknak, tekervényességeknek vége, az ítéletek rövidek, határozottak: legyen tehát nálunk katonai kormány, de magyar.

Azonban Windischgrätz ezt úgy látszik, nem ilyenformán értette.

Egy kemény vasjáromnak képzelte ő a katonauralgást, mely mint leigázott barmokat, tartja együtt a különféle nemzetiségeket, uralkodást nem a katonának, hanem katonaságot az uralkodónak.

Mi tiszteljük a katonákat, elismerjük: hogy háborúban több érdemeik vannak valamennyi törvény-forgatónál; de valamint a háborút normális állapotnak nem képzeljük, úgy a katonauralgást nem tartjuk permanens kormányzási formának.

Végveszély idején egy katonai talentum teheti magát dictatorrá, de ez csak addig tart, míg a veszély tartott, azzal együtt ez is elmulik.

Egyébiránt mind ezen kivételes formáikrai törekvések arra mutatnak: hogy a nagyszerű Ausztria nehéz betegségek idejét éli, e heroicus gyógyszerek, ez amputatiók, e vérpazarlás mind közellevő megoszlattatását jövendölik.

Ugyanazon symptomák, melyek a római birodalom összeroskadását megelőzték.

Szövetkezések a barbariessel a civilizáció ellen, végképeni depravatio, mely felülről veszi eredetét, császár-változtatási intriguek, s végre a katonauralgás eszméi; épen mint Róma a halála előtti évtizedekben.

A katonauralgásról delirium utolsó stadiuma a crisisnek.

XVII.

Debreczen, február 15.*

Magyar nép!

Ne higj az ellenségnek. Hallgasd meg, a mit mond és nézd meg, a mit tesz és vigyázz magadra. Ha valaha, most ne hagyd elámitani magadat, egy percnyi

* Mikor a tisztelt olvasó e közlönybeli czikkek végére jutott, hihetőleg az lesz az első kérdése, hogy mi czélja lehetett annak, hogy ezek ekként megirattak? Hiszen hangjukra nézve sokkal

megcsalás kell csak, s a mi azután következik, az a halál, nemzeted halála, tulajdon halálod.

Ne higj neki. Ellenséged volt négyszáz esztendő óta, gyilkolta, rabolta országodat, mióta lábát bele tette, minden magyar vér, mi négy század óta kifolyt, ő miatta folyt ki, minden nyomor, vér, a minden keserőség ő tőle jött rád. Ne higj neki.

Megesküdtött, hogy ki fog irtani a föld színéről, mert magyar vagy, mert a magyarral vele születik a szabadság; még az anyja szive alatt alvó csecsemőt is meg fogja gyilkolni, hogy szabadságot ne szüljenek a magyar nők többé. Ne higj neki. Mikor azt mondja, hogy úgy jó mint barátod, gondolj reá, hogy rabló csordái egész Szegedig üressé tették az országot, fölégették a békés falvakat, megölték a férfit, elevenen eltemették a síró gyermeket s anyját elrabolták, gondolj reá és ne higj neki. Mikor ígéretet tesz a király nevében, emlékezzél reá: hányszor volt a király nevében adott szó egy év alatt megszegve, mennyi szent eskü-

merészebbek azok, mint hogy kibékítők lehetnének. A trónnal szemközt a fegyveres ellenállás jogosultságát vitatják. Míg tartalmukra nézve folyton elárulják azt az irányt, hogy a király, a korona, a dynastia különválasztassék attól az ellenségtől, a kivel harczban áll a nemzet. Mi volt hát e cikkek létjoga? Második kérdése pedig az lehet a tisztelt olvasónak, hogy ha már volt egy párt, mely az itt kifejezett nézeteket s a hangot is, melyen azok elmondattak, helyeselte; miért adta ki azokat épen a kormány hivatalos Közlönyében, miért nem egy saját alkotta hirlapban.

Felderíthetem e kérdést.

Történelmileg megállapított tény, hogy a magyar hadseregben, főleg a leghasznavehetőbb tisztek között határozott volt azon óhajtság, hogy az ország kormánya a törvényes tért el ne hagyja; a kik legvitézesebbül verekedtek Windischgrätz ellen, akarták magukat az iránt megnyugtadni, hogy nem a korona ellen táboroznak; de alkotmányunkért a végelegeseredésig fognak harczolni. Ezeknek megnyugtatóására voltak irányozva azok a cikkek. Egy alább közlendő levél Klapka tábornoktól némi vilá-

vés, mennyi irott törvény, miket királyi törvény biztosított, s lett egy év alatt meghazudolva, elfelejtve, kicsufolva; gondolj reá, és ne higj neki. Mikor hazád legjobb férfait gyalázza előtted, mikor rágalmakat mond azokra, kikről eddig csak tisztelettel hallottál beszélni; gondolj reá, hogy e férfiak hazánk igazságos, szentséges ügyeért minden pillanatba készek életüket áldozni, hogy míg ők élnek, addig Isten szeme van ez országon, de átok és kárhozat száll reá, ha ellenségeid vehetnek rajta hatalmat, gondolj reá.

Mikor győzelmeit hirdeti előtted, akkor palástolja legjobban sebeit, mikor erejéről beszél, akkor félti legjobban hatalmát, mikor téged ijeszt, akkor fél tőled legjobban. Ne higj neki.

Ne higj neki, ha ígér, ne higj neki, ha fenyeget, ne higj neki, ha imádkozik. Ellenséged ő. Az ő élete a te halálad. Véredből él. Gondolj azokra, a kiket már megölt és vigyázz magadra, mert téged is megölni készül. Ne higj neki.

gosságot fog erre vetni. Windischgrätz nemcsak ágyukkal üldözte hadseregeinket, hanem csábító felhívásokkal is. Ezek is fenyegették, kivált akkor még nagyon szétszilált hadseregünket, a szétrobbantással. Ezek ellen védtük mi magunkat.

A másik indok, a mi e cikkek közlését érthetővé teszi, a küldiplomatiára való tekintet volt. A magyar kormánynak volt némi érintkezése a küldiplomatiával. Megbizottai voltak Konstantinápolyban Andrassy Gyula gróf, Párisban Teleky László gróf, Londonban Szalay László. E három birodalomtól lehetett barátságos hajlamokat s talán segílyt is várni. Andrassy azonban épen nem biztatott a porta segílyével, s a mit Bem tanácsolt, hogy «il faut le compromettre» kivihetetlen volt. Párisban a helyzet félreismerése által elvesztettük a tért: mi Ledru Rollin pártján voltunk és Napoleon ellen. Az elnökválasztás előtt még Teleki ezt írta Kossuthnak: Ledru Rollinnak jó chancei vannak; mire Kossuth e marginális jegyzetet tevé: «vannak chanceai a börtönbe». Végre Szalay László több ízben, de különösen Brown által küldött levelében tudatá kormányunkkal Palmerston nézeteit, melyek mind oda mentek ki, hogy az angol kormány teljes ro-

XVIII.

Debreczen, febr. 18. 1849.

Testvéreink! Hazánkfiak! Magyarok!

Szálljon reátok az egyetértés szent lelke az égből.

Most, midőn vérben, lángban áll az ország, midőn a nemzet közös veszélye minden érdeket egyesíte, ismerjétek meg egymásban a testvért, nyújtsatok egymásnak kezet, felejtsetek el a múlt bűneit és a jövő érdekeit, mindent, mindent, a mi emberi s gondolatok a hazára, ki most az egyedüli istenség, melynek oltárán áldozni szabad és kötelesség.

Az ég keményen próbálja e hazát, isten látogató keze ellene hagyta lázadni idegen ajkú fiait, kitette őt a harczok mezejére, vérrel és könnyel hagyta megáztatni földét, — de egy áldása még akkor is maradt rajta: — az, hogy magyar nem küzd magyar ellen.

Körül mindenütt ellenség, de míg mi, kik megtámadtatánk, egymásnak testvérei maradunk, addig isten nem hagyta el e hazát.

Mindenki ellenünk küzd és mi mindenki ellen, de hála a sorsnak, még nem magunk ellen.

konszenzvel viseltetik szabadságharcunk iránt s mindaddig, míg ez csak Magyarország és Ausztria közötti belügy marad, abba senki beleavatkozni nem fog; ellenben, mihelyt a magyar kormány valami olyan lépést tesz, mely Európa súlygyejét megzavarja, Magyarországra fegyveres intervenció jön, s ha Ország nem volna rá elég, maga Anglia is föllép — ellenünk. — Mind ez adatokat maga Nyáry mondta el nekem, s nemcsak nekem, de minden egyetértő elvbarátunknak.

S ez a tekintet indokolja e megirt cikkek erős ellenállásra buzdító hangját, de a törvényes téren maradó irányzatát s egyúttal azt is, hogy miért közöltettek ezek épen a hivatalos Közlönyben? Ez a lap járt a hadsereghez is és a külföldre is, szavunkat csak az által lehetett oda eljuttatni, a hova szánva voltak.

Mikor ez megtörtént, akkor visszaléptem a Közlönytől. »Der Mohr hat seine Schuldigkeiten gethan etc.»

A magyarnak nem ez az első szabadsága, de ez a legdicsebb.

A Zápolyák, a Rákócziak szabadságharczaiban két ellenséges tábor volt a magyar, mely egymás vesztére ellenségeivel kötött szövetséget, egyik az osztrákkal, másik a törökkel, hogy magának ártson; most minden határról ellenség tör reánk, sehol sincs barátunk, de azért a nemzet meg fogja érni győzelme napját, mert a magyar önmagával kötött szövetséget, mert a magyart csak a magyar győzte le mindig, most a magyar nemzet egy.

Egy nép, egy érdek, egy óhajtás, egy élet, egy halál.
Kívül harcz, belül egyetértés.

Míg mi el nem hagytuk egymást, addig isten nem hagyta el e hazát.

Míg mi önmagunknak jó baráti vagyunk, addig a magyarnak nincs félelmes ellensége.

Adja az ég: hogy ez mindig így legyen, akkor a magyar nép örökké fog élni.

Ne virradjon meg az a nap soha, mely Magyarországot pártokra szakadva találja, ne ünnepeljen meg ily napot halálos ellenségünk.

Ha van közöttünk ember, ki szívében személyes gyűlöletet visel, mely őt testvérei bármelyikének ellenségévé teszi, gondoljon rá: hogy e hazának csak egy ellensége van s minden gyűlöletet ez egy számára kell fenntartani.

Ha van közöttünk, kit egy fellengősebb eszme társai sorából kiválaszt, gondoljon rá, hogy semmi sem magasabb eszme a hon életénél, és ez egyetlen és legelső, mire hazafinak most gondolni szabad.

Ha van közöttünk, kit dicsvágy vagy sértett hiúság hontársai bármelyike ellen daczolásra hív fel, gondoljon rá: hogy most csak egy dicsőség van, s az a harczmezőn terem, csak egy hiúság s az a hon megmentése.

Ha van közöttünk, kinek önérdeke eszébe tud jutni,

gondoljon rá: hogy csak egy haza van és ez minden, ha ez elveszett, akkor minden érdemnek vége,

Magyarok!

A mely nemzet magához hű marad, örökké él. A nemzet örök élete kezetekben van, azt töletek csak a visszavonás veheti el.

E küzdő hon szentséges nevében! Órizzétek meg az egyetértés kincsét. Felejtse el mindenki önérdékét, felejtse el a gyűlöletet, a hiúságot, a pártköltő chimaerákat, felejtse el és gondoljon a hazára.

E nemzet addig él, míg egy marad.

Kívül harcz, belül béke s élni fog Magyarország!

XIX.

Debreczen, febr. 25-kén.

Egy hazánkfia Pestről nemrég ezt izente kormányunknak:

«Adjátok fel a harczot, *mit akartok ti küzdeni százhuszezer gyermekkel, hatvanezer férfi ellen!*»

Ki a fehér sorokban olvasni tud, ezt így fogja érteni: «Jőjjetek bátran, erőtök kétannyi, mint az ellenségé!»

És ha gyermekek volnánk is mind, jó nekünk ez iskolába járni: hol a háborút tanítják; ki tanulni tudott, az majd tanítani is tud. S az a katona, ki tudományainak legelső alpháját a harczmezőn tanulta, fél év alatt mestere lesz annak, ki hat évig tanult sarkon fordulni s dobszóra lépni.

Ilyenek voltak Napoleon *legelső* katonái s ilyenekből váltak a *legelső* katonák a világon.

Bízzatok ti ezen gyermekekben.

Rövid idő férfiakat fog csinálni ezen gyermekekből, rövid idő halottakat fog csinálni ama férfiakból.

A csatamező, az ágyúk dörgése, az ellenség vére férfivá tesz mindenkit. Nemsokára azt fogjátok mon-

dani: százhúszezer hős, hatvanezer kényszerített zsoldos ellen.

És ha megfordítva volna is az arány, azt mondanók: ne csüggedj magyar nép. Nincs még oda Magyarország!

És ha nem volna egy katonánk is: hogy meg kell halnunk, azt mondanók; ne csüggedj magyar nép, ha meg nem mentheted éltedet, mentsd meg becsületedet, előre!

ESTI LAPOK.

Debreczen.

1849.

Politikai Schiboleth.

Nézeteket, elveket mai napokban felállítani nem lehet. A körülmények felül kerekedtek a sorson s most ezek kormányozzák a világot.

Ezért semmi politikai elvnek sincs jelenben másól holnapig biztosított jövedője, semmi politikai nézet sem csinálhat magának konsolidált pártot, minthogy a főeszme, a haza megmentése jelenleg minden pártnézetek fölött prædominál.

Van azonban e főeszme tekintetében is irányzat, mely minthogy ellensarkára is talált, erős demarkationális vonal kezd lenni ugyanazon egy érdek két felei között.

Ezen irányzat vezértűje: úgy intézni jelenünk minden mozzanatát, hogy az által a jövő semmi lehetőségeinek útját be ne vágjuk.

A jövőt csinálni lehetetlen, de elrontani nagyon is lehető.

Vannak, kik velünk ellenkezően oda állítják a dolgokat, hol a kimenetelre csak egy út marad hátra, kik nem számítnak arra, a mi lehet, hanem a minek kellene lenni. Kik csak egy alternatívát hagynak fenn, vagy ellenségeink végpusztulását, vagy hazánkét.

Ezek irányában mi azt mondjuk, hogy mi nem gyűlöl-

jük annyira ellenségeinket, mint a mennyire szeretjük hazánkat s ily drága kincs felett kockáznunk magunk sem akarunk, másnak sem hagyunk.

S ez azon Schibolet, melyről a velünk egyetértőkre ismerünk.

Ez elvből fogjuk fel mindazt, a mit az események kezükre adandnak, jót és rosszat, semmit sem mondani, semmit sem tenni, mi Magyarország ügyét kockajátékká tegye.

Országgyűlés.

Mi e jelen országgyűlést legnagyobb tiszteletben kívánjuk tartani.

Egyetlen konstituált hatalom az országban, egyetlen összetartó kapocs és biztosíték minden megtörténhető scissiók ellen.

Elvitázhatlan érdeme az egyes tagoknak, hogy e nehéz napokban együtt tudtak maradni, érdeme az egésznek, hogy sem balsors, sem jó szerenese oly lépésre nem kényszeríté, mely elcsüggedést vagy elbizakodást tanusított volna.

Ez érdem megtalálta jutalmát azon bizalomban, melylyel e hon minden részei és a hadseregek ez országgyűlés iránt viseltetnek.

Óhajtjuk, hogy e koszorúját sokáig viselje.

Óhajtjuk, hogy a képviselők soha sem tettel, sem szóval meg ne kisebbítsék azon tiszteletet, melylyel a nép irántuk oly örömet viseltetik.

Á tiszteletet semmi hatalom sem adja meg s a kormányt semmi hatalom sem teendi oly erőssé, mint azon morális hatás, mit a nemzet közbizalma tett kezébe.

Mi rajta leszünk, hogy a tisztelet kívülről senki által ne gyöngítettessék, úgy más részről nem mulasztandjuk el figyelmeztetni az illetőket, ha azt belülről látnók fenyegetve.

A kormány.

Kormányunk erejét és hatását nevelni minden becsületes hazafinak kötelessége.

E kötelességet mi nem abban véljük feltalálni, ha e kormányt mentől több személyzetből kívánjuk összeállítani, sőt jöhet elő eset, mikor kénytelennek találhatjuk magunkat azon gondolatra vetemedni, mintha a kormány közegeinek megfogyatkozásával éppen annak hatályossága növekednék.

Világosabban szólva, mi a kormány tekintélyét fenntartani törekszünk s e célból megkívánjuk, hogy e törekvéseinket a kormány kezelői közül senki lehetlenné ne tegye.

Jog és érdek.

Eddigelé országos ügyeink eldöntése körül szüntelen a jogosság kérdése határozott.

Ez nekünk természetünk. Prókátor nemzet voltunk. Mutatják százados pörfolyamaink, mennyit el tudott két ember egymással huzakodni, ha mind a kettő azt hitte, hogy ő van a jogos úton.

Most is úgy tettünk. Ha Ausztria tőlünk valamit követelt, soha sem kérdeztük azt, hogy érdekünkben van-e neki azt megadni, hanem azt, hogy van-e neki joga ezt tőlünk kérni?

Pedig a jog bemutatása mindig demonstratioval jár s az ilyen demonstratio aztán rendesen többbe kerül, mint a mennyit az ember érdekeiből feláldozott volna.

A jog utoljára is csak írott malaszt s addig tart, míg azt erőnk van megtartani, míg az érdekek egysége mindenkor biztos alap s nem szerencsétet semmit.

Megpróbáltuk a hazát megmenteni, mint prókátorok, ez nem sikerült. Most megpróbáljuk őt megmenteni mint katonák, — ne adja Isten, de ha az sem sikerülne, akkor próbáljuk megmenteni, mint politikusok.

Nemzetiségi kérdések.

Ausztria ígéreteket tett a tőlünk különböző nemzetiségeknek, mikről előre tudta, hogy nem teljesíthetők.

Hamarább jött el az idő, mint vártuk, melyben azok észre fogják venni megcsalásukat.

Zágrábban és Karloviczon kitűzték a veres lobogót s a császári sasokat a földhöz verték.

E tényekből természetesen következik az, hogy most e nemzetiségek a velünk folytatott természetelleni harcot felhagyva, alkupontokkal fordulandnak hozzánk.

Mit tegyünk mi ez esetben?

Jelen pillanatban nagy előnyünk volna a dinasztiaival szemben, ha nekünk nem kellene határvédő harcot folytatnunk s erőnket szétesztanunk s e tekintetből mi képesek vagyunk sokat áldozni, — elmondjuk, hogy mennyit.

Készek vagyunk elfeledni mindazt a vért, a mi kiomlott, Isten áldása és bocsánata legyen rajta. Készek vagyunk a föléggett falvak helyébe újakat építeni. Készek vagyunk egy általános amnesztiát hirdetni ki a megtérőkre.

A mi egy népnek boldogságot, jóllétet ad, mindazt megosztjuk mindenkivel, ki e haza földén lakik.

Az alkotmányos jogok kiterjesztésében senkinek, semmi pártnak, semmi felekezetnek a másik felett bitorlott előjogokat nem adunk.

Azoktól, kik törvényeink jótékonyosságában részesülnek, nem kívánunk egyéb teherviselést, mint a mit e törvények általánosan mindenkire szabtak.

Nyelvét, nemzetiségét senkinek erőszakkal meg nem támadjuk.

A mi a közigazgatási formákat s a helyérdekeket illeti, ezek tárgyában részrehajlatlanok leszünk.

Mindezeket megígérhetjük és megadhatjuk.

Csak olyasmit ne ígérjünk, a mit megadni sem hatalmunk, sem akaratumk nincsen.

Igérhetnök mi is mindazt, a mit a dinasztia ígért, megcsalta őket a dinasztia a maga érdekében, mi is tehetnök ezt velük a magunkéban. De a csalás mindig rossz basisa a jövődőknek. A perfidia megboszulta magát mindig, megboszulandja ezentúl is.

Fellengős chimærák a politikában mindig csak arra valók, hogy takaróul szolgáljanak igen prózai motivumoknak.

Az abszolutizmus a szabadság szárnyszegésére a nemzetiségi prætensiók szítását találta föl, ezen fellengős eszme alatt kezdett harczot a demokratia ellen.

Ha azok, kik magukat a dinasztia által ígért nemzetiségi egyenjogóság által rászedve látják, az *elben* érzik megcsalásukat, úgy belőlük ismét igen jó testvérek válhatnak, de ha csupán a *dinasztiában* látják csalatkozásukat, nekünk az ellenség által kezdett ármanyt folytatnunk nem szabad.

Oly ígéretet, melynek teljesítése nemcsak nekünk, de a sorsnak sincs hatalmában, meggondolatlanságból tenni nevetség, kiszámításból perfidia volna.

Egy nemzetnek pedig mindkettőt kerülni kell.

Szláv szimpathia.

Sokan csodának tartják, hogy felsővidéki szláv rokonaink hazánk és szabadságunk ügyét oly forrón pártolják.

Látjuk a tényeket.

Az évek óta oltogatott panszlavismus apostolai nemcsak hogy pártolást nem találnak, sőt kiveretnek a szláv ajkú községekből.

Á felső vidékek örömmel küldik adójukat és ujonczaiikat a haza szolgálatára.

Mindnyájan szóval és tettel a mienknek vallják magukat.

Kinek az érdeme ez?

Égyetlen néplapnak (Prjatel Ludu), mely jó szellemű cikkei által e népet idejekorán felvilágosítva, elválhatlanul hozzánk csatolta.

Kár, hogy e becsületes irányú lapot kormányunk nem terjeszteti azon erélylyel, melylyel elkezdte.

Az állodalmi nyomdát holmi hiábavaló debreczeni fidibusok helyett bátran lehetne ily okosabb nemű vállalatokra használni.

Azon nép nem tudja mire vélni hallgatásunkat, ilyenkor egy maga helyén levő értesítés egy hadsereggel felér.

A kormány és a hadsereg.

E kettő alkotja jelenben a nemzetet, e kettőnek tökéletesen meg kell érteni egymást.

Mindkettőnek vannak egymás iránt jogai és kötelességei.

Joga a kormánynak a hadseregtől a hon és törvények védelmét megkivívanni.

Kötelessége a hadseregnek a kormányt, mint Magyarország egyetlen konstituált hatalmát elismerni.

Joga a hadseregnek megkérdezni, hogy miért küzd.

Kötelessége a kormánynak végletes célokra nem kockáztatni haderejét.

Kerülnünk kell minden okot az összeütközésre.

Itt nem két pártról van szó, mely közül akármelyik egy egész marad, az egy testnek két fele, mely csak addig él, míg egy marad.

Szakadást itt előidézni nem mesterség. Csak rossz akarat vagy ostobaság kell hozzá. Az indulatokat túlhajtani nem boszorkányság.

Kikerülni szinte nem nagy mesterség. Csak jó akarat és egy kis domestikus ész. A végletek óvatos kikerülése. Parva sapientia regitur mundus.

Ne bántsátok meg a katonát!

Nem képzelünk könnyelműbb petulantiát, mintha literátus emberek a katonákat gúnyolják, satyrizálják.

Olyan emberek, kik itthon szép kényelmesen lógázzák a lábukat, olyan emberekről, kik minden perczen életükkel fedezik a hazát, csak tisztelettel szólhatnak.

Katona becsülete nem olyan, mint más emberé.

Rajta nemcsak a gyalázat, de a gyalázatnak még az árnyéka is meglátszik.

Katonára nézve a könnyelmű gúny is több, mint egy arczul csapás.

Kivált most, midőn azt követeljük, hogy ellenségeink tisztelettel viseltessenek fegyvereink iránt, nincs nagyobb könnyelműség, mintha éppen mi magunk piszkoljuk be e fegyverek viselőit.

Nekünk hazafiúi kötelességünk azokat, kik tán gyöngébbek a veszély előtt megállani, szóval és tettel lelkesedésre, bátorságra buzdítani, nem pedig azokat, kik a csatából tán elfutottak, gúnyolni akkor, midőn mi oda sem mentünk.

S ha volnának is a katonák közt egyeseknek gyarlóságai, azokat kötelességünk az egész testületért kimélettal érinteni, mert minden egyes katonában az egész van meggyalázva. Ha vannak a katonának hibái, azokat rója meg az, ki nála jobb katona, de ne az, ki nek fegyvere nem oldalára, hanem nyelvére van kötve.

Tiszteljétek a katonát. Ki hazájáért sebet visel, annak fáj, ha tollal karczolják.

A katona erénye most az egyetlen erény, melyet a nemzet jutalmazni tartozik s egyéb jutalmat úgy sem adhat, de nagyobbbat sem, mint a köztiszteletet.

Ki ezt ily időben, ily körülmények közt meg tudja sérteni, az vagy örült, vagy rosszlelkű, vagy mind a kettő.

ESTI LAPOK.*

A czivakodás nem nagy mesterség.

Pörpatvarok csinálásához akárki ért.

De a ki a kibékülés időpontját ügyesen fel tudná használni, az volna az igazi ember.

Mi a kiegyenlítés, szövetkezés eszméjét több ízben felemlgettük, mindannyiszor pereatot mondtak a fejünkre miatta. Most tehát még tovább megyünk és elmondjuk, hogy kivel kellene szövetkeznünk, kibékülnünk és hogyan?

Mi nem prédikálunk kibékülést Windischgrätzczel, ha ő nyujtaná is kezét, azt mondanók: ne fogadjuk el, mert rászéd.

Mi nem prédikálunk kibékülést laptársainkkal. Mi természetesnek találjuk, hogy mindenki félti mono-

* A Közlönytől megválva, barátaim unszolására megindítottam egy kis féllvre nyomtatott lapot, Csáthy nyomdájában, Esti Lapok czíme alatt. Magam voltam szerkesztő, író és javítnok. A lapnak előfizetője nem volt; nem is mehetett volna messzire. Köröskörül hat-tíz mérföldnyi kerületben ellenséges táborok fogták a kormány székhelyét körül. A napi eladásból kellett megélnie. Ezer példányban nyomták, s az Debreczenben minden este elkelt. Munkatársai közt voltak Kazinczy Gábor, Farkas Lajos, Zichy Antal, Szunyoghy, Kovács Lajos, Pálffy János, a Zeykek és több képviselő. Nyáry lapjának tartották, de ő maga soha egy betűt sem irt bele. Antagonistái voltak a Márczius 15-ike Pálffy Albert szerkesztése alatt, Tánicsics «Munkások ujsága», s egy a rendőrfőnök által megindított lap; de a melynek a legjobb akarat

poliumát. Uj lap ellen rendesen háborút szoktak indítani a régiek, hanem azért az ország meg nem bomlik. Ez így volt mindig, mióta a papirost feltalálták.

Mi még csak azt sem mondjuk, hogy azon becsületes embereknek hagyjatok békét, kikben most a nemzet van képviselve.

Sőt szidjátok őket, hajigáljátok be sárral, hadd mutassák meg, hogy minden méltatlanság, félreismerés, gyanúsítás daczára, tudnak jó hazafiak lenni. Ez legyen jellemük critériuma.

Hanem azt mondjuk, hogy nézzetek körül.

Az osztrák had megszállotta fél Magyarországot — azon népek, melyek egykor csak langy melegek voltak a hazaszeretetben, most imádják a hazát, mert *gyűlölik az osztrákot*. Karloviczet Stratimirovics ostromállapotba tette, s felmondta az engedelmességet Theodorovicsnak; a szerbek kitűzték tornyaikra nemzeti színeiket s letépték onnan a feketesárga zászlókat, mert gyűlölik az osztrákot.

A kremziri gyűlés baloldala, a lengyel párt, megtagadta a kényszerített adót, meg a negyvenezer ujonczt, mert gyűlöli az osztrákot.

Horvátország egyetlen organuma be van tiltva, mert követelte az ígéreteket, miket az osztrák tett neki és követelte most, mikor azokat megadni Ausztriának leginkább van érdekében, de legkevésbé van hatalmában.

mellett sem jut eszembe a neve. Ez ellenfelek mindennap elmondák az Esti Lapokról, hogy az Magyarországot a dynastiával ki akarja békíteni. Mikor aztán a forradalom elmúltával a haditörvényszékek működtek, valami száz képviselő nyilvánítá azt a vérbiróság előtt, hogy ők az «Esti Lapok» munkatársai voltak. Az *egyetlen* példánya pedig az Esti Lapoknak az egyik polgári közvádoló birtokában volt, a ki azt mondá az illetőknek: «bár legalább *olvasói* lettek volna az urak a lapnak, melyre hivatkoznak, akkor nem mondanák, hogy *munkatársai* voltak». — A katonai biróság azonban csak az ellenlapok insinuatíóiból ismerte az *Esti Lapokat* s nagy előny volt azok szerint e lap munkatársai közé számíttatni.

S ti még most sem látjátok: hogy kik a mi természetes szövetségeseink?

Nem veszitek észre, hogy a közös gyűlölet pártja az, melyen a végletek egymást érintik.

Nem vártátok-e e perczet, midőn az ellenünk lázasztott nemzetiségek megcsalásukat észrevéve, egyszerre fognak Ausztriára támadni s követelni fogják tőle, hogy haljon meg! mint ő követelte mi tőlünk.

S nem sejtitek-e, hogy e percz igen közel, hogy e percz jelen van?

Nem sejtitek-e, hogy az volna most a mindenható, ki a pillanat erejét felhasználva, az egymásra támadt fegyverek csapásainak egy új irányt tudna adni; hogy e csapásból elég lenne egy ellenséget semmivé tenni?...

Ezt kellene tudnotok és tennetek, ha nem jogokért küzdenétek, hanem eredményért.

*

Nagy napok előperceit éljük.

Magyar nemzet, nem dobog-e szived?

Örök élted vagy örök halálod előőrája ez.

Nem érzed-e, hogy e perczben valamennyi zászlód együtt van? Nem érzed-e, hogy e perczben 50 ezer fiatal egyesült egy karrá, megrázni a bálványt, kinek hatalma alatt nyögsz? Nem sejtéd-e, hogy egy nap vagy tán egy óra mulva egyetlen óriási hang fogja betölteni az eget és a földet, mely dicsőségedet hirdetendi? Nem hallod-e olykor az ágyúk távoli moraját? Nem álmod-e győzelemről, szabadságról, örök boldogságról?

Isten, ki mindenható vagy, ne hagyd el e hazát!

Nép! ki Isten után mindenható vagy, ne hagyd el e hazát!

Seregeink szemközt állanak az ellenség soraival, a zászlók lobognak a halmokon, egyetlen viharos kiáltás tölti be az eget és földet: Éljen Magyarország!

A zsarnok népe hallgat, még jobban is fog hallgatni.

Férfiak fegyverre! nők imára! Isten nevében. Rajta!
Éljen Magyarország!

★

Magyarország boldog leend. De nem mi általunk.

Mi elkéstünk. Hijába biztatjuk, hijába vigasztaljuk magunkat, ily vén fiak nem illenek ily fiatal menyasszonyhoz, mint a mi hazánk.

Kell jöni egy újabb nemzedéknek, mely nálunk jobb legyen.

Az apák bűneit örököltük: kell hogy sirba vigyük azokat magunkkal, s ne adjuk át többé az unokáknak.

Az ősi visszavonásnak, testvérgyűlöletnek, az ősi hiúságnak, minden ősi rossznak magva szakad bennünk. Mi leszünk az utolsók, kik ha elfogyánk, Magyarország új históriát kezd és ragyogóbbat.

Lesznek nálunk jobbak és okosabbak, kik nem fognak törekedni egymás fejről letépni a babért, de kik a polgárérdem előtt meg fognak hajolni. Mi nem leszünk; de lesz Magyarország.

Isten nem vitt be az ígéret földébe senkit, ki a husz éven felül volt.

Szerencse reád, új nemzedék, ki a husz éven alul vagy, te oda fogsz jutni.

Akkor is áldva légy hazám: hisz a boldog hazának még a halottai is boldogok.

MI LESZ BELÖLÜNK ?

Az ellenséget meg kell vernünk.

Meg kell! mondom, bármibe kerüljön is, bármikorra végződjek, azt le kell győznünk; azután kérhetjük, hogy mi lesz tovább ?

Az ellenséget meg kell vernünk, bármennyi pénzbe, bármennyi vérbe kerüljön.

Mindenért mindent!

És ez meg fog történni.

Bennem él a hit, hogy meg fog történni: ez oly szent hit, mint a fanaticusnak a túlvilág s napjaim gondolatja, éjeim álma, halálom vigasztalása.

Mi lesz akkor Magyarországból ?

Azon nemzetből, mely küzdött a szabadságért, nemzetiségeért, törvényeiért és győzött . . .

E kérdésre az idők fognak felelni, nem is azért tettem: hogy feleljek rá; hanem azért: hogy más valaki ne találjon rá felelni, emberi kezekkel írva bele a jövődök könyvébe, melynek sorait nem olvashatja senki.

A mi jövődönket Európa sorsa dönti el. Meglehet, hogy a mi sorsunk dönti el Európa jövődójét: valószínűbb az első.

A mit mondok, nem azért mondom, hogy vagy egyiket vagy másikat inkább óhajtanám; hanem azért, hogy gondolkozzunk rajta; látandjátok: hogy én sem az egyik, sem a másik eszmének nem hizelgem.

Meglehet: hogy Franciaország, mint valódi köztársaság consolidálja magát — hogy a német egység kérdése a demokrácia részére dől el, — hogy Rómában és Sardiniában meghonosulnak, gyökeret vernek a republikánus eszmék, gondolkozatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy Napoleon kormánya megerősödik; meglehet: hogy az orosz influentiák egész Európa ereiben szétszivárognak.

Meglehet: hogy egy Hohenzollern magához ragadhatja a német császári koronát, egy Habsburg a lombard-velenceit, s egy Bourbon Siciliát; gondolkozatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy a nemzetiségi törekvések számára egy új æra nyílik; meglehet, hogy a Dunapartig terjedő Görögország, egy Dacorománia, egy Slavonia s egy egyesült Olaszország eszméi életté válnak: gondolkozatok róla, mi lesz akkor Magyarországból?

Meglehet: hogy Párisban a hegyipárt győz; meglehet: hogy a katonaság a nép mellé áll s a nép a vörös republica mellett nyilatkozik; meglehet: hogy egész Európában a politikai forradalmak socialisticus forradalommá változnak: gondolkozatok róla, mi leend akkor Magyarországból?

Csak azt ne mondjátok: hogy mindenesetre ennek vagy annak kell lennie.

Akármely előre kimondott forma vakmerő anticipációja volna a jövődónek.

Magyarország minden lehet, csak semmivé nem szabad lennie.

S ettől megóvják öt vitéz seregeink.

MIÉRT KÜZDÜNK?

Minden hadviselésnek megvolt a maga catechismusa.

A görög harczolt szabadságért, Róma dicsőségért.

A népköltözések harczai földért, a vallásháborúk mennyországért folytak.

Oroszország harczol Circassiában hadi iskoláért, az osztrák katona harczol fegyelemből és nem kérdi miért?

Magyarország háborúban nőtt és fogyott. Harczolt, hogy hazát szerezzen; harczolt a keresztért; — harczolt határaiért; — harczolt koronájáért.

Hát most miért küzdünk?

E kérdésre felelettel tartozunk azoknak, kik a csatát viselik.

S e feleletnek határozottnak kell lennie.

E felelet világossá teendi: hogy harczunk végcélja nem adhat politikai véleményszakadásokra okot.

A ki hazafi, az mellette van; a ki ellene van, az hazaáruló.

Harczolunk törvényeink épségbentartásáért.

Harczolunk nemzetiségünkért.

Harczolunk határainkért.

Harczolunk azon helyért, mely hazánkat az európai hatalmasságok között méltán megilleti.

Ez a cél, ez a lényeg; — a többi formáság s nem ad nevet a háborúnak.

PRO MEMORIA.

Sorsunk részletei naponként változnak.

De azért kell valaminek lenni, a mi soha nem változik: öntudatos bizalmunk minmagunkban.

Vétkeztünk volna, ha egy harcz megvívását elkezdjük a nélkül, hogy előre tudnók: lesz-e elég erőnk hozzá?

Vétkeztünk volna, ha egy népnek nyugalját felzavarjuk a nélkül, hogy azt ismét boldoggá tudnók tenni.

Vétkeztünk volna, ha egy ország kormányát kezünkbe ragadjuk a világvihar közepett, a nélkül, hogy tudnók, miszerint azon kéz képes lesz azt megszabadítani.

Mi nem vethettünk kockát a sorssal egy nép élete felett, mint könnyelmű kalandorok szokták.

Mi nekünk nem lehetett az elég: hogy igazságunk van, tenni azt a mit teszünk; nekünk azt is kellett tudnunk, hogy erőnk van hozzá.

S e tudatban nem csalatkozánk.

Isten és a nép nem vonták meg tőlünk segítségöket.

Erő, akarat, lelkesülés, maga a sors biztatólag jött elénk.

A nép megtette kötelességét, tett annyit, mennyit még nép soha.

Most rajtunk a sor.

Isten és emberek előtt, egyedül rajtunk a felelősség azért, a mik ezentúl történni fognak.

Ha e felelősséget elvállaltuk, kell hogy számot vetettünk legyen magunkkal és jövendőnkkel.

Nem a mai nap: századok sorsa függ egy ballépéstől,

nem egy élet: egy nemzet élete, mit megnyerni vagy elveszteni lehet.

Istent kísérténünk nem szabad. A ránk bizott harc nem a miénk, millióké!

Egy élet szenvedéseit egy percz alatt beváltja a halál, de mit egy percz elront, azt egy század sem teheti jóvá.

Nekünk nem szabad gondolnunk a halálra; mely, ha örömeinket mind elveszténk, fájdalmainktól megszabadít; hanem gondolnunk kell az élőkre, kik utánunk itt maradnak.

Gondoljunk mindennek a végére előbb, mielőtt megkezdendők.

Ne rontsuk el azt, mit felépíteni nem vagyunk képesek.

Nem az a mindenható, ki a világot elrontja, hanem az, a ki teremti.

Tőlünk soha ne halljon a nép egy szót, melyet később meg találnánk bánni.

Hanem lássa a nép: hogy a neki adott tanácsokat mi vagyunk elsők megtartani.

Lássa a nép, hogy midőn őt áldozatokra felhívjuk, mi magunk vagyunk az elsők, kik önérdékünkre nem gondolunk.

Kiket a nemzet akarata egyesített, egyesítsük magunkban a nemzet akaratát.

Tegyük magunkat központjává azon érzelmeknek, miknek befolyása alatt a nemzet ez ideig egy maradt, s fordítsuk minden törekvéseinket arra, hogy ezentúl is egy maradjon.

Ne állítsuk ügyeinket azon térre, hol akár győzünk, akár veszünk, szakadásnak nézünk elébe.

Mi a harcot nem kezdtük, mi a harcot nem dicsvágyból fogadtuk el: mi megtámadott alkotmányos jogainkat védni fogtunk fegyvert, s mihelyt azok nem leendnek megtámadva többé, megszününk áldozni e nép vérével.

MIKOR MEGYÜNK VISSZA PESTRE?

Kinek van ennél most forróbb óhajta?

Kinek nem első gondolatja ez, ha ébred, utolsó, ha lefekszik?

Ki nem álmolja magát oda éjjelenként, hová lelke önkénytelen viszi? A kedves, az imádott Pest falai közé, — ott járni az ismert utcákban, — az otthonos szobák ablakán kinézni, találkozni rég nem látott ismerősökkel, elmondani egymásnak a túlélte szenvedéseket, látni a csendes Duna tükret, a mint a nap képe fürdik benne s a kizöldült Gellért nézegeti benne tulajdon megifjódott képét!

Mint ragyognak Mátyás palotájának ablakai! A gőzök hogy repülnek el a láncz hid alatt, ezüstös nyomot hagyva az égszínké Duna tükren.

Az utcákon mint sürg, forg a nép. Mindenki melén háromszínű rózsá, minden ablakon háromszínű zászló!

Víg hadfiak járnak karöltve s danolják: «Égy esztendő nem a világ, éljen a magyar szabadság!» — danájuk lassankint elhangzik a távolban.

Beesteledik; az utcák ragyognak a lámpafénytől. Hintók robognak egymásután. A Nemzeti Színházban Hunyadit, Rákóczit, Bánkot adják elő. A nép magán kívül van, sír, tapsol s beleénekel a karzenébe.

Ázután fáklyás zenével vonul hadvezére ablakához. A fáklyavilág rózsaszínűre festi a házak oldalait, a

magyar zene rég nem hallott imádott hangjai felköltnek minden alvót, felköltik minden szívben az alvó honszerelmet s az egygyé forrt kiáltása százezer ajaknak, az egygyé olvadt óhajtása millió szívnek útát tör az égbe s beszél az Istennel: hogy Magyarországnak élnie kell!

Azután megy mindenki ismét édes, nyugalmas családi körébe. Gyermekek, apa, anya, nő fogadják, mosolyognak egymásra, azután sírnak és áldják az Istent, hogy annyi viszontagság után őket ismét összehozta!

Kinek ne volna ilyen álma? Ki ne álmodnék így minden éjjel?

Határokat szabunk magunknak az időben: ekkor és ekkor már otthon leszünk. Égy hó múlva. Vagy tán egy negyedév múlva? De félév múlva bizonyosan s várjuk, óhajtjuk a félév elmulását, számlálunk egyik napot a másik után s jól esik addig mindennap álmodni arról, a mi oly messze van.

Pedig nagyon messze van.

Nem azért, mintha nem volna erőnk azt visszavenni, vagy mintha félnénk attól, hogy Pest lakói szívesebben ne lássanak bennünket házaik romjainál, mint az ellenséget azok pompájában. A halált nem gyűlölik úgy, mint a zsarnok népét.

Hanem azért, mert nekünk Pestre csak akkor szabad bevonulnunk, midőn Magyarország szabad lesz és tiszta az ellenségtől.

Ha csak az lett volna a czél, hogy Pest miénk maradjon, azt megvédhettük volna Pestről. De nagyobb, nehezebb eszme volt az, mit Magyarhon fiainak ki kelle vinni s míg ez végrehajtva nincs, addig mi nem fogunk örömmünepeket tartani.

Semmivé kell előbb lenni az ellenségnek, kifáradni, beleveszni a harczba, magától széthullani, érzeni a terhet, mely alatt küzd s melyet nem tud magáról lerázni. Sikertelen, eredménytelen harczot vívni sokáig haszon-

talanul. Meggyalázva, elgyengülve vánszorogni kénytelen-kelletlen csatáról-csatára, megfosztva még a nagy-szerű vesztés dicsőségétől, meg még attól is, hogy vesztét egy köny kísérje.

Oda kell jöni a dolognak, hogy azok, kik oly magas-san kezdtek, kik büszkén, zsarnok arczczal jöttek kö-zénk, mint egy elzsibbadt kar, mint egy szélhűdött test rogyjanak lábainkhoz, önkénytelen vallomást téve róla, hogy a jövő századokat az Isten Magyarország számára teremté.

Mi sokszor fogjuk még Pestet látni álmainkban, de azért nem leend szívünkben kétségnek helye, ha élő szemeink még egy ideig nem találnak reá.

MARTIUS 15.

Egy év eseményei vonultak el szemeink előtt, mint egy tüneményes álmokép.

Ha visszagondolunk rá: egy év volt-e ez vagy egy század, vagy egy átálmodott éjszaka?...

A martiusi ragyogó napok, egy két hétig tartó folytonos ünnep, melyen át az egész nemzet lázas örömeztől elragadtatva, ifjú menyasszonya, a szabadság ölében ülte mámoros mézes heteit.

A testvériség eszméinek ideál-képe, mint az ég boltozatja, mely alá hajlik a földre s még sem éri a földet sehol.

Azután a sötétben mozgó árulás, mint a megfagyott kigyó, mely lassanként kienged a nap melegétől, s bujkálva csuszik a fűben fejét aláhúzva.

Egy új ismeretlen istenség támadása, kinek neve nép! s kinek hatalma, mint hajdan a kereszté: kioltja a bálvány istenek életét.

Nagy emberek támadtak, nagyok enyésztek el.

Megjelent kendőzött arczával az ál hazafiasság, s követ dobott a rágalmazott erényre.

Emberek játszottak isteni dolgokkal. Hangzott a hamis esküvés a trón magasából, pártot ütött a király tulajdon népe ellen, lábával illette a koronát, szitokkal az Istent.

Jött a fölavatott pártütő, hozta a lánczot, s mikor sirt a nemzet, akkor nevetett az árulás leghangosabban.

A nép pedig fölemelte óriási karját, és mondta: én vagyok a te urad!

Harcz kezdődék, Isten és ördögök között.

Ezeknek száma legio, — míg Isten csak egy van. De ő minden mindenkben.

Most benne vagyunk a viharban. Zápor helyett vér folyik, körül sötét minden, nem tudjuk, hogy felleges látkörünkön túl mi történik, de tudjuk azt, hogy ott egy Isten él, ki minket nem hagy el.

Hazám!

Egy év előtt martius 15-ike láncz nélkül kezeden, most fegyverrel kezeden talált; adja ég, hogy egy év mulva koszorúval fejednen találjon!

WINDISCHGRÄTZ DÜHÖDIK.

Nem elég, hogy az ártatlan bankókon töltötte boszúját, most meg egy parancsot adott ki, melyben kinyilatkoztatja, hogy ezentúl semmiért sem fog fizetni, a mit a katonái megemésztének, hanem requirálni fog mindenkitől. Még pedig a következő okoknál fogva:

Azoktól, kik ellene harcolnak, azért, hogy miért harcolnak ellene?

Azoktól, kik nem harcolnak ellene, azért, hogy miért nem harcolnak mellette?

A gazdagoktól azért, hogy van nekik. A szegényektől azért, hogy raboljanak a gazdagoktól.

Azon hivatalnokoktól, kik helyben maradnak, azért, hogy miért fogadták a honvédelmi bizottmány parancsait, azoktól, a kik elfutottak, azért, hogy miért nem maradtak ott?

Azoktól, a kik a császárnak hívei, azért, hogy hűségüket azáltal is bemutassák, azoktól, kik nem hívei, azért, hogy őket hűségre tanítsa.

És végtére mindenféle rangú emberektől azon feltétel alatt, hogy majd visszafizeti neki a mi lefoglalt vagyonainkból s ha ebből ki nem telik, megfizetteti a vármegyével.

Így beszél Windischgrätz a szolnoki csata után. Nem csuda, serege díszét, a Hardegg-ezredet itt tették semmivé.

E vandalizmus is egy halálszeplő a dinasztían.

Így csíp a légy is őszzsel, mikor pusztulását érzi.

OROSZ INTERVENTIÓ.

Megtörtént, megesett, többé nem lehet nem tudunk. Orosz katonák voltak Erdélyben, küzdöttek seregeink ellen s többen foglyul estek. Kezünkben van a corpus delicti.

De mi még most is szeretnők, ha ezt más uton lehetne megtorlani, mint elleninterventió utján.

Mi nem tartunk attól, hogy ha az orosz sereg egyfelől határainkra belép, a francia seregek másfelől ugyanazt ne tegyék.

S ha e tény Oroszország vesztét nem hozná is magával, de bizonyára sok véres napot hozná számára.

Európai háború lenne. Óriások küzdenének egymással, a világ más alakot nyerne, a históriának új évszaka kezdődnék.

S ez eszme szép, nagyszerű és magasztos, úgy a levegőbe festve.

De ez egészen máskép veszi ki magát: ha ide a földre hozzuk.

Ha meggondoljuk, hogy az európai háború itt, a mi földünkön lenne megvívandó, hogy e tülekedő óriások véres lábnyomaikat a mi hazánkban fognák hagyni: elmegyén minden kedvünk e nagyszerű drámától.

Válassz magadnak: oh világhistória, más szinpadot, más csatatért véres küzdelmeidnek; ne a mi kedves, a mi imádott hazánkat.

A mit a huszár mondott imádságában: azt mondjuk mi Európának.

«Nem kívánom én, hogy te minket segíts, csak azt tedd meg, hogy a németet ne segítsed, hanem ülj le szépen s nézd, hogy mit csinál a magyar azzal, a kire haragszik. Majd elvégezzük mi egymással magunk.»

Ha pedig egyáltalában hadakozni akartok, menjetek édes feleim a tengerre, ott elég a hely, ott senki faluját fel nem égetitek, senki testvéreit le nem tiporjátok.

Ti pedig édes hazámfiaink, se ne féljétek attól a tizezer oroszától, kiket Bem megpacskolt, majd kitisztulnak ők onnan eszük nélkül, de ne is örüljétek neki, mert az az európai háború ugyan igen szép dolog, de nem úgy, hogy Magyarország viselje a perköltéseket.

Mi jobb szeretnők a quasi interventiót diplomatiailag úton kiegyenlítve, mint fegyverrel eldöntve látni.

SZERKESZTŐI NYILATKOZAT.

Tudtomra esvén: miszerint előttem ismeretlen emberek, ismeretlen okokból eléggé lelketlenek vitéz hadseregünkben az által ingerültséget szítani, mintha e lapokban valami czélzás vagy hajlam lett volna nyilvánítva a dynastiávali egyezkedésre. Kik e lapokat olvasták, és igazat mondani szoktak, tanúim, hogy a legszomorúbb időkben sem terhelték magukat e lapok ily váddal, mint ezt lapjaim 5-dik száma is bizonyítja, lelkem istenére bizonyítom: hogy míg nevem ott álland, nem is terhelendik. Ha egy közös ellensége nem volna a hazának, azokat nevezném ellenségeimnek, kik erővel igyekeznek a magyar polgárok és magyar hadsereg közt szakadást előidézni: most nincs hozzájuk komolyabb szavam, mint az: hogy a morális testvérgyilkolást, mit máskor mint férfi fognék megtorlani: most mint hazafi türelemmel hagyom magamon megtörténni s inkább azoknak nyujtok békülő kezét, kik lelkemet tépik, mint azoknak, kik hazámat dulják.

Szabadság! Nemzetiség! volt mindig jelszavam; legyen birám a nép. Legyen birám az Isten: Vétettem-e valaha ellenük?

HABSBURGHÁZ.

Mit ezelőtt két hóval mondék: hogy a Habsburg-dynastia tulajdon érdekei ellen küzd, fényesen van bizonyítva a márczius 6-iki manifestum által.

Megvallom: hogy ennyi eszélytelenséget nem vártam a Habsburgoktól.

Hittem, hogy a visszavonulás útját nem fogják elzárni maguktól; hittem: hogy azon esetre, ha mindent elvesztettek, megtartják azt a magasztos álarczot, melylyel egy Mária Terézia oly nagy hatást tudott gyakorolni szorult állapotjában.

Hittem: hogy majd, ha a felzaklatott nemzetiségek előállnak megsalatatott igényeikkel, ha Ausztriáról lehull a kölesönzött erő, ha a habsburgi királyok járnak egyik néptől a másikhoz, kérve a multak feledését, s ígérve mindent a jövőben; hittem: hogy akkor a magyar lesz a legutolsó, kihez kétségbeestökben bocsánatért és oltalomért fordulandnak, s a legelső a ki vétkeiket el fogja feledni.

E lehetőség elenyészett.

A dynastia kimondá: hogy számára nem létezik többé Magyarország.

Erre nem lehet más felelet, mint ugyanaz megfordítva.

Míg bennünket csak vert, addig talán hihettük, hogy királyunk akar lenni, de most azt mondja: hogy meg vagyunk halva s tulajdon létünk temetésére hív meg.

Ebben irta alá uralkodása halálos ítéletét. Mert ez többé nem belviszony. Ez az Európai diplomátiát érdeklő tény s azzal tréfálni nem lehet.

1848-IKI TÖRVÉNY.

Sokan és sokat beszéltek ezen törvényekről.

Némelyek ezeket tették küzdelmeink céljává, mások éppen ezek ellen támasztották a lármát, ismét mások ezek alapján hittek egy végül bekövetkezhető békekötést.

Korszerűek-e ezen törvények, voltak-e azok, vagy lesznek-e, arról itt nem akarok beszélni; csupán az iránt akarok némi derűt előidézni, miért félnek némelyek e törvényektől?

E törvények régi alkotmányos jogainkon épültek. Általuk nekünk a dynastia semmit ajándékba nem adott; mégis úgy látszik, mintha e törvények keletkezése nem lett volna ingyen. Mintha azok, kik ezeket kieszközölték, viszont a nemzet nevében ígéreteket tettek volna, miknek megadását a nemzet egyhangúlag visszautasította.

Ezért most a harcz.

E harcz végével akár jobbra düljön az, akár balra, az 1848-iki törvényeknek nem nagy szerep jutott. .

Ha a dynastia e törvényt minden ellenigéret nélkül aláírta, megölte magát: ha őt ennyire lehet kényszeríteni, akkor annyi erővel újra alkothatjuk az egész constitutiót.

Ha pedig ő kényszeríthetne bennünket arra, hogy alkotmányunkért angáriát fizessünk, ugyanannyi erővel meg is semmisíthetné az egész constitutiót.

Ezt látszik, hogy akarja is tenni.

Az intermediáló törvényekhez úgy látszik, sem a nemzetnek, sem a dynastiának nincs nagy ragaszkodása.

Ezért nem hiszem: hogy azoknak, minden befoglalt szép és jó mellett is, nagy szerep jusson a jövőben.

POLITIKAI HOROSCOP.*

I.

Szép Magyarország, mi lesz belőled?

Minő sors, minő élet vár reád a napok eljövételében?

Mikor lesz szenvedéseidnek vége és mi által?

Ma tán ütközet napja van. Az emberek nem félnek többé egy ütközet kimenetelétől.

Valami túl tán a győzelmen, túl a veszteségen, valami ismeretlen jövődő képe foglalkoztatja a lelkeket, melyet óhajtunk és mégis félünk.

* Az olvasó kirivó ellenmondást fog találni ezen cikkekemben, a Közlönyben megjelentekkel összevetve.

Ez ellenmondást csak a gyorsan cselekvő korszak eseményei világosíthatják fel.

Az osztrák fél minden hajlamot a békülésre következetesen kiirtott. Megmásíthatlan tényekkel zárta el az alkotmányos ki-egyenlítés lehetőségét; elvégre az orosz interventió felhívásával teljesen lehetlenné tett minden kísérletet a magyar nemzet és Ausztria közötti viszálynak békés megoldására.

Az eddig legóvatosabban működő *alkotmányos* pártnak, mely vezetői közé egy Nyáry Pált, Szacsvayt, Kazinczy Gábort, Szemere Bertalant, Almássy Pált, Csengery Antalt, Kemény Zsigmondot számítá, nem maradt semmi egyéb választása, mint az események élére állni s az előre látható catastrophát legalább úgy közelíteni meg, hogy ha minden elvész is, a nemzeti becsület meg legyen mentve a bukásban.

Ezt előre látta mindenki s illuzióink nem voltak.

Az ápril 13-iki képviselői előértekezleten Nyáry minden rábeszélő tehetségét elővette, hogy a trónvesztés kimondását megakadályozza, s midőn a többséget maga ellen találta, akkor arra

Van-e bátorságunk lelkeket idézni? Idézzük fel a multat és jövődőt s kérjünk tőlünk tanácsot: hogy mit tegyünk a jelenben?

Respublica.

Legmagasabb, legerősebb név, mely mint eszme véleményeken uralkodik, félik vagy imádják, de hisznek benne.

Nem ez eszme áll-e a szabadságharcz végén?

A nép uralkodása, szabadság, republica.

Megtagadom ifjú lelkem ábrándjait, s szólok ez eszméről komolyan, földiesen.

Nem a ragyogó kép áll előttem, mit magamnak alkoték, hanem a természetes való, mit mindenki lát.

E harc örökké nem fog tartani.

Ellenségünk megverhet sokszor, de le nem győzhet soha.

A legrosszabb esetben sem.

Az európai diplomatia végre magáévá teendi a kérdést. Közbenjárul s ekkor két választás lesz számunkra hátra.

kérte elvarátait, hogy hallgassanak el hát; legyen a holnapi tény egyhangúlag elfogadva, s ha kell bukjunk el együtt; és ne vesszünk össze.

Bem, az altábornagy, mikor a végzetes határozatot megtudta: így nyilatkozott: »jetzt ist alles verloren, wir schlagen uns noch, als gute Soldaten, aber für Ungarn können wir nichts mehr thun.« Ezt Nyárytól és Pataytól hallottam. Valamint azt is, hogy a nagy-sarlói ütközet után Nagy Sándor tábornok azt mondá az izenetet vivő küldöncznek: »meg ne mondja ön a debreczenieknek, milyen nagyszerű volt a diadal, melyet ma kivívtunk; mert azok képesek lesznek akkor még két nagy hatalomnak háborút üzeni.«

Béküléstről szó sem lehetett már akkor.

Ez volt a közvélemény s ez ellen úszni nem lehetett.

Az egykori békepart tehát maga állt a mozzanat élére, melyet elfordítani lehetetlen volt többé, s vezette a nemzet sorsát abban az irányban, melyből csak egy isteni erőhatalom téríthette volna már el ez idő szerint. Tette ezt önfeláldozásának teljes tudatával, abból a czélból, hogy a balvégzet a becsületességet találja a

Választás : királyság és respublica között.

A Habsburgokról szó sincs ; ha ők bennünket le nem győztek, Európában senki sem fog értök szót emelni. Eddig is csak képzelt hatalmukat támogatták, mihelyt e hatalom előforrása kiapadt, érdekeik megszűntek Európa érdekei lenni.

Azon érdek, melynél fogva Ausztria eddigelé constituált hatalomnak tartatott, átszálland Magyarországra s a magyar politikusok nem fognak oly nevetségesek lenni, hogy oly erőtlén érdekhez kössék magukat, melynek magának is subsidiumra van szüksége.

Nem bünei, hanem erőtlensége miatt a habsburgi háznak, a magyar nemzet kénytelen lesz más pontot keresni, hová lételének legelső alapkövét letegye.

Választhat egy Napoleont, egy caninoi herceget vagy egy Coburgot vagy egy Leuchtenberget megürült trónjára.

E választások bármelyike által okvetlenül maga ellen izgatná a mellőzött érdekeket.

Napoleonnal megnyerné a francziát, Coburggal az

vezényleten. És ezt a célját elérte. A magyar forradalom utolsó korszakának kormányfőirai, bárminő botlásokat vessen is szemünkre a diplomatai és stratégiai bíráló ; a fődologban, a hazafiúi becsületességben, az államférfiúi önzetlenségben megtámadhatlan magaslapon állnak a história előtt. Tiszta kézzel, tiszta szívvel végezte mindenik. Annyit sem mentett meg senki a romokból a maga számára, a mennyivel magának a száraz kenyeret biztosítsa a jövőben. Vesztették mindenüket, azért, hogy a magyar forradalom becsületét megtartsák.

A fentebbi cikkek ezúttal is a nemzetre ráerőszakolt hangulat kifejezései voltak. A kísérlet : a törvényes téren megmaradni, meghiusult az által, hogy a másik fél, az osztrák kormány, határozottan letért róla.

És az egész balvégzetnek egy papírrongy volt az oka, melyre N. osztrák tábornok a kápolnai csata után rajzónnal e szavakat írta : «Sieg über Sieg : die Ungarn sind vernichtet.» Erre született meg a martiusi összalkotmány.

E tény után a «békepártnak» nem volt többé feladata a - «kibékítés».

angolt, Leuchtenberggel az orosz, bármelyikkel azonban maga ellen támasztaná a másik kettőt.

Egyet megnyerne, hogy kettőt elveszítsen.

Hogy magyar ember viselje a koronát, attól a gondolattól épen mentsen meg az Isten.

Ez alternatívából egyedül a respublicai kormányforma nyújt menekülést.

Ezt kell elfogadnunk, ha hazánkat végetlen európai háború szinpadává nem akarjuk tenni.

Ha a Habsburgház decheancea ki van mondva, más jövődőt nem fogadhatunk el, mint a respublicát.

És ezt minden sympathia leszámítása mellett azért, hogy neutralítások maradhassunk.

Bármi királyválasztás féltékenységet idézne elő. Tehát ne válaszszunk senkit.

A forma különben nem teszi a lényegét, ha a status institutiói életre valók, élni fognak, akár præsidents, akár király áll élükön.

S miután a küzdelem csakugyan megvan, ha egyszerre be lehet az átalakulás munkáját fejezni, minek volna azt elhalasztani, bennhagyni a vérző sebekben, újabb s tán véresebb és szomorúbb küzdelmek gyújtó fulánkját?

II.

Békepárt.

Hallották, hogy harangoztak, de nem tudják, hogy hol?

Hiresztelik, hogy van egy békepárt, vagy legalább akar lenni, és hisznek benne.

Sőt azt is hiresztelik, hogy az a békepárt itt közöttünk van, s azt is elhiszik.

Arra, hogy valaki ezt hiresztelje, lehet oka, de arra, hogy elhigye, nem lehet.

Békéről csak akkor lehet szó, ha vagy mi győzünk, vagy mi győzetünk le.

Első esetben mi kötjük azt, de nem az ausztriai házzal, másodikban az ausztriai ház, de nem mi velünk.

Az ausztriai ház vétett a mostani Magyarország ellen annyit, mennyi elég rá, hogy vele minden békepropositum paradoxonná legyen.

Ha győzünk, nem fogjuk Ausztriától kérdeni, hanem Európától és a magunk népétől, hogy minő sorsot határozott el Magyarország számára.

Ha legyőzetünk, nem tőlünk fogja Ausztria kérdeni a föltételeket, miken békét vásároljon.

Nem tőlünk, nem is ettől a Magyarországtól.

Hanem előállana akkor egy egészen másik Magyarország, egy soha nem nevezett, soha hangot nem adott párt, mindazok, kik mind a két elv mellett és ellen compromittáltak magukat, ott lenne a békepárt.

E párthoz senki sem tartozhatik, ki végig az elv mellett maradt és azt kimondá.

Tehát senki azok közül, kik ez országgyűlésen jelen vannak.

Senki közülünk.

E párt még nincs, s e párt nem is fog lenni, mert e párt csak akkor lehetne, ha teljesen, végképen legyőzetnénk s ezt ép emberésszel elhinni nem lehet.

III.

Kaputosok.

Nem beszélek az ingerültség hangján.

Vannak saját feleink között, kik a népet a kaputosok ellen igazgatják.

Ez a veszélyesség szempontjából nem sokat árt. A magyar nép józan és becsületes, az bizony nem fog revolutiót csinálni azért: hogy egyik ember posztóban jár, a másik vászonban.

Többet árthat azonban ez agitatio politikai szempontból.

Tegyük fel: hogy ez elv vérré válik a népben.

(Én ugyan nem szeretem ezt a különböztetést tenni, előttem minden honpolgár a néphez tartozik, nem csupán azok, kik posztóruhát nem viselnek.)

Akkor a legelső új országgyűlésen ilyen szép párt-combinációk lesznek.

Egy szláv párt, mely oly férfiakból állana, kik azon csekély hiány mellett: hogy kaputot nem hordanak, nemcsak a magyar érdekeket, de még a magyar nyelvet sem fognák ismerni.

Lenne egy másik román párt, egy harmadik szerb párt, és Isten tudja hányféle nemzetiségi párt.

Mert a nemzetiségi kerületek ez ideig választották ugyan azokat, kikben bizalmuk összpontosult, de legalább olyan embereket, kik felvilágosultságoknál fogva nemzetiségünk előhaladásának nem kerékkötő lánczai.

S mindez miért?

Azért, hogy a kaputos országgyűlés nem határozott még az élethalál-perczekben a regáliák felől.

Az olyan statusférfiakat sem irigyeljük senki álladalmának, kiknek diplomaticus utópiái nem terjednek túl a bormérésen.

IV.

Kérdeztem egykor egy, magát nagy republicánusnak tartó embertől, hogy miért óhajtja ő a köztársaságot?

Mert a királyt gyűlöli, úgymond. Mert a király rosszul bánt népeivel.

Tehát ha jól bánt volna velök, akkor ő nem volna republicánus.

A mi republicánusaink nagy részének nem a királyság alapeszméje, hanem a perfid Habsburgok ellen van kifogása.

Ily alapon nagyon rövid jövődjöje volna a republicánus elveknek.

Én a királyoktól nem várok soha semmi jót; nem

ők az okai, hogy nem lehetnek jó emberek, hanem a vak fátum, mely belőlök isteneket akart faragni.

Királyság mellett az országnak mindig kétféle érdeke van: egyik a nemzeté, másik az uralkodóé.

Legtöbbször, mikor a nemzet érdeke a béke, akkor a királyé a háború és megfordítva.

Azért én azt mondom: hogy míg kénytelenek vagyunk vele, tűrjük a királyokat mint szükséges rosszat, de ha ellehetünk nélkülök, ne kérjük: hogy melyik volt jó, melyik volt rossz?

Az: hogy volt, magában elég ok arra: hogy ne legyen.

De még azt elmondani: hogy a Habsburgok rosszul bántak velünk, nem elég ok arra: hogy a trónt elégezzük.

Gondolkozatok róla, republicánusnak lenni nem annyit tesz, mint a Habsburg családot detronizálni.

V.

Aristokraták és demokraták.

Míg a világ világ lesz, az emberek soha sem fognak egymással egyenlők lenni.

Mindig lesznek törpék és óriások.

S a törpék mindig fogják mondani: hogy ők demokraták, az óriásokat arisztokratáknak fogják szidni.

Mindig lesznek emberek, kik lelkük ereje által fölül-emelkednek a tömegben a nép bámulata tárgyaiul, s lesznek, kiket örült kapaszkodásaik daczára a világ ki-nevet, vagy észre sem vesz és ezek magokat demokratáknak, amazokat arisztokratáknak fogják nevezni.

Mindig lesznek emberek, kik becsületes szorgalmuk és takarékoságuk által polgári kényelmet, vagyoni tehetőséget szereznek magoknak, és lesznek, kiket tékozlás, restség és szenvedély a nyomor útjára visz és azok, kiknek ruhái rongyosak, magukat demokratáknak, azokat pedig, kik tisztességesen járnak, arisztokratáknak fogják nevezni.

Lesznek végre emberek, kiknek becsületessége, jelleme előtt kalapot emel az elismerő világ, míg azokat, kiket lelki rongyaikban bűneik undok ruházatában megismert, eltaszítandja magától, és ezek a megvetettek magukat és söpredék kíséretüket demokratáknak fogják árulni, míg azokra, kiknek jelleméhez föl nem tudnak emelkedni, az aristokrata cím sarát dobálandják.

Ne értsetek félre. Nem az aristokrata eszméit mentem én, hanem azokat, kiket e névvel meghajigálnak s nem vádlok a demokratia eszméit, hanem azon embereket, kik meghentergetőzve az utczai szenvedélyek sarában, előállnak s azt mondják: én vagyok a nép! ezek a nagypénteki komédiások, kik a Krisztus szenvedéséből csinálnak szinpadot.

Az fáj nekik, hogy olyan magasra nem mehetnek, mint mehet az igazi érdem, s ezért kiálltják rá: le vele!

Legyen az is oly alacsony, mint ők.

Ilyen emberek mindig lesznek a világon.

De olyanok is lesznek, kik a felismerő nép kaczaja közt az ő fejeikre fognak gázolni.

VI.

Odiosus elnevezések.

Mindig voltak, kivált a magyar közéletnek, szeretett vagy gyűlölt czímzetei, miket úgy osztott szét mindenki, a mint valakit üldözött vagy kegyelt.

Hajdan a kurucz és labancz, nemrég a pecsovic és a liberális, legújabban a republicánus és császári. Még csak két év előtt is nagyon rossz állapot volt liberálisnak neveztetni; ha valakire ilyen név csak az utczán ragadt is, az nem kapott hivatalt, az pöreit elvesztette, azt mindenféle vexa érte az ég alatt.

Most épen így vagyunk a császári elnevezéssel. Ebben a népnek, a nemzetnek utálata van kifejezve.

Akkor a császár uralkodott, most a nemzet.

Mi igen sok embert ismerünk, kik két év előtt magukat pecsovicsoknak hagyták nevezni, s most ugyan republicánusok. Akkor abból volt hasznok, most emeből. Ők következetesek maradtak.

Ezen emberek minket, kik őket nem szeretjük s bizony nem elveikért, minőket tőlük soha nem hallottunk, hanem egész más dolgokért, most elkezdének bennünket feketesárgának, royalistáknak, reactionariusoknak s több effélének nevezgetni.

Mi okuk van rá? Én ugyan nem szoktam akárminő politikai elvemet keresztapámmá tenni, hanem még is kérdem: hogy nem iszonyú tirociniumra mutat-e az a politikában, ha valaki egy tőle különböző pártnézetet csak az által tud magának megjegyezni: ha azt semmirekellőnek és hazaárulónak nevezi?

A jacobinusok is ellenei voltak a girondistáknak, meg is ölték őket, de az soha sem jutott eszükbe: hogy őket royalistáknak nevezzék, pedig elvekben ugyan különböztek.

S nagy kérdés: hogy ha őket le nem győzik, nincs-e elébb félszázaddal egész Európa?

S ti nem tudtok soha rosszabbat mondani a mi elveinkről: mint azt a százszor hallott, de soha nem igazolt ráfogást, hogy azok feketesárgák.

Ez egyébiránt nekem nem fáj. Mondhattok reám, a mit tetszik, mondhattok akár veszett royalistának, csak magatokat ne nevezzétek republicánusnak, mert az keserű.

A monarchia eszméinek senki sem ártott annyit, mint a monarchák magok. A republica eszméinek senki annyit, mint ti magatok.

VII.

Egyike a legfülhasgatóbb szónokaitoknak egyszer, hol, hol nem, valami clubbeconferentián azt mondta:

«Inkább akarok szabad szláv lenni, mint rabszolga

magyar.» Látjátok, itt van az éles, határozott demarcationális vonal köztünk és köztetek.

Minden politikai pártnak van egy idoluma, mely körül alárendeltebb eszméi forognak, melynek képét szívében, s színeit szalagján viseli, melynek nevét neve mellett hordja, mely elvei között az uralkodó.

E politikai idol tinálatok a respublica.

Mi nálunk a nemzetiség.

Mi nem tagadjuk meg a ti bálványaitoktól a fönséges nevet, ti tagadjátok meg azt a mienktől.

Úgy vagyunk vele, mint a török a prófétáival; — elismeri: hogy Mózes is próféta volt, Krisztus is az volt, de neki első a Mahomed.

Nekünk is első Magyarország, aztán a respublica.

S ha egyiket fel kellene a másikért áldoznunk, ki mondjuk, hogy az elsőt választanók.

Kimondjuk: hogy mi e nemzetiséget imádjuk, imádjuk nyelvében, ős jellemében, sajátságaiban, még dallamaiban is, imádjuk mindenekfelett.

S ha kell érte tűrnünk, tűrünk érte mindent, még a megaláztatást is.

S nincs a világon az a magasztos eszme, mely ennek elvesztéseért nekünk kárpótlást nyujthatna.

Számunkra Magyarország földén kívül nincsen élet.

Ti azt mondjátok: hogy a respublica eszméjeért megosztjátok a népfajokkal Magyarországot, nevét, erejét; megtagadjátok, hogy magyarok vagytok, kerestek helyet: hol nem lakik magyar, de lakik a szabadság.

Mi azt mondjuk, hogy inkább leszünk a börtönben, inkább a sirban, de Magyarországon, mint a szabadság levegőjében, de idegen földön.

A ti elveitek titeket boldogítanak, mert ha elvesz Magyarország, marad még a földön elég hely, hol szabad emberek laknak: — nekünk hitvallásunk a veszteség esetére csak fájdalmakat ad, mert bennünket e nemzet minden fájdalmaiban osztozni kényszerít. Ezért vagyunk

mi féltékenyebbek népünk lételére, mint tik, azért őrizkedünk mink koczkajátékot játszani, soha vissza nem nyerhető szentségre.

Ebben különbözünk mi tőletek.

VIII.

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo.

Hajdan Zápolya mondta ez ominosus jelszót, midőn nem birva az osztrákkal, a török védszárnyai alá veté magát.

Fordult a sors. Most e mondat Ausztria jelszava lőn, midőn nem birva a szabadság százkezű óriásával, az orosz segélye után nyújtja ki kezét.

Fuitis Trœs!

Ruet Ilium et ingens Gloria Parthenopes . . .

Mint érzik rajtatok e tettről a halál szaga . . .

Erdélyben megtörtént az orosz segélyadás: de a szakállas muszka hadfiak sírva futottak ki székelyeink szuronyai elől.

Bukarestben a török hadparancsnok lefegyverezteté Puchner oda menekült seregét, s megtiltá azoknak élelmezését. Elhullanak az utczán, mint a gazdátlan ebek.

Törökország százötvenezernyi sereget állít ki az orosz ellen.

S az orosz légiók az angol konzul egy parancsára átvonultak a Pruth túlpartjára.

Midőn a tegnapelőtti csatában seregeink Hatvant elfoglalták az ellenségtől, ott Windischgrätz plakátjait lelték a falakra fölragasztva, mikben biztatja seregeit: hogy ne féljenek, mert nemsokára nagyszerű segítséget fognak kapni az oroszoktól.

Tehát elismeri: hogy nem bir velünk. Elismeri tehetetlenségét. Elismeri a magyar nép életrealóságát, ki midőn küzködni kellett hatféle nemzetiséggel, tulajdon urával és árulóival: nem győzetett le, hanem istene segélyével s önereje által fentartotta magát.

A nimbusz eloszlott, mely Ausztriát bálványnyá szentelé.

Az idegen segélyhez folyamodás megrontotta őt és nem gyógyította meg.

Rövid napok mulva nem maradand hátra számára egyéb, mint a kétségbeesés.

Az oroszoknak magának is idestova más segélyre lesz szüksége.

IX.

Ápril 14-ike.

Jegyezze föl a história e napot, mert a magyar nép jövő élete e naptól fogja számítani új esztendejét.

A Habsburg-dinasztia száműzetett.

Száműzetett e nemzet földéről, száműzetett e nemzet által.

Isten áldása legyen e napon és annak eredményein.

E nagy napot nagy tettek kövessék.

Legnagyobb tett legyen az tőlünk, hogy egyetértsünk, hogy pártokra ne szakadjunk.

Nincs a magyarnak oly ellensége, ki őt le bírja győzni, csak egyedül a magyar.

Temessünk el minden pártérdeket, nézetkülönbséget, szenvedélyeskedést s akkor eltemettük a magyar nemzet legnagyobb ellenségeit.

Külellenségtől megvéd bennünket az Isten, belellenség által megver.

Aldás van a véren, mely a hon védelmében foly ki, átok azon, melyet testvérkéz eresztett.

Isten és önlelkünk őrizzen meg bennünket minden visszavonástól.

Azoknak, kiket e lépés ne tán megdöbbente, legyen annyi mondva: nem az a magyar nemzet vétke, hogy jogait követeli, nem az, hogy a Habsburgokat szívéből megveti, nem az, hogy vérét és vagyonát pazarlani nem engedi, hanem az, hogy él és ereje van!

Adja Isten, hogy e vétke legyen legnagyobb erénye.

Mit érzett irántunk a Habsburg, megmondá márczius hatodikán. Elég időnk volt azt ápril 14-ig megérteni, hogy rá feleljünk.

E felelettel előbb vagy utóbb tartoztunk magunknak.

Szerettük volna, ha a feleletet Pesten adhattuk volna az ellenségnek. Korábban történt és megnyugszunk benne.

Ellenségeink erejét ezáltal nem növeltük s hisszük, hogy a magunkét sem fogyasztottuk.

Mi a békét szerettük, de nem a halál alakjában s ha a nemzet életének egyedüli feltétele az, hogy küzdjön, legyen bármilyen hosszú a küzdelem, elfogadjuk.

Magyarország kormányzójává Kossuth Lajos nevezetett ki.

Ki becsületességben, hazafiságban, polgár erényben hisz, nyugodt lehet.

Mi üdvözljük a kormányzót.

Üdvözljük benne Magyarország függetlenségének elvét.

S szavainkat tettekkkel fogjuk igazolni.

Erőnk kevés, de az egészen a hazáé.

Éljen a szabad Magyarország!

X.

Windischgrätz.

Windischgrätz nem fogja Pestet lövethetni.

Hétezer betege volt Pesten a kápolnai csata után, most a szolnoki, bagi, bicskei és isaszegi ütközetek után van 15 ezer sebesültje és betege, kikkel Pesten minden középület telve van.

Ezeket ő nem szándékozik magával vinni, nem is vihetné őket a hátán, hanem rábizza az ellenfél nagylelkűségére.

Ha ezért a nagylelkűségért bombákkal akarná le-

fizetni a felpénzt, igen rosszul lenne gondoskodva arról a tömérdek sebesültjeiről.

★

Windischgrätz elmondhatja magáról, hogy cirkumdederunt me.

Egyfelől a magyar seregek, másfelől a császári család szorítják.

Jaj neki, ha megáll, jaj neki, ha elfut.

Húsz millióval volt adósa az osztrák családnak, az fundusul Magyarországot mutatta ki neki; az exekutio nem sikerült s a császári család nagyban viseli a pörköltségeket.

A német lapok teli vannak Windischgrätz szidásával. Megérdemli.

Nyomorult pénzérdekért szegődött hóhérévá ajánkozott a dinasztianak, alkudott egy népnek vérére s megcsalta a dinasztiaát magát.

Annyi győzelemről hazudott neki, hogy az magát egészen rábízva, oly nagyszerű lépést tett, melylyel mint az álomjáró a toronyról, kiléptette magát az élők sorából.

Windischgrätz sokat vétett Magyarország ellen, sokat a szabadság ellen, de az az egy érdeme megmarad, hogy Ausztriát ő tette semmivé.

★

Ausztria betiltotta tulajdon hazánk földén magyar bankjegyeinket.

És mi mégis késünk hasonlót hasonlóval fizetni vissza.

Többé nincsenek számunkra kiengesztelés eszközei, meg kell ölnünk ellenségeinket.

Igen: hogyha mi az osztrák bankjegyeket betiltjuk, ellenségévé tesszük ügyünknek az egész tőzsér világot, csak az a kérdés, hogy nagyobb ellenségünk lesz-e akkor, mint volt eddig? És az is igaz, hogy azontúl az osztrák banknak nincs hosszú élete.

Mi úgy hisszük ez eljárásnál a zavarokat elkerülhetőeknek, hogy a kormány az osztrák bankjegyeit váltsa be magyarokra, határidőt tűzvé ki, melyen túl azok el nem fogadtatnak. S mi itt sem tanácsoljuk Windischgrätz eljárását, ki beváltás helyett nyugtatványozott.

Nem jó minekünk ellenségeinktől tanulnunk, sem eszük, sem erényeik, miket tőlük irigyelni okunk lehetne.

XI.

Nekünk az új alkotmány készítésénél egyre kell figyelünk, hogy azt ne a külföld mintáiból, ne más nemzetek alkotmányairól tanuljuk el, hanem tulajdon belviszonyainkból.

Annak a mi vérünkből valónak kell lenni, nem idegen statusok tükörképének.

Minden nemzetnek meg vannak ősi sajátságai, az alkotmány évek során ezekből növi ki magát, s ha kell változnia, változik a nép szükségeihez képest.

A mi aristokrátiánk nem oly hatalmas, mint az angolé, hogy alkotmányunkat reá építhessük, minket az ő gabona-törvényeik nem érdekelnek, mi kereskedő nemzet sem helyzetünknel, sem népünk karakterénél fogva nem leszünk; mi az angol alkotmányt magyarra nem fordíthatjuk.

Franciaország egy század óta küzd önmagával, hol politikai, hol sociális téren s azon változások, mik ez idő alatt alkotmányos életében történtek, tanusítják: hogy nekünk tőle tanulni nem szabad.

Vannak a mi népünknek saját szükségei, saját fájdalmi, miket orvosolni kell, vannak erényei, mikben bizni lehet, vannak saját hibái, miket fel kell fedezni; — ki ezeket tanulta ismerni, azt mondhatja magáról: én készítem a magyarok új alkotmányát!

Az emberek csinálnak maguknak ijesztő képeket, hogy azoktól féljenek, mint festettek hajdan isteneket maguknak, hogy azokat imádják.

Ilyen félő kép a muszka.

Mindenki fejesóválva emlékezik rá és mondja magában: csak azt ne.

Kérdjük meg tőle: hogy miért ne?

Mert földje nagy.

Hátha e föld szegény, néptelen, hátha ezeknek megtartása többbe kerül, mint a mennyit birhatása behoz, hátha e földek olyanok, miknek lakóival a birtokos folytonos háborúban él? Ki tud róluk valami emlékeztetőt, valami nevezetést?

Vagy tán ereje nagy?

Látjuk. Évek óta nem bir a maroknyi cserkesz néppel, a lengyeleket nem birta leigázni. Lengyelt kelle a lengyelre támasztani, hogy őket legyőzhesse. Az elgyengült török birodalom képes ellenében jogait fentartani, s mikor egyszer lett volna módjában vitézségét megmutatni Napoleon ellen, az elemek segítségéhez folyamodott.

Vagy pénze sok?

Csalódnak, kik azt hiszik: hogy a királyok a leggazdagabb emberek.

Gazdag a nép, gazdagság a hitel; hol a nép koldus, ott a birodalom szegény.

Oroszországnak sem kereskedelme, sem ipara, sem földészete nem virágzó, a mi adót népessége behajt, azt a kormány fölemészti.

Mi okunk van hát a muszkától félni?

Alkalmasint az, a mi minden félelemnek alapja, a nem ismerés.

Kisértet az csak, közel kell menni hozzá.

XII.

Az április 20-iki ülés ismét egyike volt parlamentáris életünk sarkpontjainak.

Nem azért, mert Madarász politikai életét bevégezte. Ő kicsiny pont a magyar históriában: ha ellenségünk irandja azt, hallgatni fog róla, mert érdemeiről nem tudand; ha barátunk, mellőzendi, mert ismeri hibáit.

Nem mentette őt senki, még tulajdon maga sem.

A vádra adott válasza, mert mentségnek nem nevezhető, miután a tárgyról nem beszélt, nehezebb volt, mint maga a vád.

Ellenfelei megsajnálták, barátai elítélték. Béke hamvaira.

Nem az ő esete teszi nevezetessé a tegnapi ülést.

Hanem az: hogy egy képviselő még ez eset után is azt mondá: azért nem szününk meg áldozni annál az oltárnál, a mely előtt az áldozók között tisztátalan is találtatott. Tehát a képviselő még most is érzi egy «mi és ti» választó vonal lételetét, mely a nemzetet két külön erővé, két külön párttá osztja.

Mi és ti . . .

Átkozott a percz, mely e szót először hallotta hangzani.

De akkor tán lehetett ok ezt mondani, a mint most nincs.

Lehetett két párt: személyek pártjai.

Lehetett két párt, kik közül az egyik a végletekre akart menni, a másik minden lehetőségnek fenn akarta tartani útját. S ezek nevezheték egymást e gyűlöletvevő szóval: mi és ti!

Most személyek nem csinálnak pártot többé.

Magas bíró a közvélemény, ez ítélt fölöttünk, elhullottak, kihullottak a pártból: — és a pártok még is fogják-e egymást úgy nevezni: mi és ti?

Az események ítéltek az elvek fölött, a possibilitások elvei elhullottak, csak egy lehetőség maradt fenn: élni, együtt Magyarországgal vagy együtt meghalni vele; megölni az ellenséget vagy megöletni általa és a pártok is fogják-e egymást így nevezni: mi és ti?

Mi azon oltár, melynél az említett képviselő tovább is áldozni akar ezen firma alatt «mi»- és nem akar másokat engedni áldozni, kiket «ti»-nek nevez?

A szabadság oltára-e? Ott áldozunk mi is. És nem tegnapóta; mióta élünk.

A gyűlölet oltára-e? Ott is füstölögnek áldozataink, nem gyűlölte senki előbb a zsarnokokat, mint mi, és senki keserűbben.

A honszeretet oltára-e? Ha azok közt, kik ez oltár körül járnak, volt különbség: az lehetett, hogy egyik az oltárra rakta áldozatait, a másik elvette onnan. E különbség nincs köztünk többé. Egyikünk többet, másikunk kevesebbet áldozott, de mindnyájan mindenünket és mindnyáján örömet. Ott is egyenlők vagyunk.

Miért tehát: hogy mégis mi és tinek nevezzük egymást?

Tán mert egyikünk a hatalomban, a másikunk azon kívül van?

Ez csak egy testnek két része, nem két különböző test.

Két kar, mely egymásnak segít, és nem egymással küzd. Mikor nevezte a balkéz a jobbkezet mi vagy tinek?

Tán mert egyikünk építeni, a másikunk rontani akar.

Együtt jár mind a kettő, csak a mit és hogyan? kérdések teszik a különbséget.

Mondjon bárki jót, üdvöst, elérhető, mi pártolandjuk és hiszszük azt is: hogy ha a jó, az üdvös, az elérhető, tőlünk fog származni, annak is barátai lesznek azok, kik a hazának, kik a szabadságnak barátai, bárha nem neveztetünk nostrasoknak.

Ki itt, ki most a mi és ti vezér fonalát feltudja találni, annak csak személyek, csak érdek adják a pártkérdést, nem elv.

Elv csak egy van: szabadság, nemzetiség.

És ez senkinek sem tulajdona.

De nem is fegyvere.

Midőn valaki a képviselők soraiból harczot kezdett a visszaélések ellen, ti azt a szabadság ellenének; ki

vele egyetértett, szabadság elleni pártnak neveztétek vagy hagyátok nevezni, mert az, ki ellen a harc intézve volt, mentség helyett, mellét verte és mondá: én a szabadság vértanúja vagyok. Ellenünk emeltétek védelmére a szabadság paizsát.

Mi inkább hagytuk magunkat sujtani a fegyverrel, melynek neve szabadság, mint azt azon kézben összetörjük, mely azt ránk emelte.

Most látjátok, hogy kit védtetek e fegyverrel? ismeritek a kezét, mely azt elejté, újra fel akarjátok-e venni?

A helyett, hogy azt mondanátok: csalódtunk, ellenségeinknek láttunk, de jól esik tudnunk: hogy ha voltatok is ellenségeink, nem voltatok a szabadság ellenesei, akartok-e pártharcot folytatni, melynek okát nem tudjátok adni?

Mi nem mondjuk tinektek, hogy ellenségeink vagytok, mert Madarásznak vagytok barátai, de ti se mondjátok azt: hogy nem vagyunk barátaitok, mert nem áldozunk a ti oltáraitokon.

Mi nem küzdünk ellenetek, közületek támadt egyéniségek vétkeivel, ti se küzdjetek ellenünk elvek hatalmával, melyek mieink voltak mindig és lesznek mindig, mint a tieitek.

Nekünk nem fegyver a ti barátaitok bűne, nektek nem paizs barátaitok erénye.

És egyik sem ok arra: hogy magunknak külön oltárokat építsünk, hol külön áldozzék a Juda, külön Israel.

KLAPKA LEVELE.*

Mult napokban országgyűlésileg is tárgyalt tény volt; miszerint hadseregünkben azon hír terjesztetik, mintha lapjaink nemzetellenes békekötés és Olaszország ellen megadandó hadsereg mellett szólottak volna, s e miatt támadható zavaroktól lehetne félni.

Mi nem a magunk védelmeért, mert erre magunkat igen kiesiny pontnak tartjuk, hanem minden netalán támadható visszavonás megelőzésére, megküldök lapjaink minden számát Klapka tábornok úrnak, kérve őt, hogy azokat valakivel, a ki épen ráér, átnézetve, győződjék meg a terjesztett hírek alaptalanságáról.

Ez volt a legegyszerűbb út, és a legbecsületesebb, mit követnünk kelle.

Hittük, a tábornok úr a mily vitéz katona, olyan igazságos bíró is fog lenni, s nem csalódánk.

* Az Esti Lapok hosszas ideig kiméletlen üldözéseknek volt tárgya. Nem a hírlapi polemiákat értem ez alatt. Az egyenlő fegyver a harcban. Hanem értek olyan rendszabályokat, miket a hatalom alkalmaz a védtelen ellenében. Megjelenése után rögtön követelték tőle a sajtótörvény szabta pénzbeli biztosítékot. Egyetlen más lapnak sem volt biztosítéka Debreczenben. Barátaim letették helyettem a tíz ezer forintot készpénzben. Azután megdorgálták az Esti Lapokat az országgyűlésen egy olyan vétkes közleményért, mely «nem» ott jelent meg; hanem magában a hivatalos Közlönyben. (A kormány Majthényi helyébe Guyont nevezte ki komáromi várparancsnoknak s másnap a Közlöny a lap homlokán hozta a hivatalos kinevezést. Guyon zúgolódott,

Ma egy levelet vettünk, melyet mint várt ítéletet, egy elismert tekintélytől, jónak látunk közönségünkkel megismertetni, mint következik:

Igen tisztelt szerkesztő ur!

Bécses levele következtében van szerencsém szerkesztő úrnak válaszolni: hogy az átnézet végett átküldeni tetszett példányaiból az «Esti Lapoknak» melyeket a mai nap a fáradalmas hadi foglalatosságok miatt olvasni csak gyéren volt alkalmam, tökéletesen meggyőződtem arról, hogy a minap, tisztelt kormányelnök úrnak, csupán mások állítása után beszédközben előhozott szavaim, mintha az ön által szerkesztett lap a mindenároni békekötést és az elnyomott Olaszország elleni segítségadás szellemében működnek, most midőn az érintett lap minden számaát átolvastam, alaptalannak mutatkozik, s azért is azt visszavonni s azon egyszerismind szives örömemet kifejezni el nem mulaszthatom, miképen az átnézetnél e lapnak irányát a hadsereg tulajdon érdeke szellemében szerkesztve és pedig egészen másképp találtam, mint arról ezelőtt mások által értesültem.

Engedjen meg tisztelt szerkesztő úr ezen minden további jelentőség nélkül kiejtett s önnek tán kellemetlenséget is okozó szavaimért, s legyen meggyőződve

hogy már most hogy jusson ő be Komáromba, mikor az ujság előre értesíti jöveteléről az ostromzáró ellenséget? S a Közlöny helyett az Esti Lapok lett a «percutitur catulus» a ki egy szót se szólt.) Végre pedig egész philippika indíttatott meg az Esti Lapok ellen nyílt országos ülésben, azon a czímen, hogy a lapok kibékítő iránya miatt a Klapka alatti hadsereg egészen fel van zúdulva. Én tudtam, hogy Klapka táborába egy példánya sem jár lapomnak: összeszedtem tehát minden eddig megjelent számaát s elküldtem a tábornoknak, felkérvén őt, olvassa át ezeket s mondja meg, mit tart bennük elkárhoztatandónak? E kérdésemre írta a tábornok a fentebbi levelet, melyet az Esti Lapokban közzétettem.

arról, hogy a szabadsajtónak, melyet mindenkor a valódi szabadság kútfejének tekintettem s mint a szabadság legfőbb kincsét tiszteltem, nincs nagyobb tömjénezője mint

Klapka m. k.

Mi tisztelt tábornok úr előbbi aggodalmában tisztelni tudtuk a haza és a szabadság szeretetét, mely őt annyi álhírterjesztés után féltékenynyé tevé annyi áldozat eredményére.

Ő mint hazafi, mint hős, mint becsületes ember nem mellőzhette hallgatásával a vádakát, mikkel terhelve voltunk s végére kivánt járni. Mi ítélete alá bocsátók magunkat, s ez ítélet a legfényesebb elégtétel, mit becsületes ember magának óhajthat.

Mi a tisztelt tábornok ur figyelme által csak megtisztelve érzők magunkat, s most, miután meggyőződését van szerencsénk birni, nyugodtan állunk a közönség előtt; minden igaztalan vád ellen, melylyel bennünket az önzés és roszakarat megtámad, kárpótlást találva egyetlen férfi nyilatkozatában, ki a haza osztatlan tiszteletét vivta ki nevének.

A tábornok úrnak a sajtóról ekkénti nyilatkozata kétszerte becsesebbekké teszi azon babérokat, miket számára a harcmező terem.

PESTI LEVELEK.

1849.

Levelek Debreczenbe.

I.

Barátom Lajos!

Egy bomba épen most döntötte le a redoute homlokzatát, egy másik az Esti Lapok hivatala előtt furódott a kövezetbe, mintegy félölnyire. A Trattner ház ég.

Minő költői toll volna az, mely a jelenetet le tudná írni. A szakadatlanul menydörgő bombák, mik fejünk fölött szétszakadnak egy-egy gömbölyű fekete füst foltot hagyva magok után a világos égen. Az ember azt hinné, hogy a pokol felül kerekedett az égen s onnan támad reánk.

Minő nagyszerű volna e jelenet, ha Pesten nem volna. A nép halálosan fel van ingerelve, nincs a szeretetnek egy szikrája többé, nincs a gyávaságnak egy cseppje szivében. Gyülöl! gyűlölete olyan, a mely örökségbe marad fiuról-fiura, mint a vallás. Látod, ez a gyűlölete az ellenségnek erősebb alap, mint a hazaszeretet.

Minő nagyszerű volna e tanítás, ha Pesten nem volna!

Néhány nap, vagy ha Isten úgy akarja, néhány hét után hallani fogjátok, hogy Buda elesett. A vár leégetve, védői leölve.

Én sirtam, mikor Pestre beléptem, sirtam mint a gyermek, ki anyját viszontlátja. Sirtam, mikor a szabadság háromszínű zászlóit láttam minden utcán, minden házon repkedni.

Ha Pestre jöttök, sirni fogtok ti is tán más okból, tán keserűbb okból, de azért, ha romokban fogjátok is találni az imádott várost, e romok fölött mindenütt ott fog lobogni a nemzeti zászló.

Sok seb van már ütve a haza szivén, de egy sem ilyen fájó, egy sem ilyen örök.

Gondolkodtok-e róla, hogy begyógyítsátok?

Sok áldozatot hozott a nemzet a szabadság oltárára, de egy sem volt ilyen nagy, egy sem volt ily nehéz, mint Pest.

És senkit sem hallani panaszkodni. Nem egy ember cselekszik itt: egy nép, egy Isten.

Háládatosak legyetek a magyar nép iránt, háládatosak legyetek Pest iránt, ha eljön a jutalomosztások ideje, mert a nehéz idők érdemei nem egyeseké: a népé, az Istené és Pesté.

Én láttam, én hallottam, én éreztem, mit szenvedett Pest?

Oh, az több, mint egész Magyarország szenvedése. Mindennap morális hóhérpadra vonták lelkét, mindennap megölték és mindennap feltámadt újra. S mit most szenved, azt Magyarország szenved.

Mennyit fog még szenvedni, azt az Isten tudja, de hogy azt honfi türelemmel fogja elviselni, az bizonyos.

A nőket kiküldték a városból, de azért a férfiak helyt állanak, ennek tulajdonítsd, hogy eddigelé több mint kétezer lövés közül, mely városunkat érte, csak egy birt tüzet gyújtani, a többit rögtön, ezt is fél óra alatt eloltották, pedig olyankor legerősebben lőnek az égő házra.

A megyeházat két bomba igen megrongálta, egyik a börtönt, másik a mint mondják Nyáry szállását ütötte át. Nyáry az előtt fél órával szabadította ki a rabokat s vitte Pilisre.

Ha csöndesebb idők lesznek, s azokat megérjük, fel fogjuk keresni a magas jellemvonásokat, mikkel Pest négy havi története tömve van, elkezdve a legmagasabb

régióktól és le az olvasni nem tudó napszámos családköréig.

Ha már jutalmuk nem lesz, ismerje meg neveiket, lelkeiket a haza, az utókor.

Ti vészbiróságot állítottatok, ti a bűn megtorlásáról gondoskodtatok; mi egyszerű napi emberek erénybiróságot fogunk állítani, ki az elfeledett vagy nem ismert érdemeket egy elismerő szóval jutalmazza.

Csekély jutalom, de mégis az.

Mondd meg azoknak, kik a törvényeket hozzák, hogy míg büntetéseket szabnak az árulókra, kiket — Istennek hála — ujjainkon fölszámlálhatunk, ne feledkezzenek meg az áldozókról, kiknek neve «millió.»

Mondd meg nekik, hogy a nemzet háládatos legyen fővárosa iránt.

II.

Barátom, Lajos!

Pestnek legszebb része elégett.

Fáj bennem a lélek, fenéig keserű a szívem ennyi pusztulás láttára. Szegény Pest!

Azonban most nincs idő verseket írni a pusztulás képeiről. A romok nagyszerűségében eszembe jut, hogy e romok a mieink. Ki fogja őket újra fölépíteni?

És kellett e keserű csepp az örömpohárba. Ez megóv bennünket a mánortól, mit a győzelmi hírek hallásából ittunk. Eszünkbe jut róla, hogy egy megnyert csata után mennyi sebet kell bekötöznünk!

Emberek sebeit meggyógyítja az Isten, vagy a halál, hát azon sebek beheglesztéséről, mik egy ország jóllétén vannak ütve, gondolkozik-e valaki?

Jut-e eszetekbe, mikor a harczy jeleneteket hirlapokból olvassátok, vagy halljátok elmondani a szószékről, hogy ott igen sok fájdalom volt, mi nincs leírva, minek nincs hang adva?

Gondolkoztok-e róla, hogy e fájdalomnak orvoslásra

van szüksége? Hogy a nemzetnek, míg egyik kezében a kardot fogja, másik kezével házat kell építenie, földét szántani s sebeit kötözni?

Leégtek falvaink, a Bánát földei vetetlenek, Arad, N.-Enyed, Komárom romok, Pestre nem ismersz rá, vidékeink kiélve, ipar, kereskedés törpén, népességünk megfogyva.

Én nem tartozom kapacitásaitok közé, kik eszméik és hatáskörük erejével a nemzetet boldogítani tudják és hiszem, hogy fogják is. Én csak a mindennapi emberek egyike vagyok, ki vele érez a tömeggel s ki titeket figyelmeztet, hogy hol kell tenni és mikor, ki elmondja, hogy hol fáj legjobban s hol sürgetős a segély.

Nem szólok egyesekről, hisz én is vesztettem sokat, de az nem jut eszembe, fiatal vagyok, majd visszaszerzem. Vesztette más félkarját s mégsem zúgolódik. De a mit a haza vesztett, annak gondja nehezül lelkemre.

Egyesek kárait megtérítheti az ország de hát az ország kárát mely isten térítendi meg?

Hidd meg nekem, ha az átkozott emlékű dinasztíának sikerült volna bennünket legyőzni, elveszett volna azon pusztítás miatt, mit tulajdon országain elkövetett.

Magyarország kipusztítva, kirabolva jutott vissza reánk.

Egygyel ugyan gazdagabb, mije soha sem volt: a szabadsággal.

De a szabadság, a dicsőség még nem elég a nemzet-nagyságra.

Oda jólét, anyagi jólét kell. Egy egész ország jóléte. S ide nagyszerű eszközök kelleneek.

Most már semmi provinciális érdek sem szorítja Magyarországot háttérbe, alkalma leend nagygyá, tehetőssé lenni.

Földészete, ipara, kereskedése, bányászata leend. Hisz mindene, mindene van. De most mindene meg van rongálva.

Ezeket kellene helyrehoznotok. Sok köztetek az okos ember, ők tudni fogják, miként kell. Én csak annyit tudok, hogy «kell».

És azt kell rögtön. A hol legkisebb tere van a működésnek, el kell azt foglalni. A ki nem harczol, dolgozzék, tegye azt, a mihez ért. Erre nem lehet azt felelni: most nehéz napok vannak, nem érünk rá gyarakat állítani, vizeket szabályozni, épicier gondokkal szerződni; éppen e nehéz napok okai annak, hogy mindenki minden módon siessen használni hazájának. Mert a csaták napjainál még nehezebb napok is vannak és azok az éhség napjai.

III.

Barátom, Lajos!

A politikának itt most nincs nagy kelete.

A fegyverek hangja elnémít minden okoskodást.

Itt csak a fegyvernek van népszerűsége, abból is az ágyújának és abból is a huszonnegy fontosának. Különböben a bomba is tiszteletben tartatik, kivált az olyan százötven fontos, a milyen három emeleten keresztül esik.

A nép itt senkiről sem beszél, mint Görgeiről és Bemről és azokról, a kik ott a hegyeken vannak, kik Budát ágyúzzák s kiknek hogy csak az ágyúfüstjét láthassa, kitolakodik a Dunapartra tömegestől s fel sem veszi, ha közibe kartácsolnak a várból.

Hát vajjon az országgyűlés mit csinál Debreczenben?

Miért nem tudat magáról semmit az itteni néppel? Csak egy rövid kis buzditás, egy elismerő szózat, egy bátorító ígéret jönne a kormánytól, vagy a nemzetgyűléstől vagy akárkitől, a ki Debreczenben országos ember.

Nem volna-e érdemes tárgy egy unalmas délután összeülni s a többek között előhozni, hogy Buda bevétele ugyan igen fontos esemény, de éppen azért annak a nemzetgyűlésnek, mely præponderantiáját a nép

fölött fenn akarja tartani, szellemileg jelen kell lennie ez eseménynél s e jelenléte által is éreztetni souverainitását az országgal.

Ha például a nemzetgyűlés nevében a kormány vagy a kormányzó ilyenforma felszólítást küldene a pesti néphez :

«A nemzet ismeri érzelmeiteket, ismeri szenvedéseiteket. Tekintetbe fogja venni. A nemzet nem akarja, hogy polgárai a hazaszeretet miatt koldusbotra jussanak, a mit egyesek veszítenek a hazáért, azt az egész haza veszti. Legyetek nyugton, az Isten megőriz és a haza megjutalmaz; a nemzetgyűlésnek gondja van reátok.»

Ilyenformán. Ti szebben tudátok és okosabban s ez itt végtelen hatással leendene most. Magamforma simplex embertől semmit sem ér, én nem ígérhetek a nemzet nevében semmit.

Én ugyan meg vagyok felőle győződve, hogy ti előbb jöttetek e gondolatra, mint én azt leírtam s e perczen már tanakodtok is róla, hogy minő buzditással legyetek a főváros iránt, de már egy hete elmúlt, hogy ostrom alatt vagyunk, az ellenség minden pontját a városnak dominálja s mi egyet sem védhetünk s ti még mindig nem szóltatok hozzánk.

Én tisztelem azon nyugalmat, melylyel ti most az ország alkotmányát rendezitek, de nagyon szeretném, ha ezalatt a nemzetgyűlés leendő székhelyén iparkodnátok népszerűségteket fenntartani.

A néphez beszélni kell, mert a ki hallgat, azt elefejtik.

Ne vedd rossz néven a jóakaratot tőlem. Az itteni helyzeteket nem ismerheti más, mint a ki benne van.

IV.

Csodákról írok, csodák napjait éljük.

Az Isten világos tettekben adja tudtára az emberi

nemnek, hogy él és nem szűnt meg az igazaknak őriző paizsa, a gonoszoknak ítélő bírása lenni.

Tegnap leverték a magyar fegyverek a feketesárga zászlót a budai vár fokáról.

Férfi férfi ellen, fegyver fegyver ellen foglalta el a magyar sereg a megfertőzött budai sánczokat, három zászlóalj honvéd három zászlóalj zsoldos ellen tört fel legelől.

E három dicső zászlóalj a 10-ik, 40-ik és 54-ik.

Nem ármány, nem árulás, nem félelem juttatá kezünkbe a büszke várat, kétségbeesett, dühös védelem után lett az mienk, védőinek nagy része halott, a várparancsnok meglöve, a tüzérek leölve mind.

Mikor térdre esve kérték a kegyelmet a honvéd előtt, «nézz Pestre!» felelének azok s nem adtak egynek is kegyelmet. Pest romjaira mutattak nekik s leölték mind. A horvátokat a vár ablakain hányták alá s véres fejeket szúrva fegyvereikre, véres kezekkel álltak ki a vár ormaira. Úgy tudatták Pest népeivel, hogy a boszúállás istene dolgozik.

Így veszett el Ausztriának két legjobb zászlóalja: az oguliniak, így vesszen el a többi!

Mikor már zászlónk a vár falán lobogott, egy ezredes az ellenség seregéből, a neve Auer, a lánczhidat akarta fölvetetni. Az aknász, kire e herosztrati tett volt bízva, vonakodott azt végrehajtani. Auer főbe lőtte a vonakodót s maga indult az aknákat fölvetetni. De él az Isten! A múlt esőzés alatt megnyirkosodtak az akna-kemenczéket összekötő salétromos kötelek, a megáradt Duna beszivárgott a minákba s a legelső kemenczének fellobbanása semmi kárt sem tett a hidban, hanem Auert szaggatá darabokra. Átkozott legyen a sír porában is.

Itt volt alkalmunk az Istent színről-színre látni. Velünk küzdött, fejünk felett állt, hozzánk beszélt.

Mikor városunk üszkei égtek, esőt adott az égből,

eloltá a tüzet s a mi kárt az ellenség egy év alatt tett Magyarországnak, egy hét alatt bőven visszafizeté mindazt. Arany hullott az égből, mondják a földművelők.

Mikor fegyvereink Buda falait ostromolták, velünk volt, reá szakasztá felhőit az ellenség pokol tüzére s eloltá azt, elvette erejét s mikor az utczák vérrel voltak végig festve, mikor a csatának vége volt, kifacsarta felhőit Buda köveire s lemosta róluk a vért s e közben mennyköveivel belevert az elétkozott falakba, mintha mondta volna, hogy azokat mind le kell dönteni az utolsó köig, fundamentomostól, hogy helye se maradjon.

Hiszek egy Istenben, mindenható atyában . . .

E percz óta pietista vagyok. S bármi történjék, ember hatalmától nem féltém Magyarországot többé.

V.

Míg Magyarországnak igen kevés talpalattnyi föld volt, meg tudtuk vetni a lábunkat rajta, most, midőn majdnem egész Magyarország a miénk, nem tudom, hogy hol állok? Veletek semmi szellemi közlekedésben nem lehetvén (ezen egyébiránt segítünk) olyan formán orientálok magamat, mint a kinek a kalapot a fejébe húzták.

Azzal a meggyőződéssel szivemben, hogy az administratio terén lényeges változásoknak kelle történni, mindenütt a régi roszzsal kell találkoznom, a mikor aztán erősen meg vagyok akadva nem tudva, hogy egyomok journalisticus irtogatásával teszek-e ügyünknek jót, vagy ha azokat elhallgatva a közönség előtt, csupán veletek tudatom, mely utóbbi esetben ismét nem tudom, hogy mért kellett születnem papirosfogyasztónak?

A régi kormánybiztos rendszer még mindig ugyanazon járvány, a mely volt; ezek a mindenünnen összehajtott

csizmadiák, ketten-hárman grassálnak egy és ugyanazon helyen, egy és ugyanazon ügyben mindenféle aláírású megbizatosokkal s tesznek egymásnak rettentően ellentmondó intézkedéseket. Egy félkegyelmű itt, valami B. nevű (tavaly asztalos legény volt) széltére sequestralja a honárulók javait, például báró Nyáryét, a kinek a fia nálunk honvéd hadnagy; azok az emberek aztán nyakra-főre szöknek és lesz belőlük forcirozott honáruló. Áll pedig a vagyon lefoglalás abból, hogy az ember a birtokos lovait elhajtja a maga számára.

Ez a férfiú itt rendeleteket ad ki, mik egy Kara-Mustafának becsületére válnának.

Ez lehetetlen, hogy a mi elveink kifolyása legyen.

Rossz, igen rossz sensatiót csinált azon elv gyakorlatba vétele is: miszerint a meghódolt megyék tisztviselői minden előleges inquisitio nélkül cassáltak.

Tolvajoknak, rablóknak egy kerülök-fordulok alatt meg van engedve a rehabilitatio, s azoknak, kik politikai hibát követtek el, nincs. Aztán nagyon jól tudják ám itt az emberek, hogy azok, kik most gyávakra, kétségbeesettekre ítéletet hoznak, a kisértetek napjaiban nem voltak kevésbé esendők, mint akárki más.

Aztán, ha azon elv nem forogna is fenn, hogy ne csináljunk magunknak par force egy halálra sértett reactionárius pártot, abból a csekély prosai okból, hogy hát azok, kiket értök cserébe veszünk, jobbak lesznek-e náluknál? Nem találok ez eljáráson tanácslandót.

Nekem még az nem ok: valakit jó embernek nevezni, hogy semmi, rosszat nem tett.

Hiszen nézzétek meg *megye új tisztviselőségét. Tisztelet, becsület legyen neki, de én nem szeretnék viczispánja lenni. Ha ez mindenütt ily szépen megy, ide s tova a belügyminister sorsát nem irigyleném.

Ily időben, hol minden valamit tudó főre halálos szükségünk van, egy tollvonással leszorítunk annyi practicus embert az administratio teréről s szerzünk

magunknak egy legió tisztviselőt, a kik meglehet, hogy igen szép piros tollakat hordanak, de most tanulják az ábéczét.

Az ember igazán nem tudja: a régiek elvesztése-e a nagyobb baj vagy az újak acquisitiója?

E végtére is legjobb barátja az embernek a megtért ellenség és legrosszabb ellensége az elpártolt barát.

Kár volt nekünk azt az egyet Windischgrätztól eltanulnunk.

Pedig mást is tanultunk tőle. Azoknak a hódolatnyilatkozatoknak közzétételét — a hivatalos lapban.

Hogy valaki — a város vagy megye — *privata diligentia* — köszöntőt írjon a kormánynak, az ellen nincs kifogásom; de hogy a kormány ezt közvégye, vagy plane a nyilatkozatokat elrendelje, azt nem értem. Magyarország nyilatkozzék, hogy elismeri-e természetes és törvényes kormányát? Lehet-e ezt valakinek kérdésbe hozni, ki ügyünk igaz voltát ismeri?

Magyarország meghódoljon maga magának? Kivánni attól a néptől, mely önként adta a hazának vagyonát, nyugalmát, lelkesedését, véré: hogy most szavakban nyilatkozzék. Nem beszélnek-e tettei? Nem beszélnek-e áldozatai?

Azt, hogy Windischgrätz nyilatkozatokat közölt, értem; irás kellett neki arról, a mivel *effective* nem birt; de a magyar csak tulajdonát kapta vissza. S végtére hódolhat-e a nemzet tulajdon kormányának, tulajdon tisztviselőinek? Ti a nemzetnek választottai vagytok, nem urai: ti a nemzetet képviselitek, hát azok kiket képviselnek, kik hozzátok a nemzet nevében hódolatnyilatkozatot irnak?

Ha ti irnátok ki hódolatot egy töletek külön vált *souverainitás*nak, azt érteném; de itt ti magatok vagytok nemzet és *souverain*.

VI.

Egy körülményre, úgy látszik, ti ott Debreczenben teljesen nem is figyelmeztetek.

Budapest elhagyatottságára s mindenre, mi ezt szükségkép kíséri.

Budapest Windischgrätz és Hentzy által megkapta a keresztséget s fővárossá keresztelteték fel.

Nevezetes csatákat vivott a magyar, nagy győzelmeket említhet fel, de győzelmeiben az epochális tény fővárosa visszavétele.

A télen azt tanultuk, hogy Debreczenből is vissza lehet Magyarországot szerezni; de azt is, hogy Magyarországot csak Budapestről lehet kormányozni.

Mi is megtanultuk, mi nekünk Budapest, a főváros is megtanulta ismerni önbecsét, öntudatra jutott, s azt nektek ignorálni nem volna szabad.

A téli szenvedések, az elzártság után, s az utolsó bombáztság által Budapest megifjodva lépett ki a viharokból.

Fogoly volt nehéz börtönben, kinezva és sanyargatva őrei által, de megtanulta azoknak becsét érezni, kiktől elszakított. Elzárva nem is tudta mennyit epedtünk utána, nem — mennyit fáradott a sereg visszaszerzéseért?

Mienk lett újra, inkább mienk, mint valaha volt — de nem szabad vele elhagyatottságát éreztetnünk.

A főváros hónapokig más életet élt, mint mink. Lemosta szelleméből a börtön a multak emlékeit. Elfogultság, elővélemények nélkül nyílt meg számunkra, kész minden impressio befogadására, ami tőlünk jó.

És nincs, ki szóljon hozzá a mi nyelvünkön, azon hangon, mely után epedett annyi hónapig.

A főváros elmaradt közéletünk közelebbi fejlődésétől, hol mi vagyunk ma, a tér idegen s ismeretlen neki. Bámulja, hol találta meg s hogyan, kiket elvesztett? de hogy jutottunk ide? nem tudja, nincs ki elmondaná neki.

Szólhat hozzá a multról, szólhat a jövőőről bárki, nem tudja kinek higgyen, kitől óvja magát?

Keres mindenfelé minket és nem leli azokat, kik erősek voltak a hitben, s kiknek Isten megadta a győzedelem örömét.

Nem látja sehol a magyar kormányt, annak halvány képe él néha placátjaiban a biztosnak.

Mindez nem elégítheti ki a fővárost. Nem lehet a nemzetben erős rendes élet, míg a vérforgás nem szivből indul ki.

Szeretnék elmondani mindent, mit gondolok, de mondani nem is akarok, hogy meggyőzzelek, miszerint minden percz drága, hogy itt legyetek.

Minden emberen látszik a kegyelet kormányunk iránt, mindenki keres okot késedelméért, de oly nehéz lelni, mi valószínű volna s megnyugtatóna.

Jertek minél előbb s jőjjetek, mint hódítók s béke angyalai. A megtisztult főváros szenvedésekben megtisztultnak tart benneteket is, s repesni fog szive örömeben, ha befogad ismét.

Istenért ne késsetek.

VII.

Ha hét bűnös között egy ártatlant elvesztetek, többet ártotok vele, mint ha egy ártatlanért hét bűnösnek kegyelmet adtok.

Mit fog szülni a meghódolt megyék tisztviselőségének általános abandonirozása?

Mit fog szülni ez elv, melyet a theoria nem ajánl, a praxis el nem fogad?

A mostani magyar kormánynak oly hatalma van a nép fölött, minő nem volt egy ország kormányának soha: — a szeretet.

Mikor Magyarország területének nyolcz tizedrésze ki volt véve a törvényes és természetes kormány fizikai behatása alól, mi tartotta volna meg a nemzet szá-

mára az elfoglalt részeket? Nem a szeretet-e? Az imádás, semmi kényszerítés, semmi ámitás által meg nem adható ragaszkodás egy ügghöz, mely veszni látszott, de a mely szent volt.

Mig az osztrák zsoldosokat halálosztó fenyték veri a csatába, mi tartja össze a magyar seregeket, kik még tegnap a földet szántották s ma az ágyúknak rohannak? Nem a szeretet-e? E szeretet, mely mindent, a mi szép, a mi nagy, Istent, hazát, szülötte földet, jogot és dicsőséget egybefoglal.

Mig az osztrák császár minden darab kenyérért, mit e föld terme, de nem az ő számára, pecsétet levelet kénytelen kiadni, kemény sanctiójával a kötélhalálnak, mig minden utczaszegleten kémekeket, minden faluban vészbiróságot kénytelen fölállítani, hogy az emberek ne beszéljék azt, a mit ő hallani nem akar; mi varázs az, mely minden szívet és minden ajkat megnyit, hogy érezze, hogy mondja azt, mit egy egyszerű polgár nem parancsol, — kér a haza nevében; mi iszonyú erő az, mely a semmiből hadsereget teremt, mely e hadseregnek semmiből enni ad, fizeti, ruházza, ha fogy, kiegészíti, mely a földművesnek azt mondja, vedd el falatodat, add a hazának, oszd meg ruházatod vele, hagyd el tűzhelyedet s menj érte csatázni, szedd le tempomod harangjait s önts ágyút belőle, ha meghalsz, ne sírj, kiálts éljent a hazának! Nem az a végtelen szeretet-e, melyről csak az ábrándozóknak volt tiszta fogalmuk, mig tetteikben nem nyilatkozott, örök és való tetteikben, minő az ércz?

Erősebb kormányzási pálczának hiszitek-e a félelmet, mint a szeretetet?

Azt fogjátok rá felelhetni: igen, a bűnnek legyen félelme a törvény szigorúsága iránt.

De a kormányzat nem törvények kiszolgáltatása.

Ti a törvényeket hozzátok, de azoknak kiszolgáltatói nem vagytok, ti még azt sem tudhatjátok, hogy azon

törvények, miket ti szigorúaknak alkottatok, szigorúan fognak-e végrehajtatni?

Így azon rendelet, mely a meghódolt megyei tisztviselők kassatióját elhatározza, azokra nézve, kik szívükben vétkeztek a haza ellen, kis büntetés; azokra nézve, kik bensőleg hívek maradtak; igen nagy.

A magyar Corpus Juris szoros egybefüggésben van Magyarország históriájával.

A hol valamely bűnre élesebb törvény van hozva; ott tudni lehet, hogy azon bűn nagyon el volt terjedve. A magyar törvényhozók sok törvényt megalkottak, de egyet sem ok nélkül.

Ha a kassaló rendelet egykor törvényeink közt helyet foglaland, a historikus azt fogja belőle kiolvasni, hogy 1849 januárjában igen sok hazaáruló lehetett Magyarországon.

Mi azonban tudni fogjuk, hogy akkor nem a hazaárulók száma volt sok, hanem azoké, kik a haza jövője fölött kétségbe voltak esve.

Hogy igazat mondtam, nem hivatkozom azon körülményekre, mik közt az ellenség által megszállott földek tisztviselői voltak, hanem utasítom a nemhivőket azon inquisitionális aktákra, mik a gyémánt-pör részleteiben adatokul szolgálnak. Azok megmagyarázandják, hogy mint hittek a haza jövőjében azok, kik legjobban diktálták a guillotint a kétségeskedőkre és eltántorultakra.

Én részemről nem akarnék e tények számára a törvénykönyvben monumentumot építeni, hallgatok róluk orczapirulással s azóta nem jut gyűlöletemnek egy-egy szikrája sem azok számára, kik szájjal vétkeztek, de tán lelkükben, vagy éppen tetteikben hívek maradtak az egy igaz hazához.

CHARIVARI.

Életképek.

1848. Martius 23.

1.

Egy úgynevezett feketesereg is alakult e napokban fekete zászlóval, halálfő a közepén. Itt vonult össze a néhai aristocratiának vert maradványa. Hadd gyászolja mindenki a maga halottjait, ki fehérben, ki feketében.

Már most csak az a kérdés, hogy szín-e a fekete? Az optica azt mondja, hogy az a szinek hiánya. Egy szóval olyan *neutralis* valami.

2.

Azt beszélik, hogy Metternich itt van valahol Pesten. Sokan már azt is tudják, hogy boltot akar nyitni az életében összevásárolt lelkekkel kereskedendő. Hagyja abba: jó bornak nem kell czéger; *becsületes* ember, ha el akarja a lelkét adni, mindig talál vevőre.

3.

Két angol utazó érkezett mart. 15-kén városunkba. Ezek Palermoban voltak, mikor ott a forradalom kiütött; békeszerető lordok lévén, onnan rögtön eltisztultak Mailandba. A mint oda érnek, kiüt a forradalom.

Innen szintén odább kelve, utaznak Párisba. Alig vannak ott egy hétig, kiüt a forradalom. Itt ismét felpakolnak, mennek Münchenbe: alig szállnak le a kocsiról, kiüt a forradalom. Rohannak Bécsbe: itt végig se mennek még a városon, már áll a forradalom. Végre is Pestre kergeti őket a sors: s a mint lábukat a partra teszik, itt is kiüt a forradalom. Így ezek mindenütt magukkal vitték a forradalmat. — Csak odább-odább még mylordok! Itt meg ne állapodjanak, menjenek, járják be az egész világot.

4.

A huszár-nemzetőrség is erősen verbuvál, száma túlhaladja már a háromezretet, mind gyönyörű válogatott szép hazafiak, az egyenruha alig kerül többé háromezret forintnál. — Tegnap odamegy közibök egy zsiros suhancz, gyönyörűen kitisztítva, mintha sasokkal küzdött s képményen bujt volna keresztül, s be akarja magát iratni. Kérdik, hogy kicsoda? — *Alföldi nemes* ember. — (Alföldinek elég alföldi, hanem nemes embernek kissé nagyon ittas volt a fiu.) — De ló kell ám majd ide! — Hiszen ha csak ló kell! (mondaná Bandi a «Csikós»-ban).

5.

Hogy fejlődék a jellem a forradalomban: többeknek a nép szónokai közül a forradalom alatt kalapja, pálczája vagy köpenye tévedt el, s másnap a nép fölkereste őket: hogy kezükbe szolgáltatthassa elvesztett tulajdonaikat.

6.

Hir szerint Angliában is köztársaság van már. Az ördög nem alszik, mondja az egyik fél. Nem rövidült meg az isten keze, mondja a másik.

7.

Kecskeméten is kitűzetett a városházára a forradalmi lobogó. Ezt a tanodai fiatalság követelte, mondván: ha a tanács ki nem tűzi, majd kitűzzük mi.

A helybeli katonaságnak megizené a helyhatóság, hogy szépen viselje magát. Fölösleges volt. Azok azt felelték: csak minket ne bántsanak, mi nem bántunk senkit. Nem is volna tréfa, ha a kecskeméti húszezer vasvillás nationalgarde nekitámadna egy mélyen tisztelt lovasezrednek, két óra múlva nem lehetne megismerni: melyik volt az ember, melyik volt a ló?

Hanem a kőrösiek maig sem hisznek semmit. Azt mondják: Schneiderribillió az egész. Aludjunk még egy kicsit.

8.

Egy mélyen tisztelt főbíró úr, a mint a helytartó-tanács rendeletét vette a censura eltörlése felől, ilyenformán irt alispánjának: «a helybeli censort felfüggesztettem s a sajtótörvények kidolgoztatásáig magam vettem által a censori hivatalt.»

9.

Mi lesz már most ezekből a szegény censorokból? (csakhoggy már egyszer megértük, hogy sajnálhatjuk őket!) Kovácsmesterek nem lehetnek, mert ők csak békókat tanultak csinálni s ezekre szükség többé nincsen. — Kertészek nem lehetnek, mert ők a virágokat gyomlálnák ki s a maszlagokat tennék üvegházba. — Szabók nem lehetnek, mert az ő ollójuk szabása után a carbonari köpönyegből is gályarab kámzsa támadna. — Ha molnárok lennének, ott igen értenének a vámolás-hoz. Legjobb lenne nekik most lapszerkesztőkké lenni s mind azon dolgokat, miket egykor más lapokból ki-

törültek, egyenkint kiadogatni. Ebből gyönyörű ragout kerekednék s alkalmasint eltartana ebben a században.

10.

Pesti írók nejei egy szépen himzett zászlóval fogják megajándékozni a nemzetőrséget. Ily kedves kezeztől varrott zászló alatt aztán öröm lesz csatázni a hazáért. Petőfi ezelőtt két hónappal megírta azon verset, melynek refrainje ez: varrd meg azt a zászlót, feleségem! A költők a világesemények látnokai.

11.

Lajos Fülöpnek a párizsi proletárok collecta útján alamizsnát szándékoznak küldeni. Szegény még úti-költséget is elfelejtett magával vinni. Az volna még szép, ha mint Abdolonymus király, földművelésre szorulna az egykor rettegett monarcha: hogy éhen ne haljon.

12.

Pestmegye rendei közgyűlésileg elhatározzák, hogy ezentúl minden címeiket megszünteknek fognak tekinteni. Semmi nagyságos, semmi méltóságos, tekintetes, nemes nemzeti urak és asszonyok többé. Az egyszerű «polgártárs» és «polgártársnő» czimzettek foglalandnak helyet a törvényes nyelvben is. A közéletben eddig is széltére divatoznak már. A chinai falak a szellem egy lehelletétől leomlottak. Több tekintetes nemes vármegyék táblabirái bámulva kérdezik: hát minket hogyan fognak ezentúl titulálni?

13.

Pesten hölgy-nemzetőrsereg van alakulóban; nem volna rossz gondolat. Ha ránk bizná valaki, tudnánk mi oly

bataillont összeválogatni, mely előtt lerakná az egész armádia a fegyvert. Egy ilyen amazoni tekintettel több ellenséget le tudnánk győzni, mint valamennyi rozsdás karabinnal, miket méltóságos báró Lederer főhadikormányzó ő excellentiája számunkra kiválogattatott. Mint illenék a szép fürtökre a kócsagos kalap lengő tollaival, a karcsú derékra a bogláros kardkötő: s a fehér kezekbe a még ragyogóbb aczél. Föl, szép amazonaink, a haza mindnyájunké. Vizzuk ki az egri nevet! Adjunk példát a férfiaknak, mutassuk meg nekik, hogy a nők sem félnek az egyenruhától.

14.

Bon soir citoyen Széhenyi! mond valaki a nemes grófnak. — Bon nuit citoyen sansculotte — felelt rá a nemes gróf.

15.

Egy bonmot hallottunk jelszavainkra mondatni s minthogy a tréfa talpra esett, mielőtt elleneink közül valaki elmondaná, magunk teszszük közzé.

Egy citoyen sansculotte neki esik a másiknak s azt hátba üti, mondván: «szabadság!» a másik visszafordul: detto hátba üti és azt mondja: «egyenlőség!» ezzel kibékülnek, kezet nyújtanak és összeölelkezve mondják: «testvériség».

16.

Az országgyűlés hozott sajtótörvényeket. Ezek is oly formán ütöttek ki, mind mikor a földműves esőért imádkozik, aztán jégesőt kap. Köszönjük mi az ilyen sajtószabadságot. 10 ezer pengőt kell készpénzben biztosítékul lefizetni annak, ki martius 20. óta divatlapot, 20 ezeret a ki napi lapot ad ki; ki ezt nem tette, egy évi fogságra büntettedik. E szerint mi valamennyien, kiknek azóta lapja megjelent, ingyen szállást kapnánk

egy esztendeig. Nem volna rossz gondolat, így igen jól kijátszhatnak a háziurakat. Kisebb-nagyobb vétségekért *egy naptól* fogva négy évi börtönt remélhetnek az illető írók. Honoráriumnak elég bőkezűen van osztva. *Nem szabad megsérteni a törvényhozó testületet.* Ez legmulatságosabb.

Vajjon mikor a tens rendek a váltótörvényeket hozták, miért nem kötötték ki, hogy a törvényhozó-testület tagjait nem szabad exequálni? Könnyű volna így törvényeket hozni, hogy maga a törvényhozó-testület kivétel legyen alóla. Csak a mi az Istenhez megy és az Istentől jön, az a szent; a többi megbíráltatik. Önök el látszanak felejtetni: hogy önök nem urai a népnek, hanem csak küldöttei. *Megsérteni* senkit sem szabad a sajtónak, de *megmondani az igazat* mindenkinek szabad és kötelesség.

17.

Van itt körülünk egy (talán több is) újdonan sült nemes ember, ki tavaly vásárolta a nemességet, persze nem vérén, mint Árpád alatt bejött ősapáink, hanem jó pénzen, mint sok más egyéb megvásárolható dolgot; most ez azt kérdi: hogy hát ő neki ki adja vissza a pénzét, a mit a czimeért adott? — A kutyabőr így hangzik: «birja pedig ő és az ő maradékai mind ezen jogokat örökkön örökké tartandó időki.» Ennek is furcsa fogalmai támadhatnak az örökkévalóságról.

18.

— Nem értem én ezt, — mond egyik communista a másiknak, — ha mindent egyenlően felosztunk egymás közt s te holnap a te részedet mind beiszod, mi lesz akkor?

— Ujra osztozunk!

April 2.

19.

Édes öcsém, te is azt mondod, a többi is azt mondja: *utolsó* csepp vérünket a szabadságért! Szeretném már azt is látni, a ki az első csepp vérét felajánlaná!

20.

— Kaptál *«Ferencz-émlék-pénzt?»* Kérdi egyik bécsi a másikat?

— Nem én.

— Nesze, adok én egyet. S ezzel kezébe nyom egy — két garasost a harmincz krajczár felirattal.

21.

Egy püspöknek a szivét holta után bebalzsamozták. Testét eltemették a k*í sírboltba, szivét a sz*ibe. A teste fölé ily sírfeliratot tőnek: «itt fekszik egy *szivtelen ember*». A szive fölé pedig ezt: «itt fekszik egy *embertelen sziv*».

22.

Egy censor nem tudott francziául s ezért minden francia szót kitörült, a mi elébe akadt, irgalom nélkül. Azt mondta, hogy ötet nem lehet azáltal megcsalni, hogy az ember dolgokat ír, miket ő nem ért. — Egy másik pedig nem értette az új szavakat, s ezért mindent a párizzpápaiban keresett utána. Egyszer Döbrentei egy kéziratát bírálta. Látja e szót: «kontár». Quid hoc est? Non intelligo. Posui ipsi «kantár». Másutt látja e szót: «erény». Nem érti. Teszi helyette «remény» stb.

Az elhatározó percz itt van. Midőn e sorokat írjuk, éjfélnél van, a szabadság tere tömve van néppel, mely rivallja: fegyverre! fegyverre! Fáklyavilágnál olvassák föl a ministerek a királyi kegyelmes leiratot, mely tudtunkra adja: hogy a király adott szavát nem akarja beváltani. A nép rivallja: Megcsaltak bennünket, fegyverre, fegyverre! A harangokat félre akarják verni. — Most vagy soha! ezen szavakkal végzi beszédét az egyik minister. Ki kell hirdetni az országban: hogy a haza veszélyben van. Itt vannak késedelmeskedésünk keserü gyümölcsei. Mindennap hinni, mindennap megcsaladni és mégis mindennap újra reményleni! A végső perczre jutottunk. Ki fog a polgárvérről felelni, mely a vakhit miatt omolni talál? Egyetlen reményünket még a nádorban helyezük. Kívüle csak az Isten és a kétségbeesés velünk. — Szegény hazám, szegény hazám! — — —

Ápr. 1. Vége az aggodalmaknak. A király mindenbe beleegyezett. A ministerium fel van állítva. Egy óra óta mindenütt béke és rend.

★

Az országgyűlés eloszlik. Ez nem nagy baj, ennél nagyobb szerencsétlenség is történt már Pannoniában. Azzal rágalmazták a haza aranygombos atyjait, hogy félnek hazamenni. Félnek? Ugyan miért? Nem féltek akkor, mikor minden diéta végével ujnál-ujabb terheket vittek haza a népek nyakába, s félnek most, midőn a szabadság hírével térnek haza? Most félnek a hazameneteltől?

Tán még jobban félnek az ismét el nem jöveteltől?

Könnyen megeshetik. A jövő országgyűlésnek alkalmasint más arcza lesz, mint az eddigieknek. Ezt megjövendölheti az ember, a nélkül, hogy Sybilla volna.

24.

X. lap szerkesztője megköveti a tens nemes vármegyét: hogy adják vissza neki a censorát, mert ő nem akar senki fiáért felelős lenni. Bizony pedig már Oroszországban is el van törölve a censura, a mennyiben tudniillik semmit sem szabad nyomatni.

April 9.

25.

A pesti polgárság szörnyen haragszik a vörös színre. Azt hiszi, hogy ez mindjárt *guillotint* jelent. Az «*egyenlőség*» század bajnokainak ismertető jele vörös szalag lévén, szombaton délután ezek közül néhánynak osztattak ki a legelső forradalmi ütlegek; szalagaik letépetvén karjaikról. Sőt annyira ment a vörös szín elleni harag s a nemzeti szín iránti szeretet, hogy a kocsmárosoknak megizentetett: mikép a paprika tartó mellé só és majoránna-tartót is tegyenek, s ezentúl minden veres-szakallú ember zöldet, fehérét tartozik a szakállában viselni; különben botba fut.

26.

N. K... i atyánkfainak körülbelől ilyen dictionariumot adtak a kezébe illető hatósági vezéreik, mikből aztán nagyot érthet a ki akar; de nem az igazit.

Szabadsajtó: Ugy mint szabad lesz szüretkor minden embernek bort mérni.

Reform: Minden ember református fog lenni, azaz: kálvinista.

Egyenlőség: Kinek mije van, azon megosztozunk.

Szabadság: Üthetjük már a zsidót; senki sem bánt érte.

Nemzeti őrsereg: Igy akarják a szegény embert beverbuválni a katonaságba, elvinni Muszkaországba. Köszönjük akkor az estáncziát!

Közteherviselés: Nem fizetünk többet a papnak.

Urbéri viszonyok megszüntetése: Ezentúl a földesúr szántja a jobbágy földjét.

Esküdtszék: Kikergetjük a senatorokat a városból.

27.

A nemesség megszüntetése. Hát nem lesz többé haute-volée bál? Hát a parasztnak is be szabad jönni a casinóba? Hát a leeresztett hajú leány-asszonynak is le szabad ülni arra a padra, hol a kalapos kisasszony ül? Hát a varga leánynak is szabad lesz már parazolt hordani? Hát a kékbeli ember semmivel sem lesz alábbvaló, mint a zöldbeli ember? Hát civis lesz már most minden ember? Hát nem lesz már most a theatrumban sem első hely, sem kakasülő? Hát nem csapjuk meg már a parasztot többet? — Eh, hisz ez égbekiáltó!

28.

Nemzetőrség.

— Jobbra kanyarodj!

— Mit gondol szomszéd, komám uram, nem jobb volna balra kanyarodni?

Ápril 16.

29.

Mi hir Kis-Ázsiában? Kis-Ázsiában annyira divatba jöttek a fáklyás-zenék, hogy jelenleg egy kölcsönfáklyás-zenét-adó-társulat látta jónak a világra jövetelt, mely által minden részvényes tag sorshúzás útján ré-

szesülni fog e megtiszteltetés nemében. Ha a társaság például 365 tagból álland, mindennap egynek neve kihuzatik s az, fáklyás-zene kíséret mellett, körülbelől ilyenforma dictióval fog felköszöntetni: «Tekintetes táblabíró úr! Önnek érdemei elszámlálhatatlanok, nem szükség őket hosszasan felemlítenem, de nem is czél-szerű, mert a fáklya drága, s pedig holnapra is kell; elég legyen ön magasztalására annyit felhoznom, hogy ön a részvényét pontosan lefizette, minélfogva van szerencsénk önnek háza elejét szurokfüsttel megdicsőíteni; éljen!» A fáklyák pedig ott helyben rögtön eloltatnak, s gazdálkodás tekintetéből másnapra eltétegetnek s ez így megyen, míg az év lejár, minden istenáldott éjjel.

30.

Az erdélyi kormányzó ilyen szép atyai szavakkal nyugtatá meg a petitiót benyújtó népet: «hallottam: majd meglátom; most pedig *takarodjanak önök haza.*» Nem hosszú, de szép!

31.

Egy nógrádmegyei faluban kérdi a földművelő nép a paptól: ki adta nekünk a szabadságot? A pap felelé: a császár, a ti apátok! Elmentek azután a zsidóhoz, a ki pálinkát mér, kérdik tőle ugyanazt, ez azt felelé: a nemes urak adták e jókat. Melyik mondott már most igazat? Kérdik végre a szolgabírótól. Ez is azt felelé: hogy a kaputos urak voltak olyan jók. «Na, mond erre a falu szája, ha ez így van, nem kell nekünk a pap; hanem a zsidót megteszszük a jövő restellatió esküdtnek.

32.

Insurrectionalis jelenet.

Jön az éjjeli őrvonal. A laktanya előtt nadrágba dugott kézzel pipázik a strázsa és nem mozdul. Kérdé

a patrouille-vezér: hogy mért nem kiált queraust? Van eszem, felel a táblabíró-silbak rendületlen phlegmával, mikor azok odabenn a meleg szobában makaóznak, ordíthatok én, a meddig tetszik, még sem jönnek elő.

April 23.

33.

Párisnak egy városnegyedében már nem fizetnek házbért. A zsellérek a communismus elveihez csatlakoztak, a háziurak ki vannak barricadozva. A minapi népgyűlésen a pestiek is gyakorlatba akarták hozni e nemadózási rendszert. Persze, ha voksolásra kerülne a dolog, a háziurak iszonyú kisebbségben maradnának. Annyival is inkább, mert az okoskodás nagyon is gubára ragadó. A háziurak az ő zselléreiknek zsarnokai: mind megannyi Lajos Fülöp en miniature. Egy orosz czár mind-egyik külön.

A háziuraság eszméje egy az absolutismussal, egy a zsarnoksággal.

Mert:

1. A zsarnokokat nem a nép választja, a háziurakat sem. Maguk teszik magukat háziurakká.

2. A zsarnokok a népet szertelen adóval szokták terhelni; a háziurak szintén.

3. A háziurak még csak nem is «Isten kegyelméből» uralkodók, mint ezt a királyok szokták neveik után irni.

4. A háziurak a világosságnak esküdt ellenségei, bizonyítja ezt Budapesten minden lépcső és folyosó.

5. A háziurak csupán megvesztegethető ministereket tartanak, kiket a köznapi világ házmestereknek nevez.

6. A háziurak egytől-egyig absolut monarchák, dalai lámák, orosz czárok, török sultánok, Nérók, Caligulák és Dsingiszkánok, házmestereik mindmegannyi Guizot, Metternich, Paskevics, Apponyi, Radeczky, török basák, mandarinok, hetmanok és adminisztrátorok!

Minthogy pedig republikánus országban ejusdem farinae urak számára nincsen türelem többé, azért Párisban a háziurak ünnepélyesen detronizáltattak.

Csak hogy ne ebben kezdjétek Párist utánozni, kedves magyarjaim.

34.

A mult napokban ismét nagy rakétás ünnep volt: az ablakok jól ki voltak világítva, a görögtűz is meglehetősen sikerült, sok helyütt olajos papirosra festett képek látszottak. A nép bámulta őket.

A többek között legnevezetesebb volt egy tömlőcz ablaka a megye házában, ez is ki volt világítva. A benne lakó raboknak mart. 15-kén kellett volna a magok évnegyedes huszonöt pálczaütését fölvenni. A forradalom napjai róluk is elvonták a baromi büntetést. Utolsó garasait tették össze, hogy tömlőczük ablakát e nagy nap emlékére illően kivilágíthassák.

35.

A vidéken egy zsidó-arendás megfogad egy nemes legényt kocsisnak. A nemes legény teljes életében illő büszkeséggel utálván a dolgozást, a mint hallja, hogy nincs többé robot, fut a gazdájához, kezébe nyomja az ostort s búcsúzik tőle, mondván: «megjött a szabadság, Iczik gazda; nem dolgozom én kendnek többet.» — A zsidó megérti a dolgot s azt mondja: «no János, ez ugyan nagyon jól van; még eddig nem mertem kendnek megmondani; de már most, ha eljött a szabadság, én is meg mondom kendnek, hogy kend egy semmirekellő lusta filkó. Isten megáldja János.

April 30.

36.

A miniszteriumhoz ez ideig 1642 folyamodvány nyújtott be. Mind hivatalt kérnek, de egyik sem mondja meg, hogy mifélett? Magyar ember természetesen universalgenie szokott lenni, kivált ha még táblabíró fajta. Kilencz iskola padjába belefargta a nevét s mikor a tizedikből kimenekül, ott van, hogy mindent tud a világon, a mire szüksége nincsen. Ilyenkor aztán csak az a kérdés, hogy cserzővarga legyen-e, vagy miniszter? Mindkét pályára egyenlő előkészletei vannak. Mikor magyar nemes ember a fiát iskolába küldi, azt mondja neki: «tanulj fiam; tebelőled még palatinus is lehet.» S az aztán szörnyű baj, mikor egynehány százezer ember egyebet nem tanul, mint minek csak palatinus korában vehetné hasznát.

37.

A minap oda megy egy német Klauzál miniszterhez, mint sok más német.

— Karsamadiner! — Jó napot, polgártárs!

— Ah, excellenz, nem ismer engem?

— Nincs szerencsém, polgártárs.

— Én vagyok az a friseur, a ki ő excellentiájához a premier miniszterhez jártam tavaly országgyűlés előtt.

— Ah! nagyon szép! mivel szolgálhatok önnek polgártárs?

— Nagyon furesa körülmény hajtott ide excellentiád-hoz, magam sem tudom, hogy kezdjem? de nem volt máshoz bizodalمام. Eddig az volt a czimerem egyik felére felirva, hogy «friseur» a másik felére pedig az hogy: «coiffeur», jobb lett volna ugyan azt írni helyette, hogy: «perruquier», mert ez szebb is, nobelabb is és

legalább magyarul van; hanem már most meg akarom változtatni a feliratot a miniszterium tiszteletére s e végett bátorkodtam folyamodni, vajjon méltóztatik-e beleegyezni, hogy így irjam «fodrász?» vagy pedig így, hogy «hajfodrász?» Én a miniszter úr ő excellentiája válaszában tökéletesen meg fogok nyugodni.

Képzeljük már most e kérdéshez Klauzálnak elpusztíthatatlan türelmű szelid képét, melylyel ő a folyamodónak egész türelmesen felelé: legjobb lesz, írja ön így: «hajfodrász!»

Milyen huszonötöt csapatott volna erre egy torontálmegyei szolgabíró!

Május 7.

38.

Egy sógor-lap csunyán kifakadt ellenünk. Azt mondja, hogy köszönik a németek a mi *csókjainkat*, ha mi pénzt meg katonát nem adunk nekik Olaszország ellen.

Hát te azért jöttél ide csókolózni, mert azt hitted, hogy ez a jó bolond magyar neked minden csókért kád aranyat ajándékoz?

Tíz milliót egy csókért! Te! Hisz ennyit *Cleopatra* sem kapott. Nálunk becsületes magyar ember, ha valakit megcsókol, tartja tisztességnek, s a ki itt pénzt kér a csókért, annak nem szabad nappal járni az utcán.

39.

A dicsőségesen elmúlt fáklyás-zenék egyikénél egy budapesti nemzetőrkapitány kirendelte a századját — fáklyát vinni. Vajjon nem fognak bennünket majdan kukoriczafosztásra és hajtóvadászatra st. eff. is kirendelni?

Nem értjük mi egymást.

A nemzetőrség eszméje pogányul el van sántítva.

A nemzetőr nem silbak. A nemzetőrnek nem kell prezentirozni tudni, nem is szabad.

A nemzetőr nem drabant. A nemzetőr nem arravaló, hogy éjjel a korezmákat vizsgálja, s a proletáriusokat pórázra szedje.

A nemzetőr nem bakter. A nemzetőr nem azért van a világon: hogy a tisztelt házi urak nyugodtan fekhessenek az ő füleiken.

A nemzetőr nem díszpolgár. A nemzetőrnek nem az a dolga, hogy tarka ruháját és fényes fegyvereit parádézni hordja, mikor nagyuraknak kell gyönyörűséget szerezni.

A nemzetőr tisztán bajnok, semmi más. A nemzetőr kötelessége víni, löni, hadakozni, farkas-szemet nézni az ellenséggel, barricadokat csinálni, s béke idején e műtételekben magát gyakorolni. A strázsát-állás, patrouillozás, prezentirozás maradjon a tisztelt bakter uraknak, katonauraknak és aranymentés uraknak; ők arra valók.

40.

Az erdélyhoni oláhoknál ilyen jó színben állanak mozgalmaink:

«A szerecsen császár háborút izent a magyar királynak. Ennek oka az: hogy miután Szerecsenországban minden férfinak tíz feleséget kell tartani, hát a szerecsen császár most a szomszédból hordatja össze az asszonyokat. E végett mind Magyarországon, — mely Szerecsenországhoz legközelebb esik, — mind Erdélyben össze fogják szedni a nők közül a barnákat s odaadják a szerecseneknek.

De már ezt nem engedjük!»

41.

Valahol már megint nagy ünnepély készül. Sütnek, főznek, borokat fejtenek. Érzem a rántás szagot. Azt

mondják, hogy az orosz követeket várják. Ők is el akarják fogadni a pesti tizenkét pontot s nekik is felelős miniszterium kell, — olyan mint a mienk.

Isten neki. Megosztjuk velök is. a mink nincsen.

Kell pénz barátaim? Itt van, vigyétek! van nekünk annyi mint a polyva; hozzatok zsákot, hordókat, kádákat, szapullókat; a mi csak van. Adunk mink, a mennyi kell, örülünk, hogy szabadulhatunk tőle.

Itt van mindjárt Bécsnek tiz millió esztendőnkint. — Tessék! — Aranyban, ezüstben.

Itt van Lengyelországnak másik tiz millió. Csak kocsit kell érte küldeni.

Szerbiának — no ennek elég lesz hat millió. Ha több kell, csak szóljanak.

Moldáviának, még nem tudjuk, hogy mennyi kell? Előlegesen tessék a három millió. Ezért interest sem kérünk.

Olaszországnak — ah ennek kell küldeni husz milliót! Legalább! Mi az nekünk?

Csehországnak detto tiz millió. Azok is jó emberek.

Törökország — te is gyere elő. Szólj: mennyi kell? A magyar nemzet nem tud hová lenni nagylelkűségében, megful a maga zsirjában. Segítsetek rajta!

Tessék, tessék.

Kell katona? Azt is adunk. Kinek volna az, ha nekünk nem! Annyi van, hogy mint midőn Xerxes felállt egy hegyre, onnan nem látta a katonái sorának végét: azonképen mi is, ha egy hegyre felállunk, hát egyet sem látunk.

42.

Egy gazdag táblabíró, ki mint kiszolgált hadastyán, szintén kapott oly rézpecsétet, a melyet a katonák szoktak a gyomrukon hordani, s a mit Isten tudja miféle érdemekért osztogat a császár, — hát azt a pecsétet elvesztette.

Másnap kihirdetteti, hogy a ki ezt az elvesztett érdemdisz-rendjelt neki megtalálja és haza viszi, kap jutalmul öt forintot, persze fekete bankóban.

Nagyon szerette a pecsétjét, büszke volt rá; hát nem lehet csodálni, hogy oly feligért érte.

Harmadnap (abban a városban történetesen sok katona volt) kilenczvenhat ilyen érdemdisz-rendjelt vittek a nyakára, darabját öt forintjával. Egyecskét *vesztett* el s kilenczvenhatot *találtak* neki harmadnapra.

43.

A városháznál megint dictióznak a zsidók és a magyarok ellen. Aesopus meséiben a barmok beszélnek úgy mint az emberek; itt megfordítva kezd lenni a dolog.

44.

Istentelen világ!

Képzeljétek csak minden világ keresztyén népei: Pesten husvét első napján a magyar színházban játszottak!

Oh te Szodoma és Gomora, te Ninivé, te Babylon! Te bűnnek leánya: Husvét első napján bűnös világi mulatságnak nyitni meg a comédiaházat! nem félsz, hogy elsülyedsz?

Nem, nem, sokáig nem állhat a világ. Az özönviz már nem messze van. Én megyek, váltok jó előre jegyet a Noé bárkájára.

45.

E napokban jött közénk egy pár lengyel, kik egyenesen Krakkóból szöknek.

Egyiknek meg volt löve a lába.

Ott is szép dolgok történtek.

A kormány megengedte nekik a national convent összehívását.

S mikor szépen együtt voltak, akkor elkezdte őket kartácscsal lövetni. Nem rossz módja a capacitatióknak. Az ilyen véleményre persze nem lehet másképen, mint barricadokkal felelni.

Szegényeket azonban szétverték onnan is, s most már igazán földönfutók.

Tépjétek le az égről Sobieski paizsát s dobjátok a kútba.

Ha ti egykor e paizsszal meg nem véditek Bécset, most ennek a Bécsnek kövein a kecskék legelnek s a denevérek készítenek fészket és ti szabadok vagytok.

Nem gyilkolt volna meg benneteket — hálából, a miért megszabadítatok, midőn a halál szeplői kiverték, midőn patkányait kezdte már megenni.

46.

Quod nova testa capit, etc. A ki egyszer táblabirónak születék stb. Kimondtuk, hogy nincsenek többé titulusok s alig számolunk hatot, megint benne vagyunk a titulusokban.

Most már mindenki oda teszi a neve után: N. N. nemzetőr, X. Y. közlegény a XX. nemzetőrszázadban I. A. a XVI. század nemzetőrség felcserje. O. J. hadifőjegyző. Q. Q. nemzetőr-ezredes. Csak kitörik a szeg a zsákból. Elhagytuk a «tekintetést» s behoztuk a «citoyent.»

A titulus nem azért titulus, mert czifraság; hanem: mert erre a kérdésre, hogy: kicsoda? azt feleli, hogy: micsoda?

Május 14.

47.

Sopronmegyében egy falu jobbágysága föl akarta osztani a földes ur jószágát.

Szerencsére a katonaság jókor közbejött s a lázadók kegyesen megszeppenve oldalogtak haza.

Néhányan a falu bölcsei közül, tartva attól, hogy e kudarczot vallott revolutiónak még következesei is lehetnek, megkérdezték a notáriust, hogy mi bajuk történhetik ezért?

A notárius tanult ember levén, azt mondá:

«Ezért kigyelmetek közül ötöt hatot felakasztanak, a többit elviszik katonának.»

«Uram, notárus uram, nem jól lesz az, segítsen fejünkön!»

«Bizony nem segíthetek én, édes atyámfiai, ha csak kentek magok meg nem előzik a statariumot, s az egész faluban mindenkit, a ki csak résztvett a nyugtalankodásban, huszonötig nem csapnak.

Ezeknek sem kellett több, mentek rögtön a biróhoz.

«Biró uram ne sajnáljon ránk huszonötöt csapatni.»

A birónak mit volt mit tenni? előhuzatta a derest, lekapatta sorba, betürendbe s huszonötig csapatta az egész falut.

Akkor aztán magát a birót hasaltatták neki. Mit volt mit tennie? kiállta ő is az ő huszonötjét s már most áldják mindnyájan az ég urát: hogy ily szépen megszabadultak a véres büntetéstől.

48.

Egyszer Mária Terézia alatt felzendült Bécs legalsóbb osztályú népe.

Kérdi a királyné: hogy mi baja a canaillenak?

— Nincsen *kenyerük* szegényeknek, — felelék neki.

— Minő finyáskodás! — szól erre méltó indignatióval a királyné, — ha nincs *kenyerük*, hát mért nem esznek *zsemlyét*?

49.

Ferenc király egykor egy feldmarsalával ferblizett a táborban.

A király beszerelt, a marsal aussizott: azután gustirozott mind a kettő.

Ekkor a király ijesztteni akart s hívott két huszast, a marsal megadta és visszavágott még hatot s kérdezte mije van?

A király kivágta:

— Három király, magam vagyok a negyedik. — S nyult a cassa után.

A marsal legkevésbé se jött erre konfusióba, ő is kivágta a magáét:

— Három disznó, magam vagyok a negyedik. S beseperte a cassát.

Május 18.

50.

Kérdés. Miben különbözik a francia forradalom a magyar forradalomtól?

Felelet. Abban: hogy a francziák *el akarták kergetni* a királyukat s ez nekik *sikerült*; a magyarok pedig örömet *haza hozták* volna a királyukat s ez meg nekik *nem sikerült*.

51.

Kérdés. Micsoda titkos jelentéseik vannak az érdemeleknek, miket a királyok osztogatnak?

Felelet. A *kereszt* azt jelenti: «ime te is segítettél a népek megváltóit keresztre feszíteni, viseld érdemed jelét a nyakadra kötve.»

Az *aranykulcs*: «hű tömlöcztartója voltál a szabadságnak; viseld porkolábi érdemeid diszjelét magadon.»

Az *aranyláncz*: «engedelmes igavonója voltál a te uradnak, legyen megaranyozva a láncz, melylyel zsámolyához vagy kötve.»

Az *arany sarkantyú*: — «első voltál ott, a hol futni kellett, legyen mivel sarkantyúznod a lovadat, ha háborúba mégy.»

Az *arany gyapjú*: — «jámbor birkája voltál a te uradnak: viseld tulajdon bőrödöt.»

A *térdkötő*: — «köszönd e harisnyakötőt azon érdemeidnek, miket magadnak az udvarhölgyek körül szerezteél.»

A *tárcza* végre ilyenformát jelenthet: — «tömted a gazdád tárczáját a nemzet pénzével, már most emlékül tartsd meg magadnak a bugyillárist.»

52.

Kérdés. Mit csinálnál te Jellacsiessel, ha te volnál a nagy mogul?

Felelet. Először szép szóval kérném meg: hogy ne sajnálja magát fölakasztani.

Kérdés. S ha szót nem fogadna?

Felelet. Akkor iszonyú chriát irnék neki számtalan periodus quadrimembrisekkel, phrasisokkal, similitudokkal, citatumokkal, syllogismus catenatusokkal, flosculusokkal, locus topicusokkal, emblémákkal, chronostichonokkal s mindennemű rhetoricai figurákkal felfegyverkezve, melynek prologusában a haza boldogságáról, epilogusában pedig azon édes kötelességről szólnék, melyben részesülni fog, ha e chria folytán magát rögtön felakasztja. Adnectálván a ministeriális ferman mellé egyúttal a szolgálatttevő selyemzsinórt.

Kérdés. S ha még akkor sem akarna engedelmeskedni?

Felelet. Akkor elküldeném neki a magyar tudós társaság szótárát, azzal a világos fenyegetéssel, hogy ha periodusaimnak rögtön nem enged, nem marad e szó-

tárban egy ige, melyet ellene nem küldök, szabályozott glédába állított hadi rendben.

Kérdés. S ha még ekkor is megbicsakolná magát?

Felelet. Na — akkor elővennem nagylelkűségemet és *megkegyelmeznék* neki.

53.

Azt beszélik, hogy ministereink egyike, midőn Párisban járt, meglátogatta Madame Lenormand-ot, azt a világhírű jósló nőt.

E hölgy négy jóslatot tett neki, melyek mindegyike képtelenség volt azon időben.

I. Megszünik gazdag lenni. (Családja egyike volt a legtehetősebbeknek Magyarországon.) Ez beteljesült.

II. Egy nemesnek lesz sógora, s egy köznemesnek veje. (Apja zászlós úr volt és magas aristocrata.) Ez is megtörtént.

III. Magyar minister leend. (Akkor még ily hivatalnak a czíme sem létezett.) Ez is beteljesült.

IV. Le fogják nyakazni, — (őrizze magát feketeruhás környezőitől!)

Ha az egész mese nem volna, még megijesztené az embert.*

Május 21.

54.

Legújabb hír szerint Bécsben nagy lázadás van; a király eltávozott Bécsből, s Innsbruckba ment.

* Ez a monda Eötvösrül szólt; most már meg van czáfolva. Lenormand látott valami állványt a sors végén; de az nem a guillotín, hanem az ércszobor állványa, melyet a nemzet legnagyobb fiai egyikének emel. Au contraire: az a fő még holta után is égre emelve áll.

Miért nem jó egyenesen közénk? Sehol biztosabb nem leendene, mint a magyar nép közepett.

Félisten lehetne itt! A magyar nemzet minden pártu, ajkú és színezetű osztályai egyesülnének körülötte s megvédnék, mint megvédték őset Máriát az egész világ ellen.

Mit ezelőtt egy héttel jövendőlénk, az korábban kezd beteljesülni, mint gondoltuk vala.

V. Ferdinándnak nem marad egyéb hátra, mint Magyarhon karjai közé vetni magát, s e karok csodákat fognának kivinni érte!

55.

Kedv látni az önkénytes hadfogadást.*

A nép töri magát fegyvert ragadhatni a hazáért. Ifjak, vének, szegények és gazdagok.

Egy apa, tehetős földesúr, hozta oda egyetlen fiát: «Ime én is átadom egyetlen fiam a hon védelmére.»

A fiú jó kedvvel állt be, alig volt tizennyolcz esztendő.

Három ügyvéd, öt jogász, több tanuló, művész és kefeskedő iratta be magát a bajnokok soraiba.

Fölcsapott egy nagy kereskedő fia is: gyönyörű tisztaarczú divatos legényke. Mondták neki: hogy addig is, mig társai e felében szennyes zsiros alföldi legények, napszámosok, kocsisok, proletáriusok, csinosabb alakká mosakodtak, lakjék odahaza, ne az ör tanyán.

«Nincsen többé úr és szegény között különbség,» felelt meg a derék fiú s összeölelte bajtársait, kiknek barátsága többet fog érni majd a lőporfüst közt, mint az illatos dandyké idehaza.

* Már akkor kezdődött az aldunai lázadás, ezentúl egyre hevültebb a közhangulat kifejezése.

Május 28.

56.

Együnk, igyunk, vigadjunk. Hisz holnap úgyis meghalunk. Imádlak magyar nép! mikor küszöbödön a baj, akkor van legszelesebb kedved, tánczolva még a halál elé s szemébe nevensz a töltött ágyunak, . . . Sokáig élj!

Meghaltál nem egyszer, föltámadtál mindannyiszor, kutyába se vetted a halált; ha megverték ma, nagyot aludtál rá s holnap kiheverted; ha mindened elvették, borod, búzád maradt s eb volt, a ki búsult; te sirva is tudtál vigadni . . . Sokáig élj!

Körüled ég a világ, alattad reng a föld, mit bánod te azt? ha házad leég, terem nád elég, újra fölépíted; ha reng a föld, jó tánczolni rajta, nem érzi az ember. Körüled minden nép küzd azért, a mije nincs; vérét ontja, gyötri, fárasztja magát; bánod is te! Neked mindened van. Lesz jó termés, lesz jó szüret, s ha egyszer kedve van az embernek, mért ne tánczolhatna a vulkán tetején?, . . . Sokáig élj!

Nem félsz te senkitől, van neked jó széles tenyered, bele híres fokosod; ha ellenség kerülget, ajtót sem zársz előle; azt mondod: hadd jöjjön! ha baja van veled, majd meglássuk, melyikünk eszi meg a másikat? de te ugyan kocsit nem küldesz érte, sem helyébe nem mégy; legalább ha helyedbe jó, neki is lesz mit enni, s ha egyébről nem, arról megemleget, s ha jól lakott, majd megúnja magát és odább megy . . . Sokáig élj!

Imádom a philosophiádat!

57.

Egy úri dáma itt Pesten azt felelte az önkénytes hadfogadási segélygyűjtőknek:

— Ejh, mit bolondoznak az urak? «én bizony semmit sem adok; én nem szeretem a háborút.»

Bizony más sem szereti azt.

Egyébiránt nincs attól mit félni nagysádnak. Nem olyan irtózatos dolog ám az a háború.

Egy reggel, mikor fölébred nagyságod, hallani fog egy kis ágyú-durrogatást messziről, arra felsétál a muzeumba, onnét opernguckeren szerte néz, s látni fog távolról négy falut szép romantice égni; onnét haza megy. Ebédnél meghallja, hogy a muszka megverte a magyar ármádiát, s estére betoppan nagysádhoz egy pár meglehetősen szakállas és bajuszos kozákhadnagy, egész illedelmesen meghajtja magát, kezet csókol és tudtára adandja nagysádnak, hogy huszad magával oda van kvártélyozva.

Nagysád meghívja őket ozsonnára. A közkatonák salonban, a tisztek a kabinetben, a közkatonák pálinkát, a tisztek theát kapnak, s ez így tart vagy hat hétig, azután a regiment odább vonul; a közkatonák a salonnál egyet-mást elvisznek, a tisztek pedig a boudoirban egyet-mást ott hagynak, nagysád pedig egy este megtudja: hogy férje ki van nevezve orosz status-titkárnak.

Ilyen lesz — nagysádkám — az a háború.

Nem kell azoktól a katonáktól úgy félni.

Mióta be van bizonyítva: hogy a nők is emberek, azóta a katona csupa emberszeretet.

58.

Petőfi mult szerdán könyvtárát árverezteté el s a begyűlt összeget a hadfogadási költségek pénztárának ajándékozta.

Korponai hadi érdemeiért nyert érdem-pénzét, mely harmincz aranyat nyom, ajándékozá ugyan e czélra.

Széchenyi és Batthyányi grófok minden ezüstnéműiket

tevék a haza oltárára. Zichy Manó gróf öt mázsa ezüstjét küldte a pénzverdébe.

A Károlyi család több mázsa ezüstműit küldte el a nemzeti bank alapjához.

A miniszterek egy évi fizetésöket adták vissza a nemzet pénztárának.

A nemzeti kaszinó minden ezüst készletét és 20 ezer ftnyi összeget adott át.

Czegléd város a felszólítás előtt 9600 p. ftig járult az önkényes adakozásokhoz.

Önkényeseink serege naponként szaporodik.

Tömérdeken, a legszegényebb fiúk, a husz forintot, melyet beállításukkal kapnak, néhány garas levonásával rögtön visszaadják.

Egy fiatal ember mostanában kapta ki tizezer forintnyi osztályrészét, s azt rögtön átadta a nemzeti kincstárnak, maga pedig önkénytesnek állt be. A rendes katonaság közül is számtalan ide soroztatták be magukat.

A nemzeti színház tagjai négyezer pforintot adtak át a hazának. Wodjaner másfél mázsa ezüstöt. (Akkor sem kellett hozzá commentár. J. M.)

59.

Horvátország május 10-dikén hadat üzent Magyarországnak. Reményilem: hogy nem fogjuk őket helyünkbe várni. Megyünk: mindenki elmegy. Ilyenkor nem tudom, azt kell-e bámulnom inkább, a ki elmegy, mint azt, a ki itthon marad?

Ez utóbbi határos volna a vakmerőséggel.

Hah, mily dicső lesz!

Az őrtüz körül letelepedve véres papirrongyokra dobhatán irni csodás jeleneteket, a minőkről a mai kor gyermekeinek sejtelve sem lehet. Látni a halált teljes pompájában s lefesteni arczát Hallani a csaták rivalgását s leírni szavait.

Vinni a zászlót előre, hol legsűrűbben hull a golyó, küzdeni érte, kicsavarni az ellen kezéből, megcsóválni a levegőben, és meghalni érte. Hah mint fog tántorogni a lerészegült föld, a vérrel itatott föld, s a gyávákat, kik házaikból nem mernek kijönni, mint temetendő téglafalai közé! Mint fog megnyilni, hogy a holtak kijöhessenek sirjaikból!

Újra fogják látni egy Hunyadi arcát, Kinizsit, Rákóczyt, Lehelt és Botondot, az ős István király szentelt koronáját, Kapistrán barátot, Dobót az eгри hőst, a hét magyar vezért, Zrinyi Ilonkát, eгри asszonyokat! ők mind fel fognak támadni újra, föltámadnak unokáik unokáiban, s föltámad velök a hajdani magyar dicsőség!

Magyarország földjét újra el kell foglalnunk. Karddal és tőzzel mutatni meg, hogy a magyar nép életet érdemel. Karddal és tőzzel bizonyítani be, hogy e hazában csak egy Isten lehet úr, a magyarok istene.

Ezt tenni fogjuk. Úgy áldjon meg az ég!

60.

Egy reformált gyülekezet minden ezüst és arany edényeit felküldte a hadi-kincstárba. Rajtunk a sor catholica szentegyházak! Ha most áldoztok, elveszthetitek ezüst szentjeiteket; de megmenthetitek a catholicismust; ha fősvénykedtek, majd a muszka ezüstjeiteket is elviszi s tetejében még görögöt is csinál belőletek.*

61.

Bécsi forradalmi jelenet.

— Nyissatok utat a barricádon. A minister parancsolja.

— Bizony nem nyitunk mi!!! otthon parancsoljon a minister.

* Mint feljegyezte a történet, meg is feleltek a nemzet várákozásának.

— Nyissatok utat! Itt a placatumok.

— Csak azért sem nyitunk. Süsd meg a placatumodat.

— Nyissatok utat! Jönnek az ágyúk!

— Állunk elibök!

-- Le a barricáddal! A sörhordó szekér nem mehet keresztül.

Erre a szóra hanyat dőlt a barricád.

62.

Vannak, kik egy nagy Rácországról álmadoznak, melynek határa Kecskemétiig terjedne.

No, no! Ominosus hely ti nektek ez a Kecskemét! Emlékeztek-e még rá, mikor a rácok egy éjjel hadastul rajtamentek Kecskemétre, azt felgyújtották s a szép magyar nőket szörkötelen hurczolták el lovaik mellé hurkolva?

A kecskeméti bíró azonban hirtelen összegyűjtötte a fegyverfogható férfiakat s lóra kaptak, utána eredtek a rabló csordának. Solt körül utolérték s ott a lápságnak szorítva, egyig levágták az egész rác tábor. Hirmondó sem ment közülök haza.

A szekér maig is embercsontokon jár ott.

Megvan ám még az a nép; mely e csontokkal a földet behintette.

Ez a nép atyafinak nagyon jó atyafi, de ellenségnek nagyon rossz ellenség.

63.

Eljött hát a váravárt ünnepélyes alkalom!

A katonaság, miután azokat, kik felesküdni nem akartak, elküldték Komáromba — csakugyan felesküdött az alkotmányra.

Azaz: hogy új esküformájában benne van ez a szó is: «alkotmány,» olyformán, mint mikor Aesopusnak

meghagyta a gazdája, hogy főzzön neki *lencsét*, ez aztán főzött neki *egy szem lencsét* egy nagy tálban.

Ez ünnepélyes alkalommal, midőn e szavakat kellett volna a katonaságnak utánmondani: «esküszünk hűséget *első* Ferdinánd *ausztriai császárnak*», az olasz katonaság egy torokkal kiáltá: «no — no!» (nem!) s nem esküdött addig, míg így nem mondaték neki: «Ötödik Ferdinánd, magyar királynak.»

64.

Nostradamus jövendölése a XIX. század közepéről.

Az egész földön egyszerre fog kezdődni a tavasz. A Vezuvius kitör. Olaszország lángba borul.

Asszonyok fognak hadakozni, gyermekek a piacon szónokolni, holtak támadnak fel sírjaikból.

A kakas háromszor kukorít.

Új, soha nem látott nap jön fel az égre, mely soha le nem megyen, sugáraitól az egész világ új színbe öltözik.

A sárga hold a fekete égen elhalványul, elvész, a szivárvány lejön az emberek keblére.

A kutyák elhagyják gazdáikat s a farkasok föltámadnak a sasok ellen.

Nem fognak lánczok készíttetni többé. A börtön neve meg lesz átkozva és elfelejtetik.

Nem fog senki kardot hordani többé. A vérontás meg lesz átkozva és elfelejtetik.

Megszűnik a gyűlölet, a félelem, a kevélység; szeretet lesz úr a világon.

A pénz elmúlik, nem lesz különbség gazdag és szegény közt. Munkálkodni fog mindenki és boldog leend.

Az isten maga fogja kormányozni a világot, maga tanítandja a népeket s kik e dolgokat helyette végezték, elmúlnak.

A férfi nem fog úr lenni a nő felett. Mindkettő egyenlő joggal fog bírni az isten előtt.

Addig pedig sok anya fogja halálkínok közt szülni fiait és álmaiban véres képeket látand, és a föld megmozduland előérzetében.

A holdban látni fogjátok a véres foltokat s éjjel tiszta égben menydörgés fog hallatni.

A népeket éh- és döghalál látogatandja meg. A templomokban imádkozás közben sokan föl kacagnak s az ebek vonítani fognak a várak és paloták kapui előtt.

Éjenként magától megszólamlík a tornyokban a halálcsengetyű s nagy fekete pillangók repkednek a levegőben, miknek hátára halálfej van festve.

Ha ezek elmúlnak, az ördög leviszi családját a föld alá s az emberek nem fognak szarvakat viselni sem aranyból, sem ezüstből.

Junius 18.

65.

*Egy bukott pecsovics lapszerkesztő licitálja lelkiismeretét.**

«A ki vesz, annak lesz, ki ad többet érte?»

Tessék, tessék szép tarka lelkiismeret, fele fehér, fele fekete, ha kifordítom balkézre való, ha befordítom jobb kézre való, ki ad többet érte?

Voltunk mi dühös hazafiak, lettünk hidegvérű hazáruulók, most ismét gazda nélkül vagyunk, ajánljuk magunkat a többet ígérőnek.

Kell haragos szabadsághős? itt vagyunk mi. Kell alattomos jezsuita? Nálunknál jobb nem akad. Kell republicanus? communista? oda esküszünk.

Kell áruló, szentségtörő? parancsoljatok velünk. Ez

* E cikket az addig reactionariusoknak ismert hírlapok rögtöni átváltozása ultraradicalisokká idézte elő. A pecsovicsok vörös tolla sarkukig ért le. Látható volt, hogy a forradalmi elveket ad absurdum akarják vinni.

a bőr nyúlik szépen, s minthogy goromba és fekete, nem igen piszkolódik.

Ki ad többet érte?

Mi készek vagyunk összeveszni az egész világgal, vagy hizelkedni az egész világnak, a mint parancsoltatik nekünk.

Akarnak az előfizetők lapunkban egymással összeveszni? Tessék. Akarnak saját magunk képére mászni? Tessék. Mi nyílt tért engedünk mindenkinek minden kigondolható gorombaságokra.

Haragszik valakire a közönség, haragszunk mi is. Szeret valakit, azt mi is szeretjük.

Kinek tetszik szép fiókos lelkiismeret? Rejtek-ajtós, csappantyús, dupla fenekű lelkiismeret? Ki ad többet érte?

Nem tetszik a közönségnek nevünk? keresztnévünk? vezetéknevünk? prædicatumunk? Tessék bennünket újra keresztelni, újra bérálni. Tessék lapunk nevét újra megváltoztatni. Mi minden indítványt elfogadunk, minden előfizetőnknek van joga egy tetszése szerinti nevet adni a lapnak. Mi mind elfogadjuk és e neveket mind kinyomatjuk a lap homlokára egyiket nagyobb betűvel, mint a másikat. Akár egész lapban egyebet se adjunk, mint csupa címet.

Vannak igen szép kalendáriumi nevek, mik nagyon ránk illenek, például: Köpönyegforgató. — Hazugságok tárháza. — Herkules csizmája. — Nappali denevér. — Herostrat fáklyája. — Sötétség temploma. — Dupla mákvirág. — Mindenki szolgálja. — Irodalmi bravó. — Cosmopolitikus csizmadia. — Szalonnatakaró. — Oroszlánbőr idegen háton. — Liliputi hiradó. — Pokróczhelyettes. — Ildomos szélvitorla. — Patriotikus hernyó. — Hopponmaradt renegát. — Surrogatum ipeacuanhaé steff.

Tessék még többeket is ajánlani.

A ki vesz, annak lesz.

Egy forint, két forint? Ki ad többet érte?

66.

Egy szomorú éj.

Pünkösöd vasárnapja volt; a hon atyjai szépen pipáztak és fagyaltoztak a kioszkban öt órától kilenczig.

A nagy kaszárnyában pedig az önkénytesek verekedtek a sorkatonasággal öt órától kilenczig.

Potomság volt az egész, alig érdemlé a rendőrség figyelmét, egy kicsinyt lármáztak, egy kicsinyt kiabáltak, s kilencz óráig mindössze is alig vertek agyon két embert, egy önkénytest és egy katonát.

Kilencz órakor azonban hirtelen lövések verték fel a várost nyugalmából.

A színházból kifutott a nép, az utcákon a lármaidobot verték, a tornyokon félrebeszéltek a harangok. Irtózatossá zavar lett.

Az ünnepien öltözött néptömeg között neki vadult alakok rohantak veszett futásban ordítva: «fegyverre! fegyverre!»

A lövések egyre ropogtak. Szabályszerűen, százával egyszerre parancsszóra. Benn irtózatossá volt az ordítás, a fegyvertelen önkénytesek az ablakokból kiáltoztak alá: hogy adjanak nekik fegyvert, mert őket le orgyilkolják. Künn a néptömeg egyre növekedett, egyre nőtt a düh, de a kapuk be voltak zárva, s a sötét ablaksorokból az alatt állókra lövöldöztek.

Lassankint szálkózott össze a nemzetőrség: kinek nem volt puskája, kinek meg lőpora; a legtöbb puszkák gyutacsosok voltak, s ilyen egész Pesten nem kapható.

Megjelent a polgárőrség, és a huszárok.

Némelyek a kaszárnyát fel akarták gyújtani, mások fellövöldöztek az ablakokra; a legnagyobb rész nem tudta mit tegyen.

Jöttek elvégre a miniszterek. Bátran mentek a legnagyobb veszély közé és buzdíták a népet.

Jött Szemere, löport és golyókat osztatott a nemzet-

örsegek. Jött Mészáros, s be akart törni a kaszárnya kapuján. Széchenyi is ott lovagolt az utczákon.

Az összesereglett nép ekkor fejszékkel, dorongokkal esett neki a kapunak, s azt betörte. Mészáros bement.

Gyilkos fegyverropogás fogadta, a mint belépett. Mellette rogyott le halva segédje, báró Haasburg, nyolcz golyótól találva és Galovics kapitány, a kit sziven löttek. Vissza kellett vonulnia.

Ekkor áthozattak Budáról a granátosok. Jött később a nehéz lovasság, s ezekkel egyesülve a nép élén, másodszer is betört a hadügyminiszter a nyitott kapun. A kaszárnya többi kapui pedig el voltak torlaszolva.

Ez történt éjfél előtt fél órával.

Egész addig mindig zúgtak a harangok, harsogtak a trombiták, üvöltött a nép. Egész addig mindig dultak ott benn, az egymás ellen bősztített önkénytesek és katonák. Emezek töltött fegyverekkel, azok letépett ablakvasakkal, s ellenük puskáiról lefacsart szuronyokkal vaságyaik darabjaival, vagy pusztá kézzel.

Künn ezalatt néhány őrt is levertek lábairól.

Az olasz katonák elzárták magukat folyosóik mögé, az önkénytesek segélyére pedig a barricadeurok rohantak fel roppant rézbuzogányokkal.

A tömeg egész reggelig nem tágitott az ostromlott kaszárnyától. Szünet nélkül lehetett pörére vetkezett férfiakat látni, izmos fa- és vasdorongokkal, kik az utcákat s a kaszárnya kapuit elállták. Néha egy-egy holtat vagy sebesültet vittek el közülük, a többi meg sem mozdult.

Reggel felé az volt a hír, hogy a katonaság még most sem akarja lerakni a fegyvert. S a hadügyminiszter 8 ágyút szegeztetett a kaszárnya kapujának, déli 12 óra volt határidőül kitűzve, ha akkorra meg nem adják magukat, leágyúztatnak.

Délben lerakták fegyvereiket, s lefegyverzetten két sor nemzetőrség kíséretében a Dunáig kísértettek, onnét gőzhajón Komáromba szállítottak.

S a nép csak egy szidalmazó kiáltással sem állt boszút a lefegyverzetteken.

A katonák részéről úgy, mint az önkénytesekéről egyenlő számmal vannak a holtak és sebesültek. A nép közé tett lövések pusztításáról nem tudni semmi elhíhetőt.

67.

E lázadás nem történt Isten hírével. Az itt működött kezeket meg lehetett ismerni fekete nyomaikról. Ezt királyunk környezői s királyunknak és nemzetünknek ellenségei tevék.

Mi céljuk volt vele?

Igen sok. Először az, hogy az országban kapjon lábra az olasz és magyar közti gyűlölet, hogy Magyarhon küldjön hadat Olaszország ellen.

Az olaszok mi nekünk legjobb barátaink voltak, de tiszteik, kik többnyire illyrek, elhitették velük, hogy mi önkényteseinket az olaszok ellen akarjuk küldeni.

Másodszor az, hogy kitűnjék, miszerint Pestnek nincs ereje. Ezzel egyébiránt felsültek, mert a nép kimutatta, hogy van.

Harmadszor az: hogy ország-világ átláthassa: hogy a katonaság miniszteriumunktól megtagadja az engedelmességet, hogy tőlünk függni nem akar. Negyedszer, hogy a királynak oka legyen félni a Pestre jöveteltől.

68.

Már két óra óta járnak-kelnek itt bécsi emissáriusok, kik a nép legsóbb osztályait a republica iránti hajlamra bujtogatják. Pokolra veletek! nem *republicánusok* vagytok ti; hanem *reactionariusok*.

Tegyétek le e szent álarczot ördög képeitekről; nem rabló csordák alkotmánya a republica.

A republica nem földön érik meg, hanem a magasban, nem csinál az zavart magának, hanem világít.

Ne higgyetek nekik! csálnak, midőn azt mondják, meg vagytok rá érve. A republica Isten ajándéka. S az nem adatik olyan bűnös népnek, mint ti vagytok; azt meg kell először érdemelni. Ahoz republicánus erkölcsök kellene. Jaj ti nektek, ha hivatlanul akartok templomába lépni! Az áldó istenség helyett a villámok istenét találnátok benne és elvesznétek. A napot nem kell meggyujtani, feljön az magától is. S mielőtt feljönne, a hajnalt küldi maga előtt, nem a lidérczeket.

69.

Azoknak megnyugtatóására, kik az ellenségtől tartanak, biztosan állíthatjuk: hogy a pesti fegyver-gyár folyó évi *octóber* elsején elkezd működését.

Addig bizhatunk a kalendárium valamennyi szentjeiben.

70.

K... a nemzetőrség fegyvergyakorlat alkalmával szépszámú nézők jelenlétében a kapitánytól úgy comandirozott; balszárnny ka-ny-ar-odj; de ne a zsidó leányok felé!

Ne bizony, hanem Horvátország felé!

71.

«Hol volt ön a *mult éjjel* a kaszárnya ostrom alatt?»

«Én ott voltam kezdetétől végig; puska volt a kezemben.»

«Sehol sem láttam önt, pedig én is ott voltam.»

«Meghiszem; mert én benn voltam a kapu alatt. Épen mellettem lőtték le Masburg bárót, egy golyó a csákómon is keresztül ment. Nagyobb igazság kedvéért az órát is ellopták.»

Alig mondta ezt el a hős, jön az inasa és hozza az órát.

«Hát megkaptátok? kinél volt?»

«A pinczében volt nagy uram. Ott tetszett az ágy alatt felejtetni a *mult éjjel*.»

72.

«Merre van kérem a rebellió?» kérdi egy mordialiter felpuskázott diszpolgár a másikat.

«Épen egyenesen arra, a merre szaladni méltóztatik.»

«Épen arra? no úgy hát másfelé megyek.»

73.

A zavar óráiban általános volt a panasz: hogy a nemzetőrségnek fegyvere ugyan van; de tölténye nincs.

Szégyen gyalázat arra, a kinek nincs! A ki két garast restel lőporra adni, a ki azt várja: hogy még ilyen alakban is repüljön a szájába a sült galamb.

A rómaiaknál, ha valaki lovának nem viselte gondját, elvették a lovát; ha nemzetőreink fegyvereiknek nem tudják hasznát venni, adják azokat vidéki buzgóbb hazánkfiaiának, kik jobban meg fogják azokat becsülni tudni.

Inkább magamnak ne legyen mit enni, mint fegyveremnek. Szeretőm iránt nem tudnék több figyelemmel lenni, mint lőszerem iránt. Még puskáitokat is a miniszterium töltse meg úgy-e?

A fehérvári káptalan önkényt felajánlá a hazának nem csak minden világi értékét, sőt saját tagjait is személyesen a haza védelmére. Megérték a kor sugallatát. Élni fognak.

74.

Radicális miatyánk.

Mi királyunk Ferdinánd, ki vagy Innsbrucban; irassék a te neved V-iknek, jöjjön el a te udvarod ide Pestre,

teljesüljön a te akaratod, miképen Budán, azonképen Zágrábban is. A mi alkotmányos jogainkat add meg minekünk ma. És engedd el minekünk a statusadósgokat, miképen mi is elengedjük a te őseidnek a devalvatiót, békekötési számadásokat és a só árát. És ne vigy minket Bécsbe többet, de szabadíts meg a te tanácsosaidtól, mert tied Magyarország, Hajdu-Böszörmény* és a miniszterium. Ámen.

75.

Republicánus hiszekegy.

Hiszek egy magyarok Istenében, mindenható atyában, kunoknak és székelyeknek teremőjében.

Hiszek egy magyar szabadságban, ő egy szülött fiában, minden uraknak urában, ki fogantaték kiomlott szent vérből, született Rákóczy kardjától, szenvede Ausztriának alatta, megfeszítették és meghala, és eltemették a verpadon. Szálla alá a szegény nép közé. Martius 15-ikén halottaiból feltámadta, felmene Bécsbe, üle a császár fejére, onnan leszen eljövendő itélni radicalokat és pecsovicsokat. Hiszek szent népszellemben, hiszek egy közönséges európai republicában, nemzetek közti egyezséget, háborúk elmulását, régi hírünk feltámadását, Magyarország örök életét. Ámen.

76.

Pecsovics hiszekegy.

Hiszek egy császárban, mindenhez látó atyában, bankoknak és lutriknak teremőjében.

Hiszek a camarillában, ő tudtán kívül született fiában, mi reménységünkben, ki fogantaték Metternichtől,

* Czélzás a Petőfi verse ellen írt Hajdu-Böszörményi tiltakozásra, melynek refrainja: van, óh van még szeretett király!

született szűz **tól, szenvedte a barricadok alatt, megkövezteték és meghala és nyugdíjaztaték. Szálla alá a poklokra, méltó helyére, egy este a Burgból megszalada, felméne Tirolba, üle a császárnak jobbjára, onnan lészen eljövendő ránczba szedni a magyarokat és németeket.

Hiszek a reactióban, hiszek egy közönséges muszka birodalomban, gazemberek közti egyetértésben, bűneinknek megjutalmaztatásában, a burocratia feltámadásában és az örök sötétségben. Ámen.

77.

Táblabiró hiszekegy.

Hiszek egy miniszteriumban, mindenható atyában, hivataloknak és püspökségeknek osztogatójában.

És a corpus jurisban. Ő egy szülött fiában, mi urunkban, ki fogantaték Verbőczitől, született szűz vállú nemes táblabiráktól, szenvedte sok szolgabirának alatta, megtanultaték Ensel Sándor táblabirától könyv nélkül s meghala és spiritusba téteték. Szálla a zöld asztal alá, harmad napon ismét elő véteték és felméne Budára és üle a sajtótörvények készítőjének jobbjára, onnan lészen eljövendő agyba-főbe verni republicánusokat és vörös tollasokat.

Hiszek a szent pragmatica sanctióban és az arany bullában, hiszek egy közönséges municipalis Eldorádót, kaputusoknak egyességét, urbarialis kármentesítést, testünknek meghizását és a sült galambokat. Ámen.

78.

Szent és nem szent háromságok :

Három szentet imád a magyar. Istent, hazát becsületet.

Hármat utál : a sátánt, a böjtöt, és a portiót.

Három édes van az életben : az anyatej, a bor és a szerelem.

Három keserű : az elválás, az örömessentia és a halál.

Három ritkaság : fehér holló, kövér poéta és sovány pap.

Három fekete : az ördög, a tinta és a reverenda.

Három emléke van a magyarnak : Sajó, Várna és Mohács.

Három nevezetes királya : Szent István, Mátyás és Dobzse László.

Három nagy hadvezére : Hunyady, Kinizsi és Alvinczy.

Három védszentje : szent István, szent László és a farkósbó.

Háromért haragszik a magyar : ha tótnak mondják, ha a pipáját bántják és ha pénzt kérnek tőle.

Háromszor iszik e magyar : mikor jó kedve van, mikor rossz kedve van és mikor ihatnék.

Három a nemzeti ünnep : Szent István napja, úrszine változása, meg a korhely csütörtök.

Három a magyar találmány : a kulacs, a nadrágszija, meg a corpus juris.

Háromtól fél a magyar : az üres zsáktól, a nyelver asszonytól, meg a krumpli levestől.

Háromféle adót fizet a magyar : a királynak, a papnak, meg a zsidónak.

Három nemzet ellensége a magyarnak : a tót, a német, meg a pecsovic.

79.

Diplomaticus virágnyelv.

Élek-e, halok-e? Hol van a proféta, a ki nekünk megmondja, élünk-e, halunk-e?

Tíz esztendő múlva lesz-e még több magyar? élünk-e, halunk-e?

Kit fog csalogatni a tünde délibáb: élünk-e, halunk-e?

Leszünk-e a földön? vagy a föld lesz rajtunk, élünk-e, halunk-e?

Foghagyma. Szeretitek a hagymát izeért, gyűlölitek

szagáért. Szeretitek a zsidót, mikor ő ad pénzt ti nektek, haragusztok rá, mikor visszakéri.

A ki nem akarja, hogy hagymaszagú legyen a szája, ne egyék hagymát.

Manna. Extra Hungariam non est vita. Kár volt annyit emlegetni: hogy itt az Eldoradó; már most megtudták: hogy nálunk sültén repül a galamb s majd magunk kerülünk a juhszélre.

Kender. Termeszszetek kendert. Lesz rá szükség: ruhát a katonának, papirost a könyvnyomtatónak, kötelet az árulónak. Termeszszetek kendert.

Nefelejts kedves német szomszéd!

Emlékezzél reá: hogy neked zsebed volt a mi pénzünkkel tele.

Tiéd marad a zseb, miénk marad a pénz: adjó, isten veled. *Vergissmeinnicht.*

Nyelvet adtál nekünk kardunkért cserében, ez osztályt ne feledd.

Kardunk visszavesszük, nyelved visszaadjuk, adjó, isten veled. *Vergissmeinnicht.*

Te a magyar népet zsiros bundájáért tudjuk nem sziveled.

Mi meg tégedet nem plundrás bugyogódért, adjó, isten veled. *Vergissmeinnicht.*

80.

A tudós társaság pedig mély hallgatásnak hallgatásával pihen vala, és nem szól vala egy szót sem, ha a kerék ki esik is. Egy régi görög példabeszéd azt mondja: «ha okos vagy és hallgatsz, azt nagyon ostobául teszed; de ha ostoba vagy és hallgatsz, azt nagyon okosan teszed.»

Mik volnának tehát az ő dolgai, melyeket cselekedjék ily meleg időkben?

Nehogy mi is *okosan cselekedni* láttassunk, midőn hallgatunk, elmondjuk iziben.

I. Mindazon tagjait, kik rendes évfizetést húznak a nélkül: hogy egy okos betűvel szaporították volna valaha a tudományok országát, díjmentesen nyugalmazni. Helyettök fejenként tíz katonát állítani a rácok ellen.

II. Azon szorgalmas tagoknak, kik eddigelé a tudós nevet megérdemlették, számra vagy tizenketten, következő szép foglalatosságokat tenni kötelességükké:

a) A philologiai osztály iparkodjék hasonlatosságokat keresni a magyar, német és francia nyelvek között, melynél fogva valószínűbbé tétessék a nemzetek tervezett coalitiója.

b) A philosophiai osztály iparkodjék Pillersdorf logikájának a nyomára jönni, melynélfogva kimagyarázható legyen: hogy miért kér *ő tőlünk tízezer forintot* abból a százötvenezer forintból vissza, melyet *ellenségeinknek adott*; miért nem az egész százötvenezeret?

c) A törvénykezési osztály készítsen egy új közjogi kézikönyvet, egyszersmind disseráljon róla, valjon melyik szilárdabb közigazgatási rendszer? A mogyorófa vagy a kancsuka?

d) A történelmi osztály írja meg a mai idők eseményeit a nélkül: hogy valakinek hízelkedjék.

e) A physiologiai osztály határozza meg, vajjon a forró ázsiai magyar vér eltűrheti-e a kamtsatkai climát vagy sem?

f) Az archaeologiai osztály keresse fel a magyarok eredetét s ha megtalálja, vigyen magával vagy tizenkét prokátort s indítson successionalis pört osztozatlan testvérek között.

g) A matematikai osztály fejtse meg: hogy ha Ausztria adósságait senki sem fogja fizetni, ki fogja akkor voltaképen fizetni?

h) Az irodalmi és politikai osztály végre, minthogy nem létezik, ne tegyen semmit.

81.

Népek tíz parancsolatja.

Én vagyok a te urad: a nemzet; ki téged fölemeltelek.

I. Ne legyenek te neked idegen érdekeid én előttem.

II. Ne csinálj te nekem papiros-pénzeket, se semminemű hasonlatosságokat azoknak formájára, melyek odafenn a bécsi bankban vagy odalenn a fekete bankók alvilágában vannak. Mert én vagyok a te urad, a nemzet, ki megfizettetem az apák adósságait a fiakkal harmad, negyed iziglen, mind azokkal, a kik engem gyűlölnék; de örök életet adok azoknak, a kik engem szeretnek és az én parancsolataimat megtartják.

III. A te uradnak, a nemzetnek nyelvét hiába el ne vegyed.

IV. Megemlékezzél martius 15-ről, hogy azt megünnepeljed.

V. Tiszteljed a te atyádat, a nemzetet, és a te anyádat, a hazát, hogy hosszú idejű légy ez országban, melyet a te urad, a nép ád te néked.

VI. Katonáinkat ne vidd idegen háborúba.

VII. Szállítsd le a só árát.

VIII. Gondoskodjál trónörökösről.

IX. Ne mondj részrehajló ítéletet.

X. Ne kívánd a te szomszédjaidnak országát, ne kívánd a te alattvalóidnak szabadságát, sem ökrét, sem szamarát, sem semminemű táblabiráit, valamelyek a te alattvalóidé.

82.

Muszka tízparancsolat.

Én vagyok a te pápád, a czár, ki téged kivetlek Sziberiába, a szolgálatnak házába!

I. Ne legyenek te neked idegen pápáid én előttem.

II. Ne csinálj te magadnak képeket a szabadságról, sem semminemű hasonlatosságot azoknak formájára, melyek odafenn Franciaországban, vagy odalenn Magyarországon vannak.

III. Alkotmánynak, respublicának nevét nyelvedre ne vegyed.

IV. Megemlékezzél az adófizetés napjáról. A te uradnak a czárnak vasárnapja van ekkor. Háromszázhatvannégy napokon munkálkodjál; hogy a háromszázhatvanötödiken lefizethesd a mivel tartozol. Háromszázhatvannégy napokon át bőjtölj és koplalj, a háromszázhatvanötödik napon pedig ne egyél semmit, se magad, se fiad, se leányod, mert háromszázhatvannégy nap alatt elkölté a te urad, a czár, az eget és földet, s szüksége van a pénzre.

V. Tiszteljed a kancsukát és akasztófát, melyet a te urad, a czár ad tenéked, hogy hosszú uralkodása legyen e földön.

VI. Ne tarts fegyvert.

VII. Ne lopd el, a mi a czaré.

VIII. Kerüld a vegyes házasságot.

IX. Ne panaszkodjál a czár kegyessége ellen.

X. Ne kívánd azt, a mid nincs. Ne kívánj szabad földet, adóleszállítást, kancsuka-eltörlést; ne kívánj alkotmányt, sajtószabadságot, országgyűlést, emberek közti egyenlőséget, sem semminemű szabadságot, valami a szomszéd népeknek vagyon.

83.

A lánchíd utolsó lánczának felhuzása rosszul talált kiütni. A felvonó gépnek egy kereke eltört, s a több ezer mázsás lánchid az alatta levő hajó-hidra esett. Mondják: hogy ezen is voltak emberek. Nagyobb szerencsétlenség ez ideig tudva nincs.

Na majd fognak ezen nyargalni a táblabirák.

Lesz hire : hogy a lánczhidon még rajta sem jártak, máris leszakadt; hátha még B. táblabíró rámenne, három mázsás hasával és harminczhárom mázsás irodalmi érdemeivel.

Lesz híre : hogy a lánczhid összedült, fundamentumostúl felfordult, pokolra vált.

Nem akarja a táblabírák istene látni, mint állítják meg a nemes embert, hogy fizessen ezüst krajczárokat, midőn a Dunán keresztül megyen, azon a Dunán, melyet Árpád lóháton úszott át, s örökségbe hagyta azt táblabíró unokáinak.

Milyen jubilaeum lesz erre a hirre, hogy a lánczhid összedült! Ez a szálka a municipiumok szemében, ez a szeplője a nemesi szüzességnek, ez a láncz a privilegiatus nemzet lábain. Ez az ellenséges vár az ország közepében, mely által sarcz vettetik az egész nemzetre, gonoszabb mint a török és tatár, mert az csak a parasztot gyötörte, ez a Babel tornya elpusztult, beleesett a Dunába, elnyelte a czethal...

Mint fognak összeesküdni a táblabírák : hogy soha rá nem teszik lábaikat ez ördög hidjára, inkább gyalog járnak a vizen, mint compostellai szent Jakab, inkább felkerülnek Esztergomnak, inkább átvitetik magukat azon ladikon, melyen országbíró ő méltósága fogja Charonként átszállítani a kárhozattól rettegőket.

84.

A ráczok Magyarországon.

Látványos spectaculum két szakaszban, trombita és dobzenével, ágyuzással, csoportozatokkal, görög tüzekkel és tableaux-kal. Irtá az öreg ördög : magyarra feketesomázza szent Jakab, macskazenéjét szerezte Jellacsics.

Első szakasz. A minisztertanács.

Személyei :

ABSOLUTISMUS. Európa koronás fejedelme.

MONARCHIA. Ennek édes leánya, egy kicsit festi magát.

ARISTOCRATIA. Ennek imádottja. Különben inas Absolutismusnál.

STATUSADÓSSÁG. Monarchia kisasszony vétkes szerelmének titkolt magzatja, különben jól felnőtt kamasz.

JESUITISMUS. A fejedelem testvére.

CORPUS JURIS. Nagyhasú tekintély a táblabíró nemzetnél.

URBARIUM. Liberias hajdu ennek szolgálatában.

CENSURA. Hóhér Absolutismus szolgálatában.

DEVALVATIO. Hazajáró lélek.

MUNICIPIUM. Egy csoda, kinek ötvenkét szája van és egy keze sincs.

RESPUBLICA. Az új népvándorlás vezére.

REVOLUTIÓ. A barrikád-csinálás rendes professora.

CONSTITUTIÓ. Egy börtönben tartott fogoly.

DEMOCRATIA. Egy nyersnyakas paraszt, kivel az urak nem örömet kötnek ki.

HUNGARIA.

TRANSYLVANIA. } Házaspárok, kik nem laknak együtt.

UNIO. Veszedelmes házasság-szerző.

COMMUNISMUS. Egy rongyos léhűtő, a ki a másébol szeretne élni.

SAJTÓSZARADSÁG. Egy mennyországi ördög, ki az embereket nem hagyja alunni.

MINISZTEREK, mint kengyelfutók, királyok és hercegek mint commis voyageurök; fél-negyed és ötödrészmágnások; fekete bankók, veres bankók és régi két garasosak. Főpapok és nagy papok. Farkasok báránybőrbe öltözve. Törvényczikkelyek, decisiók és mandátumok, füstpénzek, dézsmák, kilenczedek, forspontok és robotok és olvasatlan huszonötök, dictiók, oratiók és repræsentatiók, táblabirák, szolgabirák, országbirák, és más egyéb megboldogult lelkek. Barricadeurok, sanseulotteok, cocárdák és nemzeti szalagok, házi-adók, közteherviselésék, népszabadság, veres tollak, jacobinus sipkák s több gonosz szellemek.

Történik a barrikádok között.

Második szakasz. A trójai fa-ló.

Személyei:

- MAMMUTH KIRÁLY. A kancsuka birodalom fejedelme.
 ABSOLUTISMUS. Földönfutó száműzött.
 MONARCHIA. Ennek árvája.
 ARISTOCRATIA. Egy savanyú ábrázat.
 STATUSADÓSSÁG. A majorennitás napjaihoz közeledő siheder.
 CORPUS JURIS. Egy bebalzsamozott mumia.
 MUNICIPIUM. Egy ötvenkétlábú csuda, kinek feje nincsen.
 PAN JELASICS. Egy «kedves rebellis».
 CONSTITUTIÓ. Egy papirosra festett pecsenye.
 SAJTÓSZABADSÁG. Damoclesi kard.
 LIBERALISMUS. Fordított köpönyeg.
 PRAGMATICA SANCTIÓ. Pápista prædestinatio.
 CAMARILLA. Hajdan kétfejű sas, most hétfejű sárkány.
 RADICALISMUS. Eretnek a hívők és bizalmasok ellenében.
 UNIÓ. Örömanya.
 NEMZETNAGYSÁG
 ÖNÁLLÓSÁG
 SZABADSÁG
 EGYENLŐSÉG
 MINORITÁS. Egy törpe, kinek kezében fullánk }
 MAJORITÁS. Egy óriás, kinek kezében pöröly } a délibáb gyermekei.
 } vagyon.

Kozákok és illirek, bevett fejek, királyi billetdoux-k, ágyuk, kétfejű sasok, tajtékipipák és armálisok, fáklyászenék, és népgyűlések, sok szavak és kevés kezek; ritka puskák és sűrű paragrafusok. Játék végén a Trójai fa-ló keresztül czipeltetik a színen, csengő helyett egy pár republicanus a kötőfékjén, rajta ül az Absolutismus, kezében olajággal, fehérbe öltözve; a reverenda alól kilátszanak a kecskelábak. A fa-ló belsejében elrejtve 200 ezer fekete-sárga kokárda a nemzeti katonaság számára, 200 millió statusadósság, háromszáz censor, háromezer pecsovic, harmincz gőzguillotín, háromszáz-

ezer gályaláncz, félmillió kancsuka; a lovat huzza 323 táblabíró. A diadalmenetet berekeszti négy zászlót vivő néptömeg. Egyik zászlón van írva: Éljen a szabadság. Ezt követi hatvan lánczra vert republicanus és vagy ötven farkas-guzsba kötött radical ujságíró. Másik zászlón van írva: Éljen az egyenlőség. Ezt követi egy sereg megtépászott zsidó. A harmadikon: Éljen a testvériség. Ezt követi egy pár regement olasz bevert fejekkel. A negyediken: Éljen a békesség. Ezt követi egy legió ágyu és bombavető s más gyönyörű előkészület az olasz és francia háborúra.

Az egészet berekeszti egy pompás görögtűz; fáklyászene, törökmuzsika hallik. A «Gott erhalte» megzendül, a fa-ló ünnepélyesen beszenteltetik: egy régi pallossal négyet vágnak a világ négy levegője felé, az alkotmányra egy kicsit rá olvasnak, azután körösztot vetnek rá; mondanak dictiót, irnak protestatiót, pecsétet ütnek rá; neveznek ki főispánokat, és táblabírákat, s azzal a táblabíró nemzet a feje alá teszi a pragmatica sanctiót s aluszik nyugodtan, mint kinek a ládáját ellopták, de tudja hogy visszahozzák, mert a ládakulcs a zsebében maradt.

S ezzel a comedíanak vége van.*

85.

Szolnoki mellképek.

à la Lisznyai Kálmán.

- Amott ül keményen vitéz Bónis Samu,
Kinek beszédében sok tűz, kevés hamu. —
- Más felől mozog már Bernát Zsigmond szája,
Kapkod a mennykőhöz, mint egykor druszája.—
- Szelid tüdő arczczal csendesen pauzál
Miniszteri székben az áldott Klauzál. —

* Iratott akkor, midőn az országgyűlés megszavazta az Olaszország ellen adandó fegyveres segítséget.

— Közfelkivánatra táblaliró Chyky
 (Tán e titulusért párbajra nem hí ki?)¹
 Órál s dictumából nagy talentum rí ki. —
 — De ha neki kerül a radikal Perczel,
 Bárha el talált is késni egy pár perczczel²
 Tele Chyky úrnak szeme szája Sterczcel. —
 — Csak te ne szólj bele szép fiam Repeczky,
 Mert a tudománytól még te sem repedsz ki.
 — Hát az ott kicsoda, ki mosolyg untalan,
 Szétnéz, coquettiroz és nem is hasztalan.
 Mindenki őt nézi, bámulja fent alant.
 Le a süveggel! ő Szemere Bertalan.
 — Úgy ült itten egykor elnökül Palóczy,
 Mint kisdedei között rector Pesztalóczy.
 A felső táblánál szörnyen elnök Majláth
 Senkit sem bánt, de ha haragszik, majd ad.
 Miről nevezetes vitéz Német Albert?
 Szinte lerázta a falakról a maltert.³
 Voltam a míg voltam Cornelius Balogh,
 De most már, azt tartom, csak haza ballagok,
 Eljöttem szekéren, vissza megyek gyalog.⁴
 Hasonlóképen járt spectabilis Kapi,
 Kinek dicsősége vala csak egy napi.
 Hát a két nép fia: egyik Szivák Miklós⁵
 Másik Tánescics Mihály, a kit küldé Siklós.⁶

¹ Azzal fenyegette az ujságírókat (még akkor), hogy a ki ő rá élczel, azt megduellálja.

² Elébb ő is a kormánypárton volt.

³ Czélzás arra a beszédre: «Bár rázkódtatnák meg szavaim e falakat».

⁴ Megbukott az igazolásnál, előleges szereplés után. Mint szinte az utána következő.

⁵ Szivák valóságos szűrös, kék dolmányos paraszt képviselő volt, becsületes, jó, okos ember.

⁶ Minthogy Tánescics semmi jogcímen nem volt választó, s így választható sem lett volna, a nagyharsányi község egy fél-telket íratott a nevére, hogy a képesítést elnyerje.

Látod azt ki fölkel, — az óriás Besze.
 Azért, hogy nagy ember, van ám annak esze.
 Sajtyszinű szakállal amottan ül Hajnik,
 Se jobbra, se balra nem egy könnyen hajlik.
 Megfujja a kürtöt jó Kazinczi Gábor,
 A jobbik oldalon ő maga egy tábor.
 Egy kezében irón, másikban a rovás,
 Valjon, mit registrál Ludovicus Kovács?
 Legvégire hagytam a javát: — Teleki.
 Soh sem kell ám ennek mondani: te! le! ki!
 Mert habár nincsenek is számos teleki,
 Belőle legdicsőbb követünk tele ki.*
 Van még egy, a kinek élte nem egy nyári,
 És mint sok más egyéb, nem oly lárifári. (Nyáry.)
 Nevét rossz nyelvedre ne vedd charivari.
 Itt vannak továbbá Irinyi, Irányi,
 Erényi, Kerényi, Merényi, Korányi,
 Arányi, Virányi, Srányi, Csoltoványi.
 Kiknél szebbet, jobbat, nem lehet kívánni.**
 Mindezeket írta egy lúdtoll calamus,
 Fogván az öklébe fráter diák Kalmus.

86.

A bécsiek is fényes deputatiót lódítottak Innsbrucknak, a pestiek is, felkérendők Ferdinánd ő felségét, hogy menjen közibük lakni. Most válik el: hogy igazán Isten képe-e a király? tud-e egyszerre két helyen lenni?

Kossuth azt mondja: hogy legyen két királyunk. Egyik lakjék ott, a hol maga akarja, a másik lakjék ott, a hol mi akarjuk.

Madarász azt mondta rá: hogy *egy* is elég.

* Biz ez egy kis plagium, de helyén van.

** Ez már csak az akkor divatba jött egy hangon perdülő névalkotásokra czéloz.

Mi pedig azt mondjuk rá: hogy mivel a magyar nemzet oly nagy mértékben királlysági érzelmű, legyen *minden vármegyében egy*. Teljék kedvünk. Az ausztriai házból úgy hiszem, kitelik. Ha Németországnak lehetett harminczkilencz királya, miért ne lehetne Magyarországnak ötvenkettő? ⁶³

Istenem, minő aranyidő következnek Magyarországra!

Ötvenkét ország lenne belőle. Ötvenkétféle politikai harcmezeje ötvenkétféle szinezetű pártnak.

Ötvenkét országgyűlés, ötvenkét külön miniszterium (minden ember hivatalba jutna), ötvenkét hivatalos Közlöny, ötvenkét Gyurmán Adolfal.

Ötvenkét vámrendszer, ötvenkét primás (Biharvármegyében persze kálvinista), ötvenkét királyi tábla.

Minden héten királyi névnap, vagy születésünnep, illuminatiók, rakéták, ágyúpuffogások.

Magyarországon, ha van 520 ezer nemes ember, minden tizezredik lenne palatinus, országbíró, főlovászmester, főfűtőmester, főszakácmester, főpinczemester, s több eféle mesterember.

Minden ezredik lenne miniszter, minden századik lenne követ, minden tizedik generális; minden negyedik consiliarus és minden második gróf vagy báró.

És minden monarchiában volna egy residencialis Stadt Ofen, a hol az egész világ németül beszélne és a tábla-bírák sarkantyus csizmában járnának.

Minő corpus juris teremne ez összes ötvenkét országban!

Rágondolni is gyönyörűség.

A Pesti Hirlap szerint azon hirre, hogy a magyar miniszterium megbukott, Bécsben rögtön felszöktek a statuspapirok a rendes keletárra. Ejnye! be könnyű volna így a németet megcsalni.

A miniszterium egy pár hétre elbujna, azt mondanók: hogy *nincs*, nem tudjuk hová lett?

Erre a hirre rögtön felmenne a papirosok ára; minden öt pengőst 16 huszassal váltanánk vissza; mi nyakra-főre beváltanók minden papirosainkat s akkor hirtelen előtűnne megint a miniszterium!

Az az egy pár heti pauzálás meg sem látszanék a közügyekben.

88.

Lassan járj, tovább érsz.

Már hiszen a mi a lassan járást illeti, nem hiszem: hogy akadjon nemzet a hold alatt, mely a concurrentiát velünk kiállhassa.

S ha a példabeszéd igaz volna, ez óta Magyarországnak meg kellett volna kerülni a földet.

Száz esztendő kellett neki: hogy a misébe bele tanuljon. Ezer esztendő, hogy észrevegye: hogy a világon van. Háromszáz esztendeig tudott tűrni és várta: hogy a német megjavítsa magát, s mikor egy rántással ledobta a nyakáról, négy hónapig egyebet sem tett, mint maga magát bámulta.

De ne menjünk olyan messze: Csak vegyük ezt az elmúlt négy hónapot.

Tizenkét nap kellett a királynak arra; hogy nevét aláírja, minden betűre 24 óra.

Két hét az országgyűlésnek arra, hogy feloszlása után széteszoldjon.

Két hónap a hivatalos lap szerkesztésére.

Három az országgyűlés összehívására.

Három a katonaság felesketésére.

Öt a bankók nyomtatására.

Egy hónap verificálásra, másik hónap bizalomszavazásra, harmadik hónap elbucsuzásra.

De már így nem félek: hogy valaha elveszünk. Mert ha az egész világ elpusztul és elvész, nekünk még

akkor is hátra kell maradnunk egy pár századdal s hiszem: hogy a föltámadás trombitájára, a ki legutoljára ébred fel, az magyar táblabíró leend és a legelső szó, a mit exzeptivául kimond a nagy álomháborító ellen: «mindazonáltal».

89.

Mint lehet jelenleg Pesten *öt pengő* forintból úri módon élni véghetetlen időig, úgy hogy utoljára még az embernek az öt forintja is megmaradjon?

Reggel elmegy akármelyik kávéházba, kávézól nyugodtan, pálinkát is kapsz, ha kell: mikor menni akarsz, oda adod a pinczérnek az öt forintod. Az savanyú képet fog csinálni, egy ideig vakarni fogja a fejét, azután kiyallja: hogy nincs aprópénze, nem tud váltani; arról te persze nem tehetsz; a kávé megittad, egészségedre vált, az öt forintot elteszed s még te káromkodhatol.

Ugyanígy fogsz tenni, a hol szivart vásárolsz, a vendéglőben, a hol ebédelsz, a fagylaldában, a hol uzsonnázol. Az öt forintodat sehol sem váltják fel. Inkább mindent ingyen adnak.

Másnap ugyanezt a manoeuvret veszed elő, arra vigyázva, hogy soha sem mégy olyan kávéházba, vendéglőbe stb., a hol már egyszer voltál. Mindenütt elengedik a fizetést s még kérni fognak, hogy ne haragudjál.

Egy idő óta oly ritkaság nálunk az ezüst pénz: hogy ha valaki közhelyen többet tud előmutatni négy huszsnál, mindenki otthagya asztalt, biliárdot és ötöt rohan bámulni, mintha eleven krokodilust mutogatna.

Még csak egész huszast is csak imitt-amott halászhatni el, többnyire egy huszas fejében kap az ember két ötöst, három greslit, meg egy vastag krajezárt s négy kiadott tizes között, nagyon nagy szerencse, ha három nem lyukas.

90.

A Vasárnapi Ujság azt mondja; hogy tiszteli, becsüli ő a boldogságos szüzet, de még is jobban szeretné, hogy ha a magyar czimert láthatná új huszasainkon.

Lássa ön, tisztelt szerkesztő úr, ez nem lehet.

Nem lehet először, mert akkor itt a földön senki sem fogadná el a magyar ezüst pénzt: mind a nyakunkon maradna.

De hát még odafenn a mennyországban mekkora re-sensust csinálnánk vele!

A szentek, a martirok, a pápák lelkei, a canonisált királyok, az elevenen mennybe ment próféták, az ark-angyalok, és minorum gentium angyalok, egy szóval az egész mennyországi aristocratia, hogy felzendülnének ellenünk!

Azt mondanák: hogy mi még a mennyországba is respublicát és jogegyenlőséget akarunk bevinni, hogy mi még a másvilágon sem akarunk igazhivők és eretnekek között különbséget ismerni, hogy mi azt prédikáljuk: hogy a ki embernek született, ne imádtassa magát emberekkel; s ki Istent akar játszani az emberek között, ne egyék, ne igyék, hanem tömjénfüsttel éljen; pedig lássa ön: ez által sokat vesztenénk. Meglehet: hogy még a jeruzsálemi királyság is oda lenne.

91.

Magyar bankjegyeink végtére valahára megjelentek. Két miniszter készítette, három metsző metszette, hét nyomda dolgozott rajta, három hónapig csinálták; még is lefelejtették róla, a mi meglehetősen lényeges állapot: a *kibocsátás határnapját*.

E napokban a szeretetreméltó öreg úrnak, kinek neve Osztrák birodalom, vagy lakodalma lesz, vagy halotti tora.*

Ha *férjül* megy az uralkodásra termett Germaniához, papucs alá jut.

Ha vonakodik, meghal és száll alá poklokra.

Mind a két eset örömnünnep mi ránk nézve, régóta szenvedő mostoha fiaira.

Illő tehát: hogy az örömnünnepet régi szokás szerint hét országra szóló lakomával koronázzuk meg s erre mint búcsúlakomára, hijuk meg az öreg tátit, ki bennünket háromszáz esztendeig traktált katzentischliről; hadd lakjék jól utoljára a más emberségéből s azután járjon Isten szent hírével!

Ha tehát meg nem bántom a gyámsága napjai alól kiszabadult nemzetet, elkészítettem volna a Speiszedlit, a mint következik. Ha valaki jobbat tud ajánlani: nem bánom, retirálok.

Levesek.

1. *Korhelyleves.* (Végy háromszáz külföldön lakó magyar mágnást, detto háromszáz regalistát és absentistát; vágd négy felé.)

2. *Zöld leves.* (Fogj meg kilencz megyei oratort, hagyd őket beszélni, míg ki nem fáradnak s levesed illendőképén meg nem zöldül tőle.)

3. *Muszka leves.* (Végy szibériai jéghegyeket, olvaszd fel kiontott lengyel vérben s verj huszonötöt kancsukával a talpára, a kit hozzá ültetsz.)

4. *Fekete leves,* németül Prügelsuppen. (Végy egy általános néplázadást, főzd össze XVI-ik Lajos emléké-

* Ez a frankfurti parlament akkor nevezetes harczi alatt iratott.

vel, apríts bele tizenkétezer millió statusadósságot s főzz bele egy kis illuminatiót, hogy nagyon keserű ne legyen annak a ki megissza.)

Assiettek.

Egy tál lefőzött pecsovecs: hivatalból kicseppenés mártásában.

Egy tál felsült táblabiró: nemzeti garnirunggal.

Páczolt ökörnyelv: «pártoljuk» és «maradjon» mártásban.

Vastag ételek.

B táblabiró úrnak egy közkívánatra tartott dictiója,* mint boeuf à la mode.

Liberalis árticsóka: phrasis haché faché-val.

Tengeri rákok: táblabiró politicával töltve.

Becsínáltak.

Grillirozott birkafejek. (Szedd össze a Jellasicznak fáklyászenézetteket, hitesd el velök: hogy egy rácz megszokik tíz magyart s így tálald fel.)

Kopófülek à la barátfülek: (fogj össze kétszáz polizeispitzlit, vágd le a füleiket s tedd fel a gazdájuk elé.)

Intricus libamáj. (Végy egy élemedett udvarhölgyet, engedj neki álmodni egy kicsinyt, páczold be nagyra-vágyással, hízlald embervérrel, sózd meg népek átkai-val s ha meghal, balzsamozd be szivét és gyomrát s építtess neki mauzoleumot.)

Tésztások.

Tiroli rétes, camarilla falatokkal töltve.

Olasz macaroni. (Küldj negyvenezer katonát Olaszországba s várd meg, míg azokat ott macaronivá aprítják, akkor légy nagylelkű, s küldj másik negyvenezeret, a kik visszahozzák.)

Fordított kása. (Végy félmillió megtért pecsovicsot, rakd őket hivatalba s vigyázz: hogy meg ne égesse a szádat.)

Barátfülek: (tout à la nature).

Püspökfalat: (papi jószágok elvételének félelmével).

Plumpudding à la monarchie. (Végy kilencz nyomórúságban élő népet, főzd ki a zsirját s hintsd be sötétséggel, rakj fölibe papokat és főrendeket, hints rájuk egy réteg titulust, tedd fejükre a trónt, ültess bele egy mézeskalács-bábot, s támogasd meg szuronyokkal és kötözd meg lánczokkal, hogy el ne düljön.)

Sültek.

Systematicus tekenősbéka. (Süsd meg a táblabiró politikát, tégy hozzá logikát és szerecsendió virágot, rakd körül okos gombával és ne egyél belőle.)

Egy tál fekete sárga császármadár.

Egész bárány lefőzve. (Ezt legjobban tudja készíteni a Martius. Czélzás egy hasonló népszónokra.)

Tolnai szarvas címér à la Alvinczy (nemzeti szalmalángnál megpiritva.)

Foglyok kirántva: (tudniillik: statusfoglyok, kirántva tömlöceikből.)

Fontolva haladó csigák.

Udvari keresztés dámák: (mint schnepfek.)

Torták.

Keserü mandulatorta: (közteherviselés és jogegyenlőség mintájába öntve.)

Olla potrida à la corpus juris: (összetépett armálisok, elavult privilégiumok, tyukodi fütykösök, diplomák, nemesi czimerek, longae litis pörök stb.)

Végre jön a *püspök ital.*

És legvégül, mint illik, a *fekete leves* (l. 4. sz. alatt).

Bizalmi hévmérő.

40. fok. Forrpont. Az 1848-dik III. Törv.-czikkely kihirdettetik.

Ünnepélyes processziók zászlókkal és fáklyákkal, gratuláló dictiók, népgyűlések, kokárdák, vörös tollak és égrevigyorgó boldogságos arcok.

39. fok. Sajtószabadság.

Placatumok minden utca-szegleten, vörösek, fehérek, zöldek: némelyik nagyon is zöld; proclamatiók tele hadizenéssel, meg nem történt ujságok, kardcsörgető versek, puska-, ágyu-ropogás: papirosra festve. Ellenséget nem találván, mindenfelé győzedelmeskedünk. Vicczek a censorokra.

38. fok. Népszabadság; úrbér-elengedés.

Háromezer földesúr örömtől ragyogó arcczal hirdeti jobbágyainak: hogy többé nem szolgálnak nekik.

Az ajándékot adók igen nagylelkű, az ajándékot kapók pedig igen savanyú képeket csinálnak. Amazok gondolnak a kármentesítésre, emezek pedig nem tudják: hogy a török jön-e, vagy a tatár?

37. fok. Magyar színek.

A pántlika-árusoknak nagyon jól megy.

36. fok. Lutrik bezáratása.

Mindenki várja, hogy mikor mond a császár kridát?

35. fok. «A miniszterium a hadügy kezelését átveszi.»

A budai várparancsnok eldug 30 mázsa lőport s nem akarja felnyitni az arsenált.

34. fok. A németek lejönnek Bécsből csókolózni.

A nemzeti színház kivilágíttatik, zászlók adatnak cserébe.

33. fok. A Martius valamit mond.

Harminczezer nemzetőr kiáll a papiroson a miniszterium védelmére.

32. fok. Hivatalok osztogattatnak.

A miniszterelnök kapuja előtt egyik hintó a másikat éri. Vannak elégült és elégületlen arcok.

31. fok. A hadügyminiszter megérkezik Olaszországból.

Jubileum. Mind azt hiszszük: hogy már most magyar hadseregeink is utána jönnek.

30. fok. Király ő felsége megkínálja a hű magyar nemzetet kétszáz millió statusadósággal.

A hirlapok kirántják a papiros kardot, s azt mondják: nem! soha! semmit!

29. fok. Az Unio Erdélyországgal megtörténik.

Te Deum laudamus. Mindenki hiszi: hogy már most olcsóbb lesz a só.

28. fok. Kétszázezer nemzetőr fogadást tesz az utolsó elhülltáig védni a hazát.

Mindenik azt hiszi: *azaz utolsó én leszek.*

27. fok. Hire támad, hogy a székely katonák már megindultak.

Mindenfelé csak székelyvitézségről hallani anekdotákat.

26. fok. Deputatiók jönnek Bécsből, Párisból és Sztambulból a magyar nemzet rokonszenvét kikérendők.

Deputatiók küldetnek vissza a rokonelvű nemzeteket a magyarok segítségéről biztosítandók.

25. fok. Az olaszok folyvást győzedelmeskednek.

Az ellenzéki körbe IX. Pius pápa rendes tagnak bevétetik. (Valóban így volt. J. M.)

24. fok. A pragmatica sanctio ellen beszédek tartatnak.

Az emberek egymásra néznek s azt kérdik: ki az?

23. fok. A Felséges császár Bécsből elutazik, nem tudni hová.

A jó magyar nemzet kosztot, quartélyt ingyen kínál neki, csak jöjjön ide.

22. fok. Zágrábban valami krawall történik.

A táblabirók azt hiszik, hogy pipaszárral szét lehet verni az egészséget.

21. fok. A kétfejű sasok repülni tanulnak.

Szerencsés utat kívánunk nekik.

20. fok. Az Ypsilonok ünnepélyesen kiküszöböltetnek.

Chyky táblabiró áldozatokat tesz a hazáért, de hisz örömet hagyja elvérezni ypsilonjait, mert ez a hon üdveért történik.

19. fok. Az egyenlőség elve polgári és vallási tekintetben kimondatik.

Melynek következtében miniszteri parancsnál fogva csakugyan be is záratnak — Kassán — a *zsidó boltok*.

18. fok. Pesten elhatározatják: hogy házbér nem fog fizetődni.

A kormány nem egyez a petitióba. Ez kissé megingatja a bizalmat.

17. fok. A «Budapesti Híradó» nem tudja hogy mit beszéljen?

Sokan azt hiszik, hogy megtért.

16. fok. A nemzetőrök kirendeltetnek fáklyászenékre fáklyát vinni.

Nemkülönben bizalmat szavazni a hatvani utcában. (A miniszterelnöknek. Ekkor még nagy barátságban voltunk a Martiussal. J. M.)

15. fok. A macskazenék divatba jönnek.

A magyar nép kezdi a nagy nemzetek civilizált szokásait elsajátítani.

14. fok. Báró Lederer macskazenét kap. (Budai várkormányzó volt. Híres pöreset lett e macskazenéből. J. M.)

Báró Lederer egy pár macskazene-dilettanst agyonveret. A barricadok nem akarnak sikerülni.

13. fok. A katonaság felesküszik az alkotmányra.

Nagy ünnepély, mézeskalácsot árulnak, mindenki hiszi, hogy ezzel meg van mentve a haza.

12. fok. Ő Felsége hosszú levelet ír az ő horvátjaihoz. Jellasichot ünnepélyesen leteszi hivatalából s hazaárulónak nyilatkoztatja.

Magyarországon nincs ember, a ki ne hinné, hogy no most Jellasichnak vége, fejét veszik, felakasztják, a horvátok meg fognak ijedni.

11. fok. Neveztetnek ki számtalan tisztek számtalan zászlóaljához.

Magyar ember szentül hiszi, hogy azok a zászlóaljok csakugyan léteznek valahol.

10. fok. A katonatiszteknek megengedtetik bajuszt eresztetni.

Ez hatalmas coup d'état volt, mondja magában a táblabíró.

9. fok. Magyar pénzek veretnek.

Lesz tehát a miről bennünket megemlegessen a maradék!

8. fok. A Közlöny csatahíreket közöl.

Vidéken azt hiszik, a kik a Közlönyben hisznek, hogy a magyarok vasból, a rácok pedig vajból vannak.

7. fok. Rettenetes sok magány hír kószál.

Elesett tízezer rác, két annyi elfogatott, három annyi a Tiszába fulladt, Jellasich fogva van; a préda felszámíthatatlan; a magyarok közül a vesztesség egy lovas, két gyalog, három sebesült. Egy kapitánynak keresztül lőtték a sisakját. Egyéb baj nem történt. A táblabíró hisz és üdvezül.

6. fok. Az országgyűlés pedig összeül.

Könnyebken lélezkik az egész nemzet. Szép szavakban nem lesz fogyatkozás.

5. fok. «A kétszázezer katona és 42 millió adó hevenyében megszavaztatik.

Országos jubiläum. Magyarország boldogsága alá van írva; az édes kedves optimisták azt hiszik, hogy e kétszázezer vitéznek egyéb dolga sem lesz, mint Magyarországot megvédelmezni.

4. fok. A minoritás végképeni eltörpültetése.

A táblabíró mászodszor hisz és idvezül. A táblabíró harmadszor is hisz és idvezül.

3. fok. A király megigéri: hogy Budára jó lakni.

A jólelkűek azt hiszik: hogy már építik is számára a királyi lakot.

2. fok. Mészáros Lázár le megy a ráczok ellen.

Mindenki hiszi: hogy addig vissza sem jó, míg őket szét nem veri.

1. fok. Az országgyűlés két nap disszerál a pálinkafőzésről.

Ez már aztán a parlament, gondolja magában Bárány táblabíró.

0. fok. Rossz hírek és jó hírek.

A politika rendes kosztosai nem tudják: hogy mit higyenek. Országos sem ide sem oda.

1. fok. Minus! Zágrábban leteszik a királyt.

Mi a tatár? nem akasztatja fel őket a miniszterium?

2. fok. Megégetik a nádor arczképét.

Ezeket sem akasztatja fel a miniszterium?

3. fok. A ráczok pusztítanak mindenfelé.

Hát már senkit sem akasztat fel a miniszterium?
A táblabíró restelkedni kezd.

4. fok. Az olasz ügyben veszt a baloldal.

A jobboldal sem igen látszik dicsekedni a győzelemmel.

5. fok. A katonaság nem akar engedelmeskedni a magyar kormánynak.

A táblabíró nép leereszti fülét farkát, s gondolkodóba esik.

6. fok. A katonaság nem úgy üt ki, a mint hittük. A fekete-sárga zászlók, a kétfejű sasok, a rexumlinxum, a fehér frakk és mogyoró-pálcza visszajönnek.

A táblabíró kiveri pipáját s azt mondja: hogy de már ez furcsa.

7. fok. A szent-tamási ütközetet elvesztjük, a katonák a nemzetőröket szídják, a nemzetőrök a katonákat: az ujságírók mind a kettőt.

A táblabíró haragszik, de nem meri magának megvallani, hogy kire?

8. fok. A statusadósságok elfogadtatnak.

Országos káromkodás, a nemzet esóválja a fejét. A táblabíró nyugodtan várja: hogy csakugyan teremt-e az Isten semmiből valamit? Magyarország üres ládájából kétszáz millió forintot?

9. fok. A kormány odaengedi a horvátoknak Horvátországot, a ráczoknak a Bánátot, az oláhoknak Erdélyt, a tótoknak Felső-Magyarországot, a németeknek a királyi városokat.

A táblabíró félni kezd: hogy ha ez így megy, egyszer majd előkerülnek a Marahánok és Dákok utódai, s úgy visszakövetelik Kecskemétet és a Kunságot, hogy jobban sem kell.

9. fok. Radecky minden ujságírót felakasztat, az ártatlan Közlönyét kivéve.

Patrona Hungariæ ora pro nobis!

10. fok. Magyarország alkotmány helyett kap kancsukát, a hivatalok németekkel töltenek be. Az ország adó alá vettetik, a kaputos emberek fejeire díj szabatik.

Vannak, kik gyanakodni kezdenek, hogy aligha mennek igen jól a dolgok. Azonban még ez csak sejtelem.

11. fok. Kimondatik: hogy ezentul Magyarországot Colonia Sclavának fogják nevezni; Jellasich kinevezetik procreatornak.*

A táblabíró szeme egyszerre felnyilik, káromkodnék, de nem ér rá. Bújában az egész nemzet elkezd verseket írni, keservesnél keservesebbeket.

12. fok. Következik Sziberia.

Ott pedig hideg van.

94.

Próbáljátok csak az alföldi emberrel elhitetni: hogy jön a rácz; azt fogja rá mondani, hogy ő azt a sipkájával leborítja.

Próbáljátok a kunokkal, hajdukkal elhitetni, hogy bizony bátor legények azok a ráczok is, hogy egy nap alatt sánczot hánynak maguk előtt: hogy igen jól lőnek, s esőt és zivatart és napszurást ki tudnak állani, ti se legyetek hát lusták, hanem keljetez föl; mert az ellenséget nem győzi le a megvetés; meg sem merem mondani, hogy mit kapnátok érte?

Mit tettünk a legveszélyesebb időkben?

Mindig kibeszéltük, a mit tenni akartunk.

S soha sem tettük azt, a mit kibeszéltünk.

Ez aztán nem vers, hanem igaz.

Ha még e philosophiának soká lesz kelete, megérjük, mitől isten és saját jó voltunk őrizzen meg bennünket: hogy
Intra Hungariam non est vita.

* Sajnos, hogy ez a jövendölés, a mi csak tréfának volt szánva, olyan komolyan megvalósult. J. M.

Variációk e téma fölött: a *király beteg*.*

A király az Isten képe. Hát az Isten képe beteg?

Ha az Isten beteg volna, a nap elvesztené fényét, a csillagok megfagynának, a föld nem hozna virágot, az ég kék helyett zöld lenne, a hegyek tüzet okádnának, a holdból piros vér folyna, a tejut megfeketülne s égő üstökös csillagok járnák keresztül-kasul a világot. Akkor volna a pokolban drága dolog!

Hátha a földi Isten megbetegszik; ne legyen az is nagyszerű?

Ne érezzék-e a népek keservesen: hogy a király beteg?

Ne folyjon-e a népek szivéből piros vér, szemeikből égő könny? ne legyen-e szabadságok letiporva; mert a király beteg?

Ne érezze-e meg egy egész ország fogcsikorgatással: hogy a király beteg?

Ha egy embernek feje fáj, nyakára tesznek flastromot.

Ha egy nemzetnek feje beteg, a nemzet nyakára tesznek érte jármot.

Ha az embernek a feje fáj, nádályokat raknak keblére, s karján eresztenek vért?

Ha egy nemzetnek a feje fáj, a nemzet keblére kell rakni a nádályokat, a nemzet karján kell eret vágni?

Miért van hát az embernek feje? Azért: hogy legyen a kalapját hová tenni?

Imádkozzatok: hogy a király ne legyen beteg!

Doctor camarilla elkészítette a recipét: imádkozzatok.

Kétszáz millió statusadósság ezüstben, aranyban, az első orvosság: adjátok meg és imádkozzatok!

* Iratott e cikk azon keserű benyomás alatt, midőn az országgyűlés küldöttei, kik ő felségét meghívták Budapestre, azzal a hírrel jöttek vissza, hogy a király nem teljesítheti az ország ez óhajtását, a mitől pedig a kitört véres viszály megszüntetése függött: — mivel beteg.

Kétszáz ezer katona, frakkban, német lábon, a második orvosság. Adjátok meg és imádkozzatok!

Kétszázezer pecsovics és jezsuita, mint magyar hivatalnok, harmadik orvosság: vegyétek be és imádkozzatok!

Pénz és hadügyi tárczák; negyedik orvosság. Adjátok vissza és imádkozzatok!

Pragmatica sanctio, ötödik orvosság; higgyetek benne és imádkozzatok!

Alkotmányos szabadság, porrá törve és elpárolgatva: felejtsetek és imádkozzatok!

Háromszáz democrata feje, mint hideglelést üző labdac. Hetedik orvosság. Vágjátok le és imádkozzatok.

Hogy a király gyógyuljon meg! Hogy az Isten képe ne legyen beteg, hogy a nemzet feje ne gyöngélkedjék.

96.

Ezennel közhírré teszszük: hogy ha mi egy tarokkártyát ketté vágunk s arra ráírjuk: hogy *egy forint*, az azonnal pénz. A ki el nem fogadja, azt felakasztatjuk.

Gaymüller
financ.

Báró Jellachich, ia
Pannónia királya. (P. H.)

97.

A legelső magyar proclamatiókat a katonasághoz *Hajdu János* huszár osztotta ki Lembergben.

Ő egy lengyel utastól kapta azokat, oly utasítással: hogy csak magyar katonáknak adjon belőle.

A jó huszárok aztán elvitték egy ősz öreg strázsa-mesterükhöz a kapott nyomtatványt s kérték, hogy olvassa el nekik; két nap alatt megtanulta mindegyik a mi benne volt könyv nélkül; s harmadnap megszökött Lembergől valamennyi.

Hanem szegény Hajdu Jánost elesípték, hadi törvényszék elé állították s elítélték tizesztendei fogságra.

Történt azonban, hogy egy transport katonaságnak olasz tisztje meglátta a kezébe adott foglyot s őt maga elé rendelvén kérdezé: hogy hova maradt a regimentjétől?

Ő felelé: hogy ezrede Magyarországra ment.

«Hát kend ilyen amolyan adta szedte vette, káromkodék a tiszt, mért nem ment vele? mit eszi kend itt hiába a lengyel kenyeret? takarodjék mindjárt haza! erre amarra teringette!»

Hajdu János uram alig akart hinni s füleinek, s azt felelte: hogy köszöni.

Hát a lova hol van kendnek?

Hát megkövetem, lovon mehetek haza?

Enyje hát még kend azt sem tudja felérni ököllel, hogy a ki huszár, az lovon jár?

Szegény Hajdu János alig tudta magát tartóztatni, hogy kezet ne csókoljon az áldott tisztnek, az pedig még egyszer összeteremtettézte katonái előtt, adott neki egy pár forintot s fegyveres erővel kísértette a határszélig, megparancsolva, hogy vissza ne merjen jönni!

Nem is állt meg a jó ember, míg az ezredéhez nem ért.

Hanem azt az olasz tisztet a hányszor említi, mindannyiszor megemeli a süvegét.

98.

Fiam, ha háborúba mégy, e következő dolgokra figyelmezz:

Soha se számláld meg az ellenséget, mert az æquatiókat nem a háboru számára találták föl.

Soha se fuss az ellenség elől, mert kimelegedel s tüdőgyuladást kapsz s abban halsz meg.

Soha se fordulj meg a golyóbis előtt, mert annak mindegy, akár hátul talál, akár elől.

Soha se vigy pénzt magaddal a csatába, mert mindig azon lesz az eszed.

Soha se zörgess, ha be van zárva az ajtó, hanem menj be az ablakon.

Soha se kérdezd, hogy miért? ha neked parancsolnak; soha se felelj, hogy miért? ha te parancsolsz másnak.

Soha se egyél magad elébb, mint a lovad; mert te ülsz rajta, nem az te rajtad.

Soha se kérj és soha se adj pardont. Nem vagy te császár, hogy kegyelmet osztogass, ellenfeled sem az.

Soha se bántsd a közkatonát, míg tisztet látsz magad előtt. Csak az arany paszomántra célozz.

Néma légy, ha sebet kapsz; süket légy, ha sebet adsz. Így aztán csak megélsz.

99.

Bécsből írják: hogy nagyszombati veszteségünk örömére Jellasics a Burgban tánczestélyt adott.

Ugyanezen levelezőnk megjegyzi, hogy a horvát tisztek igen jól tánczolnak s Jellasics maga nemcsak a walzerben ritkítja párját, de még a hegedűben is virtuoz.

Ugyanis a szünóra alatt felragadva egy hegedűt az orchestrumból, azon a legügyesebben hegedülte el az egész Ernani ouverturet.

Kérték a jelenlevő hölgyek, hogy húzzon egy nemzeti horvát nótát, a pákozdi hős engedett az unszolásnak s húzott egyet, a melyről azt mondták, hogy igen szép.

Jelen volt levelezőnk írja, hogy az nem volt egyéb, mint Egressy Béninek a Tiszaparti csárdása. Alkalmasint nekünk tanulta be a szomszéd s itt Pesten akarta elhegedülni s most Bécsben horvátnak mutatja be.

100.

Rövid időre közönségünktől búcsút veszek.

A csaták végeig s ez úgy hiszem rövid leend.

A hazának szüksége van karom erejére s én nem ismerek előbbrevaló érdeket, mint hazámét.

Ha vissza nem jövendek, lapomat Ludasy Mór fogja az év végéig szerkeszteni.

De hiszem Istenem: hogy látnom kell Magyarország függetlensége kivívását.

Hiszem Istenem: hogy az égbekiáltó gazság nem fog diadalt ütni az igazak elvesztén.

Hiszem Istenem: hogy ama gyülevésznép, mely még rabolni is gyáva, ha szembeszállandunk vele, a vérig bántott nemzet egy kézütésétől földre hulland, mint az őszi légy.

S akkor fölemelt arczczal térendek újra vissza.

Ha ott maradnék, meg ne sirassatok.

Ha elesem s a haza veszt, sirassátok meg a hazát, s azokat, kik benne élnek, ne azokat, a kik meghaltak.

Ha elesem s a haza győz, örüljeteK s meg ne bántsátok az Istent a fájdalom könyüivel.

Adjon Isten szebb napokat.*

* A történelmi igazsághoz való ragaszkodásból megjegyzem, hogy én bizony az egész harcz alatt se karddal, se puskával semmiféle hőstettet nem követtem el. Boldogult jó apám is insurgens hadnagy volt a napoleoni hadjárat alatt: volt egy kedvencz fringiája; a miről egyszer azt kérdezém tőle: «édes apám, vágott-e le azzal sok francziát?» mire az én lelkem apám azt felelte: «fiam; ha oda jött volna hozzám, bizony levágtam volna». Ez volt az én harczy devisem is. Családi czímeremben is egy ágyús vitéz van. Legelső ősöm sem engedte az ellenséget közelebb jönni magához az ágyulövésnyinél. Nekem sem volt részem másforma verekedésben, mint a hol ágyuznak. A halálra komolyan el voltam szánva mindig, de a forrójába a verekedéseknek nem kerültem bele soha. Tehát a harczy babérokból egy levélre sem tartok igényt.

Azon expeditio, melyet itt jelzék, Jellasich betörésekor az alföldi népfelkelés rendezése végett indult meg Kossuth vezetése alatt. Kisérték őt Egressy Gábor, Csernátony, Rákóczy, Lopresti Árpád, s velem együtt még többen: kiknek feladatuk volt a kormány vezérét megtámadtatás esetén megvédeni, s ha kifáradna,

A bécsiek 3 tonna aranyat és 15 tonna- ezüstöt küldtek szerb elleneinknek. Azonban Pesten lefoglalták a felfedezett küldeményt.

Valjon megengedi-e a *pragmatica sanctio*, hogy ha Ausztria-Magyarország ellenségeinek pénzt küld, azt a magyar kormány lefoglalhassa?

Szabad-e ez? illik-e ez? A *pragmatica sanctio*t így megsérteni?

Mikor ő felsége iszonyú hatrőfös placatumban elmondja: hogy ő hív magyarjait mennyire szereti, az illir mozgalmakat hogyan képen rosszalja, Jellasichot hivata-

a népgyűléseken felváltani. Nem támadta azonban meg senki, s nem fáradt ő ki soha. Bámulatos volt a hatás, melyet szabad ég alatt tartott szónoklatai az alföldi nagy városok népében felköltöttek. A nép tömegestül ragadt fegyvert, s néhány nap alatt ötvenezer embert s e közt két ezer fölszerelt lovast állított ki. Kossuth kifáradhatlan volt s mindent megmozdított az önvédelmi harcra. Hódmezővásárhelyen kapta meg Rózsa Sándor folyamodását bünbocsánatért, ki «szegény legény» társaiból több száz főnyi szabad csapatot ajánkozott szervezni az aldunai ellenség ellen. Rózsa még akkor csak kalandor volt, nem aljas rabló; s az ajánlott szolgálatra megérte a bünbocsánatot. Én vittem azt neki Félegyházára. Innen Pestre volt küldetésem. Nyáryhoz, ki azonban attól a hírtől, hogy jövünk a Tisza mellől ötvenezer emberrel, épen nem volt elragadtatva: azt kérdezte: «hát kenyeret hoztok-e nekik»? A pákozdi csatához már csak a fegyverszünetkötésre értem.

Pedig Kossuth terve hasznavehető volt. (Ezt nem én mondom, hanem egy hadászati tekintély: Rüstow.) Az ellenfél hadoszlopai ellen nagy népfölkelési tömegeket állítani fel, s a helyett a velük szemközt álló hadtestekből a rendes katonaságot mind a feldunai hadsereghez vonni s azzal az ellenfél főerejét, Windischgrätz hadseregét verni le. De nem fogadtak neki szót, minden egyes hadtestparancsnok azt állítá, hogy az ő állása a legfontosabb, nem nélkülözheti a rendes csapatokat.

A bécsi forradalom kitörése után Kossuth kettőnket Csernátanyval felküldött Bécsbe, az ottani felkelő csapatok vezérét felszólí-

laiból kirakja s a békességet helyreállítani törekszik; illik-e fölfedezni, hogy ugyanakkor a bécsi kormány ellenségeinket titokban pénzzel és fegyverrel segíti? illik-e kibeszélni, hogy ugyanakkor a kedves rebellis — urunk királyunk fölséges rokonainál theaestélyeken van?

Szégyled magad, nemes magyar nemzet ily lovagiatlannak lenni. Szégyled magad, te, ki oly hűséges vagy urad királyod iránt, észrevenni: hogy az ő szavai nem tartatnak meg. A te fő erényed a bizalomszavazás, hives és engedelmesség. Mit gondolsz, ha meghallaná a világ: hogy te urad királyod szavában kételkedel? A nemes, nagylelkű, bizalmas magyar nemzet kételkedik?

Hogy kerülhetnél más népek szeme elé?

tani, hogy erélyes támadással segítsenek a már akkor a határon álló magyar hadseregnek s szorítsuk két kéz közé az osztrákot.

Útközben Komáromba is be kellett térnünk, az ottani várparancsnokot Majthényit, felszólítani, minden nélkülözhető rendes csapatot és különösen tüzérséget küldjön a Lajtha melletti táborba. Minő látvány volt az rám nézve! mikor éjjel holdvilágnál megérkezünk Komáromba egy ideiglenes tutajhídon át; mert a rendes híd is elpusztult; szülőtte városom egészen le volt égve; kormos falak egész utcaszámra. Minden házat ismertem itt, lakóik barátaim, rokonaim; s most az üres ablakok meredeznek reám; kormos gerendák zárják el a kapukat. Senki sem lakik a városban. Nekünk a várba kellett sietnünk. Soha sem láttam nagyobb orrt embernél mint Komárom akkori várparancsnokának volt. Tudva van, hogy I. Napoleon a nagy orrt tartotta embereinél a hűség biztosítékának. Majthényi azonban nem adott nekünk katonát; azt mondta: hogy a mi van, az neki is kell.

A legelső kiábrándulás Bécsben ért utol. Minden nehézség nélkül jutottunk el odáig. Ellenséggel csak egy útféle csárdában találkoztunk, vasasok voltak azok. Azokkal még kedélyesen elbeszélgettünk és poharaztunk, mialatt a kocsisunk a lovakat itatta. Nem bánták, akármi járatban vagyunk. Ha bánták volna, bizony talpunk alá fúj a szél.

Bécsben azonban mondhatom, hogy sem azt a lelkesülést nem találtunk, a mit kerestünk, sem azt a haderőt; de különösen nem a mozgalom vezetői részéről a helyzet ismeretét. Ezek

102.

Egy különben derék ember azt mondá: hogy Galiczia is Magyarországhoz tartozik.

Ez is olyanformán jön ki, mint mikor az egyszeri cigánytól kérdezték:

— Kié ez a kilencz *meztelen* purdó?

A cigány meg azt felelé rá: nyolcz az enyim, a kilenczediket is én *ruházom*.

103.

Mint lettek az emberek hajdan hercezekké?

Dicsőségesen országglott főkötös királyunk, Mária Terézia, ki uralkodása utolsó éveiben a szó teljes értelmében népek anyja volt, egyszer a prágai várhegyen lefelé kocsikázván, hintájának kerékkötője elszakadt s a hegy lejtőjén aláfelé rohanó hintó már-már semmivé teendő vala a *pragmatica sanctiót*, midőn egy az útfélen lakozó kovácmester odaugrott, megragadta izmos kezével a *republicanus tendentiájú* szekeret s eképen a fölséges kezeket és lábakat megmenté az összetöréstől.

azt hitték, hogy ez még mindig csak a forradalom és nem a háború. Torlasz, utczaharcz, népszónoklat és kiáltvány: ebből állt stratégiájuk. Nekünk *topographice* kimutatták, hogy Jellasicshoz Bécsnek semmi köze; mert annak a tábora úgy van felállítva, hogy a magyar hadsereggel néz farkasszemet: az tehát Bécsnek nem ellensége. Épen így beszéltek a magyar tábor vezérei: azok meg azt állították, hogy nekik nem kell *Windischgrätzet* megtámadni; mert az nem Magyarország ellen jön, az csak Bécsset jön leverni s még elég naivok voltak felszólítani *Windischgrätzet*, hogy fegyverezze le Jellasicshot, a ki a mi ellenségünk. Az osztrák vezérek aztán nem voltak olyan *scrupulosusok*; hanem a mint egyesülhettek, leverték egyiket a másik után minden logika és ethika ellenére.

Hanem én abból az ábrándból, hogy mi rajtunk valami szomszéd nép segítsen, a bécsi expeditió után kigyógyultam.

Ez a kovácmester lett később herceg Kolowrat.

S ha még hozzá tesszük: hogy Kolowratnak egy esinos, természetes, jól kinőtt katonafia volt, kit Mária Terézia udvarában neveltetett, az egész sorsfordulatot senki sem fogja valami bámulatosan természetfölöttinek találni.

104.

Biztos recipe az ellen, hogy az embert a háborúban golyó ne találja.

A mint meglátod, hogy valakit lelöttek, állj a helyére.

Lefebre híres matematikus kiszámította, hogy úgy áll, mint 11,000 az 1-hez az a valószínűség, hogy oda többet nem fognak löni.

105.

Egy — nem tudni, mi okból — hazatért nemzetőr hosszasan dicsekvék vele, hogy ő a csatában két rácznak levágta a lábát.

— Mért nem inkább a fejét vágta le? — kérdék a vitéztől.

— Mert már azt levágta valaki, mire én odajutottam.

106.

Édes apám: kérdi egy kis kecskeméti magyar fiú, háborúba menendő apját: hoznak-e azok a horvátok magukkal kis fiúkat is?

Minek neked azok a kis fiúk, kis szolgám?

Hát én meg majd akkor azokkal a horvát gyerekekkel verekedem.

107.

Meglát egy vidéki atyánkfia egy huszártisztet teljes parádében. Odamegyen hozzá s bámulja sokáig czifra öltözetét.

Leginkább látszott figyelmét magára vonni a töltés-tartó szájára aplikált rézoroszlánpofa. Végére megszólal.

«Ugy-e bizony kérem ez ő felségének a képe?»

«Az ám; volt a felelet.»

«Ugyancsak megvénült.

108.

A szegedi várbörtönből kiszabadított rejtélyes státus-foglyok (többnyire olaszok), Kossuthnak egy szép faragványt készítettek emlékül. Kossuth a muzeumnak ajánlékozta e tiszta szív nyujtotta hálaoltárt.

Szegény emberek, mennyit szenvedtek és mennyi idő óta!

Némelyik azt sem tudja, miért fogatott el s miért kínoztatott éveken keresztül?

Többnyire a legjobb családból való férfiak.

Egy orosz porkolábjuk volt nekik.

Egyszer egy öreg rab azt találta mondani, midőn a silány árpakenyeret kiosztá közöttük.

«Minő ez a kenyér!»

S az a nemember e szavaiért megkötöztette a nyomorultat egy koporsószerű ládában hasra fektette, s úgy tartotta egy fülkében negyvennyolcz óráig.

Mennyi nemét találták fel számukra e kínzásnak!

109.

II. Rákóczy Ferencz fogsága.

Négy nap alatt háromszor került e mű szinpadra, a színház mindannyiszor csordultig tele.

A közönség újra él e darabban.

Minden helyzete, minden szava e műnek hű a mult-hoz és igaz a jelenhez. Rákóczy Ferencz mint gyermek jezsuiták által jezsuitának nevelteték, körül volt véve a bécsi udvarban fürkésző kémekkel, kik minden szavát, minden pillantását ellesték a rettegett orosz-lán-fajzatnak.

És a nyíltszívű magyar megtanulta nevelőitől a tettetést, megcsalta azokat, kik őt meg akarták csalni, s midőn anyja Zrinyi Ilona, buzdítani jó, rég nem látott fiát: hogy ragadjon fegyvert a hazát megmenteni; — Rákóczy, tudva: hogy a falaknak fülei vannak, azt feleli rá:

«Én? a jó császár ellen fegyvert fogjak?»

Hallottátok volna azt a kacajjt, azt a convulsiv vídamságot, melyre e szavak után a közönség rendesen kitör. Minő nevetséges eszme! minő groteszk gondolat! Egy férfi, ki a jó császár ellen fegyvert fogni nem akar!

Az ember nem bír az arcának elég tettetést parancsolni, hogy mégis mindenki meg ne lássa rajta: hogy hisz ez a fiú most tréfál.

Még ha kipiszegték volna azt a mondást, akkor csak volna reménység; de kikaczagták, dörgő hahotával kikaczagták!

És hallottátok volna azt a felzajgó lelkesedést, mit Zrinyi Ilona buzdító szavai idéznek elő; mint mikor a szél lecsap a tengerre s millió hullám veti föl magát, egy szavára letörölve arczáról a maga hazudott ég tükörképét.

Nem a légből vett ideál, nem kicsikart fantomok — hanem a nép lelkéből támadó igazság van itt a költészet élő alakjával felruházva. S végre midőn a távolban a lelkesítő Rákóczy-induló megszólal, a tömeg fölördít, mintha mindenki szívének legérzékenyebb húrján el volna találva, egy kitartó névtelen kiáltás emeli a levegőt, minden arcz ragyog, minden szem sír, minden kéz tapsol vagy oldalához kap s fegyverét keresi.

Szent hivatása az a költőnek — a nép szívében oly szenvedélyeket fölkelteni, mik ha fölébrednek, nem halnak el soha, hanem átszállanak apáról fiúra, s későn vagy korán, lángra gyujtják az életet.

110.

Az angol királynő mégis csak gondoskodik az ő népeiről.

Irlandban nagy az éhség, az emberek hullanak mint a légy őszi krumplihiány miatt.

Victoria asszony meghallja azt: hogy az ő népei nagy fogyatkozást látnak a krumpliban s rögtön parancsot ad ki szakácsainak: hogy többé krumplit ne merjen főzni a királyi asztalra. Igen helyesen, mentül kevesebb krumplit eszik meg a királyné asszony, annál több marad a szegényeknek.

111.

Feladat sakkozók számára.

A partie így áll:

A feketesárga részen van egy király meg egy királyné.

Van egy futó, ez *Jellasics*.

Van egy bástya, ez *Windischgrätz*.

Van egy ló, ez *Récsei Ádám*.

Van két pion, — ezek a *rácok* és *oláhok*.

A három színű részen — sem király, sem királyné.

Van egy futó, ez — *Baldacci*.

Van két bástya: ez *Perczel* és *Görgei*.

Van egy ló, — ez *Teleki Ádám*.

Van hat pion, — ezek a *magyarok*, *székelyek*, *olaszok*, *bécsiek*, *lengyelek* és *tirolók*.

Kérdés: hogy lehet a feketesárga királynak és királynénak két húzással *mattot* adni?

112.

Expeditió Simonichiana.

Motto:

Elmentünk mind, le vágtuk mind, haza hoztuk mind, tudniillik a sok semmit. — —

Mentünk mentünk mendegéltünk, — — — az az :
 hogy dehogy mentünk, felültettek bennünket Pozsonynál
 háromszáz szekérre, mert azt mondták, hogy a pesti
 nemzetőrök nem tudnak gyalogolni.

Később azonban kisült, hogy azért ültettek bennünket
 szekérre: hogy hamarabb ott legyünk. — A szekerek
 elé ökrök voltak fogva, néhol változtatás kedvéért
 bivalyok is.

Így aztán nincs rajta mit csudálni, hogy fél nap alatt
 egy egész mértföldet utaztunk, még pedig tót mértföldet,
 következésképpen hosszút.

Hogy vigan voltunk, azt tán mondanom sem kell,
 magyar ember rendesen víg, ha háborúba megy, ha egy
 kicsinyt német is.

Ha eső esett, káromkodtunk, ha a nap sütött, da-
 noltunk, ha sem nap nem sütött, sem kenyerünk nem
 volt, lefekhettünk és aludtunk, ki milyen hosszú volt,
 olyan hosszan az édes haza földén, a csillagos szent
 ég alatt.

Végtére valahára bebotlottunk fényes Leopold várára.
 Nem azért, mintha verset akarnék mondani, de ez a
 vár csakugyan erős vár. Olyan bástyái vannak, mint
 egy kálvinista asztag, aztán czik-czak erre is amarra is,
 még ha az ember benne van is eltéved, hátha kívül
 van rajta!

De ugyan fel is volt ám szerelve ez a rettentő erősség!

Bezzeg ki volt fektetve a sánczra négy, olvasd 4 egész
 sugár ágyú, három-három fontos mindenik, csak úgy
 mint az Isten megteremtette, felszerelés, munitió, strázsa
 és minden egyéb nélkül a világon.

Tán ha ledobta volna az ember a sánczról, agyon is
 lehetett volna ütni vele vagy két embert, a ki oda állt
 volna alá.

Vezér biztosunk Thanhoffer (nem kell a nevéből meg-
 ijedni, egy szót se tud németül, se tótul) előhivatja a
 várnagyot és kérdi: hogy hol a munitió?

A várnagy azt feleli: hogy van minden ágyúhoz három golyóbis, ha belefér; két ágyútisztító mind a négyhez, meg egy kananér.

Thanhoffer azt felelte erre a feleletre: hogy ha Simonics ezt a várat beveszi, nyugodjék meg abban a várnagy úr, hogy legelőször ötöt akasztatja föl.

A várnagy úr igen megörült ennek a szép ígéretnek s egy óra mulva visszajő csodálkozó képpel Thanhofferhez:

«Gondolja csak, milyen csoda történt? Hát lemegyek a kaszamatákba, ott találok hordókat: megkocoztatom a pálczámmal, hát tele vannak, hát mi van bennük? Hát ágyú, puskapor és golyóbis és más mindenféle vagy két ezer lövésre való.»

Ejnye be jó, hogy az a várnagy megnézte: hogy mi van azokban a hordókban? Rögtön felrántottunk vagy harmincz ágyút oda a bástyákra. Két nap alatt betanulták embereink az ágyúkkal való bánást s már most nem volt egyéb hátra: minthogy jöjjön Simonics és hagyjon magába löni.

De volt annak esze. Látva: hogy az ember egy csizmába mind a két lábát bele nem dughatja, ott hagyott bennünket s elment a széles világba.

Mi pedig azalatt vigadtunk jó Leopold várában.

Első nap volt: serünk, borunk, pálinkánk.

Második nap: bor és pálinka.

Harmadik nap: pálinka.

Negyedik nap: igen jó víz. Sokszor a mennyországból is kaptunk hozzá zulagot.

Egyszer aztán híre futamodott; hogy a mai szent napon Simonics-csal fogunk verekedni Jabloniczánál.

Utezu erre lóra kaptunk — na de először elmondom: hogy miként kaptunk lóra?

Hát lovunk persze nem volt; de ez se baj, ott volt gróf yné asszonyság ő méltósága.

Tehát el ment hozzá egy hadnagy, egy tizedes, meg tiz jó legény lovat kérni.

A tisztelt grófnő igen magas tonushoz lévén szokva, a mit még akkor tanult, mikor Bécsben pogácsát és más egyebet is árult, tehát a hadnagy igen megbecsülte s kérte tőle a lovakat jó pénzért.

Van a grófnénál egy sárgaképű, feketefogú obester, mit csinál ott, mit nem csinál, az nem ide tartozik, hanem úgy látszott: hogy ezúttal ő volt a tolmács.

«Bizony nincs lovunk uraim, a ménesen van valamennyi és mind igen szilaj, nem lehet megfogni.»

«Köszönjük azt, a mit nem lehet megfogni, de majd megnézem én előbb az istállót!» mond a hadnagy.

«Soha se fáraszsza magát, nincs ott két strupirt paradégaunál egyéb.»

De biz a hadnagy lefárasztotta magát s utána fáradt a Herr Obester s hát az istállóban száz darab szebbnél szebb lóra akadtak.

A hadnagy válogatni kezdett. Az obester az elsőre azt mondta: ezt nem lehet, a másodikra: azt sem lehet.

«Nem lehet, kiált a hadnagy: tizedes! meg vannak-e töltve a fegyverek?» Meg! kiáltá tizenegy torok.

Ekkor aztán mindjárt lehetett.

Ötven lovat kiválogattunk. Utalványoztuk négyszáz pengővel darabját, s ott hagytuk az ötvenet, meg a vén Obestert. Lovagolhat rajtuk a grófné még eleget.

Reggeli tíz órakor kiállítottak bennünket s délután háromkor indítottak el. Ez alatt vezérőrnagyunk Galgóczra jár s az alatt Simonics kiszökött az orrunk elől.

Mi aztán egész nap ütöttük a nyomát, egész nap masiroztunk, mindig láttunk magunk előtt félig fekete, félig fehér alakokat: az ott Simonics! azok a svalisérek! s mire oda értünk, asszonyok voltak, kik a felső viganójukat a fejükre terítve portyáztak, a falun kívül. Hallottuk is: hogy az oldalunk mellett a hegyen túl szörnyen ágyúztak. Sejtettük, hogy ott aligha nem lövöldöznek.

Siítettünk aztán, toltuk az ágyúkat mi is, hogy el ne maradjunk a requiemtől, s két órai dühös gyaloglás

után kibukkanunk a sikra, hát egy falu előtt ott áll a nagy sereg, megakadva egy lerontott hid előtt, melyen az ágyúkat nem tudta átszállítani.

Neki rugtatunk tehát a nagy seregnek mi is bátran és elszántan, kivált miután láttuk, hogy az tulajdon seregünk, mely hátulról támadta meg Simonicsot, míg mi nekünk elébe kellett volna kerülnünk.

Az már akkor túl volt az operencián.

Na de igazán mondom, mikor rábukkantunk a táborra, azt gondoltuk, hogy az az ellenség s azzal a jó szándékkal mentünk rá: hogy közébe puskázunk.

Egész ellenkezően járt velünk vagy tizenhat polyák katona, az meg tulajdon seregének nézett bennünket s közibénk jött s alig hitte: hogy nem abba a companiába tartozik, míg nyakon nem ragadtuk.

Ezeket az eleven trophæumokat el is hoztuk magunkkal. Jól jártak szegények.

A magyaroknál a hadi foglyoknak jobban van dolguk, mint Simonicsnál a kapitányoknak.

Így végződött a híres kimenetelű Leopoldvári expedíció.

Mi nyugodt lélekkel térhetünk haza; senkit sem öltünk meg, minket sem ölt meg senki.

113.

Komárom leégett.

A kedves szép város a két Duna közt, melyet ártatlan tréfáink annyi előszeretettel kerestek fel mindig s melyet most könnyező szemeink fognak megtalálni, szomorúan, lerontva, elhamvadva.

Több mint ezer ház, a város legszebb helyei, a főutczák, a piacok, a városház-tere, a legszebb templomok, a nagyszerű megyeház, mind, mind gyászszal behúzva, melyet a pusztulás hagyott maga után, feketén, mintha rajtuk száradt volna az éjszaka, mely semmivé tette.

Szegény, szegény szülötte földem, milyen szomorú

lehet a te arczod! Hová ha mentem, minden ház egy édes emlék, minden arcz egy vidám mosoly volt számomra, most minden rom egy bánatos siremlék, minden arcz egy könnyeiből kifogyott kép.

Hát a földél, mely alatt születtem? Hát a rokonok, kikkel annyi évet töltöttem együtt? s kiket még csak siratnom sem szabad? . . .

Szegény becsületes nép. Így adóztál hazádhozi ragaszkodásodért.

Büntetést kap az erény, jutalmat az árulás . . .

De él még az Isten az égben, ki az ártatlanok könnyei és vérenek hullását számlálja odafenn s ki előtt a megolajozott homlok nem tesz kivételt az emberek közül, ki ítéletet mond koldus és király fölött.

Él még az Isten! S ti földi istenek egykor sápadtan, koronátlanul fogtok előtte állani s a milyen magasan voltatok egykor az emberek fölött, oly mélyen fogtok hullani az elítéltek sorai közé.

Ti, kiknek neve vihar és pusztulás a földön, kiknek étvágya éhhalála a népnek, kiknek betegsége döghalál az országon, nem félték-e: hogy az a szellem, kinek képmásává hazudott benneteket az ezredéves sötétség, felemeli világító karját s oly példát szolgáltat rajtatok a világnak, minőt emberi szív kigondolni nem bír.

Ti, kik koldusok és hazátlanok üldözésében örökitétek meg neveiteket, nem félték-e: hogy jöhet idő, mikor senki sem vár reá, mely titeket látand idegen ház küszöbén koldulni, hazátlanul, senkitől nem félve, senkitől nem szeretve?

Átkozott leend, ki ha fáradtak lesztek, házába befogad, ha fáztok, tűzhelyéhez bocsát, ha meghaltok, eltemet. Átkozott leend a sír, mely hantjaitok benyeli, átkozott a fű, mely azon megterem, és áldott az, mely palotáitok küszöbét fogja lepni.

114.

Azt beszélik, hogy a király lemondott koronájáról Ferencz herczeg javára.

Szegény öreg.

Biz azt hiszi, hogy még van, a ki hallgat a szavára.

Okoskodhatol te már édes jó királyom, hallottuk gyalázatos hitszegő szavadat, hallottuk ágyúid dörgését, mindkettőt megszoktuk immár s nem félünk és nem szeretünk többé.

Akár lemondasz, akár nem mondasz, semmit sem mondasz vele.

Szent voltál addig míg kétszázezer zsoldos hirdette igéidet, szeretett, a ki félt tőled, most szerencséd elhagyott, ember vagy, még annál is rosszabb s kaczag fölötted, a ki nem gyűlöl.

Vagy eszed, vagy szíved hiányzik, de annyi bizonyos : hogy koronádat elkártyáztad.

115.

A császár folygyuttatta saját palotáját.

Hol fog most szegény kitelelni?

Az idő ide s tova télre válik s ő fődél nélkül maradt, talán tüzkármentesítve sem volt a háza s a nagy sietésben meglehet, hogy még téli kaputot sem vitt magával. Még meg találja magát hűteni.

Igaz ugyan : hogy Lombardiában s ha isten úgy akarja, nálunk is keményen be fognak neki fűteni, de mikor azok a rézkályhák oly iszonyúan füstölnek ; — az ember inkább fázik, minthogy az ilyen tűznél melegdjék.

Aztán télen az a szokása a fáknak : hogy gyümölcsöt nem teremnek, kivéve ezúttal az akasztófákat. Szegény császár, mit eszik a télen? hol alszik a télen? házát felgyuttatta, kincseit beledobáltatta a sárba, zsoldosoknak fizette.

Hát azután: ha egyszer kitelik a conventiója, micsoda mesterségre fogja adni magát?

Sorra fogja jární birodalmait, országról-országra, ide is bebukkant, oda is bebukkant, kérdezve: hogy kinek kell császár? mindenütt el fogják utasítani. Egyik azt mondandja:

«Menjen kend isten hirével, szűk idő van, nem tart-
hatunk annyi cselédet.»

A másik: «hittuk kendet, de kendnek nem tetszett, most tetszenék, de nekünk nem tetszik.»

A harmadik: «Poslovenszki? ha nem poslovenszki, ott kinn tágasabb.»

A császár-mesterség nagyon meg fog csökkenni.

A bandióknak, metallikoknak, érdemkereszteknek, sorsjegyeknek, titulusoknak, nemességeknek s több efféle császári iparczikkeknek nem akad vevője. A sok összevásárlott lelkiismeret mind a nyakán marad, a koronára a zsidók nem contóznak többé, és a zshiványok nem lopnak többé a császár számára, hanem kiki magának, a mint illik.

Fölséges uram, az ebugattát, valami mesterség után kell látni, mert felkopik az állunk.

Vegyük elő: mit tanultunk? mit tudunk? mihez értünk?

Kovácsmesterség? Bilincseket csinálni? Ez a galanteria czikk kiment a divatból.

Szabó mesterség? Jó magyar katonáknak fecskefrakkot szabni? nem mód ruha. Nem ér semmit.

Mészáros mesterség? Békességes népeknek háborút csinálni? Ah — az emberek nem állatok többé s a hentesseregek szét vannak üzetve.

Alchymista mesterség? Papirosból pénzt csinálni? Minden nép maga készíti azt magának, a mennyi elég a napi szükségéire.

Mindennek kijövünk a gyakorlatából, fölséges uram.

A könyvnyomtatás elvette a szépírók kenyerét, a gőz-

hajó a fuvarosokét, a reformáció a pápákét a szabadság elveendi a királyokét.

Elavultunk, kijöttünk a divatból s koronáink és királyi pálczánk ide s tova ott fognak állani a múzeumokban, hol a régi paizsok és kézijjak állanak, miket a puszkapor hasztalanokká tett.

Ámen.

116.

A király leköszönt.

A koronaörökös is leköszönt.

Nolunt acerbam sumere.

A koronákat és a státus adósságokat örökölte Ferencz József.

Josephus sine terra.

A kedves kis fiú.

Még alig tudja a nyakravalóját megkötni s kapja magát: császár lesz.

Hhaj fiatal barátom, míg az ember a császárságot megtanulja, sok szép víz lefolyik addig a Dunán.

Nagyot kell még magának addig nőni, míg azt mind megeszi, a mit urabátyja megevett.

Tudja-e maga, mi az a diplomatika? Tud-e maga csalni, lopni, hazudni s mind ezekhez szent képeket vágni?

Tudja-e maga, mi az az entente cordiale? Tudja-e maga, hogy mikor az egyik császár tolvaj, akkor a másik császárnak orgazdának kell lenni?

Tudja-e maga, mi az a népszerűtet? Tudja-e maga, mire valók a hóhérok, a katonák, az akasztófák, ágyúk és a börtönök?

Tudja-e maga, mi az a politica?

Tud-e maga mindent ígérni, mikor meg van szorulva, azzal a szent szándékkal: hogy semmit sem fog megadni?

Tudja-e maga, mi az a heraldica? Tud-e maga hami-

san esküdni koronájára, ezímerére, evangéliumára s azt mondani: hogy mikor esküdött, nem volt esze?

Tudja-e maga, mi az a jus gentium? Össze tudja-e ön veszteni a népeket, tud-e ön polgárháborút csinálni, falvakat égetni, népfajokat irtani?

Tudja-e maga, mi az a tactica? Egy néptől mindenét ajándékba elvenni s aztán háladatosságból meggyilkolni?

Tudja-e maga, mi az a sanctió pragmatica? Törvényeket csinálni s azokat meg nem tartani?

Tudja-e maga, mi az a státus oeconomia? Tud-e maga adósságokat csinálni s azokat soha ki nem fizetni.

Tudja-e maga, mi az az alchimia? Tud-e maga papirosból aranyat és ezüstöt csinálni?

Tudja-e maga, mik azok a Flankenbewegungok? Tud-e ön ildomosan szökni, futni, retirálni és dispercalni, mikor a státus érdeke úgy kívánja?

Míg maga, fiatal barátom, mindezen tudományokból az exament le nem teszi, addig ne neveztesse ki magát császárnak.

117.

Elég komoly lehet az ember, mikor aluszik s lesz ideje hallgatni: ha meghal, de mi szemébe nevetünk a halálnak, míg szemünket le nem csukja.

Most ugyan látkörünkbe nem sok nevetni való képtéved. De azért ne legyen rajtunk az ördögnek azon diadala, hogy bennünket egy perczig szomorúknak lásson.

Féljetez a nevető arcztól! Ki a csata előtt kaczagni tud, az nem hátrál a golyók előtt.

Ki az ágyúgolyót kigúnyolja, attól megszégyenli magát a golyó és kikerüli.

118.

E lapok utolsó számával szerkesztőségem ideje letelt.

Ha hazám istene komolyabb gondokat nem rakott volna rám, tán soha sem váltam volna meg e tértől.

Ha voltak e lapnak érdemei, azoknak legkisebb része az enyim, az által, hogy én eltávozom tőle, e lap nem változik, sőt hiszem, hogy jobb leend.

Két hibámat kell közönségem előtt bevallanom.

Egyik az: hogy ama fenséges nevet bitorló rabszolgaléleknek arczképét kiadtam.

Pirulva kell megvallanom: hogy ez embertől én egy időben hazám boldogítását vártam.

Csalódtam, mint velem együtt milliók s most pirulva kell kérnem azokat, kiknél még az arczkép megvan: hogy azt égessék el.

Másik az: hogy e félév elején egy beszélyt kezdtem el közleni, melynek végét nem adtam ki.

Oka volt az: hogy benne a história eseményeihez híven azon kegyetlenkedések voltak előadva: miket 1831-ben a felsőmegyei szláv ajkuak követtek el.

A dolgok úgy találtak fordulni: hogy jelen időinkben épen e szláv testvéreink buzganak legerősebben szabadságunk igaz ügye mellett minden idegen ajkú hontársaink között. Ezek ellen izgatni, most a legnagyobb eszélytelenség volna. Kénytelen voltam tulajdon művemnek censora lenni. Beszélyemnek egész második részét kitörültem.

Inkább magam ítéltem el tulajdon műveimet, mint-hogy azokat más ítélje el.

Én megbocsátok magamnak ez itéletért s reménylem: hogy olvasóim is meg fognak bocsátani.

Munkatársaimnak ezennel megköszönöm szorgalmas működésüket s kérem, irántam tanusított szivességeiket utódommal is éreztessék.

Utódomat pedig közönségünknek e lapok szerkesztőivel évek során át éreztetett kegyeibe ajánlom.

Üdv minden igaznak, áldás a hazára!

ESTI LAPOK.

1849. márt. 15.

I.

Ha én kend, kend is kend.

Kedves Táncsics komám!

Kend igen becsületes, jóraivaló, jámbor életű ember!
Kend igen tiszteletreméltó republicánus érzelmű,
szabadelvű fiatal ember.

De ha én kendnek azt mondanám: hogy én kendnél
soha életemben okosabb embert nem láttam, akkor ná-
lamnál szemtelenebb hizelgő nem volna Európában.

No iszen besavanyított kend azzal az alkotmány-
javaslattal a tegnapi napnak! ezt még a sült ökör sem
hozhatta helyre.

Pusztitmány az lelkem, nem alkotmány.

Itt már kend nem csak a földet hiszi feloszthatónak,
hanem még az emberi ész tehetségeit is.

Kend azt akarja: hogy senki se viseljen tovább egy
évnél egy hivatalt, 18 évtől 20-ig legyen katona, ha
hivatalt akar kapni.

Szép gondolat ez Táncsics, sokért ne adja kend.

Már most képzeljen kend magának egy húsz eszten-
dős katona ifjút, ki 21 éves korában lesz fiscális, 22-ben
jegyző, 23-ban mérnök, 24-ben polgármester, 25-ben
orvos, 26-ban tábori kovács, 27-ben színházi director,
28-ban alispán, 29-ben pandur-káplár, 30-ban philoso-
phiæ professor, 31-ben harangozó, 32-ben Közlöny-
szerkesztő, 33-ban calefactor, 34-ben rendőrminiszter,

35-ben tömlöcztartó, 36-ban generális, 37-ben kisbíró, 38-ban egyházi, 39-ben pénztárnok, 40-ben orgonista, 41-ben jánitor, 42-ben esztergomi érsek, 43-ban szőlőpásztor, 44-ben postamester, 45-ben miniszterelnök, 46-ban főpallér, 47-ben kasznár és így tovább.

Gyönyörű dolog volna az, úgy-e Táncsics, ha így sorba menne a hivatal az emberen? senki sem tudná: hogy egy esztendő múlva mi fog lenni? s mikor észrevétlenül belejutna, rögtön értene mindenhez, a mit rá nyomtak? Hiszi-e azt kend, Táncsics: hogy vannak olyan hivatalok, a mikre szerencse, ha egy városban egy hozzáértő ember akad; hiszi-e azt kend: hogy a világon minden hivatalra előre kell készülni, néha még az előrekészülés is kevés, ha az ember természettől arra nincsen szánva? Már pedig higgye el, hogy úgy van.

Kend azt akarja, hogy minden hivatalnok egyenlő fizetést kapjon.

Ez által azt nyerné kend, hogy az olyan hivatalokra, a mik nagy fejtöréssel járnak, nem kapna arra való embert; nem mondom, hogy nem akadna egy csomó kukoriczapásztor, aki ezer forintért elvállalná a finanszminiszterséget, hanem ha azt akarja kend, hogy olyan embereket rakhassan hivatalba, a kik a magok szakmányához értenek, bizony meg kell azt fizetni édes komám, akármilyen republikánus időkben.

Nem azt fizeti itt meg a státus, hogy ki mennyit bir dolgozni, aránylag mennyit bir megenni, hanem hogy kire mennyi szüksége van?

Hanem már azért csakugyan nagyon le lenne kötelezve a státus a kend feltaláló tehetségei iránt, ha ezek nyomán minden 18—20 éves ifju katona lenne.

Ebből az a kettős haszon volna, hogy eképen soha sem lenne a státusnak veterán katonája, hanem e helyett tartana egy millió ujonczot s ez darabját 150 p. fttal számítva, kerülne a státusnak 150 millió forintjába évenként.

Kendből nem lesz finánczminiszter, Tánicsics.

Kend azoknak, kik a szabadságharczban résztvesznek, de földjük nincs, ígér fejenként 20 hold földet a párt-
 ütők vagyonából. Ebben a harciban ez ideig legalább
 résztvett 400 ezer ember. És így kellene kendnek ki-
 osztani 8 millió hold földet. De hátha még, mint alább
 indítványozza kend, az egész népnek fel kellene tá-
 madni, mintegy 8 millió ember közt lenne kiosztandó
 160 millió hold föld. Ennyi tán egész Európából sem
 telik ki.

A mit kend a vármegyei reformról szól, az ellen
 nincs kifogásom. Nem merek hozzá szólani, mert nem
 értem: hogy mit akart kend ott mondani?

Abban is igazsága van kendnek: hogy a falusi taní-
 tóknak épen annyi szüksége van, mint a városiaknak,
 kivált miután Eldorádóban a városi élet nem drágább
 mint a falusi.

Hanem az adókulesot egy kissé sokallom. Száz forint
 értéktől 4 forintot fizetni adóba, nem tréfa; egy hold
 föld árendája évenként 3 forint, egy hold föld értéke
 száz forint és így fizetne az ember a földétől egy forint-
 tal többet, mint a mennyit bevesz. Kendtől Tánicsics az
 ember megvárta volna, hogy semmiféle adót se fizet-
 tesen vele.

Legjobb pont az egészben a 45-dik, melyben kinyi-
 latkoztatik: hogy ezek helyett más fog készítődni.

A mi ott a harmadik szakaszban van nyomtatva, azt
 vagy én nem értem, vagy kend nem érti, s így quittek
 vagyunk; a II-dik szakaszban kend magát, mint had-
 vezéri talentumot mutatja be, melyből ismét az a ta-
 nulság: hogy kend igen derék becsületes ember, de
 aztán semmi egyéb.

II.

A király felesége.

Halljátok csak, milyen szép anecdotákat talál ki a katonaeMBER, ha elbusulja magát.

A felső táborban általános hír, hogy a volt királyné egyetért velünk, együtt jár hadseregünkkel.

Egy titkos, rejtélyes asszony, ki mindenütt jelen van, a hol valami szükség akad elő, a ki mindenkit biztat, mindenkit segít, és szidja, káromolja Windischgrätzet, mint egy granatéros.

Ha jön egy csapat, melynek fegyvere nincs, mindjárt ott terem a titkos asszony s felfegyverzi őket pompás puskákkal.

Ha valahol megakad egy pusztában a sereg és nincs mit enni, rögtön ott van a titkos asszony s mintha a földből nőne, úgy támad ott mindenfelé kenyér, bor és pecsenye.

Ha valamelyik katonának nem akarnak váltani, ismét segít a titkos asszony s osztja a huszast, mint a kukoriczát és váltja a bankót fényes aranyokra.

Gyakran látják őt éjjel a vezérek tanyái közt előtűnedezni, s mikor ő megjelen, mindjárt megtudják a vezérek, hogy az ellenség hol van és mit csinál?

Mikor a sereget körülkerítik, ő megyen elől s vezeti őket hegyek tetején, föld alatt keresztül az ellenség háta mögé.

Elfogja az ellenséges hadvezérek leveleit s a mieink kezébe adja.

Ilyen dolgokat cselekszik egy ismeretlen asszonyi alak a mi táborunkban; a ki nem hiszi, kérdezze meg akármelyik katonától, a ki onnan jött.

Azt hiszik, hogy ez senki egyéb, mint a detronisált királyné, ki boszút akar állani azon méltatlanságokért, miket vele elkövettek.

III.

Megint Táncsics.

Mihály, Mihály, miért kísértesz engemet?

Kendre nézve nevezetes nap a márczius 15-dike, azon napon szabadítá ki kendet börtönéből a pesti nép, kit a kend tömlöcze ajtajáig Petőfi és én vezeténk.

Ezzel ugyan jobb lett volna elhallgatnom, mert nem hiszem, hogy az ország érdemrendet adjon érte, hanem csak azért mondom, hogy kend ezelőtt pár hónappal nevemet említeni hallotta, azt mondta: nem ismerem ezt az embert. Rövid a kend emlékező tehetsége.

Legujabban pedig egy phamphletet olvastam kendtől, melyben azt igéri: hogy a forradalomról akar beszélni, de a melyben még eddig egy szó sincs a forradalomról; hanem van annál több szó az Esti Lapokról, és sok szidás és káromlás azokra, kik a Habsburg-dynasztiával egyezkedni akarnának.

Kend ugyan váltig elismeri: hogy az Esti Lapok soha egy szót sem szóltak e tárgyról, még azt is elismerhetné: hogy épen az ellenkezőről beszéltek, hanem azért mégis minden harmadik sorban az a korollarium: hogy így amúgy ütné, nyúzná az Esti Lapokat, ha azok valaha alkudozni kezdenének.

Kend citál a Martiusból valamit az Esti Lapok ellen, a mit a Martius nem mondott; azt kend ott rögön egy ülőhelyében elhiszi, bebizonyítja, refutálja, megint nem hiszi el, s utoljára azt mondja: hogy ha valaki ezt vagy amazt gondolná magában, akkor kend vörös zászlót venne a kezébe és mindjárt elmenne vele Vámos-Piresre gyalog és sok más dolgokat cselekednék.

Kend épen úgy tesz, mint az egyszeri strázsamester, ki, mikor pofonütötte a közlegényt, azt mondta neki: «Te! te most magadban bizonyosan azt gondolod: hogy én gazember vagyok; ha még egyszer azt mered gondolni, lehuzatlak s huszonötöt vágatok rád.»

Kend aztán mond drága dolgokat azokról a czikkeimről, a miket a Közlönyben irtam. Meglehet: hogy kend azokat nem értette, valamint én sem értek mindent, a mit kend ír? ez mindkettőnk közös hibája.

S mind ezekből végre szépen kisüti kend: hogy van egy párt, mely a Habsburgokkal alkudozni akar, azt meg kell ölni, nyársra kell húzni; kend ugyan nem állítja, hogy az a párt az Esti Lapokban van, de nem is tanácsolja.

Hallja kend Táncsics!

Hogy esnék kendnek: ha én elkezdenék itt arról beszélni, hogy milyen üdvös és szükséges dolog volna Magyarországon egy Bedlámot építeni, s minden harmadik szóban előhoznám: hogy én ugyan nem akartam Táncsics Mihályra egy szóval sem célózni, s a közben folyvást beszélnek a dijoni és bicetrei elmétlenek intézetéről, s kendet folyvást emlegetném?

Úgy-e furcsa volna?

No de én ezt nem teszem, hanem szólok kendhez barátságosan.

Kend igen derék, becsületes, talentumos fiatal ember.

Kendből még lehet igen jó festő, tán muzsikus is, vagy mechanicus vagy egyéb efféle. De politikához annyit sem ért kend, mint tyuk az ábéczéhez, politikus nem lesz kendből soha, még csak politikus csizmadia sem.

Kend egyik szavában azt mondja, hogy iszonyú republicanus, a másokban pedig azt: hogy kendnek mindegy, akárki lesz a király, — csak egy gyereknek a szemét kellene bekötni s az nyulna a sokaság közé, egyet kihúzna mint a lutriban és az bátran megkoronáztathatnék.

Ezt mondja kend szóról szóra.

Hogy lehet republicanus fővel ilyent még csak gondolni is?

Beszél aztán kend a Márcziusról, azt meg azért szidja,

hogy miért akar alkudni a nemzetiségekkel? Már ezen a téren félek kendtől, mert engemet kezd pártolni.

És félelmem nem ok nélküli. Kend azokat a nemzetiségeket megapritja, ledögönyözi, lekaszabolja, földhöz veri, kiirtja, csakhogy a Márczius ne szövethozhassék velök.

Megálljon kend. — Még a nem alkudás és a kiirtás között van egy kis tér.

Ha valakinek új jogokat nem akarunk adni, még abból nem következik, hogy a régieket is elvegyük tőle. Kend a Habsburgokra annyira haragszik, hogy még nyelvrokonaikat is ki akarná irtani, de nem jut kendnek eszébe: hogy az irtóháború a magyart is csak úgy fogyasztaná, mint a németet, s ezt nem hinném, hogy kend nagyon kívánná.

A mi azt a kend által készített imádságot illeti, már megengedjen kend, de ha az ember még olyan republicanus is, ha az Istenhez beszél, mosdottabb szájjal beszéljen.

Hasonlatos ama cigány prédikációhoz, mely így kezdődik: «Irgundum gule, csororum sordikhécz sopenhgyule gagyule».

S mely szól ilyen szép szavakban:

«Te uram nagyszemü Jupiter! Ifriszkum, czifriszkum, czingere bingi, őrizz meg minket minden ártalmas vadaktól, a fótos nadrágtól, a szilaj csikók megpatkolásától és a katonaságtól.»

Például a kend imádságában.

«Változtasd uram azon hazánkfiát, ki tán tanácsolni fogná, hogy a Habsburgok még egyszer Magyarország fejedelmei legyenek, változtasd őt kérünk, olyanféle barrommá, mely ökröt és szamarat együtt ábrázoljon: szarvai és fülei közt homlokán legyenek e szavak: ez az, ki a Habsburgokat fejedelmül óhajtotta; és e barmot alakítsd oly formán, hogy hátán legyen egy Habsburg-ivadék, kezében korbáccsal, s a kettős ábrázolatu

barmot szünet nélkül korbácsolja: és ne engedd e barmot legalább ezer évig megdögleni, hanem tedd kötelességévé: hogy egyik országból a másikba tévelygjen stb.»

«Midőn körmöczi aranyat látnak, görcsök rántsák össze minden tagjaikat stb.»

«Midőn magyar huszárt és honvédet látnak, gutaütés kerülgesse őket, de azért meg ne üsse.»

(Mint a görög mondta: üsd ágyon, de ne nágyon, hagy szálágyon, mert nem tudod ki vágyon.)

«Még akkor is görcsök kinozzák őket, midőn magyarországi szénát látnak, és neki essenek a szénának és egyék azt mint hajdan «Nabukodonozor.»

(Suskere csalabingászköre. Amen.)

Hát lehet így az Istenhez beszélni édes Tánicsics komám?

*

Megigérte kend: hogy folytatja a forradalmat, akkor majd én is folytatom a discursust.

IV.

A huszár-káplár.

Ül a vendéglőben a vén huszár-káplár egy kancsó bor mellett, hosszú két bajusza lóg kétfelől, mintha varjut nyelt volna le s a két szárnya kimaradt volna a száján.

A szomszéd asztalnál aranyos tiszt urak ülnek, hetyke tejképű urak s beszélnek a mások viselt dolgairól.

A vén huszár-káplár kétszer fölemeli a poharát s ráköszönti a jó tiszt urakra, azok nem is konyitanak reá, s még egyszer akkora hátat fordítanak neki, mint azelőtt.

Harmadszor is felveszi poharát a vén huszár-káplár

s odamegy az ékes tiszt urak asztalához s rájuk köszönti jó szívvvel még egyszer a rossz bort.

«Mit jön ide kend? riadnak rá az urak, menjen hátra a másik asztalhoz!»

«Ejnye, mondja a huszár, ez ám a furcsa dolog, a harczban mindig előre küldtek engem az urak s itt meg hátra küldenek; miért van ez?»

«Nézd csak, milyen confidens egy paraszt ez a káplár.»

«Hallják önök, jó uraim, igaz: hogy 20 esztendeje a mióta káplár vagyok, de most én sem vagyok rosszabb tiszt maguknál.»

»Káplár ruhában?

«Nojszen, a ruha nem ember. Nézzék az urak ezt az írást s ezzel a sok zsiros firka közül előkeres a huszár egy szép finom papiroost s oda nyújtja az asztalra a tiszt urak közé. Olvassák!»

«Varga István, huszárkáplár, azon érdemeért, miszerint a kápolnai csatánál kétszáz ezer p. ftot személyes vitézsége által megmentett, továbbá Szolnoknál egymaga 13 könnyű lovast s 7 nehéz vasast levágott, általam ezennel hadnagygyá kineveztetik. Kossuth Lajos.»

Elállt a szeme szája erre a szép tiszt uraknak; ki elébb gorombán elutasítá őt asztalától, most nyájaszkodva nyújtá neki barátságos jobbját

Képzeltetni, hogy a mit a huszár erre mondott, azt nem szokás papirosra írni; megfordult, félretörölte a bajuszát s ott hagyta a megszegyenült leventéket.

V.

1.

* * Egy rendőrségi tanácsos a minap Erdélyben járt. A zárvonalon megszólítják, hogy álljon meg, hol a pakszus? A consiliárius úr erre a fülét sem billenti, hanem rákiált a kocsisra, hogy hajts! s tovább hajtat.

Miért is lett volna rendőrségi consiliárius?

Mintegy másfél órai járásra aztán utólérik a lovas nemzetőrök, kiket utána küldtek, galléron csípi s gyöngyen visszaescortirozzák Csucsára.

Az én consiliárusom itt merőben rátamad a felügyelő tisztre, mondván, hogy miért nem tudja az embernek az arczából kitalálni, hogy becsületes ember?

Uram, felelt a tiszt: én láttam Urbánt, én láttam Dimbujt, Jankut is jól ismerem; de mondhatom, hogy mindeniknek jobb képe van, mint önnek.

2.

_ Meg van írva a szent könyvben: hogy leend egy megváltó, ki ha eljön, nagy vérontás lesz a világon, de melyet nagy egyesülés fog követni; ezen megváltó neve pedig lészen 666.

A felső vidékeken általánosan hiszik: hogy e név személyesítője elérkezett.

Számláljuk meg Kossuth nevének számértékét:

LVDVIg CossVt.

50.5.500.5.1.100.5 = 666.

Ez épen 666.

3.

_ Azt mondja egy német katonatiszt Pesten.

«Die Ungarn, die kann ich noch leiden, aber die Magyaren, die sind nicht zum ausstehen.»

Kérdik aztán tőle: hogy magyarázza meg, mi különbséget tud a kettő között?

Megmagyarázta:

Szerinte ungarok voltak, a kik megszaladtak előttük, magyarok, a kik őket kergetik.

4.

* * * Ferencz császár a francia háború végeztével lement Budára s ott a várban, királyi szokás szerint, muzsikáltatta magát.

Egyszerre elkezdik neki huzni a Rákóczi-nótát. Nagyon megtetszett neki.

Was ist das für a Melodey? — kérdé.

Mondják aztán neki, hogy ez bizony kurucz nóta.

«Sakkerlot, da hätte ich selber Lust Kukurucz zu werden!»

Ez az anecdota is most jutott eszembe s nem épen mal a propos.

5.

* * * Egy Pestre jövőtől kérdi a német: mit csinálnak a magyarok?

Szörnyen retirálnak.

Merre retirálnak?

Erre Pest — felé.

A GYÉMÁNTOS MINISZTER.*

(Vázlat a forradalomból.)

Magyar forradalom! Te egetgyújtó alak! Véres arczú kép! Senkinek gyermeke, — mégis mindenkinek halottja! Kelj föl a sirból és mulattass bennünket!

Míg éltél, nem festette le senki arczodat. Most jelenj meg nekem az éjfél óráiban, mikor a temető elbocsátja kárhozott lelkeit, kik nem tudnak aludni az önátkozta sirban, ülj festőtáblám elé és mutasd meg arczodat képzetemnek.

A nemes büszkeség lángja égjen azon, midőn a nép áldozatairól fogok veled beszélni, azon népéről, melyet Isten jó kedvében teremté a világnak, de melynek számára rossz kedvében teremté a világot.

De szégyen pirja ömöljék el arczodon, midőn azok-

* Ez a naplószerű vázlat (az elő- és utószó kivételével) még a forradalom alatt iratott; de csak a forradalom után jöhetett ki a Szilágyi Sándor szerkesztette Emléklapokban, mely folyóirat a katonai rémuralom alatt, mint egy kimagyarázhatlan lélektani talány, a legnagyobb censurátlan sajtószabadságot élvezve, közlé valamennyi «forradalmi csataképemet» miket «Sajó» álnév alatt írtam. Csak később a polgári kormány jött rá, hogy mit tartalmaznak a füzetek? s azonnal elkoboztatta a fennmaradt példányokat és betapostatta. A mi forradalmi elbeszéléseim az ideig könyvalakban egyesítve meg nem jelentek, azokat már csak travestálva lehetett közönség elé hozni. Így lett «Szenttamási György»-ből mexicói elbeszélés; a «Szökevény»-ből

nak neveit hallod emliteni, kiket e nép nagygyá tett, s kik e népet semmivé tették.

Sirj, fehérüljön el képed azok sirhalmánál, kik mások dicstelen nagyravágásáért dicső halált haltak.

De fekete légy a boszútól, midőn az oltár papjait hozom emlékedbe, kiknek kezei közt elvesztek az áldozatok.

Némulj el. Remegj, reszkessen alakod, midőn sirást hallasz. Karének az, millió és millió ajakról. Özvegyek, árvák, koldusok és örültek siralma az. Hallgass, ne szólj bele. Rejtsd el arcodat.

De kaczagj fel és tartsd arcodat az égre, hadd lássa meg az, mint néz ki egy lélek, mely holta után tébo-lyodott meg, ha meghallod, mint vigadnak azok, kik ennyi könynek voltak teremtoi.

Azután tűnj el ismét. Menj vissza a sirba. És imádj Istent: hogy engedjen meghalnod és ne hozza el rád a föltámadás napját.

*

Hideg januári éjszaka volt. Sem holdja, sem csillaga nem volt az égnak, a zúzmarás zivatarban fekete hollók falkái kóvályogtak, szüntelen kiáltozva alá egyhangú szavakban «halál! halál!»

spanyol novella, s az «utolsó csatár» a segesvári ütközet helyett egy töröktatár csatában szerepel, s a forradalmi hőseim átváltoztak spanyol, creol és horvát vitézekké.

Ez a vázlat azonban mindenképen kimaradt. Ennek csak úgy van értelme, a hogy meg van írva.

Ennek is helyet kell foglalnia jelen gyűjteményemben. Ez illusztrálja az Esti Lapokban elfoglalt álláspontomat. Élesen van írva; de meg van írva, ki is volt már nyomtatatva, s — «quod scripsi, scripsi».

A 49-ik republikanus párt, mint párt, az episod által érintve nincs. Annak legkiválóbb feje, a példányszerű tiszta jellem, Irányi, maga így nyilatkozott amaz emlékezetes országos ülésben, hol az eldöntésre került: «azért nem szününk meg áldozni

A fergeleg fütyölt, az egész föld fehér szemfedővel volt leterítve, a farkasok üvöltve felelgettek egymásnak egyik berekből a másikba.

És e hózivataros éjszakákon kétszázezer ember nem aludt fedél alatt.

Az ország minden részein hosszú fekete vonalak húzódtak keresztül. Kényszerű sietséggel törekvő hadcsapatok. Éjjel és nappal, hegyeken és rónákon, éjszaktól délig lehete látni e vonuló seregeket, a mint dobszó, trombitahang nélkül mindenféle irányban átszeldelék az országutakat.

Zúzmara-lepte lovasság, utána rosszul öltözött gyalogsorok, hallgató, beszédtelen nép. Dübörgő ágyúk, ágyúszekerek, egyik a másik után, azután megint elrongyolott gyalognép, élén gubába burkolt vezetője nehéz harci ménen, azután megint lovasság, ágyúk és igy tovább. A kardok, szuronyok csillogtak az éjszakában.

Néhol egy-egy siető dandár látszott, mely egy másikat üldözni tetszék, az alakok sebesen vonultak el a szem előtt, mint álomárnyak, s órák mulva vörös villogás látszék a láthatáron, s egy-egy eltévedt dörrenés az ütközet távoli morajából.

Azután ismét néma lett minden. Új csapatok jöttek és mentek. A hófuvat behordta nyomaikat. Sehol őrtűz,

azon oltárnál, melynek papjai közül egy tisztátalannak találtott». És én saját magam, midőn Pestre visszakerülve, az itteni lapok a Martius 15-dike íróit és szerkesztőit az ügybe tévesen belekeverték, siettem debreczeni politikai antagonistáimról e vádat elhárítani és kinyilatkoztatni, hogy az ő kezük ettől teljesen tiszta. Ezt a pesti «Esti Lapok»-ban írtam meg; melynek példányát sem tudom többé felfedezni.

Magára az episod hősiére nézve pedig, most már huszonöt év távolán keresztül nézve a történeteket, kénytelen vagyok kimondani, hogy a történetet ugyan agyonhallgatni nem lehet; de annak indokait én nem keresem aljas kapzsiságban, hanem inkább politikai kiesiny hitűségben. A republikanus párt e kiváló férfja, hitem szerint, e fatalis ügyben nem «bünt» követett

sehol megállapodás, szüntelen előre, előre pihenés nélkül. Fel a hegyeknek! Az ágyúkat nem bírják a lovak, a csatárok tolják felfelé. Maguk is leroskadnak. — Kerestül mély, meredek sziklautakon, övig érő hófuvatagban, éhezve, szomjazva, fázva. Dübörgő hidakon át, befagyott folyók jegén. Elöl, hátul, oldalról üldöző seregek között, golyók zápora közt. Mindig odább. Fáklyafénynél, földalatti úton s azután ismét föl meredek hegyekre ágyútüz ellen, ágyútüz elöl, vészvihar elöl és hátul, vészvihar még az égen is, s mindig előre, végtelen, irtózatos úton. Egy-egy beteg vagy sebesült kidől a sorból. Ott marad. A hó ellepi, megfagy, jól jár. A többi sort zár és siet, pihenése ütközetben van csak. Nyugodt álma, ha elesik.

És nem zúgolódik senki. Tűr, szenved, küzd és meghal. Még akkor is szent ihlet zárja le szemeit s a haldokló nemátkozza meg a földet, mely vérét megiszszas s testének nem ad temetőt s a tűró nemátkozza meg a szenvedést, mit nyugalmáért cserélt. Az áldozat panasztalan.

Tiszteljétek a katonákat.

★

A rendőrminiszter úr ablakai még mind ki voltak világitva, pedig az idő már éjfél után járt.

el, hanem annál nagyobbat: «hibát». Ki hagyta az események vezetését venni az addig felülállott párt kezéből.

S a békepárt, mely őt megbuktatta: még ráduplázott erre a hibára, mert a mint felül került, nem saját elveit adta az új kormányszatnak: hanem ő vette át a republikanus irányt a régítől, a hogy ezt az új kormányelnök Szemere republikanus programja, Csengery új «Respublika» című lapja, és saját republikanus cikkeim is constatálják.

Ennyit megvallhatunk őszintén huszonöt év előtti viselt dolgainkról.

Hogy miért tettük így? azt egy fentebbi jegyzetemben igyekeztem érthetővé tenni. Isten látja; ha hibáztam is, nem tehattünk másként.

«Én Istenem! sóhajtja az arra menő civis, kalapját megemelintve az ablakok előtt, milyen szorgalmatosak ezek a haza atyjai. Még éjjel sem alhatnak az ország gondjaitól. Bizonyosan itt készítik azt a sok ménkü puskaport, vagy azon tanácskoznak, hogy milyen árkot húzzanak nemes Debreczen városa körül?»

«Szegény urak! Sem éjjelük, sem nappaluk. Majd szétreped a fejük a sok aggodalom miatt. Nyolcz óraker összeültek s még nincs vége a tanácskozásnak. Hja, sok mindenről kell gondoskodniok. Az egész ország sorsa az ő kezükben van. Akármit tesznek, az sok hányás-vetés után történik, s mennyi mindent kell pedig tenniök!»

«Egy rendőrminiszter!»

«Szentséges Jehova, mennyit kell annak tudni, látni, érteni, cselekedni, kifőzni? Ő levelezésben áll valamennyi külföldi udvarokkal, megvizsgálja a passusokat, kvártélyt rendel a deputátusoknak, elolvas minden újságot; a melyiket megúnta olvasni, betiltja; dictiót mond az országgyűlésen, olyan szépet: hogy senki sem érti; kisujjában viseli az egész diplomatikát, előre tudja még azt is, a mi történni fog. Hogy fér ennyi tudomány egy emberbe, kivált egy olyan kicsiny emberbe?»

«Gyerünk haza, szomszéd uram, alhatunk mind a két fülünkre, virraszt mi helyettünk a rendőrminiszter úr és végzi az ország minden állapotját.»

Épen dolgom volt a miniszter úrnál. Benyitottam az előszobájába, a holott is majd leütött a lábamról a pipafüst.

A bureau 66 hivatalnokai közül csak hat volt jelen. A többi otthon volt és aludt, mint illik rendes emberekhez.

A hat közül kettő rettenetesen nyirt valami üres papírost, a másik kettő a postára ment s onnan jött leveleket tördelte fel ex ofo s nagyon jól mulatott holmi családi titkok fölfedezésén.

A harmadik pár pedig a miniszteri salon ajtaját ülte

el. Mondanom sem kell, hogy mind a hat rettenetesen pipázott.

— Lehet Laczival beszélni? — kérdém az egyik ajtónállót, a ki egy igen szép szálás termetű orangután lehetett, míg ministeriális irnokká nem promoveálták.

Az én majmom végig nézett rajtam, nem csekély symptomáival a megvetésnek s nyomatékos hangon kérdezé: «A miniszter úrral?»

— Hát önök mióta hijják Laczit miniszternek?

— Mióta fizetéseinket felemelte. Hanem beszélni most nem lehet vele. A conferentia fontos. Megzavarni nem szabad. A haza, tudja ön uram, a haza elébbrevaló minden privát dolgoknál. Tessék máskor ide fáradni.

— De magam is közügyben jövök. S közeliték az ajtóhoz.

— Uram, egy lépést sem tovább, — szólt a tisztelt pávián pathossal, én a fejemmel vagyok felelős. S elémbe állt egész hosszában.

Nem voltam róla bizonyos, hogy nem harap-e meg? S már szinte visszavonulni kezdék, midőn a belőli conferentiából ilyen töredék-hangok üték meg füleimet:

«Négy király!»

— Ur Isten! — gondolám magamban, — mi bajuk lehet nekik egyszerre négy királylyal?

— Nem ér semmit, — kiálta egy másik hang, — melyet világosan Lacziénak ismertem fel, mert az enyém négy disznó!

Ránéztem a cerberusra. Az először el akart vörösödni, de a mi nem sikerülvén neki, belém kapaszkodott s ki-felé szorongatva erősen allegált, hogy itt nem szabad hallgatózni.

Birkózni kezdtünk, én erősebb voltam, s egy ügyes boxirozás segedelmével egy flankenbewegungot tettem az ajtó fel és azt minden további ellenállás nélkül bevevém.

A conferentia szörnyen állt. Három asztalra volt terítve. Az egyikben thea és punch, a másik kettőn min-

denféle acták forogtak kézről-kézre, miket a parasztvilág kártyáknak nevez.

Az egyik asztalnál diabolkát játszottak vagy hatan, nagyon el voltak merülve, egyik sem vett észre, a másik asztalnál praesideált a miniszter, ott ferbliztek.

A miniszter nem volt valami magas ember, valamivel több lehetett, mint Tom Thumb; ha mellette ülő tanácsosa lett volna a rhodusi colossus, ő maga pedig egy vitorlás hajó, kényelmesen áthajókázhatott volna annak szárai közt.

Arcza sok keletiességgel birt, teintje némileg közelített a cigány-colorithoz. Sok vonásaiban a cerco-pithecusok nemzetségével rokon; csakhogy azok persze nem tudnak olyan szépen beszélni, mint ő.

Szakálla az övéig ért s mikor kaczagott, reszketni szokott, a mit hajfürtei nem tehetének, a lehető leg-rövidebbre levén lenyírva.

Pörére volt vetkőzve s a rettenetes sok ránczról arczán gyanítám, hogy kaczag. A miről később feketére nyitott szája is meggyőzött.

Mellette jobbról egy hosszú ifjú ült. Sovány, satyricus arcza nem igen látszott osztozni a közjókedvben. Hihetőleg valami brodsitzer volt.

Balján egy termetes férfi. Szabályos, de kissé elhizott arcza igen tudományosnak akart látszani egy malapropos applicált pápaszemmel. Szakálla, haja jól soignirozva, maga tűrhetőleg elegáns és jókedvű. A miniszter percsetőre.

Laczival szemközt ült egy roppant titanicus férfi, kinek nyaka és könyökei arany paszomántba voltak húzva. Bizonyosan generális. Képéből kilátszott, hogy ez az ember maga megenne egy hadsereget, ha valaki előre megsütné azt számára.

A mellett egy sejtes barna férfi, kinek arczán első perczben észrevehető volt, hogy lengyel.

Az asztalszegleten végre, az ördög helyén, egy kis

nyápicz férfi ült, a ki rettenetesen nyert és boszantott mindenkit.

— Ah servusz! — kiálta rám Laczi, a mint megsejtett. Te vagy az, a kit olyan nehezen eresztenek be? Foglalj helyet, ide mellém. Oszszatok neki is. Aztán ott a punch.

— Köszönöm, nem játszom, igen nagyba megy itt. — Láttam a sok aranyat és bankjegyeket heverni az asztalon egész garmadákban.

— Oh nem, — felelé Laczi, — mind a két lábát maga alá szedve. Egy arany a visi. Ez nem hazard. Nemde édes generálom?

Ez utóbbi szavak a magas athletai termetű férfiúhoz voltak intézve, ki példás phlegmával gusztálta a sántát. Kettős álla volt. Orra, ha jól emlékszem rá, csak egy.

— Nem mondhatnám, — felele gordon hangon. — Már a második itcze aranyat vesztem.

— Haha! — nevette föl a kis nyápicz emberke az asztalszegleten, a kiről soha sem birtam megtudni, hogy gyermek-e vagy vén ember? Annyi éretlenség és aggottság egyesült arcán. Ugy látszék, hogy ő nyert legtöbbet. Haha! nevette impertinens éles hangon, az én generálisom nem is marékkal, hanem itczével méri az aranyat! Mindezt oly élesen, hogy a fülem csengett bele.

Erre általános lett a nevetés, mintha valami rendkívüli jó ötlet hallatott volna, s valójában valakitől egy itcze aranyat elnyerni azon időben, mikor az országot papirosokkal láttuk beterítve, megérdemli: hogy az ember jókedvű legyen utána.

Nevetett maga a miniszter is. Majd kitörte a széke hátát, annyira nevetett s egyik lábát feltette az asztalra.

— No meggyülik ezért majd a bajod az öreg kóficzczal, hogy elkártyáztad a pénzt, a min kapszlikat kellett volna vened a felső hadsereg számára. Ezt a reflexiót elég geniálisan a miniszter úr tevé.

— Azt mondom, hogy elvesztettem a csatában.

— Abban, a melyikről így ír egy német bulletin: General **, der den Rückzug deckte, oder wenigstens decken sollte?

— De megmentettem én azért a zászlómat.

— Igen, mert elszaladtál vele az első ágyúszóra.

Erre ismét hangos hahota keletkezett. A haza atyjai rettentőképen mulatságosnak találták, hogy egy generálisuk az első ágyúszóra kezébe kapta a zászlót s elfutott vele.

Tán még most is nevetnének, ha a szomszéd asztalnál ezalatt csetepaté nem támad.

A zaj magára ragadta a figyelmet, a scena még inkább.

Két gentleman volt egymással épen hajban. Az egyik egy jó szál férfi, a másik egy még Laczinál is csekélyebb individuum, mely utóbbi, hogy társával egyenlő lehessen, egy székre hágott fel s onnan kiabálta csatahangon, «ez czudarság; ez lovagiatlanság, ez illoyalitás!» és tudja a jó ég, még mi minden iszonyúságot nem.

— Mi baja annak a fiúnak? Mi lelt fiam Hetveni? Dugjátok be a száját, ne sikoltson olyan nagyon! Hetveni mit ordítasz!

— Ide nézzetek! Legyetek biráim, declamált a czi-negének született férfi s hatás végett most már az asztalra lépett, ez a longurió la aranyakban veszt s most bankókban akarja kifizetni per hat forint darabját.

Az egész társaságban egy közös elszörnyedést jelentő «ah» hallatott. «Szörnyűség!»

— Az a kérdés, szólt a miniszter úr suprematiáját éreztető hangon, — hogy minő bankjegyekben? Osztrák bankjegyekben, igenis hat forint mostani kelete az aranynak.

— Dehogy! — ordítá az emberaprólék türelmetlenül, — magyarokban.

— Ah, ah! — szörnyűködék az egész cœtus, — maga a miniszter úr is úgy rázta a fejét, mint szokta országgyűléseken, midőn a karzatnak tudtára akarja adni,

hogy valamire piszegni kell s egy földresujtó tekintetet vetve a vádlott egyénre, szárazon kimondá rá az ítéletet.

— Magyar bankjegyekben 8 forint ára az aranynak s azzal noble nonchalenceal vette fel ismét kártyáit és kérdezé, mi a visi?

A pecsétőr dupla visit tett.

— Nem hiába magad is dupla vagy, — tréfálódzék a miniszter úr, — s a többiek kötelésségöknek érzék a tréfát megkaczagni, csupán a generális nem kaczagott, az egész társaság közbotrányára.

— Bizonyosan nem érti a vicczet.

— Mit tudhatom én, hogy mi történik itt közöttek? — míg én a hazáért a csatatéren —

— Szaladok. Egészíté ki a miniszter. — Mondd el neki Móricz magad a tréfát, hadd mosolyogjon ő is.

— A vicz jó, csak az rossz benne, hogy velem történt, — kezdé a pecsétőr mondását. — Jól tudod: hogy én két hivatalt viselek, mint komám Laczi is, és te édes generálom és valamennyi okos ember, a ki teheti. Egyfelől pecsétőr vagyok, másfelől őrnagy. A legközelebbi fizetésfelvétel napján felveszem az én ezüstös attilámat, tetejébe öltöm ezt a zsemlyeszín kaputot s megyek a pénzügyminiszterhez tisztelkedni. Kérem tőle a pecsétőri fizetésemet, azt előmbe számlálja, én besprems s akkor újra meghajtom magamat s bemutatom előtte mint ez s ez őrnagy urat, ki a fizetését jött felvenni. Az ember nem confundálódott, megczirógatta két kézzel a képemet s rettenetes nyájasan kért engedelmet, hogy most nincs nála pénz, hanem egy óra mulva lesz, ne is fáradjak oda érte magam, csak egy káplárt küldjek el a zászlóaljamból, csak egy akkora kis káplárkát, mint a kis ujjam abból a zászlóaljból, a melynek őrnagya vagyok.

De már erre méltán kerekedett fel az universalis röhej, mert olyan zászlóalj nem existált sehol.

— Valami számár ujság aztán felkapta ezt a vicczet

s bemutatott a közönségnek, mint azt az embert, a ki nem egy ember, hanem két ember, s szépen rajtam száradt a «dupla» epithéon.

— Nagyon jó, — mondá rá jó kedvvel véleményét a generalis úr, kivált miután akkor ő húzta be a nyápicz embert mintegy száz aranyig, a ki ellenben igen silány-nak találta az egész bonmot históriáját.

— Az a furesa, hogy diákkoromban a professorom mindig azért szidott: hogy simplex vagyok, most meg azzal vexálnak: hogy dupla vagyok.

A játék ezalatt tovább folyt, a miniszter úr vesztett s mentül jobban vesztett, annál jobban kezdte szidni azokat a gyáva képviselőket, kik minden perczen készek az alkudozásra, kik egy girondeot akarnak Magyarországon megalapítani, és a kiket ő le fog goullostinoztatni, a debreczeni piacz közepén, egytül egyig, mint a legyeket, s a többi s a többi — mérgesen lehányt magáról minden öltözetet, azután megint mind felszedte magára, szidta az egész országot, egész Európát, mind az öt világrészt összevéve, az egész systema copernicianum valamennyi csillagait s utoljára az egész lumpcompániát: hogy minek jöttek ide az ő idejét és pénzét lopni?

A compánia szokva volt a miniszter úr kedélyváltozásaihoz s sans gene koppasztotta egymást, míg a miniszter úr egyre-másra vesztve és vetkőzve, mikor már csak az volt hátra, hogy a csizmáit is lehúzza, felugrott, hátrarúgva a székét s ment az író-szekrényéhez, új pénzerővel jelenendő meg a csatatéren.

A ki látott már békességesen mulató társaságot, melynek közepébe hirtelen egy százötven fontos bomba esik be a stuckaturon keresztül, annak lehet fogalma a következő jelenetről, senkinek másnak nem.

A miniszter beletekinte a fiókjába, s azzal felordítá oly hangon, mintha harmincz cserépkorsót csaptak volna egyszerre a falhoz.

— Ki járt itt?

Mind oda néztek. Legalább is azt hitték, hogy valaki egy puskaporos masinát rejtett el a miniszter úr íróasztalába.

— Ki járt itten? — Kérdé újra stentorral s öklével a fiókra mutatott.

A társaság kövé válva nézett rá s a generalis úr épen úgy kezdé magát érezni, mint mikor Zólyomban először meghallotta az ágyúzást.

— Akarom tudni, hogy ki járt itt?

— Megvesztél czimborám? Mit kiabálsz, ki bántott? — szólala fel végre a pecsétőr. — Én is jártam ott, és más is, oda tetted a szivarokat.

— Engem megloptak.

— Lehetetlen.

— Két százas volt itt fölül, most nincs.

— Valamikor pipára gyujthattál vele. — Ez a magas satyricus ifjú észrevétele volt, első és utolsó ez estén.

— De nem vicz ez, hallja az úr, mert ez komoly dolog!

— De ugyan Laczi legyen eszed, ne csinálj belőle scandalumot. Azért a rongyos kétszáz forintért.

— De én akarom tudni, hogy engemet ki lopott meg? Az én házamnál tolvaj van. Az én házamnál az ország kincsei vannak. Én semmiért sem vagyok felelős.

— De hát mi szükséged van erre a lármára?

— Nekem szükségem van erre a lármára. Az én házamnál az országnak több milliót érő kincsei vannak. Én akarom tudni, hogy kitől őrizkedjem?

De már ennyi scandalum mégis több volt, mint a mennyit egy táblabiróból csinált generális gyomra elbir.

— Enyje, ilyen adta vette, — káromkodék mindig magasodó hangon, míg végre oly dörgéssé vált irtózatosszáva, mintha tízezer ember beszélt volna egy gégeből. — Hát kinek néz az úr minket? Tolvajok vagyunk mi? Erre amarra, szedte vette! Köszönje meg az úr, hogy

lealázzuk magunkat a társaságába, nem hogy még itt bennünket dehonestáljon, mert ha itt volna a kardom, mindjárt karmonádlinak aprítanám, a ki czigánypecsenyéje van! Azért hogy én a statuspénzét elkártyázom, nem loptam én még senki fiától egy garast sem, hallja az úr! Ha a policzajminiszter úr meglopatja magát, van kopója elég, szagláltassa ki a tolvajt, de becsületes embereket ugyan ne derogáljon, mert ha azt nem nézném, hogy Debreczenben vagyunk, a helyett, hogy mi megyünk el innét, az úr menne most ki az ablakon, veszedelem teringette!

Szólt és két széket két csapással összetörött, egy ökölütéssel a kártyaasztalt kettéhasította, a bundáját felvette, annak egy legyintésével az egész punch-servicet leverte az asztról! a kettős ajtónak egyik szárnyát kivette sarkából, egy irnokot ledobott a lépcsőn s eként szörnyű erejének tanujeleit hagyva mindenütt, hangos káromkodással eltávozott s hazáig valamennyi civist felmorgott az álmából.

A többi assessorok meghunyászkodva előkeresék téli-kabátjaikat s egyenként elosongatának. Legutoljára előbujt az ágy alól Hetveni úr is, hová a csata folyama alatt egy eléggé böles rückgängige Bewegungot csinált s megilletődve nyujtá kezét a háborgó miniszternek, mondván.

— Miniszter úr! — Én rám csak nem gyanakszik ön. Hisz arról meg lehet győződve: hogy én öntől nem lopok.

— Jól van jól, csak eredj.

— Hát kineveztet holnap őrnagynak?

— Hová a pokolba? nincs üres hely.

— Szabad csapathoz.

— Van mindenütt.

— A zarándi oláhok ellen még nincs.

— Hisz azok senkit sem bántanak.

— Majd bántanak, ha én oda megyek.

— Jól van no. Kineveztetlek, csak vigyen a ménkü! Magam mindekkorig ott vártam egy pamlagra dülve a conferentia végét s mikor hozzá juthattam, én is belekötöttem a miniszterbe.

— Hát neked mi bajod? mond frissen. Három szóval elvégezd.

— Nem is lesz hosszabb. Kétszáz szekerest rendeltél ide a piacra. Tegnap estétől itt állnak hóban, fagyban, mit akarsz velök?

— Mond meg nekik: hogy ha eluntak állni, hát leülhetnek! — Ezzel az instructióval kitolt az ajtón s a szegény szekeresek másik éjjel is ott háltak a havon, hozzájok sem szólt senki.

A miniszter pedig egyedül maradt az ő pecsétőrével.

— Te Laczi, — szólítá ez meg a minisztert, ki hallgatva és sebesen járt alá s fel, mint szokott, ha összeszidták. — Igazán ellopták a pénzedet?

— Dehogyan lopták.

— Hát miért csináltál olyan nagy zajt semmiért? még az a drumo levág, hire lesz a városban.

— Azt te nem érted. Nekem kellett ez a zaj. Mentül nagyobb hire lesz, annál jobb; magam is úgy akarom. De te nem értesz hozzá.

S ezzel kiszólt az ajtón:

— Simon!

Egy még minden eddig előfordultaknál apróbb egyén lépett be e hívásra. Úgy látszik, mintha a miniszter szemenszedte volna a magánál kisebb embereket.

— Ismersz itt valami ügyes lakatost? — Szokása volt a miniszternek mindenkit tegezni.

— Akárhányat.

— Ne beszélj, számár! Nekem nem akárhány kell, hanem egy bizonyos. Ha lehet néma, de mindenesetre olyan, a kinek senki sem hisz és a kit kevesen ismerjenek. Eredj, mindjárt visszajöjj.

A küldött igen alázatosan betette az ajtót s eltávozott.

Az előszoba is megüresült. A miniszter bezárta az ajtókat s egyedül maradtak.

A miniszter úr sebesen járt alá s fel, mintha a világon minden attól függne, hogy ő meg ne állapodjék, a pecsétőr pedig végigfeküdt a pamlagon és ási-tozott.

— Öcsém — szólala fel hirtelen megfordulva a sar-kán a miniszter s a homlokát összeránczolva. — Öcsém, igen rosszul állunk.

— Tudom, — sóhajta fel a pecsétőr.

— Seregeinkről azt sem tudjuk, hogy hol vannak? Az osztrák hadcsapatok körös-körül álltak bennünket, a messzebb távolság tizenkettő, a legközelebb hat mérföld. A magunk katonái szidnak bennünket, az ellenéi fenye-getnek. Elöl tűz, hátul víz. Huszonnégy óránál tovább itt nem maradhatunk.

— Rettenetes! — és nem lehet valamerre menekülni?

— Tán nem azon gondolkodom éjjel-nappal?

— Tán álruhában. Én mint hentes, te mint puska-müves?

— Nem ér semmit, hiszen nem értek a puskához.

— De hát nem gondoltál valamit?

— Azt hiszed? Nézz ide. Mindenféle útlevelek, csak be kell tölteni.

— Ah! ez pompás, ez nagyon derék, mit kellene bele írni?

— Ne törd rajta a fejedet. Magam ékszerárus leszek, te pedig a segédem.

— Ahoz ékszerek kellenének, gyémántok s több aféle.

— Bizony simplex ember vagy te édes öcsém, nem látod itt ezeket a ládákat?

Az alcovenben három különböző nagyságú láda volt egymás mellé elhelyezve. Iszonyú vaspántos és réz-czirádás ládák. Két-három nehéz lakat lógott rajtok elöl, fölül mindenféle cifraság alá rejtett vexir-zárak és mind hatrendbeli pecséttel biztosítva.

— Most értelek, — szolt felszökve fektéből a pecsétőr, — hisz ezek úgy is res nullius.

— Törődöm is én azzal! most nálam vannak, s ha holnapután Törökországba találok velök menni, szeretném tudni, hogy ki kéri tőlem számon?

— De hisz e végett kár volt lakatosért küldeni, vannak nekem ditricheim, érték is egy kicsinyt az ilyesmihez.

— S tüstént előkeresett néhány girbe-gurba eszközt, s a pecséteket pietástalanul letépve, sok ügygyel-bajjal és nyögéssel valamennyi zárát és lakatját felnyitotta a a kérdéses ládáknak, melyeket azután a miniszter úrral két fülénél fogva megragadva per Pausch und Bogen kitaláltak a legszelesebb asztalra. Sok egy és más szétgurult az ágyak és szekrények alá, miket másnap a szobaseprő megtalált és megtakarított.

A csodálat «ah»-ja röppent el a pecsétőr ajkairól e kincsek látásán.

Nehéz massiv aranyláncok, ragyogó drágakövekkel rakva, nehéz arany serlegek, ritka antik ékszerek, pompás szelenczék egyetlen darab drágaköből faragva, remek faragványú szoborművek, mind mind tömör aranyból és ezüsből, nagybecsü órák, fölséges boglárok, anynyira rakottak drágakövekkel, hogy izzani látszának a gyertyák világában, és a töméntelen gyűrűk, mellkövek, az izlés minden választásainak eleget tevők. Minden, mit egy aristocratikus fényvagyó olygarcha család kincsenben és pompában századokon át passionate összeszerze.

— Ah! mi kár, hogy mindezt el nem vihetjük!

— Mind semmi ez. Ez mind itt marad. Csak terhünkre volna. Én csupán egy kis fekete bársony aranynyomatú futrált keresek, te választhatsz belőle magadnak, a mi tetszik.

Dúltak a kincsek között.

Millió szikrát hányva heverték azok előttük az asztalon szétszórva, mintha ugyanannyi szem nézett volna rájuk szótlan szemrehányással.

— Itt egy chrysopras ékszer. — Igen nehéz. — Legalább a köveket szedjük ki belőle. — Emitt néhány nagybecsü gyűrű. — Hát ez micsoda? — «Fövény a Saharából.» — Szórd a szemétre. — Itt ismét egy gyönyörű numismaticus gyűjtemény. — Tedd félre. Holnap kifizetjük vele a bureauszemélyzetet. — Hát ez? «Nevezetes férfiak kézvonásai», vesd a kandallóba. — Hát ez a gyémántos kard? — Ki vinne kardot magával. A gyémántok eljöhetnek belőle. — És így tovább. Minden darabból volt valami elszakasztható, elvihető. Az arany lánczokról letéptek a boglárok, az ékszerekről a gyöngyök, a gyűrűkből a pompás faragványú camaéák, a boglárokból a ritka nagyságú turquisek, minden, a mi csak kis helyet és nagy értéket igényelt.

De a fekete bársony, aranynyomatú tok nem akart előjönni.

A miniszter arcza elsötétült.

— Megjárnám, ha valaki megelőzött volna.

Elővették a másik ládát. Az elébbibe visszaseperték a megvámolt tartalmat s amazt szinte kiüríték az asztalra.

— Jól van! — kiálta lázas örömmel a miniszter, egy tekintettel kiismerve a sok kincs közül az igénytelen külsejű skatulyát. — Ez az, — szolt remegő kezeibe véve a tokot. — Ez az. Látod?!

A pecsétőr kíváncsian hajlott oda, megtudni az anyyira óhajtott tok tartalmát.

Külön le volt pecsételve egyetlen pecséttel, melyet a kormányelnök sajátkezüleg nyomott rá.

A miniszter egy perczig tétovázni látszék, valjon fölmerje-e szakítani azon pecsétet is? s remegve nézett magá elé.

— Nos, nyisd fel hát, mi van benne?

— Nézd, a kormányelnök pecsétje van rajta.

— Törd fel, holnap nem leszünk itt.

S a következő perczben nyitva volt az etuis.

Mintha a szivárvány szállna le kristályalakban!

Nyolcz solitair gyémántgomb. Akkorák, mint egy mo-
gyoró, mikből millió sugara lövelt szét a prismaticus
színeknek. Vakító, kábító kincsek, miknek mindegyike
egy-egy uradalommal fölér. Mikről azoknak egykori
viselője minden diszmenetek alkalmával oly kitünő,
oly nevezetes volt.

Némán, elvarázsolva bámult a két férfi a kincsre,
midőn a külső szobában léptek hallatszának s mintha
nyitná valaki kívülről a zárt ajtót.

— Ki az! — kiáltá mindkettő ijedten, halálra sápadva.
Az irnok volt, kit lakatosért küldtek.

— Mit akarsz?

— A lakatost hoztam. Engedelmet kérek.

— Ugy! — S ekkor nagy hirtelenséggel összetakarit-
tottak mindent a ládába, azokat helyökre tették. Az
érkezett lakatosnak nem volt egyéb dolga, mint a ládá-
kat újra bezárni, mely után azokat a miniszter ad
terrorem populi a rendőrség hivatalos pecsétjével újra
biztosította.

A lakatosnak meg kellett vallani becsületes nevét s
az irnoknak bizonyítványt adni róla, miszerint nemes
Kánya Antal lakatos majszter uram ez s ez napon az
éjnek ezen s ezen órájában a rendőrminiszternél három
ládát bezárolt. Mely teketóriák Kánya Antal uramat
ugy megijesztették, miszerint az egész eseményről még
a feleségének sem mert egy szót is szólani.

— Hát ezzel a fiuval mit tegyünk? — kérdé suttogva
a pecsétőr az irnokra czélozva.

— Ne törődj vele. Elküldöm Pestre iratokkal, mikért
bizonyosan föbelövik. Jojezakát.

A pecsétőr eltávozott.

— Simon! — szólítá a fiút a miniszter. — Végy
egy szekeret magadnak. Még ez órában Pestre fogsz
indulni. Ezen iratokat viszed oda, a hová czímezve
vannak. Egy perczet se késsél. Minden minuta egy

század a nemzet életére nézve. Itt ezer pengő utiköltéségül: siess . . .

A fiu elment. A miniszter lefeküdt. Késő éj volt az idő.

A toronyőrök rekedten kiabáltak a három órát éjfél után.

Minden jó lélek dicséri az urat.

És másnap az országgyűlésen kemény peremptorius törvény hozatott azon képviselők ellen, kik a forradalom ügyében nem bizva, eltávoztak, vagy meg sem jelentek.

A törvényjavaslat a rendőrminiszter úrtól jött.

És tartatott nagy dictió azon gyávák ellen, kik minden leverő hirre a megbékülésről, vagy megfutamodásról gondolkodnak.

A dictiót a rendőrminiszter úr tartotta.

És adatott ki veresbetűs placat, melyben azok, kik a magyar bankjegyet az osztráknál alább becsülik, bitófával fenyegettetnek.

E placatot a rendőrminiszter úr adta ki.

És végre iratott egy catói vezérczikk egy olvasatlan hirlapba azon alávaló könnyelmű emberekről, kik a haza ily szomorú napjaiban nem átallanak a kártyasztal mellett éjeket tölteni.

A czikket a rendőrminiszter úr írta.

El e rút képektől! Keressünk szebbeket. Menjünk a csatamezőre.

Emelkedjél föl lélek, rázd le az undort magadról, mit az önzés, a lelketlenség, az álarczos bűn látása gerjeszte benned, jer, láss vért, láss halált, láss könnyeket és vigasztalódjál.

Nézd amott tul a Királyhágón azt a kis, ifju, hős sereget.

Ruhája nincs, de van dicsősége. Hazája alig ad neki mindennapi kenyeret s ő mégis mindennap vért ad hazájának s véren vett diadalt.

Nézd azt a kis őszhaju, őszszakállu embert, mint áll ott a golyózapor közepett, mint ragyog arcza, ha kis seregét éljenezni hallja a golyók süvöltéseire.

Csak egy szót tud magyarul. El szó «előre.» Serege mindig megérti őt.

Három sebhely van most is rajta, de a halál kerülni látszik őt, vagy nem tudja megtalálni.

Nézd azt a fiatal hőst. Kiáll serege elé. Buzdítva szól hozzá. A legelső golyó őt éri, leesik lováról, vére festi a földet. Özvegye szép és fiatal szive megszakad, de nem siratja a hőst, nem siratja, hisz halála dicső volt.

Nézz amoda. Ott is egy hős esik el. Nem egy seb, tiz érte egyszerre. Ellene is becsüli a hőst. Bekötik sebeit, ápolják, mondják neki: hogy a csata elveszett s ő letépi sebei kötelékeit és hagyja folyni vérét, hagyja jönni halálát, mert a csata elveszett.

Láss ott egy hidat. Két ezer ember áll előtte és védi, tul rajta iszonyú erővel egy ostromló sereg. Nézz oda ismét. Már alig vannak ezeren. Ugy-e nem futott el egy is! Elestek. Mire az éjszaka eljön, ezernek csak fele marad ott, de helyéről meg nem mozdul egy sem.

Nézz végig a Tisza mentén. Látod ama piros kis vonalt. Mily sebesen halad előre. Egy csapat ifju az, kik piros főveget viselnek fejükön. Micsoda tűz az, melynek szembe mennek? Ágyúk azok. Hallod ropogásaikat. Látod mennyien hullanak el belőle. De látsz-e elfutni csak egyet is? Most oda értek. Az ágyúdörgés elhal.

Menj tovább. Láss ott a Duna közepén egy várost. Le van égve a porig. Lakói a föld alá, a kriptákba rejtőztek. Ezerei a tüzgolyóknak repülnek bele minden oldalról földrengető dörgéssel ijesztgetve a levegőket. A városban éhség, nyomor, fagy dühöng. Nem tudja senki, a halállal hol találkozik? De látsz-e egyet is, ki megszöknék onnan? Túrnek, szenvednek és nem panaszkodnak.

Látod amott azt a vezért. Csákójához emelt kézzel seregét megesketi, hogy nem fog elfutni a csatatérről, s midőn a halál zápora ömlik, egy kiáltás, mely túl-

dörgi az ágyuvihart, egy kiáltás, mely azt mondja: «Emlékezzél esküdre!» megfordítja a csata sorsát. Fele elhull a seregnek, de a másik fele győz.

És mindenütt, merre nézesz, nehéz csatákat látsz. Csata a Tisza jegén, véres harczot a folyam pánczélozott hátán, csata a sziklás hegytetőkön, csata sánczok, várfalak közt, városok utcáiban, vértől vörösre festett vizek partjainál, égő falvak éji lángja mellett . . .

Az áldozat panasztalan. A dicsőség nem kérkedik. De panaszszal van tele szája a gyávaságnak s fizetést kér a tolvaj.

A katonák rongyosak, véresek és lelkesültek . . .

A diplomata jól érzi magát. Neki nincs lelke . . .

A katonának egy gondolatja van, a dicsőség! ha meghal, végsohaja a haza . . .

A diplomata azt nézi, merre szökjünk? . . .

*

Debreczenben ezalatt szépen kigömbölyödtek az ábrázatok.

Kik néhány hét előtt futásról, menekülésről elmélkedtek, most egyébről sem akartak hallani, mint háborúról, melynek sohasem lesz vége.

Az apró emberek egy-egy roppant vörös tollal tölték ki fejüket, hogy kilátszassanak a tömeg közül, a miniszternek és öcscsének még ez sem volt elég. Nekik egészen vörös kalapot kellett hordani, hogy tudhassa mindenki, miként ők nem félnek a vértől.

Meg lehetne tudni, hogy mikor lesz a csata? Aznap rendesen teli volt aranyos tiszt urakkal a város, kik jól megőrzék a haza számára becses életüket, míg a honvéd olesó életével adózott a sikon.

Ah! Az mennyei élet volt.

Az ember kilencz óráig igen, igen nyugodtan aludt.

Az ember, ha hadi futár volt, vagy ministerialis hi-

vatalnok, tartott igen csinos társalkodónőket, kik a státus költségén utaztak vele mindenüvé.

Tíz óraker elment az ember a collegiumba, ott hallott iszonyú szép dictiókat, ordíthatott a montagnardoknak, a mennyit tetszett, lepíszeghette, leröföghette az aggodalmaikat kifejezni merész táblabírákat, és coquettírozhatott a város karzati szépeivel.

Azután elmehetett az ember a nagy erdőre, járhatott térdig a sárban és találkozhatott mindenféle ismerősökkel, kik mindig tele voltak szebbnél-szebb ujságokkal.

Délután leülhetett az ember kártyázni, elveszthette az utolsó garasát, másnap elküldette magát futárnak és harmadnap ismét úr volt.

Elmehetett az ember az egyenlőségi clubba, ott halálra nevethette magát, melyért aztán másnap kárpótálásul a Közlönyből halálra unhatta magát.

S ha néha napfényes idő volt, láthatta az ember ama minden gyönyörűséget felülmuló látványt, mint lovagol a miniszter egy babos lovon, az ő pecsétőre kíséretében.

Oly kecsesen, oly possierlich vette ki magát azon a roppant tátoson, hogy az ember semmit sem kívánt egyszerre egyebet, mint hogy bárcsak tevéen látná őt eképen ülni.

— Ugy-e néznek utánam a dámák? — kérdi a miniszter úr pecsétőrért, mert maga nem mert hátranézni, félt, hogy leesik.

— Az egész világ enchantírozva van általad, csak ne csinálj püpos hátat.

— Brrrr! Hogy tele fecskendett sárral ez a griff! Hohó ne, hohó ne! ki hitte volna, hogy még sarat is lássunk Debreczenben? Nem azért, mintha ritkaság volna, hanem azért, hogy mi itt értük a sáros hónapokat.

— Az igaz. És milyen jó volt, hogy akkor el nem mentünk. Rögtön utána másnap jöttek a győzelmi hírek. S mi néhány rongyos százezerért szinte itt hagytuk pompás, gyönyörű állásunkat.

— Az igaz. Nagyon belevesztettünk volna. Azóta két milliónál több fordult meg a kezemen.

— Mennyi van mindössze kiadva?

— Harminczkét millió hat hónap alatt. Az előbbi hat hónap alatt csak hat millióra volt szükség.

— Hát számadás mennyiről van?

— Egy batkáról sincs.

— Nem is fognak követelni?

— Kicsoda? Ez a soklábú országgyűlés! Mernek is ezek ellenem szólni! A minap plena sessione mondtam meg nekik: hogy mindnyáját le fogom guillotinoztatni, egy ugyan azt kérdezte tőlem gúnyosan, hogy kiket? Mindazokat, a kik félnek tőlem. Az ember elnevette magát, de én bizonyos vagyok róla, hogy azóta nem tud nyugodtan aludni.

— Csak az a baj, hogy Debreczenben vagyunk.

— Az bizonyos, hogy nagy baj. Ez a nép oly phlegmaticus, oly rettenetes józan, hogy épen semmi crawl sem lehetne vele indítani. De jussunk csak vissza Pestre! Megvannak még ott az én embereim, kiket két forint diurnumért láthattál a redout előtt órákig ordítózni az októberi napokban. Jussunk csak Pestre.

— De hátha elébb belénk kötnének, mint oda jutnánk?

— Gondoltam rá. Az egyenlőségi clubnak meg van hagyva, hogy dolgozzék erősen. Nyárynak legközelebb macskazenét adatok, az ilyesmin leghamarabb megizelíti a pórnép a crawllokat; Kovácsot elfogatom, mint titkos összeesküvőt, vele az egész békepartot. Kazinczyt, a Zeykeket, Pálfit, Farkast, azt a rongyos ujságíró kiutasítom a városból. Ha ez sem segít, beredelem Hetvenit az ő guerilláival s szétveretem az egész parlamentet.

— Parbleu, ez nem ér semmit, mert meglehet, hogy Hetvenit és a macskazenéző companiát ez a tréfát nem értő publicum meg találná botozni s ez csak azon esetre lehetne elővehető, ha valami eclatans brutaliter támadnának rajtad a gyűlésben. De mit teendnél akkor,

ha szép lassan, körülkerülgetve, egész szelidséggel oly téren támadnak meg, hol nem csata, hanem egy egyszerű dialog, egy nyugodt pertractatio által érheted el megbukásodat?

— Azt nem merik tenni.

— Lehet, hogy nem merik, de akarják. Ezek a sűgőbűgő emberek főznek valamit s csak az alkalmat lesik, hogy elejthessenek. Félnék tőled és ez rossz biztosság rád nézve. Sohasem szerettem ezeket az embereket. Különös ellenszenvem volt mindig a becsületes emberek ellen. Ezek nem valók politikusoknak. Ezek sohasem azt nézik, hogy mi hasznos, hanem azt, hogy mi illendő? Jó professorok váltak volna belőlük.

— Pah, pah! Félnék és van okuk rá.

— De mégis, ha valamit kitudhatnának rád. Teszem föl azt a ládahistóriát.

— Csitt! Lassabban. Nem tudhatnak ki semmit. Különben gondolkoztam felőle.

— Simont megint itt láttam.

— Visszahozta az ördög. Ma megint elküldtem, meg sem hagytam pihenni. Ez, ugy hiszem, utolsó utja lesz. Egyébiránt te mindenesetre küldd el a feleségedet a lengyelhez. Ijesszen rá erősen, most tudom, hogy egy fillérje sincs. Sikerülni fog.

Uj lovagok jöttek szembe. A beszéd megszakadt, s nemsokára a nagy erdő szépei egy csapat gavalléron legeltetheték szemeiket, kik közül egy ugy ült a lovon, mintha penitenciából tenné.

★

Még az nap este a pecsétőr felesége, — egy kis ravasz furfangos nő, — fölkereste a lengyelt, kivel ama mulatságos konferencián találkozáánk, s ki ott oly igénytelen szerepet viselt.

A lengyelnek igen sok gyermeke volt és kevés pénze. Becsületes ember volt és szegény.

Az asszonyosság ezt jól tudta s épen erre a körülményre volt szüksége.

— Édes barátom, — szólt a lengyelhez, — helyet sem foglalva nála, ön emlékezni fog azon estélyre, mikor Laczi véletlenül fölfedezte, hogy valaki a szekrényéből pénzt lopott el.

— Emlékezem.

— A pénz kétszáz pengő volt.

— Ugy mondta.

— Laczi azt hiszi, hogy ezt a pénzt ön vitte el.

— Asszonyom!

— Nekem azt mondta, hogy ön vitte el.

— Asszonyom, ön és mindenki, a ki valaha ismert, tudhatja: hogy én szerencsétlen vagyok, de becsületes ember. Senki egy megalázó tettet nem vethet szememre, Sokszor éheztem, de nem loptam soha. Esküszöm az Istenre, hogy nem láttam a miniszter pénzét.

— Én elhiszem barátom, de Laczi gyanakszik, és Laczinak ez elég arra, hogy önt befogassa.

— Engemet? Minden alapos ok nélkül? S ki adott neki erre hatalmat? Ez nem történik sehol.

— Hjah barátom, itt nem úgy megy, mint másutt. A minap, azaz, hogy jó minap, ezelőtt hat héttel Laczi Szemerének egy biztosát csukatta be, csak azért, hogy őtet miniszternek nem titulálta, most is ott ül és hihetőleg ott fog ülni, míg Szemere érte nem jön. Tegnapelőtt pedig a tulajdon titoknokát csukatta be, a miért az Esti Lapokba mert írni.

— De hiszen ez szörnyűség!

— Nem tagadom, hogy az. Én önt sajnálom, önnek gyermekei vannak és ön nem tudná őket hova tenni, ha fogságra jutna.

A lengyel szemeibe könnyek gyülekeztek.

— Minő méltatlanság — minő gyalázat!

— Egy esetben ki tudnám önt menteni, ha tudniillik azt a szint adnók a dolognak, hogy ön csak tréfás bi-

zalomból vette el azt a pénzt Laczi fiókjából s később visszaadná.

— De nekem asszonyom nincs, nem is volt annyi pénzem régtől fogva.

— Arról lehetne tenni. Ön irást adhatna magáról, hogy a pénzt Laczi fiókjából elvéve, azt, mihelyt lehet, neki visszafizetendi.

— Azt, asszonyom, nem fogom tenni.

— Akkor a pénzt lesz ön kénytelen előteremteni.

— De hol vegyem azt asszonyom?

— Azt én nem tudom. Hanem arról biztosíthatom önt, hogy ha holnap reggelig vagy a pénzt, vagy az irást nem fogja kézbesíteni Laczinak s az egészet bizalmas tréfára nem igyekszik fordítani, délre a börtönbe kerül.

— Rajta leszek, asszonyom.

— Isten önnel.

Az asszonyság eltávozott, a lengyelt egyedül hagyva síró gyermekeivel.

*

Másnap reggel a miniszternél látjuk az asszonyságot. A miniszter még negligéében volt.

— Voltam a lengyelnél — mondá, — az ember sírt, megijedt nagyon. Igen fél az elfogatástól. Egy óra mulva itt lesz. Pénze nincs, kénytelen lesz irást adni magáról, hogy az ön pénzét elvitte.

— Igen jól van. S azzal rögtön küldöm őt Galiczia szélére oly megbizással, mely miatt kénytelen lesz magát rejtve tartani. Mihelyt távol lesz, előlépek az irattal, nagy zajt ütök, hogy az én emberem megszökött és engem meglopott. Az a bizalmasság, melylyel házamhoz ki- és bejárt, valamint saját elismerése tökéletesen valószínűvé teendik a mesét. A ki nem hiszi, azt hazárdulónak kiáltjuk s veszve van. A feltörött ládák neki fognak beszámíttatni.

A miniszter úr tovább is igen kedélyesen mulatott

a fentisztelt hölgygyel, de a mi inkább tartozván a romantica, mint a historia köréhez, hallgatunk róla, míg egy férfias koczogtatás az ajtón ismét historicummá teszi az elbeszélést.

A lengyel volt, a ki belépett.

A miniszter úr nem tudta milyen arcot csináljon egyhirtelen, bár azt már hetek óta betanulá, de a lengyel komoly arcza kissé zavarba találta hozni.

— Uram, — szólt a lengyel hidegen, — ön rám gyanakszik, hogy kétszáz forintját elvivém s fenyeget, hogy megbecstelenít, ha vissza nem adom.

— Nem, nem öcsém — vága közbe confidens hangon a miniszter, — látod, nem értesz, az a pénz nem volt az enyém, nekem arról számolnom kell. Én tudom, hogy te azt most vissza nem adhatod . . .

— Kérem, — vágott közbe a lengyel, az asszonyságot észrevéve, — e párbeszéd nem igényel tanukat.

A miniszter intett az asszonyságnak s az félre vonult az előszobába, az ajtót félig nyitva hagyva. Ez szokás volt e háznál.

A lengyel hideg vérrel becsukta az ajtót s közellépett a miniszterhez.

— Uram. Ön igen jól látszik tudni, hogy a szegényt mindenkinek és a hatalmasnak mindenkit szabad bántani.

— Ne tüzelj öcsém, ne tüzelj! Hisz nem akarlak én megenni. Elhiheted, hogy iratoddal én vissza nem élek, csupán a magam igazolására akarom azt felhozni, a legbizalmasabb privát conferentiában. Csak néhány sor elismerés, azontul ne legyen semmi gondod. Már el is van készítve, csak alá kell írnod.

A lengyel, a nélkül, hogy a miniszter szavait feleletre méltatná, elővette tárczáját s belenyult.

— Ah vagy már el is készítetted? Annál szebb, nem tesz semmit. Azért jó barátok maradunk.

A lengyel büszke megvetéssel számlált le tárczájából kétszáz pengőt az asztalra.

— Itt van a pénz.

A miniszter elhült, elsápadt. Nem tudott mit szólani.

— Itt van, számlálja meg. Nem csaltam-e meg?

— Hogy jutottál hozzá? — dadogá csalatkoztaban az ember.

— Nem volna ugyan senkinek gondja rá, de elmondhatom. Eladtam gyermekeimnek minden ruháját, el megholt nőm jegygyűrűjét; a mi ki nem telt, azt Dembinszkytól kértem fel kölcsön becsületszóra, s ő adott, mert tudta, hogy lengyel vagyok, s a lengyel becsület tiszta. Most tegye el ön e pénzt.

— De én nem így akartam ezt. Nekem soha sem kellett volna e pént megadnod, csupán elismerned, hogy elvived.

— De nem vittem el! — kiálta a lengyel és szemei szikráztak, — én hazudni nem fogok. E pénzt nem az adós fizeti hitelezőjének, hanem a megtámadott utas fizeti az utonállónak váltságul életéért. Tegye ön el.

— Takarodj! vidd pénzedet, — hadará a miniszter, — kinek jó vastag bőre volt sértések elszivelésére, s a pénzt a lengyel markába nyomta vissza. Elmehetsz!

— El fogja ön venni? Vagy azt várja, hogy az arcához vágjam? — ordítá az dühtől elsápadtan.

— Mit jelent ez! — szólt a miniszter visszahökkenve.

— Ez azt jelenti, hogy ilyenkor becsületes ember kardjához nyúl és megverekszik.

— Ah, barátom, nekem nem elvem a párbaj, ezt már kimondtam az országgyűlésen. A párbaj aristocraticus institutió, és én testestül-lelkestül democrata vagyok.

A lengyel fogait csikorgatta, minden izmai reszkettek a boszútól.

— Ön egy — — gyáva!

Magát e kifejezést négyszem közt bizton eltűrte volna a miniszter, de a lengyel oly előkészületeket kezdett tenni ökleivel, hogy Laczi jónak látta a csengetyű felé retirálni.

— Most elfogathat ön, de tudja meg, hogy Dembinszkynek elmondtam, mire kell nekem e pénz.

A miniszter mérgesen harapott ajkaiba, s ujjaival hosszú szakállát borzoló.

— Itt van, — szólt a lengyel, — a pénzt a törpe lábaihoz vetve. Szedje fel ön! S egy tekintetre sem méltatva többet a kormányférfiút, eltávozott, valamennyi szobaajtót úgy csapkodva be maga után, hogy a ház rengett bele.

— Tervünk füstbe ment, — szólt az asszonyosság belépve a szobába, hol a miniszter lehető legnagyobb léptekkel nyargalt fel s alá.

— Beszélt tán kegyed velem?

— Megállítottam. Hallani sem akart engesztelődésről. Azt mondja, visszamegy Lengyelországba, ott legalább becsületes ellenség teszi fogságra political vétekért, míg itt hóhérszerepre jutott kalandorok üldözik oly vétekért, melynek gyanuja is megölő.

— Ki hinné, hogy ezek a lengyelek mind oly borzasztó dölyfösek. És épen ez? oly földhöz ragadtnak látszott. Semmit sem lehet velök ostoba kevélységök miatt kivinni.

— Más tervet kell kigondolnunk.

— Már készen vagyok velem.

— Halljuk.

— Az egész Zichy-féle ingóságokat elárvereltetem, így nem tudják meg, mi hiányzik belőle? és jogot nyerek a pecsétek feltörésére.

— De hátha a táblabirákok beleszólnak?

— Letorkolom őket. Ich kenne meine Pappenheimer. A ládák új felbontása saját hivatalnokaim előtt megy végbe, s azok, ha kell, olyan visum repertumot adnak róla, a melyet dictálok nekik.

— Ezt még sem tanácsolnám. Azok ott a szeglet-házban erősen fujják ön ellen a követ. Félő, hogy az árverés által gyanút kapnak. Hiba lesz, önnek fegyvert adni ellenei kezébe.

— A gyűlésen letorkolom őket, ha pedig lapban támadnak meg, betiltom lapjukat.

— Én nem mernék hozzá fogni.

— Mert nem ismeri őket úgy mint én.

— Mert jobban ismerem őket, mint ön.

★

Másnap meglehetősen kurta placatok hirdetéik, hogy a rendőrség szállásán a Zichy-féle holmik árvereztetni fognak.

Az emberek a falra s onnan egymásra bámultak, mindenki kérdezett, senki sem felelt.

Várták az országgyűlést, reményelve, hogy ott fel fog világosíttatni e váratlan dobraütés; melynek okát senki sem tudja.

Ugy történt.

A reggeli ülésben több képviselő fenkölt méltatlankodással szólalt fel, világosítást kérve ez ügyben a bizottmánytól.

Elmondák, hogy ez árverés törvénytelen. A megöltnek törvényes ítélete nincs, vagyonait elfoglalni senkinek nem volt joga, mig rendes processusa le nem foly, akkor is gyermekei részét elébb el kell abból különözni, mielőtt valaki rá tehetné kezét.

Elmondák, hogy ez árverés oktalan. Aranyat és ezüstöt elpredálni ilyen időben kétséges papirosokért esztelenség, midőn ugyanolyan papirosokat harminczkét nyomda ingyen készít a kormánynak.

Elmondák, hogy ez árverés rendetlen. Ez nem tartozik a rendőrminiszterium köréhez, hanem a pénzügyminiszteriuméhoz.

Elmondák, hogy ez árverés nemtelen. Máskor az elítélt köntösein a hóhérlegények osztoztak s most egy országgyűlés fogja-e azokat elkótyavetyélni?

A szónokok határozottan, becsületesen beszéltek, látszott rajtuk, hogy érzik, miként fejükkal játszanak, de

azért is, hogy végtére le akarják rázni onnan az odaült hydrát.

A miniszter valamennyi beszéd alatt folyvást mosolygott, és billegette a fejét, mint egy gipsz pagódli s minden nyomósabb kifakadásra egy-egy «hm, hm, — ej, ej, — lám, lám» interjectióval válaszolt.

Végre fölkelte ülőhelyéből s miután magáról először egy piros gallérú szürke köpönyeget, azután egy felső s végre egy alsó kabátot levetett, elkezdte dictiózni.

Elmondá, hogy ő a kormányzónak legbenső barátja és hogy ő a respublicát a legtökéletesebb alkotmányformának tartja, s hogy ő mennyit küzdött már a szabadságért, s mennyit fog még érte küzdeni, hogy ő Debreczen várost mennyire tiszteli, azt milyen strategice nevezetes pontnak tartja, mint fogja egykor körülszanczoltatni. Hogy ő a fiatalságnak mekkora barátja, hogy a haza üdvét egyedül azoktól várja. Hogy a ráczok milyen kegyetlen ellenségei a magyarnak, és hogy Perczel hogy fogja őket megenni. Hogy ő az országgyűlésnek milyen imádója in solidum, néhányak kivételével, mely néhányak szüntelen azon törekednek, hogy a hazát elárulják, hogy bármi áron kibéküljenek, hogy a hadsereget eladják, hogy Debreczenből elszökjenek, hogy Olmüczbe levelezzenek és a kormányzót kisebbitsek, a ki ő neki legbenső barátja elannyira, hogy a ki őt megbántja, az a kormányzót bántja és így az egész hazát bántja, a miből természetesen következik: hogy a kik az ő ellenségei, azok ellenségei a hazának, azok hazaárulók, azokat le kell nyakazni. A mi végre a kérdéses tárgyat illeti, tudatja az országgyűléssel azon jogkifejezést, miszerint a «res servando non servabiles» (tartva nem tartható dolgok) azoknak gondviselője által bármikor eladathatók.

«Éljen! éljen. Vivat!» hangzott mindenfelől; ordított mindenki mindenféle tónusból és nyelvből, tán koszorút is hánytak a szónokra, ki most egyenként ismét fel-

szedé leszórt öltönyeit s fejével billegett, mint egy gypszpagódlí.

Az interpellans képviselők ugyancsak szerencséseknek tarthaták magukat, hogy a második emeletről az ablakon fejtetőre le nem hajigáltattak.

Mi pedig ezuttal megtanulhattuk, hogy az arany és ezüst bizonyos fajta emberek kezeiben el nem tartható portéka.

«Res servando non servabiles.» Mint a miniszter úr bevallá.

*

Utban voltam. Karczagon, míg lovakat váltottak, be-
tértem a vendéglőbe, midőn unatkozásaimból szörnyű
zaj riaszta fel. Kocsizörgés, kardzörgés, ajtózörgés,
káromkodás és tudja a jó ég mi mindenféle emberhalált
jelentő hangok nem.

Már resignálva voltam arra a gondolatra, hogy vasas-
németek rohanták meg a várost, midőn felpattan az
ajtó s belép rajta egy rettenetes apró ember, egy rette-
netes nagy szál karddal az oldalán s világverő lármával
szidja a kellnereket, marqueureket, vendégfogadókat
és mindenféle szolgálattelvő lelkeket Karczag városában,
a miért őt kész ebédre nem várták reggeli tíz órakor.

— Én futár vagyok! Egy futárral így bánni haza-
árulás. Én önöket feljelentem, én önöket leguillotinoz-
tatom. A haza megszabadítóival így bánni!

A korcsmáros végre nagy alázatosan jelenté a haragos
úrnak, hogy egyszeriben készen lesz egy egész pulyka.

— Meg két font rostélyos! — vága közbe a haza
egyik megszabadítója.

— Igenis és egy fél kuglihupf.

— Ha egész volna, jobb volna.

— Lehetne tán addig valami omelettet készíteni.

— Három adagot. Bátran.

A korcsmáros nézte: hogy maga van-e ez az ember,
vagy még vár valakit?

— Most kaptunk friss kecsgeket a Tiszából — szólt kétkedve a korcsmáros.

— Igen? Abból is öt fontot halászlével. S keritsen egyúttal valami finom konfectet. Nini, — kiálta a távozó korcsmáros után, — ott künn egy nyúlat láttam lógni, azt pörkölje meg.

— De könyörgöm, az sokáig fog tartani s a lovak már itt vannak.

— Én parancsolok, ön engedelmeskedik! Addig is hozzon ide két palaczk Madeirát. Sietve!

A korcsmáros szaladt, az apró férfi pedig hátra tett két kézzel büszkén sétált fel s alá a hosszú szobában véghetetlen sokat tartva arra, hogy kardjával mentül nagyobb zajt csináljon.

A bor megjött, a kis bórben lakó nagy férfi csaknem az orrom alá tette a czifra palaczkokat, s mikor töltött belőle, rám nézett, mintha mondta volna: láttál-e már olyan embert, a ki Madeirát iszik? Pedig jobb lett volna, ha a korcsmárosra nézett volna ilyenforma kérdéssel: láttál-e már olyan embert, a ki megiszsza a czukorral és spiritussal kófernyált kerti vinkót, Madeira képében?

Az ember oly impertinens volt, hogy lehetetlen volt bele nem kötnöm.

Pro primo a kalapjáról akkora vörös toll lógott le, hogy az ajtót sohasem csukhatta be maga után, a nélkül, hogy azt oda ne csukta volna. A kardját valaha akkor csinálták, mikor két kézre szokták fogni a pallost, akkor sem az ő számára. Csizmái hónaljig értek, miket sarkantyúk diszesítének, minőket a hochselige Ritter Fridolin viselhetett. Tulipiros bársony mellényének mindenik zsebéből egy-egy nehéz aranyláncz csüngött ki s humoristice kötött shawlja csokrából nagy patheticus vatermörderek meredtek elő, különösen kedves ellentétben a rendkívül czirnos ritka szakállu mongol ábrázathoz.

Mondom, hogy bele kellett kötnöm.

— Ugyan kérem, — szólitám meg, — hová tetszik utazni?

Az ember felém fordítá arcát, végig nézett, lábát előre veté és szólt kemény, szétmorzsoló hangon.

— Azt ne merje ön kérdeni, tudja ön, mert az status-titok s ezzel kardja markolatára csapott merészen, mintha azt akarta volna tudtomra adni, hogy e titkot fegyveres kézzel is kész megörzeni.

Azután felemelé poharát és magas leereszkedéssel kihörpénté.

A kerti vinkónak az a jó tulajdonsága van, hogy az ember nem részegszik meg tőle, hanem megbolondul; kivált ha czukor és spiritus van közé főzve, tökéletesen; de legkivált akkor, ha az ember különben is meg lehetősön bolond.

Az én futárom is majd így járt.

Az első pohár után mindjárt keresztbe álltak szemei, oda-jött hozzám és barátjának nevezett, megszorított a kezemet s kérdezé: hogy tudom-e, hogy ő miért megy most Pestre?

— Hát Pestre tetszik? Nem tudom miért? Nem is találgatom.

— Tud ön titkot tartani?

— Nem próbáltam. Meglehet.

— Tehát tudja meg, hogy én fontos irományokat viszek itt a zsebemben. Látja?

— Látom, vigyázzon ön, hogy el ne veszítse.

— Oh attól nem tartok, mert Szolnokon mind valamennyit bevetem a kályhába, hogy ha elfognak nálam ne kapják. Nem nagy tüzet ad ugyan ki, de az én hátamat meglehetősen borsódzásoktól menti meg. — Szólott a nagy férfiú tréfásan és ivott.

— De hát ez esetben kár is kegyednek Pestre befáradni, a depescheit már Szolnokon útbaigazítja.

— Hm. Nem csupán ez irományokkal vagyok küldve. Látja ön a többi közt ezt a rózsa-szinű levélkét, ez bizonyosan nem statustitok, ugy-e bár?

— Ugy gondolom.

— Találja ki, ki küldi e levelet?

— Kis Péter? — nem az. — Nagy Pál? — az sem. — No úgy nem találok ki, hogy kicsoda?

— Haha! Hát nem ismeri az irást? Hisz ez a miniszter úr írása.

— Valóban az övé.

— Igen ám, ő ezt egy szép hölgynek küldi. Hanem ez titok.

— Tudom. Bizonyosan valami finom összeesküvés.

— Dehogy az. A miniszter szerelmes. Egy hajfürtét küldi e levélben ama szép hölgynek. Ezzel kell Pestre bemennem minden héten egyszer.

— Tehát azért van ő olyan kopaszra lenyírva?

— Azért ám, az a szép hölgy pedig rendesen a kandallóba veti a levelet olvasatlanul, egyszer már le is dobott a garádicson, azóta csak a portásnak kézbesítem, — szólt a nagy férfiú ama kis compediumban őszintén és ivott.

— De hát visszatérőben nem veszik öntől számon hivatalos eljárását? — kérdém.

— A status dolgaiban tetteket senki sem, hanem a miniszter úr a maga levelére annál inkább sürgeti a választ. Én azonban megveszek Pesten a fodrásztól egy csinos hajfürtöt s válaszul azt hozom neki vissza, a mit ő rendesen arany medaillonba zárva az inge alatt visel.

A testileg kicsiny férfiú rettenetesen kezdett ez ötleten nevetni, jó kedve csupán az által zavartatván meg, hogy a korcsmáros és pinczérei eljöttek teríteni, mire ő ismét előkelő minákba kezdte szedni arczát, szidta a pinczéreket, hogy miért olyan lusták, már egy órája, hogy itt van, még sincs semmi. E philippica csak azért volt megkezdve, hogy legyen oka a testileg kicsiny férfinak egyik óráját a másik után kihúzni zsebéből, azokat füléhez tartani, felhuzni, s más egyéb módon fitogtatni.

— Szép órák, — mondtam.

— Hehö. Elhiszem azt. Egyik nyolcz köre, másik tizenhatra. Minő emaille! Zichy-féle mindakettő.

— Igen? Res servando non servabilis?

— Harmincz forintért vettem mind a kettőt, testvérek közt is megér egy háromszázat. Nem tubákol ön?

E kérdés csak azért vott hozzám intézve, hogy legyen miért egy gyönyörű burnótszelenczét előhúzni zsebéből, mely egyetlen achatból faragva, s aranynyal gazdagon befoglalva, egyike lehetett a muzeumi ritkaságoknak.

— Ez is res servando non servabilis?

— Igen, hat forinton vevém, már ígérték értük hatvan aranyat. Ez a gyűrű is onnan való, de ezt nem vettem. Valóságos opál, ritka nagyságú, ezt Laczi adta, mikor lakatost hoztam neki, hanem ez statustitok, ezt, megbocsát ön, de el nem mondhatom.

Hozták az ebédet. A kis férfiú neki ült, magam pedig elmentem egy helybeli ismerősömet felkeresni. Egy óra mulva vetődtem haza. A kis férfiú akkor is ott ült, előtte üres tálak és üres poharak. Már ekkor annyira volt, hogy nem ismert rám.

A korcsmáros számolta az étkek árát, én pedig azt vettem fel magamban, hogyha a nagy férfiú ilymódon látna hozzá, mennyi idő alatt enne meg egy nyolczvan ezer főből álló ellenséges hadsereget munitio és patron-tás nélkül?

Vége kitámolygott a haza egyik megmentője várakozó furmányosához, köpenyét, kardját, táskáját odabenn felejtve s azokért egyenként küldözve be a fogadói szolgákat. Mikor elvégre már fenn ült, még egyszer leizent, hogy hívják ki már azt a részeg gazember futárt onnan belülről, mert ő nem vár egy perczig sem reá tovább, s csak miután esküvel bizonyíták neki, hogy a futár ő maga, resignálta magát jelt adni a kocsisnak az indulhatásra.

Percz mulva elnyelte a porfelleg rohanó szekerét. Az ajtóban álló nénemasszonyok ezer áldást sóhajtának a haza egyik megmentője után, ki oly sietve rohan és a haza üdvét viszi magával. Isten veled hőkeblű utazó.
Sit tibi terra levis. Azaz, hogy a szekerednek.

*

Ezenben furcsa dolgok kezdtek történni Debreczennek városában.

Esténként egy piaczi boltban transparent felirat előtt lehete látni egy sereg minden szőrű színű embert, a holott is egy kis fél ives lapocskát árult egy kis kerekhasú könyvárus jó három krajczárért igazi pénzben.

E három krajczárért csodadolgokat olvashatott az ember.

Nem volt az előtt semmi szent, még a miniszter úr maga sem. Ki előtt félelmesen hajolt meg az egész országgyűlés, ki imponált a kormányon, ki parancsolt egész Magyarországnak, azzal egy kis, tenyérnyi, sajtóhibákkal teljes ujságocska szembe mert állani, hogy egyet-mást számon kérjen tőle.

Az eset oly hallatlan volt, mint csudálatos.

Hogy egy kis, sajtóhibákkal teljes garasos lap a korlátlan hatalmú miniszter hajába merjen kapni.

Minden elkövetett, hogy e botrány megszüntetessék.

Fenyegettetének a lap kihordói, hogy agyonköveztetnek, de e fenyegetés nem hozathatott teljesedésbe azon csekély okból, miszerint az ehez megkívántató köveket harmincz mérföldnyiről kellett volna oda szállítani.

Tartatának egyenlőségi gyűlések, miknek resultatuma azon kegyes óhajtás lön, hogy bárcsak itt folyna a Duna, hogy azon lap íróit bele lehetne hajigálni.

More patrio követeltetett a cautio, ugyanakkor, midőn maga a kormánylap sem tette azt le. Mind hiába, másnap a cautio is készpénzben le volt téve.

A lap ócsároltatott úton-útfélen sajtóhibái és vádjai

miatt. Hasztalan, másnap még több sajtóhibát s még több vádat hozott a miniszter ellen.

Indítottak meg ellene hasonló formatumban fogdmeg lapok, a miniszter úr saját vezetése mellett, hanem az előfizetők nemsokára instantiát adtak be hozzá, hogy fordíttassa le magyarra, a mit ír, mert persául nem értenek.

Utoljára nem volt mit tenni egyéb, mint az országgyűlés elébe adni a dolgot s sajtópert kivánni a méltatlan rágalmak ellen.

A szerencsétlen ujság földig gázoltatott. A fekete földig!

És elrendeltetett ellene a szigorú törvényes vizsgálat.

A vizsgálat soká tartott, a sajtóhibás lapocska azzal vádolta a minisztert, hogy nem bánt tiszta kézzel az ország által reá bízott vagyonok körül.

A dologság borzasztó volt. A vizsgálat igen sokáig tartott.

A mely nap a vizsgáló bizottmány referálandó volt, már azt előre tudta mindenki. A karzatok tele voltak uri hölgyekkel, kik már reggel hat órakor beültek, hogy helyet kapjanak.

Künn a piacon nézdelték a helyet, hogy hol fogják felállítani az akasztófát, hány foga lesz annak, hogy minden ujságíró rá férjen, a ki a minisztert bántotta?

Tulajdonképen csak az volt még a kérdés, hogy vajjon akasztatni fognak-e azok, vagy guillotinoztatni?

A várva-várt óra végre megérkezett, az ülés megnyitott.

Jelen voltak a miniszter úr és párthivei, magasan ragyogó ábrázattal, fenhangon kaczagva, handabandázva és ingerkedve.

Jelen voltak a meggázolt férfiak is, kik mertek a miniszter úr ellen szólni, meghúzódva, lenézve mindenkítől érdemeik szerint. Hátraültek szegények és lehúzták fejüket, hogy szemeik ki ne égjenek a szégyen miatt.

Felállt végre a vizsgáló bizottmány elnöke. Alacsony ősz ember, becsületes magyar arczczal s elmondva vizsgálatai eredményét, feszült várakozás közben, előadását azzal rekeszté be: hogy a megvizsgált holmikon *kétségtelen eltulajdonítás nyomai látszanak.*

Az emberek egymásra néztek, össze-vissza hüledezve, hallgatás lőn, a szúnyogrópülést meg lehet hallani.

Az ősz férfiú azt hitte, hogy nem fejezte ki magát elég világosan s újólág ismétlé.

— Itt nem vétkes hanyagság, hanem *világos lopás* kérdése forog fenn s kezével esetleg-e vagy készakarva? egyenesen a miniszter felé mutatott.

Az, mintha egy sulyokkal csaptak volna a feje lágyára, hanyatt esett székében és néhány perczig meg volt halva.

A mint föleszmélt azon vette észre magát, hogy egyszerre tizen beszélnek hozzá.

A ki csak szóhoz juthatott, válogatva, nem válogatva a szót, szidta, mocskolta, s legjobban szidták, mocskolták elvbarátai, kik mindent elkövettek, hogy e tett részeseinek ne látszassanak.

Végre a sok tépés, marczangolás és püfölés után szóhoz juthatott ő is, de ekkor meg oly furcsákat beszélt össze-vissza, hogy mindenki elkezdett rá fenhangon kacagni.

A publicumnak mindegy volt, akárkin történt a scandalum. Látvány volt elég. A scena váratlanul ugyan, de azért drolatique végződött.

A miniszter e felvonás alatt tökéletesen pulverizáltott.

Midőn a teremből eltávozott, az ugyane nap kinevezett főápolónő nyujtá neki karját támaszul, mire a debreczeni civis azt jegyezte meg, hogy a főápolónő a legelső massacrírozott sebesültet hivatalos gondviselés alá veszi.

Látszott tagadhatlanul, hogy e jelenés után az országgyűlés nyakára ült a miniszter úrnak.

Estig tartott a privát konferencia a rendőri szálláson ez eset után s még azon éjjel gyors futár küldetett titkos missióval Hetveni úrnak utána.

★

Meredek havasok állják körül Abrudbánya városát. Hegy hátán hegy, mint megöszült óriások, emelkednek szerte hóval fedett ormok, miknek szakadékain feketésen zöldel a hóban lakó fenyő.

A sziklákon járatlan ösvények vezetnek keresztül-kasul, néhol a hegyek éles gerinczein futva végig, honnét a ködös mélység fenekét nem látni, másutt meredeken alig tartó lépcsők viszik tovább a veszélyes utat mélybe és magasba, a tajtékot verő hegyi patak mély örvénye fölött egy-egy keresztül döntött fa rávetődő törzse az átvezető híd. S lenn, lenn a visszhangzó mélységben egy egyenes út visz két magas sziklafal között, keskenyen, rögösen a bányavárosig.

Ez úton látjuk haladni Hetveni urat az ő csapatja élén.

A csapat rendetlen, útjában lármáz és verekszik, ruházata a hány, annyiféle, hanem a tiszt urak, kik világért sem elegyítik magukat a közkatonaság közé, annál ragyogóbbak, öltözetük piros prémes zöld dolmány ezüsttel és vörössel, a hol csak lehet, kihányva. Maga Hetveni úr aranygallért visel.

Csupán egy kis csapat tart szigorú rendet. Vezérük fiatal, komoly, lelkesült arcú ifjú, maguk a fiúk mind oly érettek, oly okosak. Tán mindnyájan egy tanoda egykori tanítványai. Sorakozva mennek, hangot csak lépéseik tactusa ad.

Utánuk ismét ágyúk és ágyúszekerek, mik körül sem tűzér, sem fedezet.

Hetveni úr meghallá, hogy a magyar kormány a békülni kész románok lefegyverezésével foglalkozik Abrudbányán, s rögtön sietett oda hivatlanul, kéretlenül, az alku pontjaiba beavatkozandó.

Még eddig a merre járt, a legjámborabb oláhok közt, kik soha a magyarra egy rossz tekintetet nem vetettek, mindenütt sarczot vetett a békés falvakra. Tudta, hogy az oláh pórnök arany és ezüst pénzeket viselnek fel-fűzve. És gyűjté az aranyat és ezüstöt.

Most úgy hívé, itt az idő Abrudbányára jönni, hol hite szerint sok aranyrak kell lakni, miután az oláhok leteszik a fegyvert. Azelőtt nem igen volt passiója őket meglátogatni.

A románok nagy része e közben már megadta magát, s fegyvereit a békekövet kezeibe tévé, ki erős szavakkal ígerte nekik a multak feledését és közbocsánatot, ha ezentúl békében maradnak.

A békülés legszebb folyamában érkezék meg Hetveni úr éhes csapatjával s saját kincsszomjával s megállítja az alkudozásokat.

Követelései botrányosak voltak.

Magyar vagyok, nem akarom azokat leírni.

Elég annyit mondanom, hogy azokat saját békekövetünk undorral utasítá vissza.

A guerillavezér azonban nem volt az az ember, ki szép szavakra hallgatni szokott.

Fegyvereseit azonnal csatarendbe állítá, bevezette a fegyverlerakás színhelyére s a fegyvertelen oláhok közé lövetett vele.

Ha egy századdal később mondaná el valaki e tényt, azt felelnők rá, nem, az nem igaz, ily alávaló tett magyartól nem származhatott soha! De emlékezetünk még nagyon élénk s a mik ez után következtek, sokkal inkább el vannak terjedve, minthogy valamit el lehetne belőlük titkolni.

E galád mogrohanásra, mintha a föld okádná ki a harczosokat, ezrei és ezrei támadtak elő a fegyveres románoknak a körülfekvő bérczeken, kik gyanusan várták a békülés kimenetelét s még nem tévék le a fegyvert, s most boszúra lobbanva fogták körül a guerilla-sereget,

mint egyetlen jelszóra, kürtök rivalltak mindenfelé s vérengző ordítás.

A békekövet még csillapítani akarta őket, de azt mint árulót darabokra tépték s a guerillákat beűzték a városba.

Ha katona lett volna, ha magyar lett volna, utolsó csepp véréig védte volna a védetlen várost, melyre vészt, pusztulást idéze, de nyomorú kores volt a silány s meg sem állapotva futott serege előtt, meg sem állapotva, hátra sem nézve, hanem karddal vagdalva azokat, kik előtte akartak szaladni.

Csak egy csapat nem futott el, csak egy csapat állt ki a fenyegetett város védelmére, a komor, hallgatag ifjú kis serege.

Kétszer nyomta vissza a százszor nagyobb túlerőt, míg végre az oláhok elfoglalták ágyúit.

— Ne hagyjuk ágyúinkat fiúk! — kiáltá megvillantva véres kardját az ifjú s elszántan a küzdő tömegbe rohant. Még egyszer elverte őket ágyúiról, tért hagytak körül s csapatja körül a visszaszórt oláhok, s azután felülről a hegytetőről kövekkel hajigálták őket agyon.

Igy esett el korunk egyik legszebb tehetsége, kibén oly forró szív, oly magas észszel volt párosulva, hozzá és seregéhez nem méltó csatában, ágyúit és becsületét védve.

Ez ifjú hős — Vasvári Pál.

E rövid ellenállás után a felbőszült nép a martalékul vetett városra rohant.

Mi történt azután? Ne kérdjétek.

Azt tudni nem jó emberi léleknek.

Fátyolt reá, sűrű fátyolt. Beszélnek úgy is eleget a kihulló könnyek a kihullott vérről.

Hetveni úr 1600 főnyi csapatából — hatvanad magával menekült meg, a többi a szorosokban agyonköveztetett, anélkül, hogy csak egy puska lövéssel védhette volna magát.

Abrudbánya most leégetett lakatlan rom.

Néhány nap mulva felkötött karral részvétgerjesztőleg járt Debreczen utczáin Hetveni úr papagájszín uniformisában.

És a miniszter úrnak rettenetes rossz kedve volt.*

Ez utóbbi eset nagyon elevenig ható csapás volt a miniszterre.

Nem ilyen véget szánt ő a gonddal és előnyökkel szervezett guerilla-csapatnak.

Mint hajdan Napoleon, úgy akart ő megjelenni ezek szuronyai mögött az ellene támadt országgyűlésen, de kegyencze elrontotta a tervet.

Még egy desperatus kísérletet próbált azután meg az országgyűlés ellen, de az is siralmas eredménnyel végződött.

Lázító czikkeket íratott bérencz lapjaiban saját sanscrit nyelvén és még sajátabb sansesprit modorában az országgyűlés tekintélye ellen, melyben annak feloszlatását sürgeté, még pedig rögtöni feloszlatását, nehogy ideje maradjon az ő fejére kimondani az ítéletet.

De pórul járt cikkeivel, mert az országgyűlésen megmosdatták értük és nem törülgették meg utána, a herculesi nemzetőr generalis pláne oly névvel nevezte őt minden circumscripção nélkül egész pereputyjával együtt, hogy e kifejezést az elnök imparlamentárisnak nyilatkoztatta, de melyet a jelen volt publicum osztatlan applausussal fogadott.

A cikkíró, hogy mind ezek általi sértetlenségét s egyszersmind az egész gyülekezet iránti lenézését kiüntesse, a tartott szellemi püfölések közben felkapaszkodott a gyűlterem contignációs kathedrájába s onnan kaczagott alá, fejét mindenféle oldalra billegetve, mint egy gypszpagódlit, mindaddig, míg a sértegetett rendek

* E leírás nem történelmileg hű; de az eset után így volt az elbeszélve Debreczenben. J. M.

elkezdték neki mogyorót hajigálni fel, mint szokás a menageriákban kalitkázott bohókás evetkéknél és tengeri macskáknak mogyorót hajigálni.

Erre megszegyenlette magát és lekotródott.

Ez történt ápril 12-én.

Másnap kelle mondatni az ítéletnek a hűtlen miniszter fejére, kinek letüntetével, a kormányon elhatározó majoritásban maradandott a békepárt; de másnap és harmadnap egészen más dolgok történtek Debreczenben, miknek auspiciuma alatt a miniszter gyönyörűen menekült.

Volt-e e másnapi eseményeknek összeköttetése az előbbiekkal vagy sem? Miért kellett azoknak közvetlenül másnap bekövetkezniök? Azt mi nem akarjuk feszegetni, annyi bizonyos, hogy azok megtörténte után a minisztert a gyémántokért senki kérdőre nem vette.

*

Hová levétek ti napjai a ragyogó dicsőségnek, hová lettél te hőstettekben gazdag időszak, te hír mámorával ittas év?

Elmultatok, elenyésztetek.

Hová levétek ti hősei az új históriának, kinek neveit két világrész tanulta kimondani?

Elvesztetek, gyászos, nyomorú halállal, nem a harczmezőnek dicső halálával.

Hová levétek ti szellemóriások, kik újjá akartátok alkotni a világot?

Nyögtök lánczok között, vagy futva bujdosatok, elhagyva nőt, gyermekeket, hazát, elhagyva az ősi hajlékot, s elhagyatva örömtől, reménytől!

Hol vagytok ti thermopilæi hősök, fiai az ifjú hadseregnek!

Idegen tartományokban érdemjel-fosztottan bűnhődtek nem önbűnötökért.

És ti, kik sohasem szerettétek, csak szoptátok a hazát, kik játszottatok mindennel, a mi szent; ti a szabadság hamis prófétái, hol vagytok, mint folynak napjaitok? Farsang van. Mulattok ugy-e bár!

Sajó.

UTÓHANG.

(1875.)

Eddig terjednek forradalom alatti irataim, a mik azon években mind nyomtatásban megjelentek.

Most már csak historiai adalékok számába mennek azok: értelmük, a korszakkal együtt, mely őket szülte, elenyészett.

A jelen kor a nyugodt alkotás, a békés kifejlődés arája. A jelen nemzedék feladata csendes munkával építeni a multak romjai helyébe; se társadalmi, se politikai forradalom nem létezik ránk nézve.

Ma az ország és a trón érdekei egygyé vannak forrva s egymástól se külön nem választhatók, se szembe nem állíthatók.

A két birodalom s annak uralkodója egyedüli jó barátjaikat és biztos szövetségeseiket egymásban ismerték fel. Oktatójuk a történelem s a tandíj drága volt. Nem fogják azt elfelejteni.

Azon a hangon, melyen 1848/9-ben irtam, nem fog Magyarországon többé irni senki. Ez meggyőződésem — és imádságom.

«Hang» az már csupán; nem «érzelem» többé. — Akkor az volt.

Még egy történelmi adat feljegyzésével tartozom az olvasónak, ki e műveimet kegyes volt végig lapozni?

Hogyan lehetett az, hogy a rémuralom, mely a forradalomban részvételért oly szigorúan osztotta bün-

tetéseit; a sajtó kezelőit nem üldözte soha? Ha így írt a «békepárt» egyik szóvivője, hogyan írhattak még azok, a kiknek ez «béke-zsolozsma» volt, s vele szembe álltak?

Elmondom.

A forradalom bevégezte után egyik közvádoló igen is állított fel saját kategóriát az írók számára is; s harmincznégy magyar író-t jelölt ki, mint a kivégeztetésre érdemeseket; köztük e cikkek íróját is. Ekkor egy másik közvádoló (Kossalkó János) egy terjedelmes emlékiratot nyújtott be az akkori kormánynak, melyben történeti-ven kifejté, hogy a magyar forradalmi irodalom semmi egyebet nem tett, mint visszhangját adta az akkori közérzületnek: nem volt az vezetője, csak tolmácsa a forradalomnak.

Ezen emlékirat meggyőző indokolásai folytán lett mellőzve az egész kategória az írók részére s a forradalom alatt írt műveiért még idézve sem lett a kijelölt harmincznégy legemlegettebb magyar író.

Már az 1850-diki vésztörvénytől előt, alig fél évvel a forradalom befejezése után; jogelvet képezett az a felfogás, hogy az 1848/9-diki irodalmi művek csak történelmi adalékoknak tekintendők.

Nagy része azoknak még abban az évben egy gyűjteményben reprodukálva is lett s az akkori kormány engedte azt megjeleneni, mint történelmi adathalmazt.

Többre ma sem tartanak jelen műveim igényt: — ennyire ma is.

★

Helyén találok itt még néhány szóval rövid vázlatát adni a forradalom második éve alatti viszontagságaimnak.

A néphit azt tartja, hogy a mit az ember új év első napján tesz, azt fogja aztán tenni az egész esztendőben. Ez rajtam beteljesült. 1849. jan. 1-én elkezdtem futni. Ez volt aztán az egész év rende rám nézve.

Debreczenből, a mint a magyar seregek Pestre bevonulását megtudtam, siettem ide haza, s azonnal megkezdtem a Pesti Hirlapot szerkeszteni; s azonkívül a Debreczenben hagyott Esti Lapoknak levelezni. Nehány nap mulva családom is követett; de nem soká volt helybenmaradásunk. Buda ostroma s Pest bombáztatása utolsó napjain nőm Nyáregyházára küldtem Nyáry Pál rokonomhoz, s néhány nap mulva magam is utána mentem. Buda bevétele után az Esti Lapok is Pestre kerültek s akkor aztán két lapot szerkesztettem. Ludassy Mór volt a segédszerkesztőm. E lapokat nem találom már sehol: azt tudom, hogy keresztes-háborút hirdettünk az oroszok ellen. Egy este, mikor az oroszok már Hatvanban voltak, L. M. barátom azzal a hirrel örvendtet meg, hogy Ledru Rollin (!) háromszázezer francziával kötött ki Triestben. — No ha Ledru Rollin még csak Triestben van a maga háromszázezer francziájával, akkor nekem jó lesz Pestről odább mennem. Vettem a puskámat, búcsút vettem a családomtul s mentem — nem tudom hová. Az úton összekerültem Nyáry Pállal. Elfogott s arra a kérdésemre, hogy mit tegyünk most? megtanított egy tréfás népdalra, mely így kezdődik: «Szalad a kutya Szeged felé!» Ezentul Pestmegye tisztikarával utaztam együtt. Kecskeméten közgyűlést tartottunk s megtettük Kecskemétet Pestmegye középpontjának. Három nap mulva kerestünk neki más középpontot: Vadkertet. És így tovább: egész Szegedig.

Szegeden a legnagyobb elbúsulás közepett feltaláltam nőmet. Egy kedves iskolatársam Zabolay István, utánam hozta őt Pestről, messze kerülve az ellenséges táborok elől. Az újabb vesztett harcok után ismét futnunk kellett egész Aradig, négyen voltunk együtt: Körösy Sándor hadbíró barátom (most jogtanár Pápán) és feleségeink.

Aradról elindultunk Nyáryval Göргеit keresni. Őt

feltalálva, nőm Schodelnéval együtt Gyulára ment Erkel Ferencz orvostudor testvééréhez, mi vissza a magyar sereggel Aradra. A temesvári veztettt csata után még jelen voltam az ujaradi rövid ütközetben s aztán mikor mindennek vége volt, ismét egyedül álltam az utcán.

A gondviselés ismét egy politikai antagonistámat küldte segélyemre. Kossuthnak egy közeli rokona s titkára Rákóczy, arra az ötletre jött, hogy ő se ki nem szökik az országból, se meg nem adja magát; hanem félre teszi magát okosabb időkre; vett szekeret, lovat, maga felöltözött kocsisnak, engem felvett utasnak, keresztülhajtott vakmerően az egész szemközt jövő orosz táboron. Az oroszok meg sem szólítottak bennünket. Így jutottunk el Gyulára. Ott nőm egyedül volt, már Schodelné eltávozott. Vele együtt menekültünk egész a borsodi Bükk rengetegéig; hol egy ismeretlen völgy rejtett falujában Tardonán Telepi sógora, a derék becsületes hazafi, Csányi Béni birtokos vendégszerető hajléka fogadott be. Itt éltem öt hónapig és festegettem. A külvilágról nem tudtam semmit. Nagy jótétemény volt ez. Csak nőm tudta hollétemet s többször meglátogatott itt, a rossz hírt elhallgatva előttem. A komáromi kapitulációkor Szigligeti testvére honvédőrnagy az én nevemet is beiratta a kapituláló őrsereg közvitézei közé s nevemre szóló Geleitscheint hozott nőmnek, ki azt maga hozta el nekem.

A halálbüntetés alól tehát már ki voltam szabadítva. De Pestre csak később volt tanácsos visszatérnem; akkor is álnév alatt, álöltözetben, idegen utlevéllel, s hónapokig nem hagyhattam el a szobát. És így beteljesült rajtam a közmondás, hogy a mit az új évben tettem, az esztendő utolsó napján végeztem el.

Egyáltalán ez évben annyi gondviselészerű eset történt velem, hogy lehetetlen theosophistának nem lennem.

Már a 48-iki őszi hónapokban azt izente nekem

Pázmándy, hogy engem bizonyosan fel fognak akasztani, ha a magyar kormány nem; hát az osztrák. S csaknem beteljesült a jóslat — ő rajta magán, kit háromszor állítottak a bitó alá: kétszer az egyik, egyszer a másik kormány. S ez rajtam is megtörténhetett volna.

Noha a hőstettek mezejét nem kerestem, mégis minden veszély utólért, lecsapott mellém és sértetlen hagyott. Pest bombáztatásakor a lakásom melletti földszinti házat szétvetette a bomba, hogy két fala kidült; s a Landerer nyomda előtt szerkesztőségem ablakait zúzták be egy másik darabjai. Az első halottja a várostromnak mellettem esett el a Dunaparton, ágyúgolyótól találva, s Szegeden épen akkor, midőn a városházára mentem útlevelém láttamoztatásáért, repült a légbe a lőporraktár s az egész tér terítve lett szétszórt tégladarabokkal, míg a légben ezernyi bomba pattogott szét egyszerre. Engem egy sem talált.

S mikor mindnyájan elbuktunk, mikor jó barátaim nem segíthettek rajtam többé; akkor védelmemre keltek az ellenségeim, s megszabadítottak azok.

Ez érthetővé teszi, miért nem tudok többé s miért nem tudnék többé «ügy» irni, a hogy e kötetben foglaltak vannak irva?

Csöndes ember lett belőlem.

Jókai Mór.

A KIADÓ MEGJEGYZÉSE.

E kötet *bővített* lenyomata «Forradalom alatt irt művek» 1875-iki kiadásának. Ahhoz az anyaghoz, melyet Jókai 1875-ben e gyűjteménybe fölvelt, hozzátettük 1848—49-ben írott műveiből a következőket:

A «Szomorú idők» cz. töredéket, az *Életképek* 1848. ápr. 30. számából;

a Pesti Hirlap programját;

a *Közlönyből* a XIII., XIV., XVI., XVIII. és XIX. sz. cikket;

a debreczeni *Esti Lapokból* a «Politikai schiboleth», «Mikor megyünk vissza Pestre», «Windischgrætz dühödik» cz. cikkeket; ugyane lapból a «Politikai Horoszkop» cz. gyűjteményből az «Április 14-ike» és «Windischgrætz» cz. cikkeket, a «Levelek Debreczenbe» cz. gyűjteményből a II., III., IV. és VII. levelet és a

«Charivari» cz. alatt összefoglalt apróságokból a 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13, 18, 21, 22, 23, 24, 28, 32, 39, 40, 45, 48, 49, 61, 62, 63, 64, 101, 102, 103, 104, 105, 113, 114, 115, 116, 117, 118. számút.

Bár a szerző az 1875-iki kiadásnak e kötetben is változatlanul közölt Előszavában kijelentette, hogy «mindazt a mi jelen könyvében az 1848—49-ben irt műveiből benn nem foglaltatik, megsemmisítettnek nyilvánít» — az itt felsorolt új anyagnak átolvasása bárkit azonnal meggyőz arról, hogy úgy történelmi, mint irodalmi szempontból igen nagy kár lett volna ezt az anyagot por-

ladni hagyni még tudományos kutatókra nézve is nehezen hozzáférhető régi ujságokban, Jókai 1849-iki lapjainak abban az egy példányában, melyet gondosan őriz a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára. Maga ez a körülmény azonban még nem bírt volna rá bennünket arra, hogy a szerzőnek egy emberöltővel ezelőtt határozottan kinyilvánított akaratával — ha csak látszólag is — szembehelyezkedjünk.

De Jókainak 1903. május 31-ikén hozzánk intézett levele, mely munkáinak dolgában a szerzőnek minden tekintetben végérvényes rendelkezéseit tartalmazza, egyenesen kötelességünké teszi a föntebb felsorolt munkáknak a «Forradalom alatt irt művek» cz. gyűjteménybe való felvételét. Az 1875-iki kiadásból kihagyott részek különben 1875-ben nem is állottak a szerzőnek rendelkezésére; 1875-ben még a Magyar Nemzeti Múzeumban sem volt meg a debreczeni Esti Lapok teljes példánya, a pesti Esti Lapok teljes példánya pedig még ma sincs meg egyetlen köz-gyűjteményünkben se.

Megemlítjük még, hogy a «Forradalom alatt irt művek» 1875-iki kiadásából kihagytuk e helyütt «Az utolsó fejedelem» című elbeszélést, mert ezt Jókai a Nemzeti kiadásnak már a XCIV. kötetébe fölvette.

TARTALOM.

	<i>Lap</i>
Előszó	3
Életképek	7
Nyilt szavak honunk fiatalságához	16
Nőszabadság	19
A napok hangulata	22
Szomorú idők	26
Délibáb	30
A forradalom költészete	33
Congrév-rakéták pillanatnyi fényül, némely sötétebb helyekre	36
Szegény király	42
Nem szeretem a sápadt arcokat	45
Keserű hangok	49
A forradalmak metempsychosisa	51
Diplomaticus barometrumok	53
A Pesti Hirlap programmja	55
A Közlönyből	59
Esti Lapok	108
Esti Lapok	115
Mi lesz belőlünk?	119
Miért küzdünk?	121
Pro memoria	122
Mikor megyünk vissza Pestre?	124
Martius 15.	127
Windischgrätz dühödik	129
Orosz interventió	130
Szerkesztői nyilatkozat	132

	<i>Lap</i>
Habsburgház	133
1838-iki törvény	134
Politikai horoscop	135
Klapka levele	154
Pesti levelek	157
Charivari	171
Esti Lapok	257
A gyémántos miniszter	268
Utóhang	312

*

A kiadó megjegyzése	317
---------------------	-----

OSSEK

0871

OSZK

